

PAPEŽOVÉ.

P. ALBERTI

PAPEŽOVÉ

DÍL TŘETÍ

(Svazek čtvrtý)

Od Inocence III. po sv. Celestina V.

(R. 1198-1294)

PŘEROV 1938

NIHIL OBSTAT.

P. Em, Soukup O. P., censor ex officio.

Nr. 13.451.

IMPRIMATUR.

Olomucii, die 18. 8. 1957.

Dr. Joannes Martinů, Vicarius generalis.

Papežové

v pořadu chronolog. od Inocence III. do Celestina V.

174. Inocenc III. (Conti di Segni)	1198—1216
175. Honorius III. (Savelli)	1216—1227
176. Řehoř IX. (Conti di Segni)	1227—1241
177. Celestin IV. (Castiglioni)
(Mezivládí 22 měsíců)	1241
178. Inocenc IV. (Fieschi di Lavagna)	1243—1254
179. Alexandr IV. (Conti di Segni)	1254—1261
180. Urban IV. (Pantaleon Court)	1261—1264
181. Kliment IV. (Gross)
(Mezivládí 2 léta a 9 měsíců)	1265—1268
182. Bl. Řehoř X. (Visconti)	1272—1276
183. Bl. Inocenc V. (de Tarentaise)	1276
184. Hadrian V. (Fieschi di Lavagna)	1276
185. Jan XXI. (Rebulo)	1276—1277
186. Mikuláš III. (Orsini)	1277—1280
187. Martin IV. (de Brie)	1281—1285
188. Honorius IV. (Savelli)	1285—1287
189. Mikuláš IV. (Masci)
(Mezivládí 2 léta a 3 měsíce.)	1288—1292
190. Sv. Petr Celestin V. (Angeleri dal Morone)	1294

Seznam

literatury, z níž bylo čerpáno. Díla častěji citovaná jsou označena značkami.

B

- Böhmer Johann Friedrich, *Regesta imperii, 1198—1254*, Stuttgart, Cotta'scher Verlag, 1847.
Cantu Cesare, *Allgemeine Weltgeschichte*, bearbeitet von Dr. J. A. Mor. Brühl, Bd. 3.—4., Schaffhausen, Verlag Hurter, 1853.
Dante Alighieri, *Božská Komédie*, přel. dr. Karel Vrátný, Praha, 1929, ČAT.
Dlouhá Běla, *Blah. Anežka Česká*, druhé vydání, 1932.
Eggs Georgius Jos. ab, *Pontificium doctum, Coloniae*, 1718.
Ekert Fr., *Církev vítězná*, 4 sv., *Dědictví svatojanské*, Praha, 1892, 1894, 1896, 1899.
Ekert Fr., *Posvátná místa král. města Prahy*, 2. svz., *Dědictví svatojanské*, Praha, 1883, 1884.
Fachinetti Vittorino, *Antonio di Padova*, Milano, Casa ed. S. Lega euchar., 1925.

CDB

- Friedrich Gustav, *Codex Diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*. Tom. II., Pragae, 1912.
Frind Anton, *Kirchengeschichte Böhmens*, II. Bd., Prag, Verlag Tempsky, 1866.

G

- Gregorovius Ferdinand, *Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter*, 2 Bde, Verlag von Wolfgang Jess in Dresden. Hrgb. von Dr. Fritz Schillmann, 1926.
Henrion Albina, *Sorella Chiara*, Milano, Libreria editr. popolare italiana, 1921.

Hg

- Hergenröther Josef, *Kardinal*, *Handbuch der allgemeinen Kirchengeschichte*. Neu bearbeitet von Dr. Kirsch. II. Bd., Herder, Freiburg in Breisgau, 1913.

H

- Hurter Friedrich, *Geschichte Papst Innocenz des Dritten*. 4 Bde, 1838—1842, Hamburg, Friedrich Perthes.
Jørgensen Johannes, *Der hl. Franz von Assisi*, Übersetzung von Henriette Gräfin Holstein Ledeborg, Kösel'sche Buchhandlung in Kempten und München, 1913.

Konečný Filip, Svatý Dominik, Praha, Kuncíř, 1921.
Mourret Fernand, Histoire générale de l'Eglise, La Chre-
tienté, Bloud e Gay, Paris, 1913.

Mur

Muratorius Lud. Ant., Rerum italicarum scriptores. Tom.
III./1 et III./2. Societas palatina, Mediolani, 1723.
1724.

Marinangelo Bonaventura P., Beato Luca Belludi, Pa-
dova, Basilica del Santo, 1929.

Dr. Neumann Augustin, Příručka českých dějin církev-
ních, Olomouc, Bosna, 1936.

Novotný Václav, České dějiny, dílu I. část III., Praha,
Jan Laichter, 1928.

Palacký František, Dějiny národa českého, jubilejní vy-
dání, díl I. a II., Praha, Bursík a Kohout.

Pamětní spis k sedmistému výročí založení řádu ka-
zatského, Praha, Kotrba, 1916.

P

Potthast Augustus, Regesta Pontificum Romanorum, vol.
I. et II. Berolini, aedibus Rudolphi de Decker, 1874.

Ráček Blažej, Československé dějiny, Praha, Kuncíř,
1929.

Sahula Jiří, Ondřej, biskup pražský, Olomouc, Vítězové,
1935.

Sasinek Franko V., Stručný dejepis Uhorska, diel I.,
Turčiansky Sv. Martin, 1912.

Ševčík František, Svatý Tomáš Akvinský, Brno, 1899.

Tarducci Francesco, Vita di S. Francesco d' Assisi, Ro-
ma, Desolee, 1923.

Trivulzio della Somaglia M., I Papi, Casa editr. d'arte,
Bestetti e Tumminelli, Firenze, 1926.

Vilinský Valerij, Duch ruské církve, Praha, Kuncíř, 1930.

Dr. Vyskočil Jan Kapistrán, Blah. Anežka Česká, Praha,
1933, Universum.

Waal Ant. de, Roma sacra, Leogesellschaft, Wien, 1905.

Wadding Luca, Annales Minorum, Tom. I.—IV., Qua-
rachi apud Florentiam, 1931.

Zanetti Francesco, Tutti i papi, Roma, A. L. C. J. Piazza
della Pilotta, 30, 1933.

... 1911.
...
... 1913.

...
... 1913.

...
... 1913.

...
... 1913.

...
... 1913.

...
... 1913.

...
... 1913.

...
... 1913.

...
... 1913.

...
... 1913.

...
... 1913.

...
... 1913.

...
...
...

Inocenc III.

1198—1216

Pochovavše uctivě papeže Celestina, odebrali se kardinálové na Palatin porokovat v zátíši Septizonia, asi v tamější svatyni sv. Lucie, o volbě Celestinova nástupce. Do shromáždění se dostal i mladistvý kardinál Lotar, jenž za vlády Celestinovy sídlil většinou na otcovských statcích v Anagni. Z dvaceti osmi žijících kardinálů sešli se dvacet čtyři. Po mši svaté k Duchu svatému, jakmile všichni nevoličové ze svatyně odešli a odbyly se různé volební zvyklosti, bylo první hlasování. Deset hlasů dostal kardinál Jan ze Salerna, několik hlasů soustředil na sebe velmi zasloužilý kardinál Oktavián; ostatní hlasy byly roztrženy. Oba kardinálové, Jan i Oktavian, volbu vděčně odmítli, pravíce, že těžká doba vyžaduje na stolci papežském muže mladého, plného síly a odvahy, obdařeného vlastnostmi, které by jej činily schopným úřadu tak těžkého, nikoliv vetších starců. Takovým mužem jest prý přítomný kardinál Lotar. Hlasovalo se tedy znovu a kardinál Lotar dostal všechny hlasy kromě svého. Hlasoval pro něho i kardinál Jordan z Ceccana, který sám po papežství velmi toužil. Lotar se volbě napřed bránil. Věděl dobře, jak těžce se vládlo jeho předchůdcům; třebaž byl mladý, pamatoval již pět papežů. Ale když voličové trvali na svém, přijal volbu. Přistoupil tedy k němu nejstarší kardinál jáhen Gracian Pisánský a odívaje nového papeže purpurovým pláštěm, nazval jej Inocencem III.¹ na památku Inocence II., který v Pise míval v těžkých dobách několikrát svůj útlek a jemuž Pisa zůstávala za různé důkazy přízně vděčnou. Stalo se 9. ledna 1198.

Volba kardinála Lotara se líbila duchovenstvu i lidu. Už okolnost, že papež je tak mladý, bylo mu asi 37 let, dobývala mu srdcí. Ve chvíli hemžilo se pod Palatinem množství lidu a duchovenstva. Seřadili se v mohutný průvod a za zpěvu Bože, chválíme Tebe, vedli nového papeže do lateránské basiliky a potom do lateránského paláce.

Nový papež byl teprve jáhnem. Kněžská svěcení se však tehdy udílela pravidelně jen v soboty čtvrtletních suchých dnů. Inocenc byl tedy až 21. února posvěcen na kněze a v neděli poté, ve svátek Stolce sv. Petra, světili jej ve svatopetrské basilice na biskupa a korunovali tiarou. Po korunovací promluvil k shromážděným zástupcům svou první papežskou homilii na evangelium o služebníku věrném a moudrém, jehož Pán ustanovil nad rodinou svou.

Po skončené slavnosti vedli papeže ozdobenými ulicemi do Lateránu. Bylo se nač podívat. V průvodu kráčelo šest kardinálů kněží, devět kardinálů jáhnů, čtyři arcibiskupové, dvacet osm biskupů, deset opatů, množství duchovenstva, pěvecká škola, soudcové, advokáti, písaři, úředníci, římský prefekt, šlechta, důstojnictvo, starostové okolních měst, lidu hlava na hlavě. U slavobrány nedaleko Andělského mostu stáli římsští židé a hluboce se uklánějíce, odevzdali papeži svůj zákon. Do zpěvu žalmů se mísilo nadšené pozdravování, odevšad se ozývaly blahopřejné výkřiky. Římané přáli Inocencovi, ale přáli i sobě; vždyť bývalo jejich rajskou rozkoší bráti od papežů. Kdosi praví, že při korunovaci Inocencově vše »řvalo« po penězích. Inocenc pochopil duši davu a plnou rukou rozdával peníze, zděděné po svém otci. Tak si získal dav. V Lateráně byly přichystány dary i pro ostatní. Tam podělil památkami na korunovaci kardinály, nižší i vyšší preláty a duchovenstvo, tam obdaroval senátory a městské úřednictvo. Nezapomněl se svými dary ani na židy. Do večera kdekdo v Římě vyprávěl o papežově štědrosti a blahovůli a běda by bylo bývalo, kdyby se byl tehdy někdo o Inocencovi nějak méně uctivě vyslovil. Chválili i jeho opatrnost a spravedlivost. Papež nařídil napřed římským farářům, aby sčítali své farníky a vyšetřili jejich potřeby, aby se rozdávalo spravedlivě. Všechno se vykonalo podle jeho rozkazu; ale i při největší opatrnosti vyzrálo mnoho chytráků na papeže i na faráře a brali víc, než jim náleželo.

Lotar — Inocenc III. — narodil se r. 1160 nebo 1161 ze starobylé zemanské rodiny hrabat ze Segni v Anagni. Příjmení Conti dostal jeho rod až později. Otec Inocencův se jmenoval Trasmund; matka Donna Clarina byla dcerou římské šlechtické rodiny Scotti. Děti bylo v rodině pět, jedna dcera a čtyři synové: Richard, Petr, Tomáš a Lotar. Rozsáhlé polnosti zemanů ze Segni rozprostíraly se v okolí měst Anagni a Ferentina.

Vzdělání nabyt Lotar de Segni v Římě, pravděpodobně na škole lateránské. Jeho učitelem v Římě byl Petr Hismael. Zdá se, že už jako žák římské školy se Lotar stal klerikem. Z Říma odešel na vysoké učení pařížské, kde z četných učitelů naň nejvíce působil Petr de Corbeil. Probudil v Lotarovi velikou lásku k Písmu svatému, naučil jej Písmo svaté vykládat a Písmem svatým takřka myslet. Svým učitelům se Lotar později velkomyslně odvděčil: Petra Hismaele jmenoval biskupem v Sutri, Petra de Corbeil biskupem v Sensu. Kdysi se biskup senský dostal do nějaké půtky s papežem. Papež svému bývalému učiteli vyčetl: Ego te episcopavi — já jsem tě učinil biskupem. Biskup však rychle odpověděl: Sed ego te papavi — já jsem tě vychoval na papeže. Vystudovav na pařížské universitě bohosloví, obeznámiv se tam s církevními

dějiny a také s klasiky řeckými a latinskými, odešel Lotar na universitu bononskou studovat církevní i světské právo. Za vlády papeže Lucia III. vrátil se do Říma, přijal nižší svěcení a stal se kanovníkem u sv. Petra na Vatikáně. O vatikánských kanovnících se říká, ač i zde jsou četné výjimky, že jsou postaveni na mrtvou kolej. Z mrtvé koleje vysunul Lotara Kliment III., jeho strýc s matčiny strany, jmenovav jej v třetím roce své vlády kardinálem jáhnem u kostela sv. Sergia a Baccha (1190). Kostel, už dávno zbořený, stával mezi Kapitolem a slavobranou Septimia Severa. Jako kanovník pracoval Lotar v různých úřadech papežských. Jako kardinál a papežův synovec měl příležitost se obeznámiti důkladně s rozsáhlou agendou kuriální a byl zahrnut pracemi, jež mu jako vzdělanému právníku bývaly svěřovány k prostudování a k řešení. Za papeže Celestina byl kardinál Lotar vyřaděn z účasti na církevní správě. Volali jej do Lateránu jen tehdy, když jej jako kardinála pominout nesměli. Neoblíbenost Lotarovu u papežského dvora vysvětlují někteří napjatým poměrem mezi příbuzenstvím papežovým a kardinálovým, jiní poukazují na vzdálenost věkovou. Papež byl stařec skoro devadesátiletý, kardinál Lotar mladík jiných názorů a jiných způsobů. Kardinál Lotar také churavěl, takže mu vyřadění z práce zdravotně jen posloužilo. Odjel z Říma a zdržoval se na rodinných statcích v Anagni, oddávaje se pilnému studiu, rozjímání a činnosti spisovatelské. Sepsal tam hluboké a půvabné spisy: *De contemptu mundi libri sex* (o pohrdání světem), *De missarum mysteriis* (o mši svaté), *De quadripartita specie nuptiarum* (právnícké pojednání o manželství). Šest let tichého ústraní, pilné studium, zbožná a asketická cvičení, utrpení tělesná i duševní, upřímné přátelství s knězem Albertem Longem, kanovníkem v Anagni, to všecko posilovalo duši Lotarovu a připravovalo jej k úřadu, který mu Boží Prozřetelnost chystala.

Inocenc III. byl postavy malé, drobounké, půvabné tváře; ústa měl malá, nos přímý a z velkých, takřka dětských očí, hleděla upřímná nevinnost.

Jak vážně hleděl na svůj úkol, lze poznat už z jeho korunovační homilie, z jeho spisů a listů: Papež je nástupcem sv. Petra. Jediné Petra ustanovil Pán nad apoštoly, odevzdav mu přednost ve veškeré Církvi. Všichni kněží jsou povoláni k účasti na péči o Církev, papež je však obdařen plnou mocí v Církvi. Papež uznává nad sebou jen Pána Boha a Pán Bůh jediný jest jeho soudcem. Papeže nikdo nemůže sesadit. Jest na prvním místě solí země; kdo směl by jej vyhodit a pošlapat? Nesmí se však dáti zaslepit svou předností a ctí. Čím méně smí býti souzen od lidí, tím přísněji jej bude soudit Bůh. Proto je třeba modlitby všech

jeho bratří a synů (biskupů a věřících), aby nezakolísala jeho víra, aby Kristus Pán jej chránil ke cti svého jména, pro blaho obecné Církve a k jeho vlastní spáse. Naším úkolem je pěstít náboženství v Církvi Boží a chránit je, kde už je zasazeno. Ani smrt ani život nás neodloučí od spravedlnosti. Víme, že jest naší povinností bdíti nad právy všech lidí. Žádná přízeň ke komukoliv nás nesmí svést z cest spravedlnosti. Jsme postaveni nad národy a nad říšemi nikoli za své zásluhy, nýbrž jako služebníci Boží. Je naším pevným předsevzetím, od kterého nás nic nesmí odvrátit, abychom všechny Církvi věrně oddané čistě, svědomitě a upřímně milovali, a je štítem apoštolské ochrany bránili proti každé zpupnosti utlačovatelů.² Poněvadž cítíme, jak jsme pro lidskou slabost neschopni, prosíme vás všechny, abyste v svých modlitbách na nás zvláště pamatovali. Kéž Pán, jenž nás k apoštolskému úřadu povolal, udělí nám milost, abychom zastávali svůj úřad k své spáse a k blahu svěřených národů.³

Jako všichni uvědomělí katolíci hleděl i Inocenc III. na úřad papežský jako na úřad zástupce Kristova, ale v své osobě viděl vždy křehkého a smrtelného člověka. Pochlebný básník Galfried Vinisauf, chtěje od Inocence vylákat nějaký dar, oslovil jej veršíky: *Non deus es, nec homo, sed neuter et inter utrumque. Quem Deus elegit socium: socialiter egit tecum partitus mundum, sibi noluit unus omnia, sed voluit tibi terras et sibi coelum.*⁴ (Nejsi bohem ani člověkem, nýbrž něčím mezi oběma, kterého si Bůh vyvolil za společníka. Přátelsky si s tebou svět rozdělil, nechť je mít sám jediný všecko. Tobě dal zemi, sobě nechal nebe.) Papež pochlebnou báseň odmítl a básníka neobdaroval. Na obrátce se z pochlebného básníka stal zuřivý hanopisec papežův. (Novotný v Českých dějinách I/III cituje v poznámce na str. 231 část uvedených veršíků, přidává však k slovesu *es* písmeno *t* a označuje uvedené veršíky jako vlastní výrok Inocencův, jako by se považoval za poloboha. Slova by pak zněla: Papež není bohem, ani člověkem atd.)

Podle velmi klamných názorů o středověku mluvívá se rádo o mocné Církvi středověké, a to zvláště, kdykoli se mluví o Inocenci III. Ve skutečnosti nebyly doby husitské, doby protestantské reformace, francouzské revoluce, ani doba současných bezbožců víc proticírkevní a protipapežská než doba Inocencova. Lidé rádi nazývají Inocence III. největším a nejmocnějším z papežů; ale uvidíme, jak velmi často byl pánem malým a bezmocným. Jeho doba se vyznačuje veřejnou vzpourou proti autoritě papežské, a to vzpourou politickou i náboženskou.⁵ Nové a nové sekty rostly jako houby po dešti. Církevní dějiny vypočítávají listanie zakladatelů nových sekt a bludářstev, od mírného Petra

Valduse a jeho lyonských Chudých až po nejnevázanější pan-teisty. Byli tu Novomanichejci, Albigenští, Satanisté, Bratři a sestry volného ducha, Rodiny lásky, Bogomilci a kdoví, kteří ještě. Nejnebezpečnější byli Albigenští, kteří byli rozšířeni už po všech koutech Evropy. Jména měli různá, učení však stejné, podkopá-vající víru v jednoho svrchovaného Boha a všecek společenský řád, založený na víře v jednoho Boha. — Boj, vedený papež-stvím napřed jen duchovními zbraněmi, byl bojem za nauku o jednom svrchovaném Bohu a za nejvzácnější statky křesťanské kultury. Kacíři využítokovali nespokojené nálady své doby a snažili se všude do svých rukou dostat vládu na městských radni-cích; to se jim také dařilo. Hohenštaufové zmocnili se skoro veš-keré Italie. Papežský stát byl téměř rozebrán Němci a Římany. Papeži zůstaly některé statky v Kampanii a tam se lidé báli víc císařských než papežských. Řím sice nenáležel císařským, ale vá-hal, má-li se poddat papeži, anebo zůstat svobodným samospráv-ným městem. Svobodné byly Benátky, jejichž moc netušeně rost-la zvýšeným obchodem po křížových výpravách, jež jim otevřely širý svět; svobodnými městy byly Janov a Pisa. Janov byl oprav-du Genua superba, pyšný; netrpěl na svém území cizího obchod-níka. Pisa zase otvírala své brány kdekomu. Obě města byla v přízni císařů hohenštaufských a klonila se víc k císařským než k papeži. Svaz severoitalských měst byl proti dynastii hohen-štaufské, ale nikoli proti císařství. Jejich veřejný život se vybíjel v boji proti šlechtě, proti biskupům a opatům; města si podmaňo-vala jejich území, zabírala jejich léna a ztenčovala jejich práva a soudní moc. Potom bojovala mezi sebou. Hned bylo mezi nimi nepřátelství a hned plno vzájemné pomoci proti jinému městu. Všude bujelo stranictví. Ostatní Italie byla v rukou německých. Všude vládli němečtí úředníci, zacházejíce s lidem krutě a nemi-losrdně. Nebylo v Italii nenáviděnějších lidí nad Němce. I ně-mecká řeč byla ve velkém opovržení. Lid sténal pod německým jařmem a toužil po svobodě, a to po svobodě úplné. Nechtěl mítí nad sebou už císaře, a protože císařství považoval za spjaté s pa-pežstvím, nechtěl ani papeže. V městech vznikaly strany neodvis-lých; ty si volily za vůdce často nějakého kacíře, kdoví odkud příšlého, a odpadaly nejen od světské moci papežské, nýbrž i od moci duchovní, zřikajíce se církevní jednoty a vystupujíce z Cír-kve. A to kacíři chtěli, proto do měst přicházeli a nepokoje budili. Tak Orvietu udával směr albigenický vůdce; starostu, světce Petra, kterého tam poslal papež, zabili; v Assisi a ve Viterbu měli rad-níci v rukou kacíři. Na Sardinii byli i biskupové a kněží tak pro-tipapežští, že papežský legát Blasio tam nikde nedostal koupit ani sousta jídla.

V dalším uvidíme, jak i jinde v Evropě byly smutné poměry. Mladý energický papež stál před úlohou velmi těžkou. Nejvýstižněji charakterisují tehdejší svět slova, která sv. František u vytržení ducha zaslechl z úst ukřižovaného Spasitele v kostelíku sv. Damiána na assiské stráni: »Františku, běž a oprav můj dům, vidíš, že se všecek rozsypává.« Úlohou papežovou bylo opravit dům Boží, evropskou křesťanskou společnost, jež se tehdy rozsypávala. První prací Inocencovou bylo zavedení nového pořádku na papežském dvoře. Všechn zbytečný přepych byl z papežského paláce odstraněn. Místo stříbrného a zlatého stolního náčiní přišlo na stůl náčiní dřevěné a skleněné; místo drahého hermelínu objevila se na papežově kápi kožišina ovčí. Na stůl se smělo donést jídlo jen prosté, o svátcích nejvíce o třech chodech. Šlechtičtí dvořané se směli v průvodu papežově ukázat jen o zvláštních slavnostech; pázata dostala výpověď a peněžité odškodné, aby si na některém jiném dvoře mohla vydobýti rytířství. Mnoho zbytečného služebnictva, jehož rojem bylo každému projít, kdo se ucházel o audienci, bylo propuštěno, aby nikomu nebyl ztěžován přístup k papeži. Pro stilisty a písaře papežských bul byl ustanoven určitý tarif. Všem úřadům bylo přísně zakázáno bráti úplatky, anebo žádat za vyřízení větší poplatek, než byl tarifem ustanoven. Směli však vděčně přijmouti, když jim někdo dobrovolně něco nad tarif přidal. Přísnými tresty pohrozil všem, kdo by se opovážili padělat papežské buly. Tento zlořád vynášel některým lidem velké příjmy a Církvi velmi škodil. Vždyť nejednou, jak Inocenc v svých listech (III. a X.) padělatele bul pranýřuje, dostávali nevinní lidé papežské, ovšem podvržené buly, v nichž se jim hrozilo velkými církevními tresty za to, že nechťeli spáchat něco nečestného a hříšného. Mnozí lidé se také honosili kdoví jakými výsadami, potvrzenými Apoštolskou Stolicí. Papež nařídil, aby všechny buly, jimiž někomu byla dána nějaká výsada, byly poslány do Říma, a dal zkoumat jejich platnost. Sám byl opravdovým mistrem v rozpoznání pravých a podvržených listin, pravých a padělaných pečeti. Také obnovil dřívější zvyk, konati třikrát týdně s kardinály veřejnou konsistoř, k níž měl kdekdo přístup a kde každý směl vyslovit své přání anebo stížnost. Méně důležité věci byly pak odevzdány příslušným papežským úřadům k vyřízení, věci závažnější ponechal si papež k produdování a k vyřízení sám. Jsa výtečným právníkem nedopustil, aby se něco dělo proti platným kanonickým předpisům. Pro svou přísnost, zachovávanou až do smrti, nebyl Inocenc III. u lidí širokého svědomí oblíben.

Svou štedrostí získal si však rázem srdce římského lidu a veřejné mínění strhlo na stranu papežovu i dva nejvyšší úředníky

římské, s nimiž papežové mívali velké obtíže. Zástupcem císařovým, jakýmsi císařským fojtem, býval v Římě prefekt, zástupcem římského lidu byl římský senátor. Po smrti císařově byl prefekt bez ochránce; a proto hned po slavné papežské korunovací podrobil se papeži vasalskou přísahou. Papež jej uznal, svěřil mu moc jmenovat soudce a notáře, starat se o bezpečnost v Římě a v okolí, kontrolovat obilní a tržní ceny. Odznakem vysokého úřadu prefektova byl purpurový plášť, jímž papež prefekta Petra na důkaz investitury osobně přioděl. Při průvodech měl prefekt města Říma nejčestnější místo za papežem, o neděli Laetare (IV. postní) býval obyčejně od papeže obdarován zlatou růží. Při své investituře 23. 2. 1198 dostal prefekt od papeže zlatý pohár.⁶

Senátorem římským byl tehdy Scottus Paparone. Papež jej pohnul k odstoupení a jmenoval jiného senátora. Penězi obdarovaný lid se zřekl volebního práva, jež Inocenc prohlásil za právo papežské, jak tomu kdysi bývalo. Tím nezničil demokratické svobody městské. Římané se nadále scházeli na Kapitolu do své sněmovny, měli vlastní finance, vlastní městské vojsko, o své újmě vyhlasovali jiným, i papežským městům, války a uzavírali mír a smlouvy. Senátor se papeži zavázal přísahou, že bude chránit bezpečnost života papežova a kardinálů i jejich služebnictva a nikdy ani radou, ani činem nepodnikne nic, co by směřovalo proti řečené bezpečnosti. Brzo potom dostavili se do Lateránu baronové a páni z římského okolí a přísahali novému papeži vasalskou věrnost, odevzdávající se jeho ochraně. Tak se stal Inocenc svrchovaným vládařem aspoň jádra někdejšího církevního státu. Z ostatních krajů církevního státu a dědictví Matyldina utvořil císař Jindřich údělná německá knížectví a podělil jimi své generály. Svého bratra Filipa obdařil vévodstvím toskánským, senešala Markvalda odměnil vévodstvím ravennským a markrabstvím ankonským, a Konrád z Lützensdorfu, jako vévoda společný a hrabě assiský, pohoršoval a trápil svým podivínstvím lid umbrijský. Po císařově smrti zahořela italská města živelnou touhou svrhnout cizí nadvládu a vyhnat Němce z Itálie. Inocenc III. plně chápal smýšlení svých krajanů a postavil se v čelo osvoboditelské činnosti. Rozeslal do Toskány, do Romagny a Mark kardinály a jiné schopné lidi, vyzýváje všechny bývalé poddané církevního státu, aby se sjednotili pod praporem papežským. Četná města nadšeně uvítala papežské vyslance a holdovala papeži jako vytouženému osvoboditeli od nenáviděných Němců. Nejmocnějším z vévodů německých byl ankonský Markvald. Po delším a proradném vyjednávání s papežem neodolal však mocný ten pán bouřícím se městům a zachránil se útekem do jižní Itálie. Vyjednával s papežem i společný vévoda Konrád, který sídlil

na hradě v Assisi. Nabízel papeži velké obnosy peněz, vojenskou závaznost a sliboval, že vydá papežským všechny vojenské pevnosti. Italská města už se obávala, že papež dá na prosby a sliby vévodovy, a ponechá jej v Umbrii; ale papež stál na svém. Konrád byl povolán do Narni; tam se musil podrobit, zprostit všechny své vasaly lenní přísahy, nesprávně nabytá území vydat a odejít z Itálie. Assisi náleželo tehdy k městům smýšlení protipapežského. Pánem městské radnice byl kacír. Dozvěděvše se, že Konrád se musil hradu assisského vzdát, zaradovali se měšťané assisští; ale, aby se na hradě neusídlili papežští, vrhli se hned v den Konrádova podrobení na hrad a rozkotali jej. Když přišli papežští hrad obsadit, viděli už jen zříceninu, jejíž zbytky korunují assisský pahorek do dneška. Za několik měsíců po svém nastoupení na trůn papežský, od července až do října, zajel Inocenc III. do osvobozeného kraje a skoro všude, v Rieti, ve Spoletu, v Perugii, v Todi a jinde byl vítán jako osvoboditel a otec vlasti. Ač se delší dobu zdržoval ve Spoletu a v Perugii, ač se ubíral nejednou silnicí pod pahorkem assisským, přece neosmělil se vkročit do protipapežského hnízda v Assisi, odkud o několik let později mělo Církví vytrysknout tolik nové síly a požehnání. Všem městům, jež se poddala papeži, byla ponechána samospráva. Na městské hrady usadil Inocenc papežské fojty a správce, jejichž úkolem bylo opravovat a v dobrém stavu udržovat hradby, příkopy, sruby a vybírat ochrannou a pozemkovou daň. Tak zvýšil Inocenc nejen svou zeměpánskou autoritu, nýbrž i příjmy Apoštolské Stolice, jež do té doby byly pramizerné. Hlavní starostí Inocencovou bylo zavést v získaných územích právo, spravedlnost a mír. Poddaní svaté Stolice měli podle přání papežova nabýti přesvědčení, že nejsou otroky, nýbrž dítkami, jež chrání papež, a kterým raději dobrodiní prokazuje, než od nich bere.⁷

Hnutí proti Němcům zachvátilo i Toskánu, tehdy državu císařova bratra Filipa. Toskánská města utvořila svaz pod ochranou papežovou. Jediná Pisa k svazu nepřistoupila; a jejího příkladu následovala i Pistoja. V Pise žilo mnoho bohaté šlechty a obchodníků, jejichž pýše se protivilo přidat se k svazu, v němž hlavní slovo má papež. Někteří šlechticové v Toskáně se živili také zbojnictvím, číhající u cest na poutníky a pocestné. Inocenc III. je napomínal napřed dobrotivě, aby se zřekli nekalého a hříšného lupičství. Když však si říci nedali, poručil městům válečnou výpravu proti lupičskému hradu Rispampini. Když zbůjníci viděli, že papež nežertuje, vzdali se, položili 1000 funtů záruky, slíbili dáti poutníkům a pocestným pokoj a odpřísáhli věrnost papeži.

Když se Inocenc v polovici října 1198 vracel z objížďky nově zřízeného církevního státu, vyprávělo se o jeho cestě jako o neustálých triumfech; ale papežovo srdce nepřekypovalo radostí. Starosti, které před jeho očima jen rostly, se mu protivily. Vyžadovaly mnoho práce a užitek byl pro jeho kněžské srdce tak malý. Lidská zloba všude překypovala, a jak nesnadno bylo ji zkrotit! Úsudek o své veliké a oslavované osvoboditelské činnosti shrnul ve slova sv. Písma i později často opakovaná: Qui tangit picem, coinquinabitur ab ea — kdo rýpá do smoly, posmolí se.⁸

Po prvním roce vlády Inocencovy byla přičiněním a spoluprací papežovou horní a střední Itálie až po Kapuu osvobozena od německé nadvlády. Mnohem těžším úkolem bylo vypudit Němce z království sicilského. Lid sicilský, dříve v svém pokoji a blahobytu tak šťastný, z duše nenáviděl kruté a tyranské Němce. Odevšad se ozývalo: Pryč s Němci, utlačovateli a vyssavači! Pryč s opilými lancknechty a drzými junkery a rytíři! Císařovna, rozená Siciliánka, pochopila ihned přání svého lidu a vypověděla z ostrova všechny Němce. Svého synka Bedřicha, vychovávaného do té doby v Jesi ve vévodství ankonském, dala dopravit na Sicilii a nechala jej 17. května 1198 v dómě palermuském korunovat na krále sicilského. Bohužel, nebylo na všechny Siciliány spolehu. To také vyzorovala moudrá dáma. Německé peníze byly i na Sicilii velmi mocné a rozbíjely Siciliány na strany, jimž nebylo lze věřit. Prozíravá císařovna hledala tedy pomoc u papeže, jehož jméno nabývalo všude nejlepšího zvuku; uznala království sicilské za papežské léno, zřekla se velkých církevních výsad, jež si r. 1156 vynutil král Vilém na papeži Hadrianu IV., a Inocenc III. jí potvrdil pak království sicilské jako léno svaté Stolice pro čtyřletého krále Bedřicha, pověřiv 20. 10. 1198 ostijského kardinála Oktaviána poselstvím na Sicilii, aby vše uspořádal podle učiněných smluv.⁹ Brzo potom, 27. listopadu 1198, císařovna zemřela. Řádným testamentem ustanovila vrchního lenního pána papeže Inocence III. poručníkem svého dítěte. Inocenc III. poručnictví přijal. Nelekl se pak ani nejtěžších obětí, jen aby zajistil svému svěřenci jeho dědictví a osvobodil jej od německých a sicilských hrabivců, kteří se jako pijavice vrhali na království sicilské. Němci byli sice ze Sicilie vykázáni, ale seděli na svých nedobytných hradech v jižní Itálii, tyransky utlačovali poddaný lid, přepadávali se svými žoldnéři Kampanii i Apulii, vnikali i na papežské území. Když Markvald uprchl z Ankony a usadil se na svém hrabství Molise, spojila se německá hrabata ihned s ním a velmi nebezpečně ohrožovala království sicilské. Markvald se prohlašoval za ochránce Bedřichova, odvolává se na vůli zemřelého císaře; a našel i na Sicilii dost

zrádců, kteří by mu byli pomohli Sicilii opanovat, nebyti papeže. Když všechny smlouvy, napomenutí, hrozby a klatby papežské nepomáhaly, nezbylo papeži jiné pomoci, leč najmouti vojsko a poslat je pod vedením svého bratrance, výborného vojevůdce Jakuba, proti Němcům. Současně nabídl papeži své služby francouzský rytíř Valter z Brienne, manžel Albíny, dcery posledního normanského krále Tankreda. Žádal za své služby bývalý královský osobní majetek, Tarent a Lecce. Za odvážným Valtrem se dobrodružné rytířstvo jen hrnulo. I František, potomní světec assisský, vypravil se do služeb Valtrových; ale podivuhodný sen ve Spoletu odradil jej od této výpravy. Valter, první Francouz, který náročně vkročil do sicilského království, připravil Němcům mnoho porážek, na př. u Kapuy, u Lecce, u Barletty; a nedal Němcům pokoje, dokud nepřemohl posledního německého pána Konráda z Marley. Po vítězstvích Valtrových odjel Inocenc III. za svého letního pobytu v Anagni do San Germano, nynějšího Cassina, kde s jihoitalskými hrabaty a barony uspořádal říšské záležitosti království sicilského. Bedřich z vděčnosti za všechnu starostlivou obětavost odstoupil papeži jistá území na řece Lirisu a Inocenc III. utvořil z darovaného území malé knížectví pro svého bratra Richarda se sídlem v Soře. Knížectví tvořilo nárazníkový a ochranný stát církevního státu. Tak se stal z papežova bratra zemana Richarda mocný pán a zakladatel slavného rodu hrabat dei Conti. »Dítě sicilské«, král Bedřich, bylo i nadále předmětem otcovské péče Inocencovy. Papež se staral o řádnou správu jeho říše; ustanovil říši výtečné místodržitele a králi schopné vychovatele. Našel později sedmnáctiletému králi i nevěstu Konstancii, dceru Alfonsa, krále aragonského, bezdětnou vdovu po uherském králi Emerichovi.

Nadšení, s jakým Římané pozdravili nového papeže, nezůstalo čistým vínem. Tehdejší Římané byli podle sv. Bernarda lidem nenavyklým pokoji, zvyklými na vzpoury, lidem drsným, nezkrotitelným (*intractabilis*), umějším se poddat jen tehdy, když vzdorovat nemohl. Bývalí senátorové Jan Capocci a Pier Leone Rainerii, kteří těžce nesli, že senátora jmenuje papež, podrývali skrytě i veřejně Inocencovu autoritu a rozdmýchávali proti němu nenávisť: »Papež vás připravil o svobodu, oškubal vás jako kuřata.« Nebezpečí protipapežské revoluce římské hrozilo již r. 1199, když Římané válčili s městem Viterbo a senátor Pandulf ze Suburry žádal papeže o pomoc. Kdyby byl Inocenc III. Římanům pomoc odepřel, byla revoluce proti němu neodvratná. Senátor čekal se svým vojskem na Neronském poli na Inocencovy peníze a na hrstku papežských vojáků. Z neshody pomohl papeži jeho bratr Richard půjčkou většího obnosu. Inocenc III. najal za půjčené

peníze vojáky. Římský lid, uslyšev o penězích, dával se v zástupch do vojska. Dne 6. ledna 1200 zvítězilo římské vojsko nad viterbskými a vracelo se do Říma s bohatou kořistí. Vděčný senát římský pověřil pak Inocence za jeho pomoc úkolem vyjednávače míru s poraženým Viterbem. Vyjednávání bylo těžké; ale než se rok s rokem sešel, byl mír uzavřen. Papež vysvobodil několik zajatých předáků viterbských z římského žaláře, vzal si je jako rukojmí do Vatikánu a pomohl jim utéci na svobodu. Tím si Viterbo získal. Město se podrobilo Římu, uznalo vůči Římu vasalské povinnosti, dalo Římu poplatek, strhlo část svých hradeb a vrátilo kořist, r. 1167 z Říma odnesenou. Obecní viterbský zvon, řetěz a klíč viterbské městské brány byly na památku zavěšeny v Římě na bráně Gallienově vedle nynějšího kostela sv. Víta.

Nejen římský lid, nýbrž i římská šlechta připravila Inocencovi III. nejednu těžkou chvíli. Tehdy se mezi jinými římskými rody zvláště vzmohli Orsiniové, synové Ursovi (Medvědští), značně rozvětvení na svých pevnostech ve čtvrti Parione. Mezi nimi a rody spřízněnými s Inocencem III. bylo neustálé nepřátelství... Když r. 1202 byl Inocenc III. na letním pobytu ve Veletri, vrhli se Orsiniové na domy papežských příbuzných v Římě a vyhnali je. Po Inocencově návratu vykázal senátor Pandulf obě zneprátené strany z Říma, jedny do okolí vatikánského, druhé ke chrámu sv. Pavla za hradbami. Cestou k sv. Pavlu přepadl někdo Teobalda Orsiniho a zabil jej. Rod Orsini byl hned vzhůru. Vnikli do města, nosili mrtvolu ulicemi a svými výkřiky pobouřili všechno město proti příbuzným papežovým i proti papeži. Pobouřený dav vrhl se na domy příbuzných papežových a vyplenil je. Jinou trpkost zažil Inocenc II. pro svého bratra Richarda, jenž si mezi forem Trajanovým a koloseem (na nynější Via Cavour) vystavěl dobře opevněný palác Torre dei Conti. Richard se dostal do sporu s hrabětem Otou z Poli, lenníkem církevních statků na hranicích Sabiny a Latia. Rod Poli byl velmi zadlužen. Richard dluhy zaplatil a mladý Poli se měl oženit s jeho dcerou. Brzo se však Poli rozmyslil jinak a žádal od Richarda vyplacené statky zpět. Nemaže právních důvodů, pomáhal si štvanicemi proti Richardovi. Polonazí, s kříži na ramenou, táhli nejednou Poliové se svou čeledí ulicemi římskými, budíce povyk a získávající přízeň davu. V úterý velkonoční vedrali se do chrámu sv. Petra a rušili křikem papežskou mši. Když se po službách Božích ubíral papežský průvod z Vatikánu do Lateránu, šli Poliové papeži v patách, plísňíce jej a jeho rod jen což. Ježto si jich papež nevšímal a jel klidně dále, táhli Poliové na Kapitol a nabízeli své statky městu. Senátor Pandulf nabídky nepřijal, poukazuje, že statky jsou lénem církevním. Poliové poštváli proti senátorovi luzu, ta se hnala vztekle na Kapitol,

pak na Kvirinál a zapálila senátorův palác. Senátor byl rád, že zachránil útekem holý život. Za hluku a lomozu valila se potom luza k Richardově věži dei Conti a prohlásila ji za městský majetek. Papež, jsa proti rozkacené luze bez moci, prchl koncem dubna z Říma do Ferentina a začátkem října se odebral do Anagni, kde těžce onemocněl, takže se několikrát roznášely do světa zprávy o jeho smrti. Dvě věci podhlodaly jeho zdraví: římská revoluce a zvěst, že křižáci zradili své poslání a proti zákazu papežskému dobyli Cařihradu.

V listopadu 1203 měla se v Římě konat volba nového senátora. Římané poslali papeži poselství, žádající, aby opět bylo voleno 56 senátorů. Papež jmenoval 12 voličů. Senát od nich zvolený se však rozpoltil na dvě nepřátelské strany a nastala krutá městská válka, která po měsíce ničila a pálila město. Na prosby rozumných lidí, sytých všech napořádků, vrátil se okřátý Inocenc III. začátkem března do Říma a byl přijat uctivě. Opatrným jednáním utišil rozvášněné hlavy a jmenoval voličem senátu svého někdejšího nepřítel, ale muže jinak u všech oblíbeného, Jana Pier Leona. Ten odstranil 56členný senát a jmenoval senátora jediného, svého příbuzného Řehoře Pier Leona. Narazil však na veliký odpor. Strana protivná se shromáždila u svého vůdce Jana de Staccio v cirku Flaminiu a zvolila svůj senát, pojmenovaný: dobří mužové obce (pro všeobecné blaho). Řím se tedy rozpoltil na dvě vzájemně se potírající strany. Stranu protipapežskou vedl Inocencův nepřítel Jan Capocci, stranu papežskou vedl Pandulf ze Suburry a financoval ji papežův bratr Richard. A zase vznikla krutá městská válka mezi koloseem, Lateránem a Kvirinálem. Tu a tam objevily se do rána dřevěné sruby na způsob věží, naplněné kamením a jiným válečným materiálem. Dnes byly od protivníků dobyty a strženy, ale za několik hodin byly jinde postaveny; úzké ulice byly zataženy řetězy, kostely zabarikádovány. Nepřátelské strany přiváděly si na posilu své venkovské vasaly, příbuzné a žoldnéře. Válka rostla a plnila město svými hrůzami. Bojovalo se ve dne v noci, kamením, mečem, ohněm, vším, co komu do ruky padlo. Inocenc III., jehož jinde nazývali velikým, viděl se proti římskému běsnění tak maličkým! V září unikl z Lateránu do Vatikánu, kde se pak zdržoval až do května 1206. Když válka neměla konce, zvitězily papežské peníze, a křičelo se hned po míru. Jan Capocci podněcoval sice ohnivými slovy proti podmínkám mírovým, ale lid přijal návrhy papežovy. Inocenc III. svolal k volbě 56 senátorů, ale splnila se i jeho předpověď, že volba ta bude nešťastná. Po půl roce odstranili Římané 56členný senát a zvolili si senátora jednoho. Od té doby měl papež v Římě už doby klidné.

Inocencovi se podařilo osvobodit Itálii od německé nadvlády a uspořádat tamější poměry, protože nebylo císaře, a Německo bylo zmítáno občanskou válkou o trůn královský. Vojska dvou králů, Filipa Hohenštaufa a Oty Brunšvického, ničila a pustošila po 10 let říši, již toužil Jindřich VI. učinit jádrem světové veleříše německé. Filip, nejmladší syn císaře Bedřicha Rudovousa a Beatrice Burgundské, narozený okolo roku 1176, byl určen k stavu duchovnímu a poslán na výchovu do dómské školy kolínské. Byl i klerikem; r. 1191 se uvádí jako označený budoucí biskup würzburgský, za rok potom byl proboštem v Cáchách, kde vystavěl kanovníkům obydlí. Knězem ovšem nebyl. Proč se zřekl stavu duchovního, učinil-li tak z vlastní vůle, anebo na rozkaz svého bratra císaře, nevíme. R. 1194 provázel císaře do jižní Itálie, následujícího roku byl jmenován vévodou toskánským a zasnouben s řeckou princeznou Irenou, někdejší snoubenkou královského prince sicilského. Jako vévoda toskánský zmocnil se některých církevních statků a propadl exkomunikaci. R. 1196 jej císař jmenoval vévodou švábským. Za rok poté odebral se znovu do Itálie, maje císařského hošíka Bedřicha převézt do Němce ke královské korunovaci. V Montefiascone stihla jej zvěst o císařově smrti. S nebezpečím života dostal se do Němce, kde ho nikdo nečekal a kde si jeho přítomnosti mnozí páni ani nepřáli. Chtěl stůj co stůj zachránit německé království svému malému synovci Bedřichovi. Německá knížata nechtěla však mítí králem dítě a zvolila dne 6. března 1198 na schůzi v Arnstadtu za svého krále vévodu Filipa. Mladistvý král měl vzácné osobní vlastnosti. Výchova k duchovnímu stavu vtiskla mu hluboko do duše skromnost a mírnost. Všechny upoutalo jeho příjemné obcování, mnohé převyšoval svým literárním vzděláním, a byl velice zbožný. Rád zasedával i s nechudobnějšími kleriky v kostelní lavici a zpíval s nimi hodinky. K chudým byl štědrý. Byl prostřední, dosti drobné postavy, vzhledné tváře, plavých vlasů. I jeho paní Irena Marie byla velmi oblíbena. Walter von der Vogelweide nazývá ji růží bez trní a holubicí beze žluči. Rodinný život Filipův byl šťastný. Beatrice, nejstarší ze čtyř dcer, stala se manželkou Filipova soka Oty, Kunhuta se vdala za krále českého Václava I. a zemřela hořem nad rodinnými nesváry 13. září 1248.

Oto Brunšvický, Filipův sok, narozený asi r. 1175, byl synem Jindřicha Lva a Matyldy, sestry anglického krále Richarda Lví srdce. Svá dětská léta prožil s otcem ve vyhnanství v Anglii a v Normandii. Tři léta (1193—1196) byl na císařském dvoře jako rukojmí za peníze, jež měl jeho strýc Richard Lví srdce platit císaři. Richard udělil pak Otovi ze svého francouzského území hrabství Poitou. Není jisto, jestli v hlavě Richardově se zrodila myš-

lenka, aby Oto se stal německým králem. Ale jest jisto, že Richard, pokud byl živ, královskou akci Otovu financoval. Přál si, aby v Německu byl král, který by mu pomáhal proti Francii. Také arcibiskup kolínský Adolf z Alteny přál politickému sblížení Německa s Anglií. Deset týdnů po volbě Filipově zvolila knížata dolnorýnská na návrh kolínského arcibiskupa za německého krále Otu Brunšvického. Do nešťastné volby zasahovaly i peníze. Knížata chtěla mít napřed králem bohatého Bertolda von Zähringen a přijala od něho i žádaný obnos (6000 marek) za volbu. Filip však Bertoldovi volebné nahradil a koupil si jej pro sebe. A tak se dolnorýnská knížata, která nechtěla mít králem Štaufovce, sjednotila v dubnu 1198 v Andernachu na volbě Otově. A dostala nové volebné.

Oto, muž obří postavy, vynikal nad jiné vojenskou zdatností a odvahou. Uměl několik řečí, ale jinak byl člověkem nemravným, hrubým, ukrutným a velmi nevděčným. Svou neuctivostí a paličatostí odpuzoval přátele, kterým za vše vděčil. Marně ho napomínal Inocenc III.: »Miluj a cti knížata, která ti přejí, abys tak získal i jiné. Buď blahovolný a pokorný, prokazuj všem uctivost a vděčnost, varuj se hrubých slov a urážlivého jednání.«¹⁰ Drtivě se vyslovil Inocenc III. o Otovi, až jej důkladně poznal: »Je to člověk odsouzení hodný, nevděčný, Bohu i lidem protivný, člověk, jež dobro sobě prokázané nikdy jinak, leč zlem splácel.« Pověstný Ezelin, člověk císařům jinak oddaný, řekl kdysi Otovi do očí: »Když chcete, jste dobrotivý a plný ctnosti, ale jinak jste všem strašný a hrozný divoch.«¹¹

Inocenc III. se s počátku Němcům nikterak nemíchal do královské volby. První, kdo mu zvěstoval volbu Otovu za krále německého, byl anglický král Richard. Poslal do Říma dva biskupy, aby pracovali pro Otu. Napsal papeži i list, v němž ujišťoval sv. Otce, že není svatě Stolici na světě oddanějších knížat, než on, král anglický, a jeho synovec Oto. Ručil za něho svým tělem, duší a ctí. Podobné chvály o Otovi a přímluvy zaslali papeži hr. Balduin Flanderský, arcibiskup kolínský, podesta milánský a jiní. Dne 13. července 1198 oznámil Oto sám sv. Otci svou volbu za německého krále a již i vykonanou korunovaci, při níž přísahal, že zachová Církvi její práva a zřekne se všech císařských nároků, jimiž Církev byla poškozována. Prozřetelnost Boží povýšila prý na královský trůn německý jeho, syna onoho Jindřicha Lva, který byl pro svou oddanost k svatě Stolici od císaře Rudovouse dán do klatby, zbaven všech hodností i statků a poslán do vyhnanství. Proto prosí svatého Otce, aby jej pro jeho a pro strýcovu oddanost k svatému Stolci, pro křivdy, jež svatému Stolci způsobil vévoda Filip Švábský, pomazal za císaře a rozvázal od přísahy vše-

chny, kdo Filipovi věrnost přísahali; aby pohrozil klatbou všem, kdo by nadále Filipa králem uznávali. Slibuje vykonati vše, na čem se Jeho Svatost s královskými vyslanci usnese, a co vykonat nařídí.¹² Papež odpověděl vyslancům Otovým, že se o čest a úspěch Otův rád a účinně přičiní.¹³ Tím ovšem volby Otovy ještě nepotvrdil, ale slibu svému věrně dostál.

Od volby Filipovy uplynulo již víc než rok. Ale ani Filip, ani jeho voličové neoznámili papeži nic. Svědomí napovídalo německým knížatům dost důrazně, že papeži bude skoro nemožno uznat za německého krále a potom korunovat za císaře člena rodu hohensťaufského, v Itálii pro krutost a tyranství z duše nenáviděného. Právě čistil papež Itálii od vévodů a hrabat Hohenšťaufy tam dosazených, a nyní měl pomáhat k nejvyšší světské hodnosti zase Hohenšťaufovi? V dobách tak kacířských byli by lidé v Itálii pohrdli jak papežem, tak Církví, kdyby se byl Inocenc přiklonil k Hohenšťaufovi, i k nejšlechetnějšímu. Vzpomeňme si jen, jaká nervosita zmocňuje se u nás lidí, když se octne v tisku někdy zpráva o návratu Habsburků do Rakouska, anebo do Uher, a tehdy šlo o návrat Hohenšťaufa s plnou mocí a slávou císařskou.

Když tak dlouho nedocházela z Německa zpráva o volbě Filipově a rozkol mezi knížaty nabýval hrozivější tvárnosti, když se tam vyjednávalo už ohněm a mečem, napsal Inocenc III. 3. května 1199 německým pánům list: »Zlý duch, jenž neustále závidí lidem pokoj a mír, a který svého času způsobil rozkol v Církvi, rozpoltil nyní i římskou říši a nasel mezi vás tolik nesvornosti, že jste se opovážili jmenovat si dva krále; a jsouce mezi sebou rozštěpeni, každý při svém vytrváváte, nedbajíce, kolik a jak velkých neštěstí z toho vzniká nejen říši římské, nýbrž všemu lidu křesťanskému . . .« Papež je vybízí, »aby horlice o čest říše, jejíž svoboda a důstojnost nesmí zahynout, lépe se o její správu postarali. My projevíme tomu (králi) apoštolskou přízeň, který podle našeho mínění je snaživější a záslužnější . . .«¹⁴

Brzo potom dostal Inocenc od německých knížat list plný německého sebevědomí: »Uznali jsme za potřebné, abychom oznámili Vaší Velikosti, že jsme po smrti slavného pána našeho Jindřicha, vznešeného císaře římského, na četném shromáždění knížat správně a slavně zvolili za císaře římského trůnu jasného pána našeho Filipa, nad něhož rodem vznešenějšího, ctí skvělejšího, k řízení říše a k ochraně Církve mocnějšího jsme najít nemohli. Poněvadž však vinou několika málo knížat odporujících spravedlnosti nám posud nebylo možno úspěšně pojednat o říšských záležitostech, sešli jsme se po úradě s jmenovaným panem králem Filipem na slavný sněm do Norimberku, plni jednomyslné ochoty svému pánu s pomocí Nejvyššího proti jeho nepřátelům tak pomá-

hat, že se v říši a v zemích, které náležely jeho nejjasnějšímu bratru, nikdo neopovází jeho vládu odmítat. Proto žádáme snažně a pozorně blahovůli Vaší apoštolské Důstojnosti, abyste na prosby naše, kteří Církví římské stav nejlepší vždy přejeme, nevztahoval nikterak ruce nespravedlivě na říšská práva a bedlivě si všiml, že netrpíme, aby někdo církevní právo ztenčoval, anebo rušil... Prokazujte tedy nejvznešenějšímu pánu našemu svou přízeň a blahovůli štědřejší a račte se o jeho čest a prospěch, kde můžete, tak účinně zasazovat, aby nepanovalo bezprávi nad spravedlností, nýbrž aby klam podléhal pravdě. Mimo to připomínáme a žádáme, abyste milovanému příteli našemu Markvaldovi, markraběti ankonskému a vévodovi ravennskému, prokurátoru sicilskému a císařského dvora senešalovi, našemu panu králi věrně oddanému, v záležitostech našeho pána prokazoval apoštolskou blahovůli a přízeň, a nepomáhal jeho nepřátelům, což od Vaší Svatosti doufáme, neboť jistojistě víte, že se ze všech sil, jak jen bude možno, dá-li Bůh, brzo se svým pánem do Říma vypravíme, abychom důstojnosti jeho slavné císařské korunovace dosáhli.«¹⁵

Uvedenou listinu podepsali arcibiskupové magdeburský, besanconský, trevírský, devět biskupů, čtyři opatové, král český Přemysl Otakar I., pět vévodů a mnoho jiných šlechticů. (Kráľ český na schůzi nebyl, podpis jeho vepsali němečtí páni na listinu o své újmě.)

Inocencovy odpovědi na další listy německých knížat a vyjednávačů jsou mistrovskými díly diplomatickými, zvláště list nazývaný *Deliberatio domini papae*, papežská úvaha o královské volbě německé, kde papež na základě Písma svatého a dějin obhajuje své stanovisko a hodnotí všechny kandidáty na císařský trůn. »Papež má právo,« tvrdí Inocenc III., »přesvědčiti se o hodnosti kandidáta císařství, vždyť svatá Stolica přece korunovaci Karla Velikého přenesla císařskou důstojnost od Řeků na Západ; potom je právem papežovým, císaře sv. olejem pomazat a korunovat, a kdo důstojnost pomazáním uděluje, jest přece větší, než kdo důstojnost přijímá. Německo má vlastně tři krále; zvolili si napřed za krále dvouleté a ještě ani nepokřtěné dítě Bedřicha, a přísahali mu věrnost. Potom si zvolili jedni Filipa a druhí Otu. O Bedřichovi není řeči, aby byl králem a císařem. Nešťastný národ, jemuž by vládlo dítě, jež samo potřebuje ještě vedení. Pokud jde o Filipa, jsou jisté okolnosti v jeho prospěch; ale papež z mnoha důvodů nemůže s jeho volbou souhlasit. Filip je v církevní klatbě, protože se zmocnil církevních území a je ohněm a mečem zpusťošil. Byl sice, jak praví, od klatby rozhrěšen; ale rozhrěšení nebylo platné pro nesplněné podmínky. Je v klatbě jako ochránce Markvalda, několikrát klatbou postiže-

ného. Nemůže se tedy státi císařem, ochráncem Církve, kdo klatbou je z Církve vyloučen. Pronásledoval Církev a pochází z rodu církevních pronásledovatelů.« A papež vzpomíná císařů Hohenštaufů a křivd, které spáchali na Církvi. »Kdybychom s volbou Filipovou souhlasili, podobali bychom se bláhovému, který dává někomu do rukou zbraň proti vlastní hlavě. Filip se prohlásil za vévodu toskánského a kampanského, činil si nároky na všechno území až po brány římské, ano i na Zátibeří. Neustává tyranisovat Církev Markvaldem, Děpoldem a jinými a chce nám odňati království sicilské. Když už, dokud je suchý a bez moci, dokud je teprve osením, nás a římskou Církev pronásleduje, co by teprve činil, kdyby se stal císařem? Bráníme se tedy rozumně proti němu, než jeho moc zesílí. A pak učí nás Písmo svaté na mnoha místech, že i v královských rodinách bývají synové trestáni za hříchy otcův.

Oto byl zvolen sice menším počtem voličů, ale je třeba uvážit jejich jakost a rozvažu. Oto se lépe hodí za císaře než Filip. Již dlouho jsme čekali na vaše rozhodnutí, dlouho napomínali k svornosti; nyní jest naší povinností vyjádřit se veřejně pro Otu, jenž jest Církvi oddán, a pochází s otcovské i matčiny strany z rodů Církvi oddaných. Musíme jej tedy za krále uznat a na korunovaci pozvat.«¹⁶

Dne 1. března 1201 oznámil Inocence III. Otovi i knížatům německým, že uznává Otu za krále německého a za budoucího císaře římského.

Dne 8. června téhož roku odpřisáhl Oto v Neusee a podepsal listinu, že bude papeži Inocencovi, jeho nástupcům a Církvi římské poctivě chránit majetky a práva, že nechá na pokoji a v klidu jejich znova nabytá území. K majetkům těm náleží území od Radicofani až po Ceperano, exarchát ravennský, Pentapolis, Marky, vévodství spoletské, území hraběnky Matyldy a hrabství Brittenoro. To vše má Církvi pokojně a úplně náležet s jedinou povinností, vydržovat krále a jeho lid, kdykoli přijde král na korunovaci, anebo bude zavolán do Itálie od Apoštolské Stolicе. Oto slíbil také, že bude Církvi pomáhat v udržení a v ochraně lenního království sicilského, papeže a jeho nástupce že bude uctivě poslouchat, jak bylo obyčejem zbožných císařů. Podle rady a přání papežova zachová dobré zvyky římského lidu a městských svazů, toskánského a lombardského, uzavře mír s králem francouzským Filipem a přispěje římské Církvi penězi, kdyby byla za jeho vlády k válce donucena.¹⁷

Listinou tou byly přesně vyměřeny hranice církevního státu, které pak vždy byly uznávány a potrvaly skoro až do jeho zániku. Feudálnímu panství německému v Itálii byl tímto dnem

navždy učiněn konec. Přivrženci Filipovi, v své pýše tak uražení, zuřili proti papeži a protestovali proti jeho jednání. Nešlo jim do hlavy, že papež jmenuje nyní císaře, když dříve několikrát císařové jmenovali papeže. Neuposlechli hlasu papežova a děsná občanská válka ničila v dalších letech německou říši. U četných knížat, světských i církevních, se projevovala strašná bezcharakternost a proradnost. Hned byli při Otovi, hned zase při Filipovi, jak se jim kdy hodilo a jak jim kde kynul prospěch. I český král měnil barvu. Až do roku 1204 přálo válečné štěstí více Otovi, potom nabýval víc a víc převahy Filip. Papež Inocenc III. vynasnažil se velmi pro Otu četnými listy a poselstvími ke knížatům, později, když země byla válkami již hrozně zpustošena, pracoval aspoň o příměří mezi oběma soky, nabádal je, aby se smířili. A skutečně se papežským vyslancům, kardinálům Hugolinovi z Ostie a Lvovi Brancalone, podařilo pohnout obě nepřátelské strany k mírovému vyjednávání. I oba králové se dvakrát spolu sešli k osobním rozmluvám. Už v srpnu 1207 rozhřešili kardinálové Filipa od klatby a papež byl mu od té doby velmi přízniv. Už spěly věci ke šťastnému rozuzlení, když vražedná ruka 21. června 1208 skosila život Filipův. Falckrabě Oto z Wittelsbachu měl slíbenou Filipovu dceru za manželku. Když však spáchal jakousi vraždu, Filip slib zrušil, nechtěje dceru vdáti za vraha. Uražený falckrabě žíznil po pomstě. S několika zbrojnoši vnikl do biskupského obydlí v Bamberce, kde Filip po polednách právě na pohovce odpočíval. Všichni myslili, že Oto přichází s důležitým poselstvím. Zatím se vrhl na ležícího krále a tal jej mečem do krku. Než se okolostojící vzpamatovali, vrah prchl. K smutné scéně přidává kronikář: »Hrabata a dvořeníni vrhli se na královské věci, rozkradli je a kořistili z nich. Královna Irena Marie prchla na hrad Hohenštaufen, kde za několik týdnů zemřela.«¹⁹

Inocenc III., hluboce rozrušený smrtí Filipovou, poslal hned Otovi a četným církevním i světským knížatům německým listy. zapřisahaje a hroze biskupům i církevními tresty, aby nedopustili už dalšího rozkołu, a Němci, syti dlouhé občanské války, zvolili na sněmu ve Frankfurtu jednomyslně Otu za svého krále. Současně zasnoubil se Oto s Beatricí, dcerou zavražděného Filipa, a podělil s ní statky hohenštaufské. Stalo se tak 11. 11. 1208.

Papeže, jenž právě ležel nemocen, potěšila zvěst o volbě Otově, ač jej poněkud zarazilo, že poselství mu donášejí a o císařskou korunovaci prosí mužové sice poctiví, ale společensky málo významní, notář a magister. »Dávny zvyk vyžaduje,« napsal Inocenc Otovi, »aby se s žádostí o císařskou korunovaci posílala obyčejně vážená knížata. To se ještě může státi. Domníváme se, že s

tyto posly poslal spíše na poradu než s žádostí o korunovaci, a proto ti z úcty a z přízně k tobě výtky nečiníme.«¹⁹

Hned na jaře 1209 chystal se Oto na cestu do Říma pro císařskou korunu. Dne 22. března obnovil ve Špýru slavnostně přísahu učiněnou předtím v Neusse, a v srpnu se vydal z Augšpurku Tyrolskem do Itálie. Přišel s velkým vojskem, takže, jak kronikář vypravuje, Itálie se strachem třásla a děsila. Kromě četných lučištníků, prelátů a knížat provázelo Otu 6000 obrněnců. Papež dlel právě na letním pobytu ve Viterbu a prodloužil tam svůj pobyt až do příjezdu krále. Při slavném uvítání před branami viterbskými po prvé v životě spatřil Inocenc a objal Otu, pro kterého již tolik vykonal a vytrpěl. Přál si, aby již ve Viterbu byly pevně uspořádány poměry mezi církevním státem a císařstvím; ale Oto se vytácel, že na věci, jež by mohly snad i trochu kalit radostnou slávu korunovační, bude kdy až po korunovaci. Papež se zamyslí. Ale nechťeje kazit nálady, svolil, aby se vyjednávání odložilo až po korunovaci, a odjel do Říma připravit slavnost korunovační. Zpráva o císařském příchodu a o korunovaci způsobila v Římě nervosní náladu. Městská rada se cítila uražena, že nikdo se jí o chystané korunovaci ani nezmínil; senátor a s ním i někteří kardinálové podali proti korunovaci protest. Inocenc III. ovšem už couvnout nemohl; a zvěsti o silném vojenském doprovodu Otově přesvědčovaly všechny, že korunovaci se vyhnout nelze.

Dne 1. října 1209 tábořilo již vojsko Otovo na Monte Mario, rozhlížejíc se zvědavě po stověžatém městě. Několik rytířů, s nimi i biskup augšpurský, sešli hned s Monte Maria prohlédnout si Řím. S nimi tam přišlo i několik rozpustilých dobrodruhů (et alii lascivientes). Nevíme proč, ale v okamžiku se strhla rvačka mezi Němci a Římany. Biskup byl zbit a několik mrtvých zůstalo v krvi ležeti na ulici. V neděli dne 4. října ubíral se Oto se svým průvodem do svatopetrské basiliky na slavnou korunovaci. Tisíce jeho obrněnců tvořilo špalír od brány Porta Capello (blízko Andělského hradu) až po basiliku vatikánskou. Před basilikou očekával Otu papež Inocenc III. a přijal jeho přísahu, že neublíží Církvi Boží, ani jejím právům, že bude spravedlivým soudcem, ochráncem vdov a sirotek, že zůstane Církvi římské věrným, a království sicilského že nikdy nebude dobývat. Potom uvedl Inocenc III. Otu do chrámu. Při slavné mši svaté byl Oto svatým olejem pomazán a korunován na císaře. Radostně pěli zpěváci mešní introit osmnácté neděle po sv. Duchu: »Dej mír, Pane, doufajcím v Tebe.« Mnozí se utěšovali, že duha míru se opravdu vzklene nad Církví i nad říší. Bohužel i nejkrásnější zpěv zaniká bez památky. Brzy zanikly i všechny naděje na budoucí mír. Oto

nezaplatil Římanům obvyklé dávky za korunovaci, již považovali za své dobré právo. Proto Římané zavřeli město a srocovali se ozbrojeni na Kapitolu. Korunovační průvod se konal jen k Andělskému mostu. Tam rozloučil se Inocenc III. s císařem, a vida hroživou náladu svých římských oveček, žádal jej, aby co nejdříve odtáhl z římského území. Citliví Němci viděli v papežově pokynu hned velikou urážku císařského Veličenstva. Zbývala ještě obvyklá dohra korunovačních slavností, rvačka mezi Římany a Němci. Došlo k ní při návratu císaře z Leoniny na Monte Mario. Na obou stranách zůstalo na bojišti mnoho mrtvých nebo raněných. Ještě dva dni pobyl Oto na Monte Mario. Poslav pak papeži a Římanům účet za jedenáct set koní zabitých v šarvátce a za jiné škody a požádal o dostiučinění, odtáhl.

Z tábora u Isola Farnese zval císař papeže na rozmluvu o urovnání církevně politických záležitostí. Opatrný papež si jistě vzpomněl, jak před lety byl papež Paschalis i s kardinály od císaře zajat, a nedůvěřuje Otovi, poslal k němu komorníka Štěpána s omluvným listem, aby nevykládal papeži ve zlé, že se z mnoha příčin nemůže účastnit osobní rozmluvy s císařem, ale že by mohl vyslat zplnomocněnce, který by vše k spokojenosti urovnal. Nevíme, zdali k nějakému jednání došlo. Oto odtáhl do Toskány a odhodiv masku dlouho tajené přetvářky, splácel papeži všechna dobrodiní černým nevděkem. Jeho tábor se jen hemžil preláty a šlechtici, roztouženými po císařských lénech, jež Inocenc nedávno právě očistil od Němců. Oto projížděl střední a horní Itálii, zabíraje pokojně i násilně všechna území, která Inocenc III. nedávno osvobodil, a rozdávaje italské kraje svým přátelům. Azzo z Este dostal Ankonu a všechna práva Markvaldova, Děpold z Acerry byl odměněn Spoletem. Městům, biskupstvím, klášterům potvrzoval císař jejich majetnosti a výsady, připoutávaje si je tak k sobě. V srpnu 1210 táhl do Toskány znova, obsadil všechny země Matyldiny, dobyl několika měst a zpusťil okolí viterbské, perusské a orvietské. A při tom při všem se hájil, že není nikterak proti Církvi a papeži, plní prý jen svou přísahu papeži složenou, že bude hájit práva a majetky říšské. Církev nechť se stará o věci duchovní, jeho právem i povinností jest, starati se o věci pozemské. (Kdo by si nevzpomněl na slova, jež byla nedávno slyšet z třetí říše, aby nebe živilo ty, kdo pro nebe žijí. Řekla ta slova jiná ústa, ale duch je týž.) Své křesťanské smýšlení dotvrzoval císař zákony proti kacířům, po nichž dával pátrat, je trestal a domy jejich se zemí srovnával. Podněcován jsa svými rádci, vtrhl císař na podzim 1210 do jižní Italie, aby vyrval království sicilské mladistvému králi Bedřichovi a přivtělil je k říši. Lidé prchali ze strachu do hor. Opat montekasin-

ský šel pokorně císaře prosit o ušetření svého kláštera. Kapua, Neapol, Salerno otevřely císaři brány; Aversa se vzdala. Jediné Akvino svým vzdorem donutilo císaře, aby se na zimu uchýlil do Kapuy.

Papež trnul nad řáděním Otovým a žasl, jak byl oklamán. Posílal císaři listy; ale císař na papežovy prosby a hrozby nic nedbal. Papež psal různým přátelům, ale Oto svými slídily schyťoval papežské posly a obíral je o listiny. Aby se papež nemohl s křesťanským světem nijak dorozumět, křižovalo čtyřicet pišánských lodí kolem italských břehů a slídilo po císařových nepřátelích. Dokud zabíral císař jen církevní stát, papež jen napomínal. Jakmile však vnikl do říše papežova chráněnce Bedřicha, postihl císaře v oktávě svátku sv. Martina dne 18. listopadu 1210 klatbou. Císař si ovšem klatby nezabíral. Dobýval, když se jaro ukázalo, kraj za krajem a dostal se až do Tarentu. Na Sicilii měl již najaté saracénské žoldnéře, a pišánské loďstvo čekalo jen na rozkaz, kdy má Němce přeplovit na ostrov Bedřichův. Řím byl německými posádkami takřka obklíčen a Otovi přívrženci kupovali v městě duše. Inocenc III., nazývaný do nedávna Osvoboditelem vlasti, byl od svých nepřátel vykřičen za vinníka všeho nového neštěstí. Jan Capocci, vášnivý protipapežský demagog římský, vykřikoval i při Inocencově kázání v chrámě: »Tvá ústa jsou jako Boží, ale tvé skutky jsou jako satanovy.«²⁰

O Zeleném čtvrtku 31. března 1211 obnovil Inocenc III. slavnostně klatbu nad císařem a nad jeho přívrženci, oznámiv zvláštním listem knížatům německým, že po důrazných napomenutích a po mnohých odkladech císaře Otu z Církve vyobcoval a klatbou potrestal, protože při svém nevděku za dobrodiní od papeže přijatá zapomněl i na své sliby a zlovorně pronásleduje osiřelého krále sicilského, svěřeného ochraně Apoštolského Stolce, vtrhnuv nespravedlivě do jeho království. Proti přísahám a úpisům, proti právům a napomenutím papežovým zabral i majetek Církve římské. »Proto rozvazujeme všechny od přísahy věrnosti k císaři, vlastně jsme je již prohlásili za rozvazané. Je nám líto Církve, říše a všeho lidu křesťanského. Obracíme se k vám a poroučíme vám listem apoštolským, abyste se rychle, dokud je vhodná doba, postarali o rozřešení této záležitosti. Odklad často škodivá. Budete nám ovšem namítat, že jsme všechno vynaložili, aby se Oto císařem stal. Mohli jsme však tušit, že tak rychle se změní? Jestli jsme z nevědomosti pochybili, jsme první, kteří nyní trpět musíme. Bůh budiž pochválen, že u nás se zloba Otova projevila, a všichni ostatní se před ní mohou chránit.«²¹

Sotva se německá knížata dověděla o církevní klatbě nad Otou

vyhlášené, přestala jej považovat za katolického panovníka. Část knížat, mezi nimi král český Otakar a vévoda durinský, odhlavovala na sjezdu v Norimberce Otu za sesazeného a usnesla se, aby se jednalo s papežem o povolání sicilského krále Bedřicha na císařský trůn. Dvěma pánům, Anselmovi von Justingen a Jindřichovi von Niffen, věrným přátelům hohenštaufským, bylo ze státní pokladny povoleno 1500 hřiven na cestu do Itálie a na Sicílii. Němečtí páni zastavili se napřed v Římě. Inocenc III. i Římané svolili k povýšení Bedřicha na trůn císařský. Papežové se sice vždy bránili sjednocení Sicílie s říší německou, ale tenkrát jiného východiska nebylo. Kdo tušil, co všechno se vyvine z tohoto tak důležitého rozhodnutí? Z Říma šli němečtí poslové na Sicílii. Královna, ani královská rada nechtěla s Němci nic míti; ale mladému králi velice zalichotila jejich nabídka. Dal své dítě Jindřicha korunovat za krále sicilského, královnu jmenoval místodržitelkou a odplul napřed do Říma, kde jej v dubnu 1212 papež s kardinály, se senátem a s římským lidem jako budoucího císaře přijal nejuctivěji. Při té návštěvě bylo smlouveno, že Sicílie zůstane vždy královstvím od německé říše odděleným. Papež propustil Bedřicha velmi přátelsky, obdarovav jej i penězi na cestu do Němec.

Oto, dovědév se, že mu v Německu hoří půda pod nohama, spěchal rychlými pochody z Itálie do Němec. Před půltřetím rokem vyprovázela jej německá knížata s velikou slávou na římskou cestu, nyní mu nepřišel naproti nikdo. Svolal říšský sjezd do Frankfurtu; ale z dřívějších přívrženců dostavilo se naň velmi málo knížat, z biskupů jen biskup halberstadtský; ostatní se nechtěli setkat s císařem vyloučeným z Církve a od části knížat sesazeným. Oto se však nedolekal. Doufal, že si násilím odbojná knížata podmaní. Vtrhl do Durynska, pustošil, plenil a plnil Německo strachem, že se všechno utrpení nedávné občanské války opět bude opakovat. Zatím se neschůdnými cestami alpskými prodíral do Německa Bedřich. Oto nechal pustošení Durynska a spěchal se svými zbrojnoši ke Kostnici, aby zatarasil svému soku cestu do říše. Přišel však o tři hodiny pozdě. Bedřich byl již v městě, zahnal spolu s kostnickými Otu i s jeho žoldnéři, a tak si uvolnil cestu do říše. Pověst, jež ho předcházela, a srdnatost, která jej provázela, dary, jež štědře rozdával, množily jeho přívržence. Všude se nadšeně vyprávělo o půvabném mladistvém králi pěkného vzrůstu a plavých vlasů, velmi odvážném i rozvážném, moudrém a vzdělaném. Bedřich uměl několik řečí, a to latinsky, vlašsky, německy, francouzsky, řecky a saracénsky, miloval básníky a pěvce, zdědil všechny krásné vlastnosti svého vznešeného rodu.²²

Z Kostnice táhl Bedřich do Basileje. Tamodtud spustil se již bohatý déšť jeho přízně a štědrosti na pány, kteří mu k důstojnosti královské dopomohli. Mezi prvními odměněnými byli: král český Přemysl Otakar I. a markrabě moravský Jindřich Vladislav. Zlatou pečetí sicilskou potvrdil Bedřich dne 26. září 1212 českému králi Otakarovi hodnost královskou, udělenou mu Bedřichovým strýcem Filipem, udělil mu a jeho nástupcům království české v léno bez poplatků, potvrdil hranice, práva a povinnosti téhož království. Jako důvod té přízně uvádí listina služby, které veškerý český národ od pradávna říši římské věrně a oddaně prokazoval, a potom okolnost, že jasný král český Otakar byl z knížat první, jenž pro zvolení Bedřicha za císaře hlasoval a o jeho zvolení se vytrvale, pilně a úspěšně přičinil. Jinou listinou, téhož dne vydanou, daroval Bedřich českému králi za vzácné služby oddanosti, které mu jasný král český s veškerým národem z upřímného srdce prokázal, a dá-li Pán, vždy prokazovati bude, svůj rodový hrad Floss v Horní Falci, hrad Schwarzenberg ve Franksku a jiné statky do stálého vlastnictví. Jindřichu Vladislavovi, markraběti moravskému, udělil a potvrdil hrad Mokraný (Mökern u Magdeburku) s veškerými právy a náležitostmi, ale i s jistými povinnostmi k císařskému dvoru.²³

Podobně byli obdarováni a poctěni i četní jiní páni němečtí, a tak byl Bedřich na velmi četně obeslaném říšském sjezdě frankfurtském zvolen za krále a budoucího císaře. Na říšském sjezdě v Chebu, konaném v červenci 1213, byl Bedřich už uznáván za krále skoro od celého Německa. Tam skládal 12. července slavnou přísahu, kterou se zavázal papeže Inocence III., jeho katolické nástupce a Církev římskou poslouchati a ctíti, zaručil kapitulám svobodnou a kanonickou volbu prelátů, slíbil, že v duchovních záležitostech se budou směti volně a nerušeně podávati odvolání k Apoštolskému Stolci do Říma, uznal církevní stát v rozsahu, jak svého času Oto v Neusse jeho hranice označil, uznal lenní právo papežské na Sicílii a Apulii, vymínil si foderum, to jest vydržování svého průvodu při korunovační cestě do Říma, anebo kdyby jej papež v potřebách církevních na pomoc zavolal.²⁴

Po vítězných bojích s Otou, zpečetěných nakonec velkou porážkou Otovou u Bouvines, byl Bedřich 25. července 1215 v Cáchách arcibiskupem mohučským Sigfridem slavnostně korunován. Po korunovační mši svaté vybízel scholastik Jan ze Xantenu vřelým kázáním přítomné panstvo ke křížové výpravě. Bedřich přijal pak s četnými jinými knížaty a pány z rukou kazatelových kříž a zavázal se tak k účasti na křížové výpravě. Papeže Inocence III. považoval za svého nejlepšího ochránce a dobrodince, žil

s ním v přátelské shodě a tím vážnost svatého Stolce v Německu velmi povznesl. Oto se po své porážce uchýlil na své statky do Brunšvicka, kde takřka od všech zapomenut zemřel 19. května 1218. Uznával kajicně svou vinu, že se proti papeži a Církvi těžce prohřešil, a odešel na věčnost smířen s Bohem, s Církví i s lidmi.

České země tehdy náležely do svazku říše římské. Český vévoda, moravský markrabě, biskupové pražský a olomucký byli říšskými knížaty. Vévodou českým byl od roku 1197 Přemysl Otakar I., muž veliké ctnosti a slávy, Pro svou udatnost byl za svého života slavný po všem světě. Tak jej charakterisuje jeho vlastní syn, a německá legenda nazývá Otakara mocným, bohatým, statečným a světoznámým všude u současníků i u potomků²⁸. Kromě toho byl Přemysl Otakar vychytralým politikem; těžil z věrnosti i nevěrnosti, jak pro svůj osobní prospěch, tak pro svou říši. Za zmatků politických, do nichž bylo královským rozko-lem uvedeno Německo, přisedlal asi pětkrát, jak se mu vždy prospěšným vidělo. Kolísal i ve věrnosti manželské, jak jeho vypočítavost mu velela. Poslouchal sv. Otce, když jeho pomoci po-řeboval; neposlouchal, když papežské směrnice křížily jeho plány. Přál svěžímu obnovitelskému duchu církevnímu, ale rád těžil i ze zastaralých církevních zlovyků, jež se v našich zemích ještě hojně udržovaly. Trpké mládí, které Přemysl prožil jako psanec, naučilo jej vychytralosti a vypočítavosti; jinak by byl bídne živořil anebo i zahynul. I když padá na Přemysla Otakara lecjaký stín, byl mužem upřímně věřícím a pobožným; věděl, k čemu je na světě a čím je.

Když si německá knížata zvolila za krále Filipa, náležel Přemysl Otakar k jeho nejmocnějším zastáncům. Filip za to na sněmu mohučském 8. 9. 1199 povýšil Čechy na dědičné království, prohlásil Přemysla a jeho nástupce za krále a dal českým králům právo investovati, to jest v úřad uváděti, domácí biskupy, pražského a olomuckého, kteří tímto rozhodnutím přestali býti knížaty říšskými.

Za půldruhého roku potom rozhodl se papež Inocenc III. pro Otu a vybídl knížata říšská, aby se zřekla Filipa a přidala se k Otovi. I Přemysl Otakar dostal papežský list z 1. 3. 1201. Papež jej jmenuje toliko vévodou a nikoli králem. Chválí jej, že pečuje o zvýšení své cti a hodnosti, ale vytýká mu, že si vyprosil královskou korunu od vévody švábského, jenž sám královské hodnosti zákonitě ještě nedosáhl. »Chtějíce se však o tvou čest otcovsky postarati, napomínáme a co nejdůrazněji vybízíme tvou vznešenost, ano, tímto apoštolským listem ti poroučíme, abys věrně a vytrvale stál při králi Otovi a od něho si korunovací krá-

lovskou vyžádal. My pak z plné moci sobě svěřené se postaráme, aby, co se stane, i do budoucnosti nabylo platnosti. Uznali jsme za dobré vybídnouti řečeného krále biskupem palestrinským a svým notářem mistrem Filipem, aby se k tobě choval přístupně a blahovolně.«²⁶

V té době rozešel se Přemysl s rodem Wettinským, z něhož pocházela jeho první paní Adléta; a byla obava, že rod tak rozvětvený by mohl rozdmýchat v Čechách nějaké nepokoje. Proto Inocenc v dubnu 1201 nařídil biskupům, pražskému a olomuckému, aby církvemi tresty donutil všechny poddané království českého k věrnosti a k poslušnosti ke knížeti českému Otakarovi. Také měli přísně dbáti, aby někteří lidé v království českém nebrali zpět, co darovali buď sami, anebo jejich předkové, kostelům a zbožným ústavům, a aby vůbec kostely pro uvedené věci neobtěžovali. Třebas se zdálo, že papežský list bude na Přemysla Otakara působit, a mistr Filip koncem září 1201 papeži oznamoval, že český vévoda straní už Otovi proti Filipovi švábskému, přece král Filip považoval Přemysla ještě počátkem roku 1202 za svého stoupence a vepsal jeho jméno a jméno markraběte moravského Jindřicha Vladislava do ostrého protestu, který zaslala německá knížata do Říma proti papežskému legátu Kvidovi, biskupu palestrinskému, ačkoliv ani Přemysl, ani markrabě se schůze knížat německých nezúčastnili.

Zatím nabýval Oto v říši půdy; štěstí válečné mu přálo a tak koncem roku 1202 byl Přemysl Otakar již platným straníkem Otovým a na jaře r. 1203 válčil spolu s Vladislavem, markrabětem moravským, a svým příbuzným Heřmanem, lantkrabětem durinským, proti někdejšímu spojenci Filipovi. Válka hrozně krutá a surová, v níž zvláště divocí Kumáni, vypravení do boje Přemyslovým švakrem Emerichem, králem uherským, zle řádili, skončila velkou porážkou Filipovou. Spojenci honili poraženého a prchajícího krále z města do města, chtějíce se ho zmocnit. V srpnu 1203 obléhala spojená vojska Merseburg. Před městskými hradbami odměňoval Oto své věrné pomocníky, na prvním místě Přemysla Otakara, potvrdiv mu hodnost královskou a všechny výsady, udělené mu dříve Filipem. Papežský legát Kvido pomazal pak v den sv. Bartoloměje, 25. srpna, Přemysla na krále a korunoval jej královskou korunou. A poslové spěchali do Říma, zvěstovat papeži úspěchy jeho chráněnce Oty. Dne 12. prosince 1203 poděkoval Inocenc III. listem z Anagni českým županům za uctivé přijetí a pohoštění papežského legáta Kvida v Praze na podzim r. 1202 a za velikou a obětavou pomoc vojenskou ve prospěch Otův.²⁸

Počátkem r. 1204 požádal Přemysl Otakar v Římě o povýšení

pražského biskupství na arcibiskupství. Arcibiskupství bývala podle dávného zvyku zřizována jen v královstvích. Čechy nebyly posud církevně za království uznávány. Rozhodl tedy Inocenc III., aby Čechy i církevně byly povýšeny na království, a poslal slavnému králi českému Otakarovi, synu v Kristu mu nejdražšímu, dne 15. dubna 1204 list, jímž potvrdil práva a výsady, udělené Přemyslu Otakarovi a jeho předchůdcům jindy od císařů, tehdy od Oty IV. za císaře zvoleného: »Když tedy v Kristu nejdražší syn náš jasný král Oto, zvolený za císaře římského, rozhodl se milostivě potvrdit práva a výsady, jež byly odedávna tobě a tvým předchůdcům uděleny, a daroval ti svobody, země, hrady a jiné, nechť přibude ke královskému ustanovení i autorita papežská. Potvrzujeme apoštolskou autoritou tyto císařské výnosy ke cti Církve a ke cti císařství. Nebudiž pak nikomu dovoleno tuto listinu našeho potvrzení porušiti, anebo nerozvážně jednati proti ní. Kdyby se však někdo o to pokusil, nechť ví, že propadá hněvu všemohoucího Boha a svatých apoštolů Petra a Pavla.«²⁹

Za čtyři dni potom, 19. dubna, napsal Inocenc III. českému králi takto: »Třebas před tvým povýšením byli v Čechách mnozí královskou korunou ozdobeni, nedosáhli nikdy toho, aby jim naši předchůdci, římscí papežové v svých listech dávali královské oslovení. Kráčeji ve šlépějích svých předchůdců a starostlivě uvažujice, že ses dal korunovat od vznešeného muže Filipa, vévody švábského, jenž sám nejza zákonitě korunován, nemohl ani tebe, ani nikoho jiného zákonitě korunovat, nepovažovali jsme posud za vhodné oslovovati tě jako krále. Poněvadž jsi však, byv Apoštolskou Stolicí napomenut a námi, od vévody švábského odešel a se po zralejší úvaze přidal k synu v Kristu nám nejdražšímu jasnému králi Otovi, za římského císaře zvolenému, který sám tě uznává za krále, tak na jeho prosby a pro tvou oddanost chceme tě nadále za krále považovati a králem nazývati. Ty pak milost sobě prokázanou tak uznávej a nepravosti nevděku tak se straň, aby si tvá oddanost zasloužila milosti za milostí, a abys v milosti, darmo ti dané, vždy vytrval. Postarej se také, aby ses dal co nejdříve od krále Oty slavně korunovat.«³⁰

Papež jistě věděl, že Přemysl Otakar již korunován byl, ale přál si, aby církevní potvrzení královské hodnosti Přemyslovy bylo novou korunovací oslaveno.

Poněvadž papež dobře věděl, že Přemysl Otakar nemá v zemi jen přátele, nýbrž i nepřátele, vyzval biskupy, pražského a olomuckého, také arcijáhna bechyňského, aby církevními tresty postihli všechny, kdo by se opovážili nějak ublížit králi Přemyslovi, jenž nesmí trpět újmy za to, že z vůle papežovy se odhodlal pomáhat Otovi.³¹

Zatím se štěstí válečné v Německu usmálo na Filipa, jenž poraziv lanckraběte durinského, hnal z Německa i Přemysla s jeho vojskem a donutil jej k vyjednávání. Asi v polovici října 1204 byl Přemysl Otakar už zase straníkem Filipovým a zavázal se zaplatit Filipovi 7000 hřiven stříbra. Také slíbil přísahou i písemně, že opět uzná vypuzenou Adlétu za řádnou manželku. Papež, dovědév se, jaká změna se stala s Přemyslem, uznával, že po válečné porážce mu nebylo možno jinak jednat. Ale na jaře 1205 jej zvláštním listem napomínal, aby ihned opět věrně sloužil Otovi. Napomenutí papežovo nemělo ovšem účinku; vždyť český král viděl, jak v těch letech Filip získává a Otova strana řídne. Papeži se ovšem častými listy omlouval, že nikoli z vlastní vůle, nýbrž jen z donucení drží s Filipem, v srdci zůstává však úplně věren Otovi, třebaš svou věrnost nesmí skutky projevovat. Když Filip byl úkladně zavražděn, napsal Inocenc III. brzy potom Přemyslovi, že nutnost, jež ho vázala, řízením Božím pomínila; aby tedy veřejně a mocně přilnul k Otovi a zachoval mu slíbenou věrnost, a tak si Boží i Apoštolské milosti hojně zasloužil. »Jinak, kromě urážky Boží, propadl bys i trestu církevnímu. Vždyť nechceme králi Otovi v jeho právu nepomáhat, jsouce všem spravedlností povinni.«³²

Zvláštním poslem a listem vyjevil pak Přemysl papeži, proč posud váhá přidati se k Otovi, a žádal papeže o radu v záležitostech císařských. Papež odpověděl 12. prosince 1208, že mu radí ze srdce čistého, s dobrým svědomím a upřímně, aby se k Otovi přidal a jej podporoval. Moc Otova vzrůstá. Bude jistě prospěšnější předejít konec záležitosti a nečekat, až Otova moc vyvrcholí. Pak by mohl býti donucen poddat se. Je také dřívější přísahou vázán býti věrným Otovi. Na konci listu slibuje papež, že se u Oty zasadí, aby krále Přemysla miloval.³³

Příčin, proč král český váhal k Otovi se přidati, bylo několik. Český králevic Václav byl zasnouben s Kunhutou, dceruškou Otova soka Filipa; s Otou byli spřáteleni Wettinové, příbuzní první manželky Přemyslovy, nyní zjevní nepřátelé Přemyslovi; na Otově dvoře byl dobře znám i Vratislav, »syn krále českého« z prvního manželství, a Přemysl se oprávněně obával, že Oto by mohl učinit z Vratislava nebezpečného nápadníka českého trůnu, jak se později také stalo. Když však moc Otova vzrůstala, jak papež Přemyslovi předpovídal, když kníže za knížetem se k Otovi přidávalo, viděl se král český už skoro osamocen. — A snad i poměry v Čechách, kde Oto měl jistě své přátele, byl Přemysl donucen, aby se veřejně k Otovi přidal, což také i se svým bratrem Vladislavem, moravským markrabětem, učinil o svátích svatodušních roku 1209 na slavném sněmu wüzburském.

Že potom, když papež Otu dal do klatby a rozvázal od přísahy všechny, kdož mu věrnost přísahali, byl český král mezi prvními, kteří pomohli mladému Bedřichovi na císařský trůn, bylo už vypravováno.

Král Přemysl Otakar navázal se svatou Stolicí i styky, týkající se jeho rodinného života. Jeho první manželkou byla Adléta Míšenská z rodu markrabat Wettinů, na jejichž dvoře se Přemysl zdržoval jako vyhnanec z vlasti. Adléta byla paní velmi ctnostná. Vyrostla v době rozkvětu rytířstva, k jehož ideálním zásadám náležela i úcta k ženě. A tehdejší dámy také svým životem všeobecné úcty zasluhovaly. Je málo dob v dějinách, podobných století třináctému, kdy právě ženský svět zamířil s největším úsilím až k vrcholům křesťanské ctnosti, žil z Boha a pro Boha, hořel láskou k Bohu i k bližnímu. Žena trpitelka viděla tehdy v každém trpícím člověku raněného a opuštěného Krista Pána a byla schopna přinést z Boží lásky i nejtěžší oběti pro Boha i pro bližního. Jako hvězdičky zářily tehdy do temnot své doby zářivé postavy vzácných křesťanských žen: Hedvik, Alžbět, Anežek, Adlét, Konstancí a jiných a jiných, kanonizovaných i světu neznámých světic, bohatých i chudobných, vznešených i prostinkých, panen i matek, jež samy jsou svěťice, uměly vychovávat svaté.

S Adlétou žil Přemysl Otakar asi dvacet let a měl s ní syna Vratislava a dcery: Marketu (pozdější dánskou královnu Dagmaru), Božislavu a Hedviku. Když se stal českým králem, zapudil Adlétu i s dětmi. Pravou příčinou té manželské rozluky je těžko uhadnout. Nikde v pramenech není, že by Adléta byla králi již stará. Možná, že Přemysl, stav se králem, pohrdl Adlétou, dcerou jeh markraběcí, a zatoužil po manželce z rodu královského, své důstojnosti rovnocenné. Tak učinilo mnoho lidí, když z nicotek se náhle stali velikými pány. Jest jisté, že jiní lidé, přátelé i příbuzní, Přemysla proti Adlétě podpichovali a šťastné manželství rozrušili. Přemysl dal pražským církevním soudem prohlásit manželství s Adlétou za rozloučené a oženil se s uherskou princeznou Konstancí. I Konstancie byla paní výtečná a křesťanka výborná. Svolila k manželství s českým králem teprve, až byla i uherskými preláty ujištěna, že první manželství královo bylo neplatné, a že její manželství bude před Bohem i před světem považováno za manželství křesťanské a zákonité. Sňatek s Konstancí slavil Přemysl Otakar někdy v polovici roku 1199. Z tohoto manželství narodil se po roce syn Vratislav, jenž však brzy zemřel. Pak přišla na svět tři děvčátka. Král nervosněl; vždyť se těšil na dědice a následníka trůnu. Na podzim roku 1204 byl Přemysl poražen od Filipa Hohen-

štaufa a mírovou smlouvou se zavázal, že povolá Adlétu na svůj dvůr a uzná ji za zákonitou manželku. — Adléta se skutečně i s dětmi vrátila do Čech k dvoru královskému a její dítky platily před světem jako zákonité děti královské. Tak urovnána byla i cesta dánským vyslancům, kteří přišli požádat Přemysla Otakara o jeho dceru Marketu pro svého mladičkého krále Valdemara. Kdyby nebyl Přemysl Otakar tehdy Adlétu ke dvoru povolal, nikdy by se její dcera Marketa nebyla stala slavnou královnou dánskou Dagmarou. Přemysl povolal ke dvoru Adlétu, ale nezapudil Konstancie, jež v té době prožívala opravdová duševní muka, nevědouc, kterou z nich si král podrží a kterou zapudí. Když si však pan Strange Ebbesön odvedl do Dánska sličnou Dagmar, narodil se zarmoucené Konstancii synáček Václav, potomní český král. Přemysl rozradostněn, že vytoužený dědic je tu, zapudil Adlétu i s jejími dítkami. Konstancie, matka Václava I. a bl. Anežky, pak jediná byla uznávána za zákonitou manželku Přemyslovu.

Králi ovšem záleželo na tom, aby jeho manželství s Konstancí platilo za zákonité. Proto hned po církevní rozluce pražské napsal Inocenci III. takto: »Přesvatému Oci svému Inocencovi, nejvyššímu veleknězi svatého Stolce římského, Otakar, z Boží milosti král český, v povinné poddanosti uctivě oddaný. Poněvadž prozíravá a mocná autorita Vaší moudrosti umí a může zdárně k cíli přivést různé záležitosti, oznamujeme Vaší Svatosti, že jsme v svém chlapeckém věku přilnuli k jisté své příbuzné, taktéž ještě mladičké, a bez snubních úmluv, bez vědomí svých rodičů, ano i bez vědomí jejich příbuzných, jsme tak spolu několik roků žili, ovšem ne bez výčitek svědomí. Římská Stolice byla však žádána o naši rozlučku. Vaši předchůdcové, ač byli žádáni, nechťeli nikdy našeho manželství potvrdit, poněvadž jsme byli ve čtvrtém stupni spříbuznění. A nevím, proč blažené paměti pražský biskup Jindřich Břetislav tuto záležitost zanedbal. Když jsme však od ní dítkami odbdařeni byli, umínili jsme si o čest narozených potomků pečovat a pomlčet o tom, co předcházelo. Poněvadž jsme však od svých přátel a od příbuzných s obojí strany a také od jiných mužů řeholních pro tuto věc často byli káráni, ježto prý není prozřetelno v takovém manželství trvati, a poněvadž po bedlivém a důkladném zkoumání naše vzájemné příbuzenstvo se zapřít nedalo, zdálo se nám užitečným, snésti raději rozlučku nesprávného sňatku, než žiti v něm proti církevnímu přikázání a proti poctivosti. Když tedy se mnou královala, dostavili se příbuzní s obojí strany a před tvář Církve, před biskupy, řádnými soudci království našeho, napadli manželství naše, dokazující, že pro překážku příbuznosti není man-

želstvím zákonitým. Byli jsme tedy i my na soud citováni a bylo posláno i pro její bližší příbuzné. Ale nedostavili se na místo určené ani oni, ani ona, ač místo bylo velmi bezpečné a nepřekáželi jsme sami nijak, aby se dostavit mohli. Dostavil se pak pražský biskup s jinými ctihodnými muži k řečené naší manželce a příbuzné, vyšetřit, co o naší příbuznosti vyzná. Ani ona nezapřela, že jsme spříbuznění. Když jsme třikrát byli obesláni a žalobcové naléhali, biskupové, o tom zpravení, pokračovali v téže záležitosti. Když po vyslyšených důvodech žalobců ona dostavit se odepřela, přijali od sedmi šlechticů svědectví přísežně potvrzené, že jsme ve čtvrtém stupni příbuzní. A tak církevní autoritou prohlásili nad námi rozsudek rozluky. Poněvadž věci, jak se nám zdá, správně se děly, a my před tváří Církve pojali jsme zákonitě za manželku jinou, totiž sestru milovaného a vám ve všem oddaného krále uherského, proto, přesvatý Otče, prosíme vytrvale o potvrzení tohoto manželství a o rozhrěšení od viny, svalované na nás naší příbuznou. Doručitele tohoto listu, převora svého kláštera, muže řeholního, jehož věrnost k nám je ve všem osvědčená, poslali jsme k Vaší Svatosti nejen pro tuto příčinu, nýbrž i pro různé záležitosti, jež jsou ke cti římského dvora. Jemu ve všem jako mně věřte. Jestli pak nějaké jiné listy od nás k Vám dojdou, přisvědčte jim úplně, jako tomuto.«⁸⁴

List královský vydává svědectví, že jej králi sestavil dovedný právník, ale nevydává svědectví čiré pravdě. I zapuzená Adléta psala papeži a naříkala si, že po zákonitém, víc než dvacetiletém a dítkami pozeňnaném manželství, v němž s ní král jednal jako s manželkou zákonitou, ji na vnuknutí zlého ducha, nepřítel lidského pokolení, zapudil. Na královský rozkaz a přání svolal prý biskup pražský několik prelátů do nějakého kláštera na poradě. Chtěla se osobně do onoho shromáždění dostat a své důvody vyložit, ale královští zbrojnoši jí dvakrát nebo třikrát zabránili vstup. Ohlásila své odvolání k Apoštolské Stolicí, ale přesto se biskup nebál pronést nad královskými manžely rozsudek rozluky manželské.⁸⁵

Inocenc III., když oba listy přečetl, neubráníl se dojmu, že Adléta je v právu, a napsal také své mínění do listu zasláného francouzskému duchovenstvu: »Vizte, vévoda český opustil po příkladu Vašeho krále svou zákonitou manželku a nebál se přibrati si cizoložnici.«⁸⁶ Ještě v září nebo začátkem října roku 1199 pověřil papež arcibiskupa magdeburského Ludolfa a opaty z Bürgelu a Altzellu, aby bedlivě vyšetřili pravdu o královském manželství a rozluce, a neodkládali papeži napsat vše, co vyšetřili, aby mohl pak dostatečně poučen volněji záležitost sám projednat, jak mu jeho povinnost ukládá.⁸⁷

Nevíme proč, ale možno se domnívat, že arcibiskup Ludolf, jsa osobním přítelem Přemyslovým, platil straně Adlétině za stranického, a možná proto jmenoval papež hned komisi jinou, biskupy naumburského, halberstadtského a opata z Pforty, aby věc vyšetřili, nic nerozhodovali, nýbrž vše do Říma k rozhodnutí zaslali. Komise vyslechla svědky Adlétiny a zaslala zprávu do Říma. Na jaře 1201 dostavili se do Říma pro rozhodnutí papežovo Adlétin prokurátor a Přemyslův zplnomocněný posel.

Papež svěčil projednání rozepře soudců auditoru kardinálu Petrovi u sv. Marcela. Tam se zástupcové obou stran dostali do hádky. Prokurátor Adlétin trval na schválení svědeckých výpovědí, do Říma zaslanych, posel Přemyslův uváděl však důvody právní, jimiž ona svědectví odmítal. Soud nebyl rozhodnut a papež pověřil zase novou komisi, aby povolala obě strany na vhodné místo a vyslechla jejich svědky. Komise obeslala i Přemysla k výsledku, ale Přemysl odbyl posly velmi tvrdě, načež soudcové od dalšího vyšetřování upustili. V roce 1203 žádal vévoda rakouský Leopold v Římě o potvrzení svého rozhrěšení od přísahy, již se zavázal českému králi Přemyslovi, že si vezme jeho dceru za manželku pod podmínkou, když Přemysl její matku Adlétu od sebe nezapudí. Přemysl Adlétu zapudil a arcibiskup solnohradský vévodu rakouského od přísahy rozhrěšil. Papež arcibiskupovo rozhrěšení potvrdil. V svém listě vévodovi nezmiňuje se však ani slovíčkem, uznává-li Přemyslovo manželství s Adléťou za neplatné a její dceru za nezákonnou či zákonnou; rozvažuje vévodu od přísahy prostě proto, že Přemysl nedodržel kladené podmínky a do té doby Adléta byla zapuzena. Koncem r. 1204 zavazoval se Přemysl přísahou, že povolá Adlétu za svou zákonitou manželku, což i učinil. Adléta se r. 1205 ke královskému dvoru nastěhovala. Soudní pře pozbývala tedy svého důvodu. Koncem toho roku však Přemysl zapudil Adlétu navždy. Začaly nové stížnosti do Říma a nová vyšetřování. Arcibiskup solnohradský, opat admontský a děkan krcký byli pověřeni, aby obě strany obeslali a vyslechli. Není známo, jestli jmenovaní soudcové něco podnikli; vždyť věděli již napřed, že vyjednávání s Přemyslem bude marné. Po příchodu papežských legátů do Německa byli od nich ustanoveni soudcové jiní a obeslali strany k výsledku. Dostavila se Adléta, ale nedostavil se Přemysl. Kněze, jenž mu obsílku donesl, dal zajmouti a uvězniti. Soudcové postihli Přemysla klatbou. Král si však stěžoval v Římě, odmítaje řečené soudce jako podezřelé; a vymohl si od papeže zrušení klatby. Pře odpočívala až do r. 1209. Na nové stížnosti Adlétiny obeslal papež do Říma na 1. říjen 1209 Přemysla, Adlétu a také Konstancii, jež se považovala za nespravedlivě pomíjenou, vždyť svolila k manželství s Přemyslem,

až ji uherští biskupové ujistili, že jedná správně. Zástupcové všech stran se na 1. října do Říma dostavili, ale při soudním stání se neshodli. Co jedni chtěli, druzí zamítali, poukazující na různé právní nedostatky procesu a zaplétající proces divně a jinak. Různé námitky bylo z právního stanoviska nutno uznat. Proto odložil papež další jednání na den sv. Martina 1211. Ale k dalšímu projednávání už nedošlo. Zamítnutá Adléta zemřela na Hromnice 1211 a tak byla pře skončena.

Soudíme-li jen srdcem, jsme rozhodně při paní Adlétě, je nám jí líto, a souhlasíme s papežem, jenž neváhal nazvat Konstancii cizoložnicí. Soudíme-li však podle práva a zákona, jsme při Konstancii. Manželství Přemyslovo s Adlétou bylo skutečně protizákonné, jako mnoho jiných manželství v té době uzavřených. Ale jistě bylo králi Přemyslovi, trpěl-li výčitkami svědomí, možno vyžádati si od papeže prominutí uváděných překážek příbuzenstva a potvrzení svého manželství. Od papeže Innocence III. byl by král český jistě prominutí dosáhl. Přemyslovi však nešlo o prominutí, nýbrž o rozluku. Pražský biskup Daniel se svými preláty jednal podle zákona správně, když prohlásil manželství Přemyslovo s Adlétou za nezákonné; nejednal však správně, když z poddajné poslušnosti ke králi nepřipustil Adlétu k obhajobě a prohlásil o své újmě rozsudek, ačkoli Adléta se odvolávala do Říma. Uherští biskupové, kteří přesvědčovali Konstancii o zákonnosti jejího manželství s králem českým, mluvili podle zákona správně; zákon byl proti Adlétě a při Konstancii. Papež Innocenc III. byl v této věci postaven před oříšek velmi těžký. Jeho první dojem byl, že král český se dopouští cizoložství, jako tehdejší král francouzský. Byl však velký rozdíl mezi králem francouzským a českým. Král francouzský zapudil svou Ingeborgu po řádně a zákonitě vykonaném sňatku a jeho nová družka života, Anežka, platila před veškerým křesťanským světem za cizoložnici. O tom nebylo pochybnosti. U krále českého byly oprávněné pochybnosti o prvním manželství; byly tu zákonitě překážky. A jeho potomní manželství s Konstancíí, když se věc právně rozvážila, nesmělo být oprávněně nazváno cizoložstvím. Papež podle hlasu srdce musel být, jako mnoho jiných, při Adlétě; ale jako strážce zákona nesměl zavrhnout Konstancii. A o to se pečlivě staral Přemysl svou chytrostí, o to pečovali opravdu chytrí právníci čeští, kteří věc Přemyslovi zastupovali a novými a novými námitkami do nekonečna protahovali. Říkají podnes soudcové, že u Pána Boha a u soudu není nic nemožného. Domníšeti se, že Innocenc III. rozlukový proces protahoval z důvodů politických, aby českého krále pro své politické cíle získal, není

správné. Inocenc nebyl člověk lekavý a nebyl knězem, který by za zájmy světské zaprodával svou duši.

Jiný český proces, zahájený u svaté Stolice, platil pražskému biskupu Milíku Danielovi. Po smrti knížete biskupa Jindřicha Břetislava nenechal kníže Vladislav biskupskou volbu kapitule, jak vyžadovaly nové církevní zákony, nýbrž podle starých zemských zvyků svolal volební sněm do Prahy na den Všech svatých (1197). Povolal na sněm vyšší duchovenstvo české a prosadil, že za biskupa byl zvolen jeho kaplan Milík Daniel, třebaš byl duchovenstvu i lidu málo znám a mnozí se proti jeho volbě vzpírali. Nový biskup přijal tak zvané regalie (statky a práva) z rukou Vladislavových a sliboval knížeti řádné poslušenství.

Brzy po volbě zažaloval, asi ze závisti a pominuté ctižádosti, nového biskupa v Římě probošt v Sadské a současně pražský kanovník Arnold, stěžuje si, že Daniel se vetřel na biskupský stolec mocí laickou s opominutím volby kapitulní, ač jej ani mravy, ani dosavadní život na úřad biskupský nedoporučují. Inocenc III., uslyšev Arnoldovu stížnost ve veřejné papežské konsistoři, poručil ihned 8. 4. 1198 arcibiskupu magdeburskému Ludolfovi, aby se o volbě Danielově přesvědčil, a je-li pravda, co žalobce tvrdí, aby Daniela přes všechno vzpírání a odvolávání sesadil z úřadu a z kostela pražského odstranil, úřadu i příjmů jej zbavil a poslal do Říma. Pražským kanovníkům pak měl jménem papežovým dáti plnou moc, aby si kanonickým způsobem zvolili vhodného pastýře.⁸⁸ V témže smyslu dopsal Inocenc III. i knížeti Přemyslu Otakarovi a kapitule pražské.⁸⁹ Arcibiskup magdeburský povolal žalobce i žalovaného do Halle; a tam Arnold, nemoha svých výtek dokázati, prohrál a byl odsouzen, aby bez obleku, bos a kleče Daniela odprosil a vyznal, že ho křivě obžaloval. Také byl odsouzen k přísaze, že již nikdy se neopováží biskupa z něčeho takového vinit.

Pochodiv tak špatně v Halle, vydal se Arnold osobně do Říma a žaloval tam na biskupa Daniela: je synem kněžským, byl proti církevnímu právu kostelu pražskému vnucen, sliboval českému vévodovi poddanost; je jistě ženatý a má děti; falšoval pečeti; je opilec, smilník, veřejný kejklř, zápasil kdysi s kejklří a byl velmi poraněn na nose; posud vidět, že je zmrzačen. V zápase jeden z kejklřů zahynul, byl zabit, jak se věří, od Daniela. Obral kostelní pokladnici pražskou asi o tisíc hřiven, jež rozplýval; knížecím rádcům udělil k velké škodě kostela pražského víc než padesát dvorů, knížeti samému dal jistý krásný hrad, kostelu pražskému zbožným knížetem kdysi darovaný. Jak na všech soudech bylo dokázáno, zakládala se žaloba Arnoldova na klepech, pomluvách a nactiutrhání.

Papež ihned nařídil arcibiskupu mohučskému a biskupům, řezenskému a pasovskému, aby nemeškali citovat pražského biskupa Daniela do Říma k dni sv. Martina. Biskup Daniel si vyžádal odklad na 25. březen 1201; ale ani tehdy se nedostavil osobně, nýbrž poslal za sebe některé kanovníky pražské. Soudní řízení bylo svěřeno dvěma kardinálům jáhnům, Řehořovi od sv. Anděla a Hugovi od sv. Eustachia. Při stání opakoval Arnold své žaloby, ale zástupcové Danielovi připomněli, že žaloba byla již prohrána v Halle, kde se Arnold na kolenou přiznal, že biskupa křivě nařkl a přísahou se zavázal, že již z ničeho takového biskupa vinit nebude. Když kardinálové oznámili své šetření papeži, pokáral Inocenc III. Arnolda a uložil mu nadále o biskupovi mlčet. Tím ovšem nebyl Daniel ospravedlněn. — Arcibiskup solnohradský Eberhard byl pověřen apoštolským rozkazem, aby prohlásil pražského biskupa za zbaveného biskupského úřadu, dokud se z uvalené žaloby neospravedlní a k Stoliči Apoštolskému cestu nenastoupí. Pražský biskup se měl před dvěma biskupy a třemi opaty, kteří měli dobrou pověst a znali jeho život nynější i minulý, veřejně kanonicky ospravedlniti z obžalob na něho vznesených, nebylo-li ovšem některé obvinění tak známé, že by proto z biskupského stolce zaslouženě musil býti odstraněn. Arcibiskup Eberhard mu měl také přikázati, aby se do příští neděle Laetare (středopostní) představil papeži. Jestliže ospravedlnění nebude dostatečné, anebo biskup odmítne k papeži se dostavit, měl jej, nevšímaje si odvolání, z pražského kostela úplně odstranit a kanovníkům pražským z autority papežské dovolit, aby si kanonickou volbou zvolili nového biskupa.⁴⁰

Arcibiskup Eberhard, chystaje se právě na cestu do Říma, pověřil solnohradského probošta Wenera a děkana Heřmana, aby jej v záležitosti Danielově zastoupili. Daniel, dvakrát k soudu obeslaný, nikdy se nedostavil. Teprve, když soudcové jej vydoloučili z Církve, přišel do Solnohradu, omlouvaje se a přísahou potvrzuje, že obsílky nedostal. Byl tedy klatby zbaven. Když také dva biskupové, Konrád z Řezna a Bertold z Naumburku, potom opatové Kuno z Břevnova, Blažej ze Sázavy a Silvestr z Kladrub, dosvědčili, že nic z žalob a zločinů na biskupa udaných není povšimnuté hodného, připustili jej soudcové ke kanonickému ospravedlnění a poslali jej do Říma, což Daniel rychle a pokorně vykonal. Dne 5. května 1202 poslal Inocenc III. z Lateránu pražským kanovníkům list, v němž vypisuje průběh procesu a končí: »Posíláme jej k vám rozhrěšeného, v plné své milosti, poroučejíce vám listem apoštolským, abyste jeho dobrou pověst rozhlašující, jemu jako otci povinnou úctu a čest vzdá-

vali; a kdyby někdo nerozvážně chtěl řečenými žalobami proti němu snad útočiti, tak jeho drzost po předchozím napomenutí, odvolání nedbajíce, církevním trestem stíhejte.⁴¹ Daniel biskupoval pak klidně až do své smrti 30. 3. 1214. (Pochován je na Velehradě.) Na svém žalobci Arnoldovi se nemstil. Po římském soudu mu vrátil všechny jeho požitky. Podle všeho, čeho se o biskupu Danielovi možno dopátrati, byl knězem povahy pasivní a poddajné. Jistě prožíval muka, když tak černé obžaloby podrývaly jeho vážnost i existenci. Rádi souhlasíme s papežem Inocencem, jenž, když mu Daniel své srdce vylil, neváhal napsat pražské kapitule: »Něžnou láskou cítíme s ním jeho trampoty a toužíme zamezit další jeho obtíže.«⁴²

Papež Inocenc III. neposílal do Čech jen soudní obsílky, nýbrž i listy příjemnější. V archivu tepelského kláštera uchovávají pergamenový autograf Inocencův ze dne 1. 4. 1202, jímž bere papež do ochrany klášter tepelský a potvrzuje mu všechny svobody a statky českým knížetem Otakarem udělené, i dary hraběte Hroznaty.⁴³

V královském archivu drážďanském je autograf, jímž Inocenc III. potvrzuje Německým rytířům pražským majetky, darované jim v Opavě markrabětem moravským Vladislavem a českým králem Přemyslem Otakarem I.⁴⁴

Metropolitní kapitula pražská střeží v svém archivu listinu, kterou jí 20. dubna 1204 Inocenc III. potvrdil svobody zvané soud, hlava a nárok, udělené kapitule králem českým Přemyslem I.^{44a}.

Začátkem roku 1204 žádal král Přemysl v Římě, aby pražské biskupství bylo povýšeno na arcibiskupství. Papež odpověděl králi 21. dubna téhož roku listem, jehož obsah zde uvádím: »Poněvadž jsi na naši radu posud dal a rozkazů apoštolských budoucně poslouchati míníš, sluší se, abychom tvou oddanost spláceli láskou a aby Stolec apoštolský ctíl tebe, jenž jeho čest účinně šíříš. Prosíš nás svými posly a náš v Kristu nejdražší syn, jasný král uherský Emerich, přimlouval se u nás vroucně za tebe, abychom ráčili zříditi v Čechách arcibiskupství, poněvadž Čechy jsou zemí rozsáhlou a lidnatou a od diecése mohušské, které jsou metropolitním právem poddány, jak vzdáleností místa, tak růzností jazykovou oddělenou. Prosíš, aby Čechy, když si od římského císařství zasloužily dosíci hodnosti království, od římské Církve si zasloužily důstojnosti arcibiskupské. Chtěli bychom tebe i tvou zemi, pokud se ctí možno, uctíti. Poněvadž však záležitost je těžká a žádáš o novotu, nediv se a nerozrušuj, že jsme uznali za hodno prosby tvé okamžitě nesplnit. Věc potřebuje veliké rozvahy, aby, co jednou se zřídí, tím pevněji

vytrvalo, čím zraleji bylo vybudováno. Napřed je třeba, aby nám byla dokázána naléhavá potřeba a očividná užitečnost nového arcibiskupství, potom schopnost a vůle diecése, v níž se má metropolitní sídlo ustanovit, a zdali je možno zřídit v Čechách patřičná biskupství, jež by nové metropoli podléhala. Kromě toho je třeba smluvit se a přimět k tomu diecési mohučskou; jinak by se zdálo, že ctihodného bratra svého arcibiskupa mohučského Sigfrida, jehož jsme tam ustanovili, sesazujeme. Tím bychom roznítili ještě víc nenávisť diecése proti němu a pohoršení měšťanstva. Abychom tě tedy o všem lépe ujistili, posíláme do Čech milého podjáhna a kaplana svého T., muže vzdělaného, opatrného a moudrého, nám i našim bratřím pro poctivost předraženého. Ten, co třeba jest, vyšetří a nám v záležitosti té čistou pravdu poví. Ty pak můžeš potom netoliko svým a svého lidu listem, nýbrž slavným poselstvím, biskupovým a duchovenstvem, jimž vlastně se sluší o takové věci prosit, svou žádost obnovit, abychom mohli v zřízení metropole snadněji pokračovat, jak za dobré uznáme. Jsme ochotně odhodláni v těchto i v jiných věcech žádosti tvé vyslyšet, jak jen před Bohem nám možno. Dej tedy onoho podjáhna bezpečně dovést k arcibiskupu mohučskému a doručit náš list mohučské kapitule. Kdyby něco z toho, co vyšetřit jsme podjáhnovi svěřili, bylo opominuto, nemohli bychom v záležitosti dobře pokračovat.«⁴⁵

Kdyby dnes přišla odněkud do Říma žádost o zřízení arcibiskupství, dostali by stejnou odpověď, jak odpověděl před 700 lety králi českému papež Inocenc III. Ke zřízení české metropole tehdy ovšem nedošlo, protože ani Sigfrid, ani kapitula mohučská k žádosti nesvolili. Sigfrid, bývalý probošt vyšehradský, papežem za arcibiskupa mohučského potvrzený a od většiny protipapežsky smýšlejících členů kapituly odmítaný, byl by na sebe uvalil všeobecnou nenávisť, kdyby byl svolil k odloučení Čech od arcibiskupství mohučského.

Již r. 1203 vynasnažoval se opat sázavský Blažej o kanonisaci sv. Prokopa. Po náležitém šetření svolil Inocenc III. k prosbě opatově. Do Čech byl poslán papežský legát kardinál kněz Kvindo z chrámu Panny Marie Zátiberské, aby dne 4. července 1204 prohlásil na Sázavě jménem papežovým opata Prokopa za svatého. Stalo se to za velkých slavností.

Koncem roku 1204 poslal olomoucký biskup Robert do Říma jistého kněze, jemuž bylo vytýkáno, že před kněským svěcením nebyl vysvěcen na jáhna. Biskupem jsa vyšetřován, vyznal, že si nepamatuje, jak se věci sběhly; dostal prý nižší svěcení ve věku útlém. Ale poněvadž hodní mužové, s nimiž se stýkal, mu potvrdili, že na jáhna posvěcen není, uvěřil jim. Na prosbu bis-

kupa Roberta byl papež k řečenému knězi milosrdný a propustil jej s listem pro biskupa: »Majíce soucit s jeho soužením, poroučíme ti apoštolským listem, abys mu za tuto nedbalost uložil vhodné pokání. Až je vykoná, posvěť ho na jáhna, poněvadž nelze považovat za opakované, o čem se neví, bylo-li vůbec vykonáno; a pak mu milosrdně dovol zastávat kněžskou službu.«⁴⁶

V archivu maltézských rytířů v Praze mají autograf Inocencův z 5. listopadu 1205, jímž se apoštolskou autoritou potvrzují jejich statky v Čechách a na Moravě.⁴⁷

V kapitulním archivu olomuckém jest uschována listina, opatřená olovenou pečetí, zavěšenou na hedvábné žlutočervené niti, kterou Inocenc III. dne 8. ledna 1207 potvrzuje biskupu Robertovi a olomucké kapitule výsady a svobody, udělené českým králem Přemyslem Otakarem I. kostelu olomuckému a jeho lidem. V papežském listě je uveden i doslovný opis listiny královské, jejíž jeden autograf je v kapitulním archivu olomuckém, jiný v arcibiskupském archivu kroměřížském. Královská listina je velmi zajímavá: »Ve jménu svaté a nerozdílné Trojice. Já Přemysl, z Boží milosti třetí král český, ctihodnému olomuckému biskupu Robertovi, jeho nástupcům a olomuckému kostelu provždy. Poněvadž prospívá slávě královské hodnosti, když svatou Církev ctí a zvelebuje, zalíbilo se naší jasnosti postarati se o její potřebu, aby tak nabyla z naší blahověle dobrodiní a my za to došli odplaty Boží. Nechtě tedy vědí současníci i potomci budoucí, že obnovujeme dávné výsady kostela olomuckého ustanovili jsme, aby všechny jeho majetky v Čechách nebo na Moravě byly od všeho druhu poplatků, daní a všech jiných dávek osvobozeny. Připojujeme, aby nikdo se neopovážil k stavbě nebo k opravě hradů, nebo jakékoliv nenáležitě výpravě, jak už dávné výsady to obsahují, obtěžovat lidi poddané biskupství a kostelu. Pokutu, jež se platívá knížeti nebo jeho zřízencům z hlavy, buď za zloděje anebo za svod, dovolili jsme provždy dávat ctihodnému otci svému biskupu Robertovi, jeho nástupcům a kostelu. O zloději ustanovujeme: Bude-li chycen při krádeži na polích církevních, anebo potom zatčen a soudně usvědčen, připadne jeho majetek kostelu; zloděj však budiž podle libosti knížete potrestán. Když však biskupové anebo kapitulní poddaní budou soudem z něčeho vinnými uznáni, nevzejde z toho ani nám, ani našim soudcům, dvořenínům a zřízencům nijaký užitek, nýbrž zůstane pokuta za vinu biskupovi a jeho nástupcům, není-li viník něčím povinen zadost učinit poškozenému. Abychom vše ostatní krátce obsáhli, postupujeme jim všechno právo, náležející knížatům, aby měli plnou a dokonalou svobodu, aby nikdo se neopovážil ukládati jim nové poměry, anebo jejich práva měniti. Ves Kro-

měřič s tržištěm a s veškerým jejím právem, o které závistiva dřívější knížata uznávala, že je olomuckému biskupu skoro do zástavy dána a kterou blažené paměti biskup Jan, desátý předchůdce nynějšího důstojného otce našeho Roberta, za 300 hřiven koupil od moravského knížete Oty Černého, od všeho svého a svých nástupců nároku osvobozujeme, ustanovujeme, že biskup olomucký a jeho nástupcové mají plnou moc tam beze všech překážek podle své vůle poroučeti. Poněvadž pak vybujel zvyk všemu Božímu právu se příčící, že se po smrti biskupově jeho majetky zabíraly ve prospěch knížecí, vidělo se naší zbožnosti dobrým, zlozvyk ten zrušiti rozhodnutím, aby smrt biskupova nepoškozovala kostela, jehož patronové, blahoslavený apoštol Petr a Pavel a blažený mučedník Václav u Boha na věky žijí. Nechť se tedy o biskupově úmrtí zachovají majetky biskupovy a kostelní pod ochranou děkana a probošta kapitulního úplně pro nástupce a nechť nikdo se neopovází jich se zmocnit, je ztenčit, anebo ve prospěch knížecí je zabrat. Příhodilo se pak, že kostel onen (olomucká katedrála) postrádal odedávna probošta; a proto usoudil otec náš Robert probošta tam zříditi, aby pečoval o bratry (kanovníky) onoho kostela a o jejich zaopatření se staral. Poněvadž však se sluší, aby z královské ruky všude dobrodiní přšelo, udělili jsme onomu proboštví svou kancelarii s vesnicí, zvanou Uherčice (u Kojetína), k níž náleží peněžní desátek s desátkem naším poplužním a všemi věcmi k našemu užívání náležejícími. Nařizujeme, aby nikdo toho neměnil. Svobodu pak při volbě biskupů, již některá knížata obvykle překážela, kanovníkům onoho kostela podle práva církevního svobodně a úplně udělujeme a nařizujeme, aby budoucně mařena nebyla. Aby však toto všechno platným a nezvratným zůstalo, poručili jsme tento list své jasnosti svou pečeti potvrditi a od ctihodného otce našeho Roberta o hodu velkonočním veřejně vyhlásiti. Kdyby pak někdo proti tomuto našemu ustanovení povstal, budiž potrestán těžkou ztrátou svého majetku a pocitíť na posledním soudu hněv Boží a svatých jeho.«⁴⁸

V únoru 1207 nařídil Inocenc biskupu pražskému Danielovi, biskupu olomuckému Robertovi a tepelskému proboštu Hroznatovi, aby donutili českého šlechtice Těmu, aby vrátil klášteru Světlé v Dolních Rakousích pozemek českým vévodou Bedřichem kdysi darovaný, jehož se Těma násilím zmocnil.⁴⁹

Dne 2. dubna 1207 potvrdil Inocenc III. oseckým cisterciákům některé majetky, v listině vyjmenované, desátky a svobody.⁵⁰ Den potom nařídil arcibiskupu mohučskému Sigfridovi, jeho sufragánům a jiným prelátům arcidiecése mohučské, aby bránili

opata a mnichy cisterciáckého kláštera oseckého a jejich majetky proti útočníkům.⁵¹

Olomucký biskup Robert si stěžoval v Římě, že na kopečku olomuckém, kde biskup Zdik vybudoval chrám sv. Václava a kam přenesl z chrámu sv. Petra stolec biskupský, byl zemským knížetem postaven hrad a kostel je nyní zdí obehnan. Kanovníci nemohou svobodně do kostela docházet a tak se v kostele povinné officium nekoná. Biskup prosí pokorně o papežské svolení, aby směl stolec biskupský přeložit opět do dřívější katedrály sv. Petra. Papež nařídil pak listem z 5. 4. 1207 opatům z kláštera Hradiska a z Velehradu, aby bedlivě vyšetřili stížnost biskupovu, a poznavše pravdu, aby zařídili, co bude užitečné a čestné.⁵² A tak zůstal chrám sv. Václava olomuckou katedrálou i nadále.

Dne 11. dubna 1207 potvrdil Inocenc III. listinou, uschovávanou v královském archivu drážďanském, Německým rytířům několik vesnic, darovaných jim v Čechách králem českým Přemyslem Otakarem I. a markrabětem moravským Vladislavem, a to Hloubětín a Humenec u Prahy, Libeň a Řepín u Mělníka a Borotice u Dobříše.⁵³

Český šlechtic Milhost vyžádal si ve Waldsasích mnichy cisterciácké a daroval jim pozemek v Maštově, kde si pak vystavěli klášter. Pro různé mesnáze a násilnosti lupičů přijali mnichové radostně nabídku šlechtice Slávka z Oseka a Riesenburku a zřídili si nový klášter u kostela Panny Marie v Oseku. Milhost jim pak dříve darovaný pozemek v Maštově zabral a mnichy tam zbylé vyhnal. Cisterciáci si stěžovali na jednání Milhostovo v Římě a Inocenc III. nařídil listem zaslaným 11. 7. 1207 z Viterba biskupům, pražskému a olomuckému, aby spolu s proboštem litoměřickým spor vyšetřili a rozhodli.⁵⁴ Milhost klášteru pozemků nevrátil.

Dne 30. dubna 1208 přijal Inocenc III. do ochrany sv. Petra a své cisterciácký klášter na Velehradě, potvrdil jeho majetky a statky a udělil klášteru četná práva a svobody. Listina jest sepsána podle úřední předlohy, vypracované u papežského dvora pro potvrzování klášterních majetků v té době. Papež listinou ustanovuje, aby se řád cisterciácký po všechny doby na Velehradě zachovával. Potvrzuje mnichům všechny klášterní majetky, jichž nabyli, a dá-li Pán Bůh, budoucně spravedlivě nabudou. Nikdo nesmí od mnichů vymáhat desátků. Mnichové smějí kleriky i svobodné laiky se světem vypořádané přijímat do řádu. Po složení slibů nesmí nikdo bez opatova dovolení z kláštera odejít. Bez dovolení klášterní kapituly anebo aspoň její rozvážnější části nesmí nikdo z klášterního zboží nic zcizit. Mnichové nesmějí za nikoho ručit anebo peníze si vydlužovat, leč za jistých podmí-

nek. Ve vlastních záležitostech směji svědčit u soudu. Další část listiny vypisuje přesně vzájemný poměr kláštera velehradského k biskupovi. Kdyby země byla postižena zákazem služeb Božích, je dovoleno v klášteře velehradském služby Boží konat, ale nesmějí se jich zúčastnit lidé klatbou postižení. Papež uděluje velehradským cisterciákům všechny svobody a nezávaznosti dřívějšími papeži jejich řádu udělené a potvrzuje svobody a výsady poskytnuté jim ve světských věcech králi a knížaty. Autoritou apoštolskou zakazuje, aby na pozemcích a v místnostech velehradských nikdo se neopovážil loupit anebo krást, oheň založit, krev prolít, někoho zbůhdarma zatknout, zabít anebo znásilnit. Nikdo nesmí velehradský klášter nerozvážně znepokojovat, jeho majetky zabírat a zabrané si podržet, je umenšovat a jakkoliv obtěžovat. »Kdyby tedy v budoucnosti osoba církevní nebo laická proti této listině vědomě a nerozvážně jednat se opovážila a křivdy spáchané patřičně nenahradila, budiž po druhém nebo po třetím napomenutí důstojnosti svého úřadu a cti zbavena; a nechť ví, že za spáchané bezprávi zasluhuje soudu Božího. Od přijímání nejsvětějšího Těla a Krve Boha a Pána našeho Ježíše Krista budiž vyloučena a na soudu posledním přísnou pomstou Boží postižena. Všem pak, kteří práva toho místa (Velehradu) zachovávají, budiž pokoj Pána našeho Ježíše Krista, aby i zde ovoce dobrého činu přijali a od přísného Soudce odplaty věčného pokoje dosáhli. Amen. Amen. Amen. Já Inocenc, katolické Církve biskup.« K podpisu papežovu jsou připojeny podpisy pěti kardinálů biskupů, pěti kardinálů kněží a šesti kardinálů jáhnů.⁵⁵

Asi za rok potom 3. 4. 1209 přijal Inocenc do ochrany sv. Petra a své premonstrátský klášter v Zábřdovicích a potvrdil jeho majetky. Autograf je v zemském archivu moravském v Brně.⁵⁶

Roku 1210 chystal se olomoucký biskup Robert se svými lidmi na pomoc křižákům do Svaté země. Dne 9. dubna 1210 poslal mu Inocenc III. plnou moc, aby směl své lidi rozhřešit, kdyby upadli do církevní klatby proto, že by náhodou vložili násilně ruku na nějakou duchovní osobu. Papež zároveň ukládá biskupovi, ať své lidi upozorní, aby neřádili tak zle a hrozně, že by museli pak žádat o rozhřešení až u Stolicе apoštolské. Autograf té listiny je v arcibiskupském archivu kroměřížském. Na listině je konopnou nití upevněna olovená pečeť papežská.⁵⁷

V dubnu 1213 byly z Říma do Prahy odeslány dva Inocencovy oběžníky. Prvním oběžníkem oznamoval Inocenc III. pražskému biskupu Danielovi, že míní svolati všeobecný církevní sněm na vymýcení církevních zlořádů, na obnovu mravů a na potření bludů, také na získání knížat a národů křesťanských, aby přispěli a pomáhali k vydobytí Svaté země. Papež biskupovi po-

roučí, aby se za dva a půl roku 1. listopadu 1215 do Říma dostavil a jemu osobně se představil.⁵⁹

V druhé listině líčí Inocenc III. pražskému biskupovi, opatům, převorům a všem v Krista Pána věřícím Čechům poměry Sváté země, vybízí je k pomoci a slibuje všem, kdo kříž přijmou, velké odpustky.⁶⁰

Šlechtic Jan Zbraslavův zmocnil se části lesa, náležejícího klášteru milevskému. Opat Jarloch Jana zažaloval. Listinou z 28. ledna 1216 poručil Inocenc III. biskupu pražskému Ondřeji a dvěma pražským kanovníkům, aby spor spravedlivě vyšetřili a ukončili.⁶⁰

K posledním listům Inocencovým do naší vlasti poslaným náleží list z května 1216, kterým jistým soudcům ukládá, aby vyšetřili a oznámili do Říma, u koho je uložena velká suma peněžní, vzešlá ze sbírek pořádaných zemřelým biskupem Danielem ve prospěch Sváté země. Odpovědi se papež už nedočkal a sebrané peníze zůstaly asi navždy zakryty nevyzpytatelným tajemstvím.⁶¹

Jestli je pravda, co někteří historikové vypravují, že Inocenc III. posvětil osobně nového biskupa pražského Ondřeje, přítomného na sněmu lateránském, pak máme nový důkaz, jak Inocenc Čechy ctěl a miloval. Ze všech nám známých projevů vidět zřetelně, že jeho styky s českým králem, s biskupy a s národem byly velmi přátelské a vynucují vždy vděčnou vzpomínku.

Poloostrov pyrenejský, nynější Španělsko, dělil se za doby Inocence III. na několik křesťanských království. S nynější Francií sousedila: království aragonské a menší království navarské, ležící západně od Aragonie. Střed tvořilo království kastilské, sousedící na západě s královstvím leonským. Jižně od království leonského a západně od Kastilie prostíral se až k moři království portugalské. Jižní polovice nynějšího Španělska byla tehdy velkou mohamedánskou říší almohádskou, rozdělenou na četné emiráty. Střediskem mohamedánské říše byla Cordova. Tamější křesťané zažili napřed od mohamedánů mnoho útisků a pronásledování; časem zvítězil však křesťanský duch trpělivosti a šlechetnosti i nad sverpými a krutými mohamedány; mezi křesťany a mohamedány nastalo jakési přátelské soužití a kulturní závodění, jež i křesťanským vědeckým a uměleckým snahám velmi prospělo. Na rozhraní říše mohamedánské s říší křesťanskými však nikdy nebylo míru a pokoje. Tam potýkalo se rytířstvo neustále s mohamedány. Nadšený zápal rytířstva za víru a vlast vyvrcholil zvláště koncem jedenáctého století, kdy se vyznamenával hrdinnými boji s mohamedány ideální rytíř Cid Campeador. Četné písně a básně, jež hrdinnost Cidovu opěvovaly, strhovaly srdce i duši křesťanského a vlasteneckého Španělska za Cidem jako za ideál-

ním vzorem a přispěly nemálo k osvobození celého poloostrova pyrenejského od nadvlády mohamedánské. V zemích, kde každý člověk za války se narodil, za války žil a za války umíral, válka byla takřka denním chlebem lidského přemýšlení, kde takřka denně měnily se hranice různých zemí a s hranicemi i vlády a zákony, vyskytovaly se často různé právní a mravní otázky, jejichž konečné řešení bylo hledáno v Římě u svaté Stolice. Králové španělské neválčili pouze s mohamedány, nýbrž často i mezi sebou, oslabující tak své říše. Za Inocencova předchůdce Celestina III. podařilo se usmířit krále kastilského s králem leonským. Pěťtí smíru byla svatba leonského krále Alfonsa s kastilskou princeznou Berengarií. Sňatku však vadila překážka blízkého příbuzenstva. Sňatky mezi příbuznými nabyly u španělského panstva velké obliby a ničily duševní i tělesnou zdatnost královských a šlechtických rodů španělských. Proto papežové zásadně nepromítali španělskému panstvu překážek příbuznosti a přísně zakazovali sňatky mezi příbuznými. Jinak by se byly podobné sňatky rychle ujaly i u lidu na velkou škodu národní. Již Celestín III. zakázal řečený královský sňatek a postihl neposlušné snoubence i království leonské zákazem služeb Božích. Inocenc III. hned po svém nastoupení na trůn poslal do Španěl mnicha Rainera, muže vědou i zbožností výtečného, aby ve jménu svaté Stolice uspořádal tamější církevně-politické poměry a přiměl tamější krále k svornosti. Krále navarského Dona Sancha měl přemluvit, aby upustil od spojenectví s mohamedány a nenapadal válečně území kastilského. Jestli Don Sancho neposlechne, měl jej Rainer potrestat zákazem služeb Božích v království navarském. V Aragonii měl usmířit krále s královnou matkou. Krále kastilského a leonského měl vybidnout, aby zanechali nepřátelství s králem portugalským. V církevních věcech měl Rainer odstranit různé nepořádky a zlozvyky, jež se za válečných dob tu a tam zakořenily a křesťanský život brzdily. Rainerovi se podařilo mnoho, nedokázal však, aby se leonský král Alfons zřekl zakázaného manželství s Berengarií kastilskou. Mnich Rainer obnovil tedy klatbu nad královskými manžely a zákaz služeb Božích v jejich království. Král opět žádal v Římě o prominutí překážky příbuzenstva. Inocenc III. vyložil královským posílům důvody, proč neudělí žádaného prominutí, poukázal na několik jiných podobných manželství s následky velmi nešťastnými a žádal důsledně, aby Berengaria od krále odešla k svým rodičům. Žádosti posílů královských vyhověl potud, že zákaz služeb Božích omezil jen na rodinu královskou a na královské rádce, kdyby král rozkazu papežova neuposlechl. Král ovšem hned neposlechl; byl by musel královně ponechat některé hrady, jež jí daroval. Zbožné

královně se však zželelo, že se nesmí zúčastňovat služeb Božích, a proto r. 1204 od krále odešla. Její bolestnou oběť odměnil Inocenc III. tím, že prohlásil její dítky za zákonité a dědičtí schopné. Jejím prvorozcem byl pozdější král svatý Ferdinand, jenž náleží k nejsvětlejším osobám dějin španělských.

V Aragonii panoval od r. 1196 král Petr. Jeho otec Alfons Čistý mu zanechal uspořádané království a ohromný královský majetek. Král Petr byl jemného vzdělání; horlil pro víru křesťanskou, netrpěl bludařů, pečlivě se staral o blahobyť své země, o povznesení zemědělství a zahradnictví, o řádné silnice, byl otcem vdov a sirotků. Jen jedna chyba jej hyzdila; byl velkým záletníkem. Jeho dvůr se hemžil básníky a pěvci, jejichž mravní uvolněnost působila mocně i na mladičkého krále. Z touhy po hrdinských činech hořel Petr pro boje s mohamedány a připravoval se k válce s nimi. Na radu svých ministrů chtěl přípravy k válce platit znehodnocenou mincí, raženou krátce před smrtí otcovou. Inocenc III. mu však radil a rozkázal, aby si bez svolení svého lidu znehodnocenou mincí nepomáhal; mohl by tak vzbudit u svých poddaných nespokojenost, rozbroje a své království uválit do velkého nebezpečství. Jestliže při své korunovační přísaze věděl, píše mu papež, že mince je menší váhy a menší ceny, nechť se biskupu saragosskému vyzpovídá z podvádění lidu a dá si od něho uložit vhodné pokání. Jestli o znehodnocení mince nevěděl, nechť dá narazit novou hodnotnou minci, a to ještě se jménem otcovým, aby lid nebyl šizen a král aby své přísaze dostal.⁶²

Podobně jako král leonský mnil se i Petr oženit se svou příbuznou Blankou, sestrou krále navarského. Inocenc III. sňatek nedovolil a král poslechl.

Aragonští králové mívali dříve název hrabat barcelonských a byli vasaly francouzskými. Když se osamostatnili, měli sice titul královský, ale nebyli korunováni, nýbrž jen na rytíře pasováni. Petr toužil po úplné hodnosti královské. Aby mu královské důstojnosti nikdo neupíral, vydal se na cestu do Říma požádat papeže, aby jej osobně na krále pomazal a korunoval. Cestou do Říma zastavil se v Provence a oženil se s Marií z Montpellieru. Papež přijal krále ve chrámě sv. Petra, ale za kostel korunovační ustanovil basiliku sv. Pankráce za hradbami na Janikulu, ježto v chrámě svatopetrském bývaly jen korunovace císařské. V den sv. Martina 11. listopadu 1204 korunoval Inocenc III. Petra Aragonského za krále, odevzdav mu za slavných obřadů všechny královské odznaky: tuniku, plášť, žezlo a říšské jablko. Od sv. Pankráce ubíral se pak korunovaný král po boku papežově v slavném průvodě do basiliky svatopetrské, položil korunu na oltář nad

hrobem apoštolovým a odevzdal sebe a svou říši do ochrany sv. Petra a papeže. Podáním královského meče přijal pak svou říši jako svatopetrské léno a zavázal se k ročnímu poplatku 250 massemutinů. (Massemutin byl maurský peníz v hodnotě šesti královských soldů.) Také slíbil, že v Aragonii budou se biskupi a opatové volit svobodně a kanonicky. Papež slíbil zase Petrovi a jeho říši ochranu svaté Stolice.

Brzo potom zapudil Petr svou manželku Marii, pojav k ní i k synu, Jakubovi, jímž ho obdařila, nepřekonatelný odpor. Požádal v Římě o rozluku manželskou, uváděje četné příčiny, ač hlavní příčinou byla králova nestálost a přichylnost k jiným a jiným ženám, které jej svým půvabem, hned ta, hned zase jiná, okouzly. Papež dal královskou žádost vyšetřit. Zapuzená královna Marie přijela osobně do Říma a obhájila platnost svého manželství tak skvěle, že Inocenc III. prohlásil ve veřejné konsistoři důvody královy za nicotné, manželství s Marií za zákonné a žádal krále Petra, aby zapuzenou královnu povolal na svůj dvůr; jinak mu hrozil církevními tresty. Královna nepřezíla však dlouho sobě tak příznivého rozsudku a vysvobodila nevěrného manžela z dalších provinění svou smrtí v Římě. Umírajíc ustanovila papeže Inocence ochráncem svých dětí a vykonavatelem své poslední vůle. Pochovali ji v rotundě sv. Petronily vedle chrámu svatopetrského.

Říše portugalská se osamostatnila roku 1139. Vévoda Alfons odporučil svou říši ochraně sv. Petra a byl roku 1179 od papeže Alexandra III. uznán za krále. Měl odvádět do rukou arcibiskupa bragaského roční poplatek dvou hřiven k dobru Apoštolské Stolice. Alfonsův nástupce Sancho placení poplatku odepřel. Inocenc III. pověřil mnicha Rainera, aby zanesl králi příslušnou smlouvu a přesvědčil jej o povinnosti poplatku, dále aby se přičinil o mír mezi Portugalskem a Kastilií a aby ujistil krále ochranou svaté Stolice, konečně, aby uspořádal právní poměry hlavně mezi biskupy a rytířskými řády, jež bývalý král Alfons v Portugalsku velmi rozmnožil. Sancho neposlechl a dostal se brzy do velkého sporu s Církví, oženiv svého syna Alfonsa s kastilskou princeznou Uraccou, blízkou příbuznou. Biskup oportský se proti nedovolenému sňatku vzepřel, vyslovil nad královskou rodinou klatbu, svatby se nezúčastnil, nešel královskému synu v ústrety, když přijel do Oporta, a zakázal mu slavný průjezd městem. Uražený král dal biskupa i s některými kanovníky uvěznit, jejich obydlí zpustošit a zabavil jejich příjmy. Za několik měsíců podařilo se biskupovi a katedrálnímu děkanu z vězení uprchnout a dostat se do Říma. Inocenc III. pověřil biskupa zamorského a dva preláty, aby všechno vyšetřili. Komisi se poda-

řilo krále s biskupem smířit a spor uklidit, což Inocenc III. pak radostně potvrdil.

Brzo potom došla do Říma nová stížnost na krále Sancha, a to od biskupa z Koimbry. Biskup žaloval na krále: Zachází libovolně s církevním majetkem; dosazuje a sesazuje duchovní podle chuti; dává na útraty duchovních živit své psy, sokoly, koně a lovce. Kněze zatýká, nutí je dostavit se před královské soudy, zavírá je do svých táborů, uráží je a tupí. Nenávidí kněze tak, že považuje za zlé znamení, když náhodou kněze anebo řeholníka potká. Vydržuje si jasnovidky, kterých se denně táže o radu. Chrání lidi klatbou stížené, lichváře a nepřátele Církve. Rozdává vdovy, jež život čistý Pánu Bohu slíbily, svým druhům; porobuje lidi svobodné. Kněží nesmějí překročit zemských hranic; a když dostanou k tomu královské dovolení, musí odpřisáhnout, že nejdou do Říma. Biskup krále napomínal, ale sklidil jen nepřátelství. Proto vyslovil nad králem zákaz služeb Božích. Král nutí však kněze, aby v jeho přítomnosti mše svaté sloužili, a mučí je, nejsou-li mu po vůli. Několika kněžím dal u přítomnosti jejich příbuzných i oči vyloupat. Král uvrhl biskupa do vězení. Jen po velkých obtížích podařilo se biskupovi odeslat do Říma kaplana, přestrojeného za laika, aby papeži jeho stížnost doručil. — Král, dovědév se o své obžalobě v Římě, poslal tam rychle posla s listem. Žaloval na biskupa, že je pyšný a rozmářilý, proto tedy mu příjmy zmenšil a obdařil jimi lidi zasloužilé o obranu zemskou. Inocenc III. nařídil arcibiskupu z Kompostely, aby spor vyšetřil a urovnal. Současně napomenul krále otcovským listem, aby se s biskupem smířil a mu zadostučinil. Zatím král smrtelně onemocněl, dal se od arcibiskupa bragaského zaopatřit a poručil u přítomnosti svého následníka a četných duchovních i světských hodnostářů všechny spáchané křivdy nahradit. Arcibiskup bragaský odjel s poslední vůlí královou do Říma, kde Inocenc III. ochotně a rád všechno, co bragaský arcibiskup s králem ujednal, potvrdil a schválil. Když se arcibiskup z Říma vrátil, odpočíval již král Sancho v královské hrobce kláštera augustiniánského u Svatého Kříže v Koimbře.⁶³ (V klášteře tom začal rok potom (1212) svá bohoslovná studia sv. Antonín Padovský, a setrval tam do roku 1220, jak svědčí tamější kronika z roku 1222: Byl zde v těch dobách mezi řeholními kanovníky Sv. Kříže důstojný P. Antonín, jenž tehdy se nazýval Ferdinand Martinů, člověk vskutku proslulý, učený a pobožný, literárně velmi vzdělaný a slavnými zásluhami bohatý.⁶⁴)

Po Sanchovi nastoupil na portugalský trůn jeho syn Alfons Tlustý. Od mladosti neměl rád své sourozence a proto jim zadr-

žoval dědictví, jež jim otec poslední vůlí přiřkl. Královny sestry prosily brzo po smrti otcově Inocence III., aby se jich zastal. Papež nařídil ihned několika biskupům, aby se osiřelých královských dětí zastali a zadržované dědictví jim od krále vymohli. Zatím vypukla mezi královskými dětmi a jejich přívrženci občanská válka, v níž král byl poražen. Papež poslal do Portugalska plnomocníky, aby se přičinili o urovnání sporu a o spravedlivé rozdělení otcovského dědictví. Po delším a dost svízelném jednání došlo k žádoucímu smíru, jehož vyřešení bylo jedním z posledních politických činů Inocencových. Král Alfons splatil také poplatek, ježž královská komora již 28 let papeži dlužila.

Roku 1210 chýlilo se příměří, uzavřené mezi králem kastilským a maurským panovníkem Abu-Jakubem, ke konci. Obě strany se chystaly k válce, jejíž rozhodnutí mělo býti tak důležité nejen pro Španělsko, nýbrž pro Evropu vůbec. Inocenc III., předvídaje dalekosáhlé následky připravované války, vylíčil v svých listech z ledna 1212 veliké nebezpečí, jaké křesťanstvu hrozí od mohamedánů, vybízel Francouze, Italy a Němce, aby pomohli Španělsku, a nařizoval všem věrným křesťanům, aby prosebnými procesními a postem svolávali požehnání Boží na křesťanské vojsko. Španělské krále povzbuzoval k svornosti a biskupům poručil, aby vůdce výpravy krále Alfonsa kastilského podporovali hmotně i mravně. Sraz křesťanského vojska byl stanoven do Toleda na svátky svatodušní. Dostavili se tři španělské králové: Alfons VII. kastilský, Sancho VII. z Navary a Petr II. z Aragonie. Alfons II. portugalský, jsa právě zapleten do občanské války se svými sourozenci, poslal jen málo svého lidu na pomoc. Král leonský Alfons IX. udržoval s mohamedány přátelské styky a výpravy se nezúčastnil. Pomoc francouzská byla také slabá. Rakouský vévoda Leopold přišel se svým vojskem již pozdě. Výprava byla proniknuta duchem křesťanským. Dbalo se o vzornou kázeň ve vojsku; vojáci nesměli nikomu ubližovat, nikde nesměli plenit. Důvěra všech spočívala v naději v pomoc Boží a v příměří Panny Marie. Vojsko se pilně zpovídalo a přijímalo vroucně Velebnou Svátost. Zprávy o přípravách mohamedánských dávaly tušit, že boj bude něčím mimořádným. Od doby Karla Martela nehrozilo křesťanstvu většího nebezpečí z mohamedánského jižního Španělska. Mluvilo se o nesčetných zástupech afrického vojska, které dal sultán En-Nasir přepravit do Španělska. Plných čtrnáct dní trvalo vyloďování marockých vojáků. Aby nikdo nepomýšlel na návrat do Afriky, dal En-Nasir lodi spálit. Byl si vítězstvím nad křesťany jist. Králi aragonskému napsal, že po dobytí celého Španělska dá se na pochod až do Říma a krví očistí basiliku svatopetrskou. Papež Inocenc napjatě

sledoval přípravy k válce a nařídil v Římě ve středu po svátcích svatodušních všeobecnou prosebnou pobožnost, jíž se všichni museli zúčastnit, vyjma lidi mezi sebou rozhněvané. Prostě oděni, beze všech šperků a ozdob vyšli římsí křesťané ze tří kostelů v průvodech na náměstí lateránské. Papež vyšel z chrámu nesa ostatky svatého Kříže, odebral se v průvodu kardinálů a duchovenstva na schodiště před obydlím biskupa albánského a kázał shromážděným zástupům o významu konané pobožnosti, vybízeje všechny, aby modlitbami, přísným postem a almužnami vyprošovali od Pána Boha pomoc vojsku křesťanskému. Po papežově kázání odebraly se ženy na mši svatou do chrámu Santa Croce. Pro duchovenstvo a muže sloužil mši svatou papež sám v basilice lateránské. Pobožnost skončila uctíváním ostatků sv. Kříže. Právě v tu dobu pochodovalo španělské vojsko proti nepříteli a překonavši různé překážky, dorazilo po dvou měsících na planinu Naves de Tolosa, kde tábořilo skoro půlmilionové vojsko mohamedánské. V sobotu 14. července 1212 stála obě vojska proti sobě. Mnozí toužili pustit se hned v neděli do boje; ale kastilský král Alfons nechtěl dne Páně znesvěcovat proléváním krve. Po půlnoci 16. července sloužila se ve vojsku křesťanském mše svatá a vojáci přistupovali ke stolu Páně. Po mši svaté jali se králové rozestavovat své šiky. K ránu vyrazilo křesťanské vojsko na nepřitele. Maurové počali brzy kastilským rytířům uhýbat, ale k poledni nabývali převahy. Tu vrhl se do boje kastilský král se svou družinou a prosekal si maurským vojskem cestu až k stanu En-Nasirovu. Vojsko vidouc, jak se královský prapor s obrazem Panny Marie třepotá nad hlavami postupující královské družiny, soustředilo se za neohroženým králem a rozrazilo voje mohamedánské. En - Nasir, spatřiv, že hradba jeho tělesné stráže okolo velitelského stanu rozestavené zakolísala, sedl na koně a měl štěstí, že se mu podařilo prchnout do Baezy a tamodtud do Sevilly. A za sultánem se dalo na útěk i jeho vojsko. Porážka mohamedánská byla hrozná; a podřala navždy jejich výboj ve Španělsku. Radostně vracelo se vítězné vojsko do Toleda, odkud po slavném Te Deum, odpíváném v mariánské svatyni toledské, spěchalo ke svým domovům. Král Alfons kastilský ihned zvěstoval slavné vítězství papeži Inocencovi. Papež svolal duchovenstvo i lid k děkovné pobožnosti, dal shromážděným předčítat králův dopis a sám jej tlumočil a vysvětlil, velebě Pána Boha, jehož pomoc tu byla tak zřejmá. Poděkoval pak králi srdečným listem, vybízeje ho, aby své vítězství pokorně a vděčně připisoval pomoci Boží.

Francie byla v těch dobách sice velkým královstvím, její králové byli svrchovanými pány, ale ve skutečnosti vztahovala se

jejich svrchovanost na malou část země v rozsahu asi pěti nynějších departementů. Ostatní části Francie byly lény mocných vasalů, na př. císařů německých a králů anglických, kteří sice králi francouzskému vasalskou přísahu skládali, ale tuze si jí nevšímali. Jak zhoubně i v těchto věcech působily manželské rozluky v královských rodech tu a tam prováděné, vidět právě na Francii. Král Ludvík VII. se dal rozloučit s královnou Eleonorou, dědičkou Akvitanie. S rozloučenou královnou oženil se pak Jindřich II., král anglický, a Akvitanie se stala majetkem anglickým. Kromě Akvitanie náležely králům anglickým ve Francii jako léna provincie Maine, Touraine, Anjou a Normandie.

Největších zásluh o povznesení království francouzského si získal král Filip August II. (1180—1223). Přátelé zahleděli se kdysi na krále, jak sedí zamyšlen, a tázali se, o čem tak přemýšlí? Král na to: »Přemýšlím, jestli mně anebo některému z mých nástupců Pán Bůh dopřeje pozvednout Francii na vrchol vážnosti a moci, jakou měla za Karla Velikého.« Myšlenka ta byla programem jeho života a z velké části se uskutečnila. Král Filip August byl muž velmi chytrý a rozvážný, nebyl však šibal, a danému slovu rád dostál. Byl spořivý, ale ne lakomý. Nemiloval nádhery, v míru nikdy neoblekl parádního vojenského obleku. Básníci a pěvci, kteří se svým pochlebováním a uměním obohacovali na knížecích dvorech, ve Filipovi neměli příznivce. Zato směl k němu přijít každý chudák. Královské bohatství sloužilo chudině a všeobecnému blahu. Pro Paříž, pro její výstavbu a pro pohodlí obyvatelstva neučinil nikdo před ním a málokdo po něm tolik, jako Filip August II. Byl člověkem pobožným; nikdo ho neslyšel zaklet, anebo vzít jméno Boží nadarmo; nanejvýše míval ve zvyku, že přísahal při kopí svatého Jakuba. Církev miloval, i když byl ve sporu s papežem, a svou lásku k Církvi vštěpoval i dětem. Zasloužil si opravdu názvu nejkřesťanštějšího krále. Do sporu s Církví se dostal z důvodů manželských. Ovdověv, oženil se s dánskou princeznou Ingeburgou. Bůh sám ví, proč se mu nevěsta hned po svatbě přímo zošklivěla. Uvádí se za příčinu, že jí páchlo z nosu. Někteří francouzští preláti prohlásili manželství za neplatné a král, Ingeburgu zapudiv, oženil se s Anežkou Meránskou. K nové choti přilnul takovou láskou, že se nedá ani povědět, jak ji zbožňoval. Ingeburga se odvolala do Říma a tak nastal dlouholetý spor krále s papežem. Papež, jako učitel a strážce zákona Božího, nesměl dbát výroku několika králi se vděčících francouzských prelátů, nýbrž musel hájit manželství s Ingeburgou jako manželství platné. I král byl křesťanem a podléhal jako ostatní věřící všeobecným zákonům křesťanským. U papeže Inocence nerozhodovaly v té věci pozemské zájmy. Kdyby byl za

mhouřil oko a schválil královské manželství s Anežkou, moh: se nadít od krále pomoci ve zmatcích italských, v královském roz-
kolu německém, pro křížovou výpravu a v jiných věcech. Ale
papež oka nezamhouřil a množil si tak nepřijemnosti a nepřátel-
ství; vždyť považoval za svůj úkol být duchovním správcem všech
křesťanů, tedy i křesťanských králů.

Hned po svém povýšení na stolec papežský vyzval Inocenc III.
pařížského biskupa Odu, aby rozvážnými slovy přiměl krále, aby
propustil Anežku a zavolal ke dvoru zapuzenou Ingeburgu. Psal
i králi samému, psal francouzskému duchovenstvu, posílal do
Francie legáty na urovnání manželské záležitosti královské, trestal
Francii interdiktem (zákazem služeb Božích), ale po dlouhá léta
nedocílil ničeho. Uvedu aspoň některé věty z prvních dopisů pa-
pežových: »Apoštolská Stolica nesmí oslyšet nářku utlačovaných
žen. Papežovou povinností je napomenout každého hřešícího křes-
ťana. Královská důstojnost nesmí osvobozovati od křesťanských
povinností; není důvodu, aby tvořila rozdíl mezi křesťany. Nes-
míme soudit jinak bohaté a mocné a jinak nízké a chudobné.
V našich rukou nesmí být nespravedlivá míra a falešná váha,
abychom jedněm tak a jiným jinak měřili, anebo z přízně k něčí
osobě bezpráví potvrzovali. Král nechť uváží, že svolává na sebe
Boží hněv, opovržení lidí a nesmírně si škodí.«⁶⁵

V září 1198 odjžděl do Francie papežský legát Petr, kardinál
jáhen od kostela Panny Marie in Via lata. Jeho úkolem bylo
přičinit se o) pětileté příměří s anglickým králem Richardem Lví
srdce, vyzvat ke křížové výpravě do Svaté země a usmířit krále
se zákonitou manželkou. Legát se přičinil o urovnání sporů vá-
lečných, ale o Ingeburgu, zdá se, moc se nestaral. Ta úpěla dále
ve svém žaláři a posílala do Říma prosby o zastání. Nařídil tedy
Inocenc III. v říjnu r. 1199 legátovi, aby krále napomenul, a jestli
neposlechne, aby vyhlásil nad Francií zákaz služeb Božích. Legát
svolal tedy církevní sněm do Dijonu na den sv. Mikuláše. Dva
opati šli krále pozvat, ale král je dal svými zbrojnoši vyhodit
z paláce. Poslal pak na sněm dva své zástupce; ti prohlásili vše-
chno sněmovní jednání za neplatné a odvolali se do Říma. Legát
pohrozil interdiktem, doufaje, že král se dá zastrašit. Ale ani ta
hrozba králem nehnula. Byl tedy v lednu 1200 vyhlášen z Vienne
interdikt nad veškerým územím krále francouzského. Kostely byly
zamčeny, kříže zastřeny, oltáře odstrojeny, obrazy a ostatky sva-
tých poschovávány, Velebná Svátost ze svatostánku odnesena;
zvony umlkly, mše svatá se nesloužila, obřady se nekonaly, svaté
svátosti se udělovaly jen v nejnutnějších případech umírajícím,
v neděle a ve svátky kázali kněží pokání jen v kostelních předsí-
ních anebo na hřbitovech. Pro věřící lidi je interdikt nejhrozněj-

ším církevním trestem, je duchovním vyhladověním. Kdo by se divil, že smutek se rozhostil po veškeré Francii, že četní lidé se stěhovali na území krále anglického? Jinde se lidé bouřili a donucovali biskupy a kněze, aby interdikt nedbali; ano byli i kněží, kteří považovali rozkaz papežský za příliš tvrdý a neposlechli ho. Papež jim odpověděl, aby jen poslouchali. Napomínal prý krále dost dlouho jemně i přísně, jiného léku už skoro není. A kněžstvo skutečně poslechlo. Král zprvu zuřil, vybíjel svou zlost na biskupech a na kněžích a zbavoval je úřadů i příjmů. Mnozí se zachránili jen útekem. Nenáviděná Ingeburga byla převezena na pevnost Etampes u Paříže a vězněna mnohem krutěji než dříve. Král trestal i šlechtu a měšťany zabíráním majetku a neslýchanými pokutami, jejichž vymáhání pronajal židům. Tak si odcizoval v té době duši za duší. Lidé mu vypovídali poslušnost a prchali před ním jako před zločincem. Ještě jednou zbraň měl papež proti králi: vyhlásit nad ním a nad jeho Anežkou klatbu. A té zbraně se král bál. Proto na radu svých přátel slíbil, že poslechne papeže, až se jen vše zákonitě vyšetří. Přijeli tedy v létě 1200 do Francie dva kardinálové, Oktavian Ostijský a Jan Colonna od sv. Prisky. Lid je vítal jako nebeské posly. Král jim jel naproti do Sensu. přivítal je nejuctivěji a slíbil, že ve všem, co nařídí, poslechne. Dne 8. září přiměli kardinálové krále, aby se v jejich přítomnosti sešel s Ingeburgou a prohlásil ji za zákonitou manželku. Král poslechl, ale bylo vidět, že jen s hrozným sebezáporem. Kardinálové zrušili interdikt a zvony zvěstovaly radost po veškeré Francii. Čin králův byl však pouhou formalitou. Prohlásil Ingeburgu za zákonitou manželku a za královnu francouzskou, ale nevzal ji do Paříže, ani nezapudil milované Anežky. Právil, že raději pozbude půl království, než by se od Anežky odloučil. Ingeburgu věznil dále v Etampes, odňal jí i služebnictvo, zakázal všechny návštěvy a osobně prohlížel její poštu. K duchovní útěše ponechal jí dva dánské kaplany, ale směli s ní mluvit jen francouzsky a u přítomnosti šerhů královských. Nikdo nesměl jejího jména před králem vyslovit. Při veškeré ostrážitosti podařilo se však vězněné královně propašovat stížnosti do Říma a poprosit Inocence III. o ochranu. A zase jel do Francie papežský legát kard. Jan od sv. Pavla, aby předsedal sněmu v Soissons, kde měla manželská záležitost králova být vyšetřena a ukončena. Na sněm dostavil se král, do Soissons byla dopravena i Ingeburga, přišli tam i zástupcové dánští a bylo tam mnoho biskupů a opatů. Královští zástupcové oslňovali sněmovníky duchaplnými řečmi a uváděli steré důvody pro platnost rozluky. Tu přihlásil se k slovu neznámý kněz a obhájil Ingeburgu tak skvěle, že všichni úžasem zmlkli. Kardinál Jan povstal a chystal se prohlásit výnos, že manželství

s Ingeburgou je platné a nerozlučitelné. Král však předběhl kardinála. Před všemi shromážděnými ohlásil, že považuje Ingeburgu za svou pravou manželku a bere ji k sobě. Vyšel také ihned ze sněmovní místnosti, sedl na koně, zajel před opatství, kde mezi tamějšími řeholnicemi Ingeburga byla ubytována, posadil ji za sebe na sedlo a než se kdo vzpamatoval, kde král už byl! Dosáhl, čeho dosíci chtěl. Rozsudek nebyl prohlášen. Sněmovníci se rozešli a kardinál odjel. A Ingeburga? Ta úpěla na kteréši tvrzi v krutším vězení než dříve. A čím víc trpěla, tím větším miláčkem francouzského lidu se stávala. Brzy po sněmu soissonském zemřela při porodu na zámku Poissy králem tak vášnivě milovaná Anežka. Král ji pochoval v Mante a uctil její památku založením opatství pro 120 řeholnic.

Z prvního manželství měl král Filip syna Ludvíka, po Anežce zůstaly dvě děti, hošík a děvče, jež neměly však právních nároků na trůn francouzský a plné dědictví, protože platily za nemanželské. Kdyby byl jediný zákonitý dědic Filipův Ludvík zemřel, byl by král zůstal bez dědice. Proto vyhověl papež Inocenc III. králově prosbě a prohlásil obě děti Anežčiny dne 2. listopadu 1201 cestou milosti za zákonité, ale tak, aby prohlášením nevzešla nijaká škoda pro manželství královo s Ingeburgou.⁶⁶

Marně se mnozí těšili, že po smrti Anežčiny se smíří král s Ingeburgou. Ubohá žena byla dále vězněna a král si hledal jinde nevěstu, také na dvoře durinském. Co chvíle dostával papež srdcelomné listy od vězněné královny; ale co mohl jiného pro ni učinit, než ji opět listem potěšit, anebo králi jeho povinnost k zákonité manželce připomenout? Král zase neustále obtěžoval papeže žádostmi o rozluku s Ingeburgou. Konečně mu papež odepsal, aby v té věci už Apoštolskou Stolicí neobtěžoval. Papež nesmí nevíšmat si slova Páně: Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj; nesmí nevíšmat si příkladů Písma svatého a rozhodnutí sv. Otcův, což vše mluví proti králi. Kdyby papež králi povolil, urazil by Boha a svolal by na sebe hanbu lidskou. Na soudě Božím bude odpovídat i za krále, nechce proto krále klamat k vzájemné záhubě.⁶⁷

K všeobecnému překvapení povolal pak král zapuzenou Ingeburgu na svůj dvůr a žil s ní ve spokojeném a krásném manželství až do své smrti. Svým utrpením získala si královna všeobecnou lásku jak na dvoře královském, tak i u lidu. Přežila svého manžela o 15 let a byla ctěna a milována i od nevlastního syna Ludvíka VIII. a vnuka Ludvíka IX.

Kromě sporu manželského projednával Inocenc III. s králem francouzským i mnoho jiných záležitostí, týkajících se Anglie a kacířského hnutí v jižní Francii.

V Anglii kraloval v letech 1189—1199 hrdina světové pověsti

Richard Lví srdce. Zdobily jej všechny ctnosti a hyzdily jej všechny vady tehdejšího rytířstva. Svě zemi zanechal mnoho slávy, ale vyždímal z ní mnoho majetku. Kde šlo o nabytí peněz, nešetřil nikoho, ani kněží, ani šlechtu, ani občanstva. V té věci neznal práva a zákonů. Zdržoval se většinou na svých statcích ve Francii. Na jeho dvoře bylo veselo. Všude plno rytířů, pěvců a básníků. Král byl pobožný, ale sedm roků nešel k sv. zpovědi a k sv. přijímání, aby se nemusel smířit s králem francouzským, kterého z duše nenáviděl. Dověděl se, že šlechtic Ademar z Limoges našel veliký poklad. Obléhal jeho hrad Chaluz, chtěje se pokladu zmocnit. Obhlížeje si hrad, byl v nestřeženém okamžiku raněn šípem do ramena. Hned se hnalo na hrad útokem a hradu bylo dobyto. Posádku dal Richard pověšet; poručil ušetřit jen střelce, který jej poranil. Toho měl stihnout trest krutější. Protože král na své poranění nedbal a ranhojič si asi rány dobře nevšiml, rána se zanítila, dostavila se otrava krve a král umíral. Dal si zavolat nepřítel, jenž ho poranil, a rozkřikl se: »Darebo, co jsem ti udělal, žes mi ukládal o život?« »Dals popravít mého otce a bratry,« odpověděl střelec: »chceš popravít i mne. Jsem v tvé moci, ale raduji se, že jsem osvobodil svět od takového netvora, jakým jsi ty.« Král se zamyslel, odpustil vojákovi, obdarovav jej 100 šilinky. Pak se vyzpovídal cisterciáckému opatu Milovi a smířen s Pánem Bohem skončil ve věku 43 let, veleben a oplakáván veškerým tehdejším rytířstvem. Episoda o králově smrti jistě Richarda dobře charakterisuje.⁶⁸

Styky Richardovy s Inocencem III. byly velmi dobré. Hned v květnu po svém nastoupení obdaroval Inocenc III. Richarda čtyřmi prsteny. Každý z nich byl ozdoben jiným drahokamem. Prsteny měly králi dosvědčit nejen papežovu lásku, nýbrž měly mu svými kameny i připomínat různé ctnosti: Smaragd ti naznačuje, co máš věřit, safír, co máš doufat, granát, co máš milovat, a topas, v čem se máš cvičit.⁶⁹ Inocenc III. poslal do Francie kardinála Petra od Panny Marie in Via lata, aby se přičinil o pětileté příměří mezi Francií a Anglií. Víme z předcházejícího pojednání, jak Richard doporučil papeži svého synovce Otu za krále německého. Také prosil nového papeže o zastání, aby mu Filip švábský a vévoda rakouský vrátili 20 tisíc stříbrných hřiven, jimiž se musel od nich vykoupit, když jej proti všemu právu zajali za návratu z křížové výpravy. Ústy biskupa z Lisieux a mistra Wernera prosil papeže, aby přiměl navarského krále Sancha k výplatě věna Richardově manželce Berengarii, té doby nespravedlivě zadržovaného. Papež nařídil arcibiskupu solnohradskému, aby ihned vyjednával s vévodou rakouským; arcibiskup magdeburský měl pohnout k spravedlnosti Filipa švábského a arci-

biskup narbonský se měl zasadit o vydání věna Berengariina u krále navarského.

Po smrti Richardově vetřel se na anglický trůn jeho třetí bratr Jan Bezzemek, ač větší nároky měl syn po druhém bratru Richardově, Artur bretaňský. Král Jan Bezzemek měl všechny špatné vlastnosti svého bratra Richarda, ale žádnou dobrou. Byl zbabělý, věrolomný a zrádný. Svou krutostí odpudil si kdekoho. Francouzský král stranil svému vasalu Arturovi a hned vpadl do území anglického ve Francii. Na štěstí podařilo se papežskému legátovi pohnout oba krále ke schůzi, která skončila nejen příměřím, nýbrž i radostnými smlouvami. Anglický král slíbil francouzskému korunnímu princí Ludvíkovi svou neteř Blanku kastilskou za manželku, a veliké věno. Roku následujícího v květnu přijela Blanka do Francie a při svatbě s princem Ludvíkem předstihovali se oba králové důkazy přátelství. Brzy po svatbě odebral se anglický král do hrabství Poitou a tam se náhodou v lesích na honě setkal s půvabnou Isabelou, nevěstou hraběte Huga le Bruns, a dědičkou Angoulemu. Zahořev k ní vášní, unesl si ji a svou ženu Hadovisu (Jenu) zapudil. Ovšem požádal papeže o rozlučku prvního manželství s Hadovisou. Důvod tu byl. Již dávno před tím připomínal králi arcibiskup kanterburský, že manželství s Hadovisou není zákonitě pro blízkou příbuznost obou manželů. Papež dal manželskou záležitost královi třemi biskupy vyšetřit, a když ti dali králi za pravdu a Hadovisa se rozluce nebránila, dovolil papež králi manželství s Isabelou, ale uložil mu za pokání vydržovat po celý rok sto zbrojnošů ve službách Svaté země a založit klášter cisterciácký.⁷⁰

Uněsti vasalovi nevěstu bylo zločinem vlastizrádným. Proto zažalovali ostatní vasalové anglického krále jakožto francouzského vasala u Filipa, žádajíce o jeho potrestání. Dvakrát Filipa vyzývat nemuseli. V tu dobu přišel ke dvoru Filipovu také někdejší nápadník anglického trůnu, půvabný hoch Artur. Filip jej pasoval na rytíře, zasnoubil jej se svou dcerou Marií a udělil mu v léno Bretagne, Poitou a Anjou. Nezkušený Artur se pustil do boje se svým anglickým strýcem. Byl zajat, uvězněn a zavražděn. Praví se, že král jej skolil vlastní rukou a vhodil do řeky. Francouzský král Filip měl zase o příčinu víc vytáhnout do boje proti Angličanům a pomstít jak únos Isabelin, tak smrt Arturovu. Předvolal krále jakožto svého vasala nejprve na soud. Král Jan se ovšem nedostavil. Byl tedy vyhlášen za velezrádce a zbaven všech svých majetků ve Francii. Papež, ohtěje všechnu péči evropských knížat soustředit na obranu Svaté země, viděl velmi nerad nepřátelství mezi Francií a Anglií. Poslal do Francie opata z Casamari, aby se přičinil o mír. Král francouzský se rozdurdil.

V záležitostech lenních a vasalských není prý povinen papeže poslouchat; také není prý věci papežovou, míchat se do sporů královských. Papež, dovědév se o tomto výroku krále francouzského, odepsal: »Ani mne nenapadá zasahovat do královské soudní moci. Nejsem s to, abych sám vlastní soudnictví dostatečně vykonával, jak bych mohl chtít cizí soudnictví si osobovati? Nemíchám se ani do lenních poměrů. Ale z povinnosti svého úřadu musím mluvit o tom, co se týká čistě křesťanských poměrů mezi oběma králi. Nemám před očima krále, nýbrž křesťany; a pro krále jakožto křesťany není zvláštního zákona. Je papežovou povinností každého těžce hřešícího křesťana pokárat, a když to nepomůže, jej potrestat.«⁷¹

Všechno úsilí papežovo a všechny cesty opatovy nezastavily však války mezi Francií a Anglií. Než se rok s rokem sešel, dobyl král Filip skoro všech anglických provincií ve Francii a splnil tak část svých velkých snů pozvednout Francii k bývalé velikosti a moci. Brzo potom dostal se anglický král Jan do velkých sporů s Církví. V Kanterbury zemřel v červenci 1205 arcibiskup Humbert. Část mnichů augustiniánských, z jejichž konventu vznikla katedrála, přivlastnila si právo volit nového arcibiskupa, což i učinila, a poslala jej do Říma pro potvrzení. Král však chtěl míti arcibiskupem svého přítele biskupa Jana z Norwiche. Poslové obou stran vyjednávali mezi Římem a Anglií. Papež povolal konečně patnáct oprávněných voličů do Říma a doporučil jim, aby postulovali za svého arcibiskupa kardinála od sv. Chryso-gona, Štěpána Langhtona. Znal jej dobře ze svých studijních let pařížských. Langhton náleží k nejvýtečnějším bohoslovným učencům své doby. Od něho pochází rozdělení Písma svatého na kapitoly a verše. Učil na pařížské universitě filosofii a theologii a byl i universitním kancléřem. Z Paříže povolal jej Inocenc III. do Říma za kardinála. Těšil se, že se Angličanům zavděčí, když může tak věhlasného a k tomu i rodáka jejich země povýší na arcibiskupský stoléc kanterburský.

Zvláštním listem oznámil Inocenc III. anglickému králi povýšení Langhtonovo. Král zesínil zlostí a po svých vyslancích vzkázal papeži, že Langhtona nezná a za arcibiskupa jej neuzná, ježto žil ve Francii mezi jeho nepřáteli. Jeho povýšením zásáhl prý papež do práv korunních. Nechápe, že papež neuvážil, jak cenné je pro Apoštolskou Stolicí její přátelství s králem anglickým, když právě z Anglie dostává se papeži víc příspěvků než odjinud. Král si dovede svá práva zajistit a neustoupí od svého požadavku, aby biskup z Norwiche byl arcibiskupem kanterburským. Jinak nesmí z anglického území nikdo odcestovati do Říma; a peníze, posílané do Říma z Anglie, zadrží si král na obranu proti svým

nepřátelům. Poněvadž jeho domácím arcibiskupům a biskupům nechybí vědomostí, nemusí si konečně jinde vyžebravat rozsudků a rozhodnutí. Za 320 let potom mluvilo se v anglickém královském paláci podobně. Inocenc III. se vzkazu anglického krále nepolekal a osobně ve Viterbu dne 17. června 1207 vysvětil Langhtona na biskupa, ozdobil jej palliem a pověřil anglické biskupy, aby připomněli králi, jak jej Apoštolská Stolica posud vždy chránila, a kolik důkazů lásky a blahovůle od ní přijal. Jen nerad propouští Langhtona z Říma, kam si jej za kardinála povolal, ale posílá jej do Anglie proto, že v něm vidí muže nejzpůsobivějšího, od něhož může král vše nejlepší doufat. Biskupové nechť králi mužně a uctivě připomenou, aby dbal spásy duší, pokoje v lidu, cti Boží a svobody církevní, aby nového arcibiskupa uznal a pokojně úřadovat nechal. Jestli král neposlechne, ať vyhlásí nad Anglií interdikt a dbají, aby všude byl svědomitě zachováván. Když ani interdikt nepomůže, přísně potrestá pak krále samého.⁷²

Papež psal i králi, ale marně. Král nepovolil a mstil se strašně na duchovenstvu. Mnichy z opatství kanterburského násilně vyhnal; museli na hodinu odejít ze země a odplouti do Flander, kde byli rozděleni do různých klášterů. Nový arcibiskup měl zakázáno přijít do Anglie; musel se usadit v klášteře Poniniacu. Králův nevlastní bratr Galfrid, arcibiskup yorský, zachránil si život jen útekem; jeho statky král zabral a rozprodal. Biskupové londýnský, elyský a winchesterský úpěnlivě prosili krále, aby dovolil vypuzeným mnichům kanterburským se vrátit, aby uznal nového arcibiskupa a zemi ušetřil interdiktu. Ale král přerušil jejich prosby děsnými nadávkami na papeže, na kardinály a přísahal při »zubech Božích«: »Opovažte se jen interdikt vyhlásit; pak vás všechny, biskupy i kněze vyženu; půjdete k papeži a vaše statky zaberu. Všem Římanům, kde je v mém území najdu, dám vypíchat oči a uřezat nosy, aby je všude poznali. Je-li vám kůže drahá, klidte se mi s očí.«⁷³ V pondělí svatého týdne vyhlásili tedy biskupové interdikt nad Anglií (v březnu 1208). Král zakázal potom všem prelátům a opatům pobyt v zemi, zabral jejich majetky do státní správy, mstil se děsně i na jejich příbuzných. Co kněží a řeholníci zažili, nedá se ani říci. Na žádné bezprávi si kněz nesměl ani stěžovat, byl osobou bezprávní. Jen čtyři biskupové, králi slepě oddaní, směli zůstat na svých sídlech. Lid jimi opovrhoval. I laici nesmírně trpěli pomstou královskou. Z Oxfordu se odstěhovalo tehdy na 3000 studující mládeže i s učiteli. Znova a znova napomínal Inocenc III. krále, aby se vzpamatoval. Ale všechno napomínání bylo marné. Roku 1211 poslal Inocenc III. do Anglie své vyjednavče, podjábna Pandolfa a

templáře Duranda; ale nespravili s králem nic. Současně vzniklo v Anglii povstání proti ukrutnému králi, který se svými žoldnéři projížděl a pustošil anglické i irské kraje. Král potlačil povstání hrozně krutě. Tu vyhlásil Inocenc III. klatbu nad králem a rozvázal všechny jeho poddané od přísahy věrnosti. Horšího trestu pro krále Inocenc III. už neměl. Francouzský král Filip August byl k velké své radosti pověřen, aby vykonal papežský rozsudek, jestli ani nyní se král nepolepší. Také Angličané sami zvali francouzského krále na pomoc proti ukrutnému vlastnímu králi. Teprve potom se král obrátil. K všeobecnému překvapení slíbil do rukou podjáhna Pandolfa 13. května 1213, že se papeži podrobí, že vrátí zabrané církevní statky a nahradí škodu na nich způsobenou. Ba slíbil ještě víc, asi z opatrnosti před francouzským králem a před anglickými barony. Odevzdal Anglii papeži a přijal ji ovšem ihned zpět jako papežské léno, zavázav se platit ročně do Říma lenní poplatek. Pak ovšem musil Inocenc III. vzít krále na milost, sňat s něho klatbu a zrušit interdikt. Arcibiskup Langhton směl se ujati svého arcibiskupství, vypuzení prelátů, pokud žili, se vrátili, a francouzský král dostal od papeže rozkaz, aby trestné výpravy do Anglie zanechal.

S Církví se král sice smířil; ale nesmířili se s ním angličtí baronové. Vzpomněli si na různé svobody, které jim udělili dřívější králové, zvláště Jindřich I., a vynutili si je násilně na králi Janu. Svobody ty se nazývají Magna charta. Král považoval ony svobody za ztenčení své moci a stěžoval si v Římě. Papež se přiklonil k názorům královým a nejen svobod nepotvrdil, nýbrž je odsoudil, uváděje, že Anglie je papežským lénem, a bez svolení papežova neměli prý baronové práva řečené svobody si vynucovat. Protože s barony v té věci souhlasil a jim pomáhal arcibiskup Langhton, suspendoval jej papež z úřadu, třebaž v něm ctil svého vzácného přítele. Padni, komu padni.

Nespokojení baronové. zjítření ještě víc proti králi římským rozsudkem, prohlásili krále Jana za zbavena trůnu, zvolili si za krále francouzského korunního prince Ludvíka a pozvali jej na protikrálovskou výpravu do Anglie. Papež zakázal Ludvíkovi napatat Anglii; když neuposlechl, postihl jej klatbou, trvaje na neodvislosti Anglie od Francie.

Arcibiskup Langhton byl své suspense zbaven až za rok; ale nesměl se vrátit do Anglie, dokud se baronové s králem nesmíří. Tam zatím propukla hrozná občanská válka, o jejížž krutostech se přiči psáti.

Skotský král Vilém svolal roku 1202 říšský sněm, na němž velmožové skotští holdovali královskému synu Alexandrovi. Inocenc III. vyslal k slavnosti legáta a poctil mladého králevice mečem

ve vzácně pracované pochvě a purpurovým kloboukem, odznakem ochránců Církve. Z vděčnosti nad takovou papežskou pozorností nařídil král Vilém ve Skotsku tak zvanou anglickou sobotu, aby se už od sobotního poledne zachovával všude nedělní klid od práce. Metropole v těch dobách ve Skotsku nebylo. Čest jakéhosi prvenství mezi ostatními biskupy měl biskup v St. Andrews. Biskupové skotští žili ve velké chudobě; a o to málo, co měli, je ještě někteří hrabivci obírali. Roku 1214 uložil Inocenc III. biskupům skotským, aby požádali krále Viléma, aby donutil své poddané vrátit, co kostelům glasgovskému a jiným pobrali.⁷⁴

Severní říše náležely již odedávna zvláštní ochraně Apoštolské Stolice a odváděly do Říma jistý poplatek, zvaný census svato-petrský. Dánsko bylo za doby Inocencovy královstvím rozsáhlým a slavným. Od roku 1202—1241 kraloval tam Valdemar II. Vítězný, manžel české kněžny Markety-Dagmary. Ušlechtilá královna svou láskou a ctností přinesla Dánsku tolik požehnání a vepsala se do srdce dánského lidu tak hluboko, že její památka je podnes v uctivosti; její jméno se ozývá z dánských národních písní a lid dánský ctí v ní svou národní ochránkyni. Dánská metropole byla v Lundu. Metropolita dánský měl patnáct podřízených biskupství a byl primasem všech křesťanských zemí skandinávských. Horlivou spoluprací krále Valdemara s Církví prožívalo Dánsko zlatou dobu svého nejkrásnějšího rozkvětu. Styky Inocencovy s Dánskem, s jeho králem a metropolitou byly velmi čilé. Když norský král Sverre krutě pronásledoval Církev, vybízel Inocenc III. krále dánského Valdemara, aby chránil norské kostely a duchovní pastýře, aby osvobodil chudé i mocné z rukou pronásledovatelových, svrhl netvora, jenž šetří těch, kterým jinak uškodit nemůže.⁷⁵

Inocenc vyjednával s Valdemarem také o propuštění uvězněného biskupa, králova příbuzného, jenž kul proti králi pikle, chtěje se sám státi králem dánským. Když se k prosbám papežovým připojily i prosby Dagmařiny, bylo ujednáno, že uvězněný biskup bude poslán do Říma.⁷⁶

Arcibiskupovi lundskému Ondřejovi dovolil Inocenc III. reformovat metropoli lundskou a upsalskou, visitovat biskupství své provincie, v nich zlepšit, co bylo zlepšit třeba, ale měl se spokojit s umírněným pohostinstvím; také měl dlouho neobsazené církevní úřady obsadit lidmi schopnými. Co k zvýšení úcty k Církvi Ondřej v své provincii zavedl, Inocenc rád schválil. Pro arcibiskupa upsalského Valeria, jenž při požáru pozbyl pallia, poslal papež lundskému arcibiskupovi pallium nové. Dověděv se, že Ondřej se chystá na misijní cestu mezi pohany, usedlé východně

od moře baltiokého, dovolil mu, aby v místě, jež se mu podaří získat pro víru křesťanskou, ustanovil a posvětil biskupa. Ondřej posílal papeži různé otázky z duchovní správy, o manželství, o otrocích, o řeholnících, a dostal vždy uspokojivou odpověď. Roku 1212 jmenoval Inocenc lundského metropolitu Ondřeje Apoštolským legátem pro Švédsko a Dánsko.⁷⁷

V Norsku byly v době kolem roku 1200 poměry velmi smutné. Občanské boje pustošily, co bylo po staletí bolestně budováno. Po krvavých bojích zmocnil se vlády odpadlý a ve dvojženství žijící kněz Sverre. Uměl výtečně vládnout mečem i jazykem. V své osobě chtěl sjednotit moc politickou i církevní. Už papež Celestin jej postihl klatbou a území mu poddané zákazem služeb Božích. Uslyšev, že na trůn papežský nastoupil Inocenc III., poslal k němu Sverre své vyjednavče, ale nepochodil. Inocenc III. obnovil všechna nařízení Celestinova. Sverre falšoval pak papežské buly a řádil v Norsku proti Církvi tak krutě, jak jen od Církve odloučený a nenávisť zaslepený kněz je schopen. Není divu, že papež jej nazval netvorem a satanovým údem, páchajícím orgie v Norsku. Z biskupů norských držel se Sverrem biskup bergenský. Inocenc nařídil arcibiskupu Erichovi, aby připomněl biskupu bergenskému, že nesmí proti rozkazu papežovu v táboře svatokrádce a odpadlíka Sverra sloužit mše svaté a udělovat svátosti. Propadá suspensi, od které dostane rozhřešení jen v Římě. Arcibiskup Erich s ostatními rozvážnými preláty, pokud byli ve společenství s Církví, měl také připomenouti norskému lidu, aby tyranického a násilnického Sverrea nepodporoval a mu neprokazoval přízně a pomoci. Kdo by neposlechl, měl býti z Církve vyobcován a odepřením církevního pohřbu potrestán.⁷⁸

Na smrtelném loži doporučil Sverre (1202) svému synu a nástupci Hakonovi, aby se smířil s Církví a povolal vypuzené duchovenstvo, což Hakon také učinil. Starý a slepý arcibiskup drontheimský Erich přijal radostně nabízený smír a sňal s Hakona klatbu a interdikt. Byl však proto od Inocence III. pokárán, že tak učinil bez plné moci. Hakon a jeho rádcové musili napřed složit příslušnou přísahu a teprve potom byli osvobozeni od trestů církevních. Pod vládou Hakonovou nastaly v Norsku doby klidné a šťastné.

Pod norskou metropolí drontheimskou náležela i dvě biskupství na Islandě, a to ve Skálholtu a Hólaru. V diecési skálholtské bylo za Inocence III. 200 kostelů a 290 kněží. Klášterů benediktinských bylo na Islandě devět. Islandští biskupové byli mužové výteční, horliví a velmi vzdělaní. Někteří z nich žili v pověsti svátosti. Starali se zvláště o dobrou výchovu svého kněžstva. V islandských klášteřích a v obou katedrálních školách žili kněží velmi

vzdělání a literárně činní. Inocencovým vrstevníkem byl Snorri Strluson, spisovatel norské královské kroniky a sběratel slavné Eddy. Podle úrovně kněžstva nelze však vždy soudit na stejnou úroveň svěřeného lidu. Pozvednout a duchovně zpracovat duši lidu je prací nadlidskou, odvislou nejen od lidí, nýbrž i od Pána Boha.

Tak objevily se i na Islandě v době Inocencově temné skvrny na křesťanském životě tamějšího lidu. Vypukla i občanská válka mezi náčelníky jednotlivých rodů. Někteří Islandčané pomáhali i krutému tyranu norskému Sverreovi a dopouštěli se různých zločinů. Inocenc III. poslal hned po svém nastoupení na Island dva listy. Biskupy a duchovenstvo napomínal, aby se jako hradba Boží postavili proti svým poddaným, kteří, rozkazů svého duchovenstva nedbajíce, jednají proti zákonům Božím, dopouštějí se vražd, paličství, smilstva a stýkají se přátelsky s odpadlíkem, z Církve vyloučeným Sverreem. Biskupové a kněží nechtě vyplejí, co vyplet třeba, a nechtě budují, co jest nutno vybudovat v jejich zemi.

Knížatům a lidu islandskému Inocenc připomínal, aby svých duchovních poslouchali a ctíli v nich zástupce Boží.⁷⁹

Smutné poměry byly tehdy ve Švédsku. Lid byl neukázněný, uzavíral necírkevní manželství, manželská rozluka dala se libovolně, děti nebyly v lásce, často byly od rodičů odhazovány, a mnoho dětí bylo nekrtěných. Církev tam neměla téměř žádné svobody. Páni si najímali kněze za peníze, o které je pak obírali, pustošili kostely, poháněli kněze pro každou maličkost k vlastním soudům, donucovali je k soubojům a k ordáliím. Metropole upsalská byla léta a léta neobsazena. Konečně se stal v Upsale arcibiskupem královský kaplan Valerius. Papež Inocenc nemínil arcibiskupa Valeria potvrdit, byť nemanželského původu, ale na konec zvítězila přímilova výtečného arcibiskupa lundského Ondřeje a Valerius byl potvrzen.

Královský trůn švédský byl po mnoho let předmětem krvavých bojů. V té době zmocnil se trůnu jistý Sverre. Svou krutostí odpudil si však srdce všech a jeho sok Erich nabyl mnoho přívrženců. Sverre utekl pak i s arcibiskupem Valeriem do Dánska. Inocenc se zastával vypuzeného krále proti domácí revoluci. Brzo potom padl král Sverre v boji a Erichovi zůstal švédský trůn, na němž vládl svému lidu velmi šťastně. Mnoho práce daly Církvi ve Švédsku záležitosti manželské. Několik měsíců před svou smrtí nařídil Inocenc III. arcibiskupu upsalskému a jeho podřízeným biskupům, aby všemožně bránili sňatkům mezi příbuznými. Každý sňatek nechtě je napřed při službách Božích ohlášen. Kněží, kteří by nějaké snoubence nedovoleně oddali, nechtě jsou na tři roky zbaveni úřadu.⁸⁰

Země, ležící východně od moře baltického, Prusy, Kuronsko, Livonsko, Estonsko, byly za dob Inocencových ještě velmi těžkým misijním územím. Polsko mělo Církvi k nim tvořit most. Bohužel byly poměry v Polsku velmi smutné. Království bylo rozděleno na několik údelů; vévoda krakovský měl sice jakési prvenství, které však mnoho neznamenal. Jedinou páskou všech zemí polských byla křesťanská víra. Primasem polským byl arcibiskup hnězdenský. Synody polských biskupů mívaly i ráz politický a jejich náleži poslouchala, lépe, měla poslouchati polská země. Církevní kázeň u většiny kněžstva byla velmi ubohá. Zaostalý a nevědomý lid byl od šlechty hrubě utlačován. V Polsku byla také pevně zahnížděna matka všech hříchů — lenost. Za doby Inocencovy seděl na primaciálním stolci hnězdenském výtečný arcibiskup Jindřich Kettlicz. Pro svou horlivou a očistnou činnost dostal se do sporu s vévodou Vladislavem Laskonohým a ovšem i se zaostalým kněžstvem. Když se spory zostřovaly, musil arcibiskup prchnout ze země. Utekl do Říma, kde byl přijat laskavě a uctivě. Inocenc III. si dal od arcibiskupa vysvětlit přesně všechny polské poměry a poslal jej jako apoštolského legáta zpět. Jest samozřejmo, že se arcibiskup brzy vrátit nemohl; zdržoval se, než se poměry trochu zlepší, mimo Polsko. Byl hostem i na Moravě a zúčastnil se v květnu 1210 velké slavnosti moravské v Zábřehovicích, kde světil nový chrám premonstrátský u přítomnosti českého krále Přemysla Otakara I., biskupa Daniela a poselstva, jež provázelo čtyřletou uherskou kněžnu sv. Alžbětu do Durinska.

Jak smutné byly náboženské poměry v Polsku, lze poznat z listů, jež Inocenc do Polska poslal v lednu 1201. Káže vévodu Ladislava pro krivdy, spáchané na arcibiskupovi, na duchovenstvu a na kostelním jmění. Oznamuje vévodovi, že nařídil všem biskupům polským, potom biskupům: pražskému, olomuckému a míšenskému, aby, dokud vévoda neuposlechne, o každé neděli slavnostně obnovovali klatbu arcibiskupem hnězdenským nad ním pronesenou. Všechny polské vévody vybízí, aby kapitulám dovolili kanonickou a svobodnou volbu biskupů, aby si nesráželi nic z desátků, které lid dává Církvi, aby si nepřisvojovali cíркеvní jmění za dobu, kdy je nějaké beneficium uprázdněno.

Biskupa pomoránského napomíná, aby svému metropolitovi prokazoval povinnou úctu a poslušnost. Všem polským biskupům nařizuje, aby dbali pečlivě, aby klatba, již arcibiskup nad vévodou prohlásil, všude byla zachovávána, dokud vévoda nedá arcibiskupovi zadostučinění. Nechť také dbají, aby tresty, jimiž byli postiženi provinilí kanovníci a duchovní, byly vykonány. Napomíná všechny polské biskupy a beneficiáty, aby arcibiskupovi, jenž ve vyhnanství pracuje pro jejich svobodu a tolik má výloh, pomáhali

a jej podporovali. Kaplanům vévodovými a šlechtickým nařizuje, aby visitátory far uctivě přijímali a platili biskupům povinné katedratikum, kostelní daň. Věřící nechť poctivě platí svatopetrský census, příspěvek, a nepodvádějí. Nařizuje arcibiskupovi a všem biskupům, aby nepřipouštěli kněze ženaté k církevním hodnostem a odstranili ženaté, které dříve povýšili. Vždyť v kostelích, kde takoví duchovní jsou, dějí se mnohé nehoráznosti. Jsou kostely, kde je ve službě celé příbuzenstvo, otcové, synové, vnukové a švakři. Pokrevní láska zatlačuje pak úctu duchovní. Také se konají v kostelích divadla, v kostelích vystupují masky; jáhnové, kněží a podjáhnové jako herci svými nesmyslnými hrami a necudnými posunky znehodnocují důstojnost kněžskou před očima lidu.

Duchovním udílejí církevní úřady lidé světští, což je proti kánonům. Laikové olupují kostely a duchovní o majetky movité i nemovité. Arcibiskupu se nařizuje, aby je trestal církevními tresty. Dále dovoluje papež arcibiskupovi potrestat vévodu Vladislava církevními tresty, jestliže neustane pronásledovat Církev, a nedovolí, aby arcibiskup směl svůj úřad klidně zastávat. Současně dovoluje však papež arcibiskupovi, aby směl vévodu rozhřešit ze zločinu, že násilně vložil ruku na duchovní. Arcibiskupovi dává právo, aby před sebou směl nechat nosit kříž. Poněvadž se arcibiskup ve vyhnanství a cestou do Říma zadlužil, svoluje papež, aby v případě smrti arcibiskupovy splatil zbytek dluhu jeho nástupce. Vévodu krakovského a jeho vévodství přijímá papež do ochrany sv. Petra a své. Aby tam nenastaly spory o trůn, jež Polsku tolik škod už natropily, nařizuje papež arcibiskupovi a sufragánům, aby církevními tresty prosadili, aby byl přesně zachován zákon vévody Boleslava, podle něhož nejstarší člen rodu se má stát knížetem.

R. 1211 potvrdil Inocenc III. narovnání mezi arcibiskupem hnězdenským a knížaty, Leškem, Konrádem a Vladislavem. Narovnáním tím dostalo se Církvi žádoucí svobody. V narovnání změnil papež odstavec, týkající se pozůstalosti po zemřelých biskupech: Poněvadž v privilegiu je uvedeno, že vévodové si smějí přisvojit po biskupu, jenž zemřel bez závěti, zlato, stříbro, drahocenné šatstvo, jež by se u zemřelého našlo, radíme a poroučíme, aby si vévodové nic nepřivlastňovali, nýbrž vše ponechali kostelu, u něhož byl zemřelý biskup.«

Téhož roku přijal Inocenc vévodu Vladislava Odonoviče se všemi jeho majetky přítomnými i budoucími do ochrany sv. Petra a své. Vévoda měl zaplatiti apoštolské Stoliči jednou za tři roky po čtyřech hřivnách.⁸¹

V Haliči dostal se k vládě kníže vladimírský Roman. Když

r. 1203 přivtěлил k své říši i Kijevsko, stal se nejmocnějším knížetem ruským a byl nazýván samodržavcem veškeré Rusi. K němu poslal r. 1204 Inocenc kardinála Řehoře od sv. Vitala s listem k duchovenstvu i ke všemu křesťanskému lidu a zval je do církevní jednoty. Legát úspěchu neměl, třebaš Inocenc III. sliboval Romanovi královskou korunu. Návist k latiníkům, živená zvěstmi o dobytí Cařihradu vojskem křižáckým, odmítala všechny pokusy papežovy o sjednocení. R. 1214 dosedl na trůn haličský uherský králevič Koloman a dostal od Inocence III. titul krále uherského a vladimírského, kterýmž titulem od té doby králové uherští se honosili.

Velmi čilé styky měl Inocenc III. s velmi nepokojným královstvím uherským. Byly tam spory o trůn, spory uherských magnátů s biskupy, spory uherského obyvatelstva s Němci. A když se rozvaděné strany na chvíli smířily, tak vždy brojily proti králi. A papež tak toužil po svornosti právě v Uhrách. Království uherské bylo jako stvořené, aby tvořilo politickou protiváhu proti Německu, bylo cestou křižáckých vojsk proti Turkům; a knečně doufal Inocenc III., že pomocí uherskou se podaří získat slovanské národy Církvi. Vždyť obyvatelstvo uherské bylo tehdy většinou slovanské. Ve sporech o trůn zasáhl Inocenc III. veškerým svým vlivem. Církevní hodnostáře, kteří podporovali proti králi Emerichovi jeho bratra Ondřeje, vyzval k odpovědnosti do Říma; do Uher poslal kardinála legáta Řehoře s plnou mocí a přiměl Ondřeje, aby se proti královskému bratru nespojoval s jeho nepřáteli a o trůn neusiloval. Smír se zdařil a Inocenc III. r. 1203 radostně potvrdil narovnání mezi smířenými bratry. Arcibiskup ostráhomský dostal od Inocence právo korunovat uherské krále. I když střežil Inocenc plně práva Emerichova, neváhal jej pro jeho nekřesťanské rozmáry často i přísně napomínat. Když Emerich jednal surově s papežským legátem, dostal od Inocence dopis: »Milý synu, kam se poděla Vaše královská dobrota a Vaše křesťanské smýšlení?« Ve zvláštním listě mu pak napsal: »Psali jsme Vám velmi jemně, aby se někdo, kdyby snad náš dopis byl cestou zadržen, nedomníval, že jste pozbyl apoštolské přízně. Ve Vašem království se staly věci, které by zasloužily pokárání, na př. zajetí Vašeho bratra, volby církevních prelátů a mnoho jiného.« — Ale Inocenc III. nejednou zavřel oko nad uherskými poměry z příčin svrchu uvedených. Po smrti Emerichově a po krátké vládě Ladislavově nastoupil na uherský trůn král Ondřej II., člověk povahy slabé a nerozhodné, chvílkový a často velmi krutý a násilný. Přál Němcům a prohřešoval se velice na kněžích a na církevním majetku. Zásahů Inocencových do těchto sporů je tak mnoho, že by pojednání o nich vyplnilo svazky. Uhry mohou být Inocencovi velmi vděční. Že se

v XIII. století udrželo království uherské ve své celistvosti a jednotě, je zásluhou a slávou Inocence III.

Srbsko sjednotil pod svou vládou Štěpán Nemanja. Srbové na pobřeží Jaderského moře klonili se k Církvi římské, k níž za svého mládí náležel i Štěpán; Srbové ve vnitrozemí byli pravoslavní, v Bosně pak se šířilo učení bulharských bogomilců. Štěpán zjednal nadvládu pravoslavným. Vyzván od svého mladšího bratra Sávy, vzdal se vlády a odešel za mnicha na horu Athos. Staršímu synu Štěpánovi odkázal důstojnost velkožupanskou, mladší Vukan dostal úděl pod bratrovou svrchovaností. Chtěje se sám státi velkožupanem, obrátil se Vukan na papeže Inocence III. Štěpán učinil však taktéž, žádal Inocence III. o královskou korunu a jevil chuť sjednotit se s Církví. Povýšení Srbska na království nebylo vhod uherskému králi Emerichovi, vtrhl do Srbska, posadil na velkožupanský trůn Vukanà, svolil k jeho korunovaci, ale s podmínkou, že svrchovaným králem srbským bude král uherský. Také si hned přidal titul krále srbského. R. 1203 smířil oba bratry zase mnich Sáva; Štěpán se stal velkožupanem a požádal zase papeže o královskou korunu. Dostal ji, ale až od Inocencova nástupce Honoria r. 1217 a psal se pak prvovněčným králem vší srbské a pomořské země.

V Bulharsku strhl vládu na sebe Johanicius Kalojan, člověk podnikavý, udatný a chytrý. Snil o vzkříšení velkého a mocného Bulharska. Překážku svých snů viděl v církevní odvislosti od Cařihradu. Podle příkladu dřívějších carů bulharských, Borisa, Simeona a Samuela, žádal Kalojan papeže o královskou korunu a zřízení bulharského patriarchátu. Opatrný Inocenc III. poslal do Bulharska napřed arcikněze z Brindisi, který uměl řecky, aby se o poměrech přesvědčil. Arcikněz odevzdal Kalojanovi papežský list, za nějž tento lichotivě poděkoval a poslal s vracejícím se arciknězem do Říma i arcibiskupa z Branizova. Jako Kalojan, tak poslali i jiní bulharští velmožové papeži projevy oddanosti a slibovali za sebe a za svůj lid oddanost k Církvi římské. Papež nepospíchal příliš s bulharskou záležitostí, slíbil však, že bude v církevních archivech bulharskou otázku studovat. R. 1203 odjel do Bulharska papežský kaplan Jan, aby vše k sjednocení s Církví připravil. Arcibiskup tirnovský byl ustanoven primasem bulharským, byly zřízeny nové diecése a Kalojan potvrdil zlatou pečeti, že podle příkladu otců vstupuje i se svými poddanými do společnosti s Církví římskou, jejímiž zákony a nařízeními se všichni budou nadále řídit. Teprve až kaplan Jan se vrátil z Bulharska, vypravil papež v únoru 1204 z Anágni kardinála Lva od sv. Kříže, aby slavnou korunovací prohlásil Kalojana králem všech Bulharů a Valachů, a počil krále korunou a žezlem. Kardinál se ubíral do Bulharska královstvím

uherským. Král Emerich přijal kardinála uctivě, ale nedovolil mu překročit uhersko-bulharské hranice. Teprve až papež zakročil, dovolil Emerich kardinálovi další cestu. Dne 15. října 1204 dospěl kardinál do Tirnova, sedmého listopadu posvětil nového primasa, jenž ihned vysvětil ostatní metropolitů a biskupy. Příštího dne korunoval Kalojana za krále. Všechno jávalo a radovalo se. Bohužel měl Inocenc s králem Kalojanem ještě mnoho trampot a unie, slibně započatá, trvala jen 30 let. Zmařilo ji nepřátelství s latinským císařstvím cařhradským. R. 1935 vydali katoličtí Bulhaři pěkný svazek korespondence Inocence III. s Bulharskem.

Kde jsou křesťané, tam se dostanou i židé. Za doby Inocencovy byli židé usedlí skoro ve všech státech křesťanských. Jsouce výtečnými obchodníky a peněžníky, bývali hledanými pomocníky mocných tohoto světa. Králové a knížata vypůjčovali si od nich peníze na své podniky, pronajímali jim výběr daní a cel, brali je do svých úřadů, chránili je a přáli jim někdy víc než křesťanským poddaným. Když židovské bohatství příliš vzrostlo, a s bohatstvím roste vždy i jakási moc, tak je zase jejich příznivci o bohatství obírali, nekřesťansky pronásledovali a vyháněli. Lid nepřilne k nikomu, kdo vybírá peníze, tedy nepřilnul nikdy ani k židům; nenáviděl je pro skutečné anebo domnělé vyděračství, nenáviděl je ze závisti a také z důvodů náboženských, že jsou nepřáteli kříže Kristova. Stačil někdy jen slabý pokyn, stačilo rozšířit mezi davem nějakou protižidovskou pověst a pohroma byla v plném ohni. Jestli židé jsou komu dlužni vděčnost za spravedlnost a za ochranu, pak jistě papežům. Ani jeden papež, i když různými předpisy židy trochu poutal, nechoval se k nim nespravedlivě a nedovolil jim ublížit. Jak smýšlel o židovské otázce Inocenc III., lze poznat z jeho listů a nařízení: »Židé jsou,« podle jeho listu, »živými svědky pravé křesťanské víry. Křesťan je nesmí vyhubit, aby nepozbyl znalosti svého zákona. Židé smějí ve svých synagogách konat, co jim zákon dovoluje, a nikdo je nesmí proto sužovat. Třebas jsou zatvrzelí srdcem a nechtějí rozumět předpovědím proroků, tajemství zákona a naučit se znát Krista Pána, mají přece nároky na naši ochranu, již jim z křesťanské vládlosti po příkladu svých předchůdcův poskytovat chceme. Nikdo nesmí žida donutit ke křtu, poněvadž člověk donucený nemá víry; jestliže však se židé chtějí dát pokřtiti dobrovolně a upřímně, nikdo je proto nesmí sužovat. Žádný křesťan nesmí bez soudního výnosu ubližovat jejich osobě, brát jim majetek, anebo chtít měnit jejich dávné náboženské zvyky na místech, kde jsou usedlí. O jejich svátcích nesmí je nikdo šlehy a házením kamení rušit, anebo donucovat k služebným pracím, které mohou vykonat v jiné dny. Nikdo nesmí násilně vnikati na jejich hřbitovy, anebo za peníze vyhrabávati je-

jich pochované mrtvoly. Všechno to nařizujeme pod trestem klatby.« »Jestliže se některý žid dá pokřtít, nechť se křesťané k němu chovají blahovlně; a je-li chudobný, nechť biskupové jej podporují, aby jej hanba a chudoba nepřiměly zase k odpadu.«

Chránil-li Inocenc před křesťany židy, uměl chránit i křesťany před židy. Smrtí Páně stali se křesťané, praví Inocenc, svobodnými dítkami Božími a židé služebníky; nemají se tedy židé proti křesťanům pozdvihovat. A papež odůvodňuje své slovo listem sv. Pavla ke Galatům 4, 22—31. Vyčítá vážně pánům, že si vydržují židy na utlačování poddaných a k nekalým lichvářským obchodům; zakazuje židům míti křesťanské služebné a kojné, bráti si křesťany za svědky, dovolit si o křesťanských svátcích něco, co by křesťany pohoršovalo. Zakazuje křesťanům u židů mádeničit a jim posluhy konat. O Svatém týdnu, když se v kostelích zpívají pašije, nesměli se římsí židé venku ukázat; měli nařizeno zavřít dveře a okna svých domů. Nařízení to bylo na ochranu židů, protože tehdejší lidé, vzpomínkou na utrpení Páně v hloubi duše roznění, zvláště horkokrevní Římané, mohli být už pohledem na nějakého vyzývavého žida snadno strženi k nějaké nerozvážnosti. Nových synagog si židé za Inocence stavět nesměli; ale staré synagogy jim udržovat dovolil.⁸²

Přísněji než k židům choval se Inocenc ke kacířům. Židé nenáleželi k Církvi, byli papeži poddáni jen jako zeměpánům; kdežto kacíři, pokud byli pokřtěni, byli dítkami Církve, marnotratnými syny, kteří odešli z domu otcovského a byli Církvi a státům nebezpečnější než židé. Půdou pro bludařství zvláště úrodnou byla jižní Francie, tak zvaná Provence. Její obyvatelstvo liší se povahou i řečí od ostatních Francouzů, dědic dobré i špatné vlastnosti bůhvíjakých národů a kultur, jež tou zemí procházejí. V tamějších přístavních městech vyloďovali od pradávna své zboží obchodníci asijsí, afričtí a evropští; západ, východ a jih si tam podávaly ruce. Vládu nad územím měli napřed Římané, potom Vestgotové, Ostgotové, Frankové, saracéni, opět Frankové a pak císařové němečtí.

Kastou velmi privilegovanou byli tam zvláště židé. Jih Languedocu byl královstvím synagog a rabínů. Židovské školy a akademie jen kvetly. Židé měli otevřenou cestu do úřadů; v jejich rukou byl obchod; byli hledanými lékaři a bankéři. Kdo by se divil, že tamější lid, žijící jako ve víru různých kultur a různých vyznání náboženských, neodolal svodům někdy tak vábivým? Provence náleží k nejkrásnějším a nejpůvabnějším krajům evropským; je rájem tepla, nezná rozednívání a soumraku, zná jen náhlé světlo a náhlou tmou. A podle podnebí a přírody své domoviny je i provencalský lid ohnivý, vznětlivý, až násilný a vychy-

luje se snadno jako kyvadlo v opačné směry. Je hned asketicky ukázněný, a zase nevázaně vášnivý; hoří zbožností a touhou po nejvyšším sblížení s Pánem Bohem, a zabředne snadno do nejubožšího hmotářství; jsou tam lidé cudní a zanícení mravní čistotou, a jiní zase plní smyslnosti. Jedni jsou jemní, a druzí až prohnaní; klidní a nepokojní; horují pro náboženství, ale umějí i Církvi vzdorovat. V této zemi protikladů ujal se takřka hravě blud o dvojím bohu, dobrém a zlém, blud tak smělý v své nauce a tak nevázaný v své praxi, že ohrožoval nejen všechen náboženský, nýbrž i rodinný, společenský a politický řád veškeré Evropy. O rozšíření bludařství zasloužili se jihofrancouzští rytířové a troubadourové. Rajmund VI. Toulousský, potomek knížete Rajmunda IV., jenž na křížové výpravě první se dostal na hradby jerusalemské, stal se mocným ochráncem bludařským. Nezřekl se sice víry, ale dovolil bludařům za nocí ve svém zámku kázat, zahrnoval je přízní i penězi, a dal i své děti vychovávat v naukách manichejských. Rajmund chodil sice na mši svatou, podporoval i kláštery a konal různé zbožné skutky, ale doma žil velmi rozmařile. Jeho dvůr byl dostaveníčkem četných hýřilů, tam byly neustále hody. Příkladem mocného Rajmunda řídili se pak i jiní šlechticové. Troubadouři (trovatores, vynálezci), lidé původu obyčejně šlechtického, pěstovali básnictví, gaya ciencia, veselé umění. K svým básním skládali i nápěvy, a odzpěvovali je buď sami, anebo měli k tomu zvláštní zpěváky, provázené hudbou šumařů, zvaných jongleury. Jejich písně, zvané sirventesy a tenzony, opěvovaly obyčejně nějakou dámu anebo pána, od nichž se troubadour měl dobře; byly obsahu milostného anebo politického, mravoučného, někdy i satirického; líčily hrdinské činy válečné, povzbuzovaly k výpravám proti saracénům, chválily i haněly, obdivovaly a špinily různé protivníky, jak kdy se troubadourovi líbilo. S písněmi od troubadourů složenými chodili pak potulní pěvci a šumaři od hradu k hradu, od dědiny k dědině a zpívali a bavili své posluchače, jsouce všude vítáni. V dobách, kdy nebylo táborových řečníků, novinářů, ani rozhlasu, tvořili troubadourové a jejich zpěváci veřejné mínění na zámcích i v lidu, jsouce jedinými zpravodaji o všem, co se v kraji anebo daleko jinde přihodilo. Třebas jsme troubadourům povinni velkou vděčností za vznik křesťanské krásné literatury, přesto musíme přiznat, že mnozí z nich svými písněmi a svým zpravodajstvím velmi rozšířili mezi lidem i pány tehdejší bludařství o dvojím bohu. Písněmi dojemnými i rozpustilými, opěvujícími hned ctnost a hned hřích, popěvky o biskupech, o kněžích, o mniších a o jeptiškách budili provençalští pěvci napřed vlažnost a potom i odpor k osobám duchovním a tím i nevážnost a odpor k Církvi. Hmotný blahobyť budil pak zvláště v městech smysl jen pro hmot-

ný blahobyt a touhu po veselém a rozmařilém životě. Kostely zely prázdnotou; nikdo se nestaral o jejich opravy a výzdobu, podobaly se spíše stájím než příbytkům lidským. Sváteční předvečery bývaly vyplňovány tanečními zábavami a různými rozpustilými podniky, dráždícími nejnižší pudy smyslné. Sněm avignonský zakázal sice r. 1209 sobotní zábavy, ale nevíme, měl-li zákaz nějaký výsledek; vždyť tamější lid děsně zlehkomyslně a nevíšal si příkazů a zákazů církevních. Mnoho zkázy zavinili nedbalí anebo bojácni biskupové, které papežové marně napomínali a povzbuzovali k čilejšímu pastýřskému životu. Obyčejní kněží byli tak bez moci a na posměch, že si nechávali zarůst i tonsuru, aby nebyli jako kněží poznáni a zesměšňováni. Dát synka na kněze platilo v lepších rodinách za hanbu. Velkostatkáři, patronové kostelů, posílali biskupům k vysvěcení na kněze syny svých pachtýřů a čeledínů, a to hochy někdy úplně nevzdělané a mravně nízké. A nesvědomití biskupové je vysvěcovali a posílali za faráře. Kněžstva bylo tak málo, že jeden farář míval svěřeno i pět farností. Za takových poměrů šířilo se hnutí bludařské víc a víc a organisovalo se. Na počátku 13. století byla již skoro celá jižní Francie odcírkevněna. Avignon, Marseille, Montpellier, Béziers, Albi, Carcassone byla hlavní ohniska kacírstva. Nejvíce přivrženců měli bludaři v Albi a odtud dostali i jméno Albigenkých.

Papežové se již od dob Lucia III. pokoušeli o obrácení bludařů, posílajíce do jižní Francie kazatele a legáty; ale účinek všech poselstev byl velmi slabý. Inocenc III. ihned po svém nastoupení na stolec papežský vybídl řád cisterciácký, aby se ujal misí mezi Albigenkými. »Nařizujeme Vám, abyste k tomu účelu vybrali muže otností dobře okované. Majíce za svůj vzor chudičkého Krista, nechť jdou prostince ošaceni, ale plni horlivosti pro svou věc, mezi bludaře, a příkladem svého života i slovem nechť se pokusí vyrvat je s pomocí Boží z jejich bludařství. Chceme jejich obrácení, nikoliv jejich zničení.« Již v dubnu 1198 byli za misionáře do jižní Francie posláni řeholníci Rainer a Guido, obdařeni plnou mocí papežských legátů. Všem biskupům a arcibiskupům jihofrancouzským nařídil papež listem z 21. dubna 1198, aby jeho legáty blahovolně přijali a jim v obrácení bludařů pomáhali. Knížatům a velmožům pak nařídil, aby ty, které by Rainer pro jejich tvrdostijnost z Církve vyobcoval, ze svých území vyhnali a jejich majetky zabrali.⁸⁸ Někdy čas potom, asi r. 1203, cestoval jižní Francií do Dánska španělský biskup z Osmy Didak s podpřevorem své kapituly Dominikem Guzmanem. Smutné náboženské poměry, a nejen náboženské, nýbrž i společenské, velmi dojaly oba kněze a přiměly je k cestě do Říma, aby vylíčili papeži pravý stav věcí mezi Albigenkými a vyprosili si dovolení, aby směli v jižní Fran-

cii misionářovat. Biskup Didak se vzdával i svého biskupství za čest stát se misionářem. Papež nařídil však biskupovi, aby se vrátil do své diecése; Dominikovi pak dovolil pracovat mezi Albigen-skými. Dominik, světec a zakladatel řádu kazatelského, potomek starého španělského rodu Guzmanova, narodil se r. 1170 v Caleruega v Kastilii. Nabyv vzdělání na katedrální škole v Palencii, vstoupil do reformované katedrální kapituly v Osmě a stal se r. 1201 jejím podpřevorem. Byl prostřední postavy, plavých vlasů, ryšavých vousů a velmi půvabné tváře. Z očí mu zářila vždy příjemná radost. Zaplakal jen tehdy, když viděl zatvrzelost a krutost k bližnímu. Bos a chudě ošacen, vyžebráváje si chléb u lidských dveří, ohodil podle příkladu Spasiteleva po krajích jiho-francouzských s místa na místo, zastavoval se na návších vesnic, na náměstích a křižovatkách, a kázal o základních pravdách víry katolické. Jeho kázání byla výsledkem jeho hlubokého theologického vzdělání a ustavičného rozjímání a vždy upravena pro pronikavé uchvácení posluchačů, ke kterým právě mluvil. Znal vědu posvátnou i lidi a uměl každému stavu povědět pravdu pravým způsobem. Dominika, jenž spojil život rozjímavý s životem činným, možno nazvat vzorem duchovního správce, obdařeného výtečným organizačním talentem a pevnou vůlí, nelekaající se ani nejhorsších překážek. A překážek se stavělo svatému kazateli do cesty víc než dost. Lid byl velmi zpustlý a zesurovělý, rostl a prohluboval se v zášti a v nenávisti ke všemu katolickému, zvláště ke kněžstvu, jež vyháněl z kostelů a žebračil. Vraždy a loupeže byly něčím praobyčejným a všedním. Dominikovi se bludaři napřed jen smáli, potom se na něho horšili a nejednou mu vyhrožovali smrtí. Ale nezastrašili ho. Zůstával klidný a veselý, zdržoval se nejraději v krajích, kde se mu nejvíc vyhrožovalo; a zpíval si cestou, kde tušil, že číhají na něho vrahové. Zvláštní ochrana Boží, pomoc Panny Marie a dar zázraků, jež činil, chránily jej od zlého a klestily mu cestu do srdcí. Křížácká válka proti Albigen-ským činnosti Dominikově nepomohla, nýbrž ji spíše ztížila.

Plánem Inocence III. bylo, aby jeho legáti získali Církvi napřed barony a měšťany jiho-francouzské. Tak by byl nejmocnější pán celého kraje Rajmund Toulousský zůstal ve svém bludu osamocen a snad by se byl potom také vzpamatoval. Ale s pány v bludu již zakořeněnými nebylo řeči. Papež dopsal tedy Rajmundovi přímo, aby ustal od pronásledování Církve Boží, napravil spáchané křivdy a tak si vydobyl rozhrěšení od církevních trestů, jimiž jej legáti postihli, vyloučivše jej z Církve.⁸⁴

Rajmund se tvářil, jako by pomýšlel na smír s Církví, a pozval papežského legáta Petra de Castelnau na vyjednávání. Legát poznal brzy, že toulousský pán si neupřímnými vytáčkami tropí

z něho jen frašky a maří čas, proto přerušil vyjednávání a odešel, nedbaje vyhrůzek Rajmundových. Několik dní potom, dne 15. ledna 1208, právě když se legát u St. Gilles chystal přes Rhonu na druhý břeh, připlížil se k němu Rajmundův zbrojnoš, probodl jej kopím a prchl. Vražda papežského legáta vzbudila všude v křesťanském světě veliké rozhořčení a znamenala, že Albigenští odmítají všechny smírné pokusy o návrat do Církve. Každý stát, ano, každá společnost, musí potírat všechny pokusy, jež ohrožují trvání státu nebo společnosti. Stát, který by nestíhal vlastizrady, nebyl by hoden ani své existence. Tak i Církev hledí a musí hledět na každý náboženský blud jako na zradu a musí každý náboženský blud potírat jako nezákonný a neoprávněný, jinak by neplnila svého poslání. Církev snese a musí snášet mnoho, ale nesmí být snášelivou k bludu. A protože z náboženských bludů vznikají hned i bludy mravní, společenské, politické a hospodářské, které uvádějí pak svět do velmi těžkých krisí, je lidská společnost zavázána děkovat Církvi za její nesnášlivost k bludům, protože bez této nesnášlivosti by bylo na světě zmatků víc a horších, než kterými trpíme. Inocenc III. považoval albigenenské bludařství za zločin velezrádný na mateřské Církvi; a vražda papežského legáta přiměla jej k nejprísnějšímu zákroku, k vyhlášení křížové výpravy proti Albigenským. Utěšoval se, že postać, když křížácké vojsko se jen ukáže na březích Garony, aby se bludaři vzpamatovali. Soudil správně, protože lidé rozmařilí a neukáznění bývají krutí proti bezbranným, ale zbabělí proti ozbrojeným. Výzva papežská byla v severní Francii nadšeně uvítána, a to z různých příčin: Mnozí se chápali zbraní z důvodů opravdu náboženských, chtějíce vykořenit bludařství a poslouchat svatého Otce; jiní se utěšovali, že výpravou proti Albigenským zproští se slibu táhnouti proti saracénům do Palestiny a nabudou ve Francii téchže výhod duchovních a snad i hmotných, jako křížáci v Palestině. Potom působila tu i zakořeněná nevraživost mezi Francouzi a honkokrevnými Provencály. Brzo sešlo se v Lyoně na padesát tisíc křížáků proti Albigenským. Za generálního velitele byl zvolen rytíř Simon z Montfortu, majitel malého panství mezi Paříží a Chartresy. Byl rozeným vojevůdcem, srdnatým a odvážným vojákem, vysoké, náherné postavy, ve společnosti duší zábavy; mravně byl čistý a neuhonný a velmi nábožný. Pro Církev hořel veškerou svou bytostí; mše svaté nevynechal ani v nejtěžší dny válečné. Stínily však jeho povahu neústupnost, tvrdost a také jakási hrabivost. Toulousský pán Rajmund, uslyšev o válečných přípravách, poděsil se velice; vyjednával napřed s papežským legátem a potom přímo s papežem o smír. Papež prosbě Rajmundově vyhověl a dovědév se, že Rajmund nemá důvěry

k papežskému legátu opatu cisterciáckému, ustanovil za vyjednavče svého notáře Mila v hodnosti legáta. Provázen třemi arcibiskupy a 18 biskupy přijel Milo do St. Gilles. V předsíni klášterního kostela byl zřízen oltář a tam přísahal hrabě Rajmund se 16 šlechtici, že poslechnou rozkazů papežových, vrátí a nahradí biskupům a kněžím škody na majetcích a právech jim způsobené, že nebudou mít spolků se zbojníky, nebudou svěřovat svých úřadů židům, od cestujících nebudou vybírat více poplatků, než císaři a králové jim dovolili, nebudou obtěžovat klášterů a kostelů a přestanou se míchat do jejich správy, jakož i do svobodné volby církevních představených. Budou se zastávat práva utlačovaných, dbát o bezpečnost veřejných silnic a budou trestat všechny kacíře, jejich přívržence a přechovavače.

Rajmund se svými vasaly slíbil, že vyhoví uvedeným požadavkům. Byl pak od klatby rozhrěšen a pospíchal vstříc křížáckému vojsku do Valencie. Tamtéž přišel i Rajmundův příbuzný Roger z Bezieres, z kacířství podezřelý, a dokazoval svou nevinnost. Zdálo se, že války nebude. Ale křížáci, zvláště páni, kteří v severní Francii pozbyli svých majetků a doufali, že v jižní Francii se náležitě odškodní, poukazovali na dráhé válečné přípravy a hořeli pro válku. A tak se rozpoutala dlouholetá křížová válka proti Albigenským, vedená na obou stranách velmi ukrutně a nenávisťně. Štěstí válečné kolísalo a po každém skončeném boji platilo: Běda přemoženým! Křížáci se krutě mstili na Albigenských a tito zase na křížácích. Z války původně náboženské se stala brzo válka mezi Simonem z Monfortu a Rajmundem z Toulouse a na konec se křížácká výprava změnila ve válku úplně politickou za zájmy francouzské dynastie královské. Papeži se brzo záležitost ta vymkla z rukou a připravila mu mnoho těžkých chvil a zklamání. Již v polovici ledna 1213 poroučel Inocenc III. arcibiskupu narbonskému: »Domluv se s jasným králem aragonským o podmínkách mírových a přičiň se o úplný mír v Languedocu. Ustaň vyzývat křesťanský lid k válce proti kacířům.«⁸⁵ Věci se vyvíjely tak, že Albigenští se dovolávali ochrany papežské, a také jí dosáhli. Byli přesvědčeni, že ideálem Inocencovým je spravedlnost, a že papež se zastane kdekoho, komu se křivdí. Rajmund tolikrát papeže odklamal, a přece se papež mnohokrát zastával jeho majetků ve prospěch jeho manželky a dětí. »Nezoufej,« psal mu Inocenc; »jestliže mi Pán Bůh popřeje života, abych mohl spravedlivě vládnout, vyzvednu tvé právo tak vysoko, že nebudeš mít příčiny naříkat ani na Boha ani na mne.«⁸⁶ Válka proti Albigenským neprospěla Církvi, ale velmi prospěla Francii tím, že sjednotila jižní Francii se severní v jednu říši a zvýšila moc, slávu a bohatství královské dynastie francouzské.

Jak už bylo vypravováno, rozšířili se kacíři kdovíjakých sekt i v Itálii, znervosněné neustálými boji v zemi i v zahraničí. Válčilo se se saracény, válčilo se s křesťany. Válčili císařové, válčili šlechtici s městy a mezi sebou navzájem. Válčilo město s městem, ano ulice s ulicí. A lidé v některých krajích válkou už divočili. Nejenže zapomínali na zákony mravní a jimi pohrdali, v některých krajích už nebylo ani smyslu pro mravnost. Proti všem církevním předpisům zmocňovali se výnosných a významných biskupství a prelatur lidé bohatí a mocní, aby ještě více zbohatli a ještě mocnějšími se stali. Starost o povznesení a spásu duší byla jim něčím neznámým; žili světu. Služby Boží byly zanedbávány, anebo ponechány kněžím, vybraným z nejobožší třídy lidové. Otrhaní, v pravém slova smyslu zavsivení a špinaví kněží, opravdoví otroci svých pánů, neměli ani nejmenšího vzdělání a nesměli, ba neuměli se ani ozvat. Svět k zákonu Božímu hluchý potřeboval jen němých proroků. Byli ovšem i vzdělání a svatí biskupové, kněží a řeholníci, ale sto špatných zničilo, co deset výtečných s napjetím všech sil vybudovalo. Lid, rozhladovělý po slovu Božím, běžel pak houfně za každým, kdo jako hlasatel slova Božího a karatel současných zlořádů vystoupil. — A tak rostla sekta za sektou. V Lombardsku se čítalo tehdy sedmnáct sekt, které se navzájem svářily, ale byly svorné v boji proti Církvi. I města církevního státu byla zamořena kacíři, kteří se rouhali všemu katolickému a rozvraceli život rodinný i státní, neuznávající ani zákona Božího, ani církevního ani světského. Tehdejší kacíři byli opravdoví anarchisté. Inocenc III. vydal proti nim přísné zákony: »Všichni kacíři budou pozatýkáni a postaveni před světský soud. Budou-li uznáni vinnými, zabere se jejich majetek. Nepolepší-li se, budou vyhnáni z města.«⁸⁷

Zákon měl účinek. Inocenc III. nerozuměl žertům a časem se mu podařilo vyčistit církevní stát od všech sekt křesťanský řád rozvracejících.

Hned po své volbě za papeže dopsal Inocenc III. patriarchovi jerusalemskému a jeho sufragánům, že touží jim účinně pomáhat a o osvobození jerusalemské provincie co nejobedlivěji pečovat.⁸⁸ Téhož roku vdala se jerusalemská královna Isabela za krále cyperského Amalricha. Velmi čestnými listy snažil se Inocenc III. povzbuzovat palestínské křesťany k oddanosti k rodině královské, k činnosti a k zbožnosti. Posílal jim i veliké dary z osobního jmění a vybízel i duchovenstvo k štědrosti ke křesťanům ve Svaté zemi, kde byly poměry pro křesťany velmi smutné. Královská vláda byla co chvíle ve sporech s rytířskými řády, s křižáky v Palestině usedlými a s obyvatelstvem nejpěstřejší národnosti a různého náboženského vyznání. Žili tam la-

tiníci, Řekové, Jakobité, Nestoriáni, židé, saraceni a jiní a jiní. Země byla rozdělena na četná lenní panství po způsobu evropském, nač východní obyvatelé nemohli navyknout. Mocní sousedé moslemínští a pletichy žárlivého dvora cařihradského neustále zeslabovaly křesťanskou vládu palestinskou. Benátčané dodávali mohamedánským říším do Egypta a do Babylona na obranu proti křižákům válečný materiál všeho druhu. Inocenc III. jim sice pod trestem klatby tento výnosný obchod zakázal, ale nelze říci, zdali jeho zákaz bylo dbáno.⁸⁹ Nářek za nářkem, stížnost za stížností docházely z Palestiny do Říma. Tu vypsal Inocenc III. hned v prvních měsících své vlády novou křížovou výpravu na osvobození hrobu Spasitelova z rukou mohamedánských. Dne 15. srpna 1198 podpisoval Inocenc III. v Rieti okružní listy, jimiž vybízel církevní i světské pány, jakož i křesťanský lid ve Francii, v Anglii, v Uhrách a na Sicilii k svaté válce proti saracénům na osvobození Svaté země. Současně vyzval i řeckého císaře Alexeje a cařihradského patriarchu Jiřího k sjednocení s mateřskou Církví římskou a k pomoci Svaté zemi.⁹⁰ Na rozkaz papeže rozešli se do všech krajů evropských kazatelé líčit posluchačům smutné poměry křesťanů palestinských a vyzývat k nové křížové výpravě. Nejznamenitějším z nich byl Fulko z Neuilly, věnkovský farář z okolí pařížského, muž velmi horlivý a na universitě pařížské vyškolený. Kázal lidově a strhoval svým mocným hlasem kdekoho na cesty pokání. Nešetřil duchovních ani světských lidí; učencům vytýkal hříchy učenců a prostým lidem nepravosti prostých. Hrozili mu žalářem a mukami, ale na konec mu s pláčem podávali pruty, aby je za jejich hříchy zmrskal. Fulko a pařížský mnich Martin získali pro křížovou výpravu tisíce a tisíce nadšeného lidu. Inocenc III. se radoval z počátečního úspěchu, ale dva stíny kalily jeho radost: Křižáci vyjednávali s Benátčany o převoz do Palestiny, a Inocenc III. dobře znal vychytralé a ziskuchtivé obchodníky benátské. Mimo to přihlásilo se na výpravu mnoho i velikých pánů, jako snad nikdy jindy dosud, ale nepřihlásil se ani jediný panovník.

Nad Benátkami vládl tehdy skoro devadesátiletý a poloslepý doge Jindřich Dandolo, stařec plný mladistvého ohně a chytrý nad pomysl. Smluvil se s křižáky takto: Senát benátský převezme na padesáti lodích a bude živit jeden rok armádu 4500 rytířů, 9000 štítonošů a 20.000 pěšího vojska. Křižáci za to zaplatí 85.000 stříbrných hřiven a dají Benátkám polovici všech zemí, jichž dobudou. Po slavné mši svaté v basilice sv. Marka přečetl Dandolo smlouvu shromážděnému lidu a připjal i sobě křižácký odznak.

V létě 1202 shromážděvalo se v Benátkách křižácké vojsko. Za

vůjevůdce výpravy si zvolili markraběte Bonifáce z Montferratu. Bohužel, nebyli křižáci, ač mnozí prodali vše, co měli, a odevzdali se úplně Boží Prozřetelnosti, s to, aby zaplatili Benátčanům požadovaný obnos. Zůstali dlužní 35.000 stříbrných marek. Tu navrhl jim doge Dandolo, aby pomohli Benátčanům dobýti přístavního města Zadaru v Dalmacii, jež patřilo pod svrchovanost krále uherského a poškozovalo prý obchod benátský. Mnoho křižáků považovalo podnik ten za něco nedovoleného a hříšného; táhli přece jen do boje proti mohamedánům a nikoli proti křesťanům, a také proto z vojska odešli. Současně přišel do Benátek kardinál Petr z Kapuy, jenž měl doprovázeti křižovou výpravu jako papežský legát; byl však přijat nepřívětivě a doge Dandolo mu hned řekl, že může s armádou odplouti, jestli se mu líbí, jako polní kazatel, nikoliv však v hodnosti papežského legáta. Legát, prohlásiv podnik proti Zadaru za nedovolený a hříšný, odcestoval do jižní Itálie, aby z některého tamějšího přístavu mohl do Palestiny odplouti.

V té době přišel do Benátek z Německa od svého švakra Filipa švábského řecký princ Alexej, syn sesazeného císaře Isáka. Hledal pomoci, jak svrhnout svého strýce s císařského trůnu a dosadit naň opět uvězněného otce. Filip švábský Alexejovi poradil, aby vyjednával s křižáky. Starému Dandolovi byla prosba prince Alexeje velmi vítaná. Naskytla se mu příležitost pokořit Cařihrad a pomstít se za pohanu, jíž se mu tam kdysi v mládí dostalo, když císař za jeho neústupnost poručil držet před jeho očima žhavou kovovou plotnu a tak jej napolo oslepil.

A ještě jiní lidé přišli d Benátek; poslové egyptského sultána. Někteří kronikáři aspoň o nich píší. V Egyptě byla tehdy po několika let velická bída. Lidé mřeli hladem. Kdyby se byli křižáci vrhli na moslemínskou říši egyptskou, bylo po ní veta; vždyť nebylo lidí na obranu. Sultán poslal prý Benátčanům veliké dary a zaručil výnosné obchodní výhody, aby odvrátili křižáky od výpravy proti Egyptu.

Papež, dovědév se o plánech Dandolových, varoval co nejpřísněji křižáky od výpravy proti křesťanským městům, hrozil klatbou, ale Dandolo si slov papežových nevsímal. Křižácké loďstvo vyplulo proti Zadaru a dobylo ho. Po dobytí Zadaru uzavřel vůdce křižácký markrabě Bonifác, získán Benátčany a Filipem švábským, smlouvu s princem Alexejem, že dobudou v jeho a jeho otce prospěch Cařihradu, a princ jim za to dá 200.000 stříbrných hřiven, zúčastní se pak s nimi osobně výpravy do Svaté země, bude ve Svaté zemi neustále vydržovat 500 rytířů a co do náboženství, sjednotí se se svatou Stolicí.

Papež pokáral křižáky, že dobyli Zadaru. Poručil jim učiněnou škodu nahradit i všechnen lup v městě uchvácený vrátit; a zvěděv

o plánech proti Cařihradu, zakázal jim přísně něco takového podnikat.⁹¹ Papežský zákaz nezastihl však křižáky u Zadaru; jejich loďstvo plulo již k Cařihradu. Dne 7. července 1203 podnikli křižáci první útok na Cařihrad. Za deset dní, 17. července, bylo město dobyt. Neúnavný stařec Dandolo byl první, jenž vztyčil v Cařihradě benátský prapor sv. Marka. Větrelec Alexej III. prchl, uvězněný císař Isák byl vysvobozen ze žaláře a provolán opět císařem i se svým synem Alexejem. Papeže zvěst o dobytí Cařihradu křižáky tak dojala, že smutelně onemocněl. Viděl, že výprava se mu úplně vymkla z rukou a sledovala plány císaře Jindřicha, osnované toho času Filipem švábským, zničit totiž císařství východní a podrobit svět císařství německému.

Útokem na Cařihrad, město sice rozkolné, ale přece křesťanské, upadli křižáci do církevní censury; svým činem se sami vyloučili z Církve. Prosili tedy papeže za odpuštění. Papež jim odpuštění slíbil, ale trval na požadavku, aby východní císař a patriarcha slíbili napřed Církvi římské poslušnost, patriarcha aby přijal pallium od hrobu sv. Petra a křižáci aby se vydali do Svaté země. Pak jim bude trest vybočování z Církve odpuštěn.⁹²

Císař Isák nebyl ovšem s to, aby sliby, jež jeho syn Alexej křižákům slíbil, splnil. Posbíral v kostelích drahocenné nádoby, ale na 200.000 stříbrných hřiven se nezmohl. Bývalé přátelství mezi císařem a křižáky změnilo se brzy v nenávistné nepřátelství. Den ze dne množily se v městě krvavé srážky mezi Benátčany a Řeky. Zmatků těch použil dobrodruh Alexej Dukas, přezviskem Murzuflos, poštvál luzu proti císaři a dal se sám prohlásit za císaře. Císař Isák byl opět uvězněn, Alexeje luzu oběsila a křižáci museli z města. Odebrali se na své lodi a byli odhodláni dobývat města po druhé. V březnu 1204 podepsali Benátčané s křižáckými náčelníky, že po dobytí Cařihradu zvolí rada šesti Benátčanů a šesti křižáků vlastního císaře, jemuž se přidělí čtvrtina řecké říše. Polovice z ostatních tří čtvrtin bude náležet Benátčanům a polovice bude rozdělena křižáckým baronům a rytířům za léna.

Boj o Cařihrad byl velmi urputný. Murzuflos, vida svou kariéru v sázce, řídil obranu města znamenitě. Ale i křižáci se čimili, nemajíce jiného východiska, než buďto města dobýt, anebo zahynout. V noci z 12. na 13. dubna podařilo se křižákům města dobýt, ale Murzuflos se svou armádou šťastně uprchl. Nedá se psát, jak křižáci dlouhým a krutým bojem rozjitření v Cařihradě řádili a loupili, nešetříce ani kostelů a míst Bohu zasvěcených. Dne 16. května 1204 byl podle smlouvy zvolen hrabě Balduin Flanderský latinským císařem cařihradským a krácel za veliké slávy, oděn císařským pláštěm, v purpurových sandálech, poset drahokamy a perlami, do chrámu Boží Moudrosti. Prvního října rozdělil nový císař

600 rytířům jejich léna v dobyté zemi. Papeži a knížatům evropským rozeslal pak Balduin honosné zprávy o novém latinském císařství východním a o jeho skvělé a křesťanstvu prospěšné budoucnosti. A přece nespočinulo na celém tom díle ani nejmenší Boží požehnání.

Papež byl zprávou o novém dobytí Cařihradu hluboce zarmoucen. Mrzelo jej, že se křesťanští rytíři místo s nevěřícími pustili do boje s křesťany. Hrozil všem účastníkům novou klatbou; ale na konec uváživ, že se věci nedají změnit, a doufaje, že se Balduinovi podaří sjednotit Řeky s Církví římskou a vybudovat opěrný bod pro ochranu Svaté země, smířil se Inocenc III. s hotovou událostí, odpustil křižákům jejich zpronevěru a blahopřál novému císaři. Zvědév o ukrutnostech a o lupičství křižáků po dobytí Cařihradu, zanařikal řka, že musí s hanbou a se zármutkem vyznat, že čin, vykonaný k domnělému prospěchu Církve, bude Církvi na škodu a zločiny, spáchané křižáky v Cařihradě, budou Řekům překážkou pro návrat k jednotě se Stolicí Apoštolskou. V žádném dopise, kde se Inocenc zmiňuje o latinském císařství cařihradském, není ani nejmenší stopy radosti z toho císařství, jež za církevní klatby vzniklo a kletbu Bcží klidilo.

Císař Balduin zval papeže do Cařihradu; ale Inocenc III. pozvání nevyhověl. Poslal do Cařihradu svého legáta uspořádat církevní poměry. Protože cařihradský patriarcha a jeho duchovenstvo s Římem se nesjednotili, byl zřízen v Cařihradě patriarchát latinský a také jinde v říši byla zřízena latinská biskupství. Latinským patriarchou byl jmenován Benátčan Tomáš Morosini. Připravil papežil mnoho nepřijemností a mezi podřízeným duchovenstvem vzbudil mnoho roztrpčenosti, protože podle tajných úmluv s benátskými předáky obsazoval církevní hodnosti jen svými krajany. Když roku 1211 patriarcha zemřel, zůstal pro nesvornost duchovenstva, pocházejícího z kdovíjaké národnosti, stolec patriarší uprázdněn až do roku 1215, kdy Inocenc III. jmenoval novým patriarchou Gervase z Tuscie. I v tomto se Inocenc III. velmi zklamal. Gervas si přisvojoval práva, jakých neměl; zdálo se, jako by se považoval sám za papeže a nejednou jej musel papež pro jeho pánovitost a pýchu napomínat. Ani patriarcha Tomáš ani Gervas nezískali si lásky lidu, spíše od sebe všechno odpudili. Ani světszí páni, kteří si říši rozdělili v léna, nezískali si srdcí svých poddaných. Národnostní a soukromé třenice mezi lenními pány podkopávaly také beztak slabé základy nové říše. Bulharský král Johanicius Kalojan, jenž právě r. 1204 se sjednotil s Církví, považoval křižáky za své bratry v Kristu; nabízel jim své přátelství, ale byl od císaře Balduina hrdě odmítnut a dostal rozkaz, aby přišel císaři holdovat. Uražený Johanicius nabídl se nespokojeným

Řekům za osvoboditele. Balduin sebral rychle vojsko a táhl proti Johaniciovi k Drinopoli. Byla tu zvláštní podívaná na dvojí vojsko. Na jedné straně křesťanští rytíři pod praporem svatého Kříže, na druhé straně Bulhaři s najatými Kumány a Tatary pod praporem svatého Petra, darovaným jim před několika měsíci papežem Inocencem III. Bulhaři zvítězili a císař Balduin upadl do jejich zajetí, v němž, neznámo kde a jak, zahynul. Papež žádal Johanicia o osvobození Balduinovo, ale přímluva jeho přišla do Bulharska asi již pozdě. Netřeba připomínat, že nešťastná válka císaře Balduina s Bulhary otrásla jejich církevní jednotou s Římem až do základů.

Nástupcem Balduinovým na trůně cařihradském se stal jeho mladší bratr Jindřich Flanderský. Vládl energicky a moudře, ale nemohl Řekům zabránit, aby si v Malé Asii neutvořili samostatnou říši s hlavním městem Nicejí. Nový řecký stát tvořily Bithynie, Lydie a Frygie. Prvním císařem nového státu byl Laskaris. Císař Jindřich byl po desetileté vládě úkladně otráven.

Čtvrtá křížácká výprava, jež papeže Inocence III. stála nesmírně mnoho starostí a hmotných obětí, odsunula papeže na vedlejší kolej a neučinila pro Svatou zemi nic. Z křížáckých rtů se ozýval neustále zájem o Svatou zemi, ale vůdčí myšlenkou četných křížáckých předáků byl zájem o jejich obchod, průmysl a o rozšíření územního panství.

Podle některých kronik, jejichž věrohodnost bývá i popírána, zmocnilo se prý v letech 1212 nebo 1213 evropských dětí jakési tajemné nadšení pro Svatou zemi a došlo k tak zvané a hojnými legendami obetkané křížové výpravě dětské. Jakýsi pastýř vendomský, jménem Štěpán, strhl za sebou prý třicet tisíc dětí. V Marseillech byly děti naloděny na 5 lodí a odpluly do Svaté země. Cestou zahynuly na moři a zbytek byl od pirátů pochytnán a zavezen na otrokářský trh do Egypta. Jinou výpravu dětskou, čítající asi dvacet tisíc dětí, vedl po souši nějaký hoch z Kolína na Rýnem. Děti ty zahynuly prý hladem a únavou někde v Uhrách.

Poměry ve Svaté zemi se zatím horšily a horšily. Hlad, mor, zemětřesení, útoky saracénské, úkladné vraždy, mohamedány na křesťanech páchané, sužovaly křesťanské obyvatelstvo palestinské. R. 1209 zemřel jerusalemský král Amalrich a po něm nastoupil na trůn francouzský rytíř Jan z Brienne. Byl nadějí palestinských křesťanů; bohužel, přišel do Palestiny jen s třemi sty rytíři. Činil se všemožně, ale ani jeho statečností se nepodařilo odolat neustálým útokům mohamedánským. Jeho panství se omezovalo toliko na Ptolomais. Poslal do Evropy úpěnlivé prosby o pomoc, ale Evropa měla jiné zájmy. Mysl evropského světa byla tehdy nakloněna jen k zemi, ale ne k Svaté zemi.

Dojat smutnými zprávami z Palestiny, pracoval Inocenc III. o novou křížáckou výpravu. K caru Laskarisovi do Niceje poslal vyjednávat kardinála Pelagia, doufaje, že cara získá, že nový řecký stát zamezí možnou rozpínavost latinského císařství a bude křížákům překážet dobývat jiných území míst Palestiny. Dne 26. dubna 1213 odeslal Inocenc III. prosebný list i samému Safildinovi, sultánu damašskému a babylonskému: »Šlechtnému Safildinovi, sultánu damašskému a babylonskému, úctu a lásku Božího jména. Po příkladu toho, jenž v evangeliu praví: Učte se ode mne, jsem pokorný srdcem, prosíme tvou výsost pokorně, nechť jíce, aby pro onu násilně zabranou zemi (Palestinu) ještě víc lidské krve bylo prolito, než už prolito bylo, abys nám, poslouchaje moudré rady, onu zemi vrátil; vždyť máš z ní, kromě marné slávy, víc škody než užítku. Jestli nám Palestinu vrátíš, propustíme si vzájemně zajatce a ustaneme od války. S našimi lidmi nechť se pak u tebe jedná tak, jako my s tvými lidmi jednat budeme. Žádáme tě, abys doručitele tohoto listu přívětivě přijal, s nimi uctivě jednal a jim náležitě odpověděl.«⁹³

Protože naděje v sultánovu blahovůli byla malá, zoslal Inocenc III. do všech křesťanských zemí okružní list a vybízel všechny věřící k nové křížové výpravě na osvobození Svaté země.⁹⁴ Papežští legáti a biskupové prošli takřka veškerou Evropu, hlásající kříž. Nejvíce z nich vynikli kardinál Courcon a učený Jakub de Vitry, potomní biskup ptolomaiský a nakonec kardinál fraskatský. Na IV. lateránském sněmu vynaložil Inocenc III. všechnu svou výmluvnost, aby ze všech křesťanských zemí přítomné biskupy a preláty nadchl pro Svatou zemi. A bylo ustanoveno: Ve všech kostelích budou postaveny pokladnice na lidové sbírky pro křížovou výpravu. Papež a kardinálové odvedou desátý díl svých příjmů ve prospěch výpravy, ostatní duchovní přispějí dvacátkem. Knížata zachovají po čtyři léta mír, piráti, kteří by se opovážili křížáky cestou obtěžovat, propadnou klatbě. Papež sám se zavázal přispěti na výpravu 3000 stříbrnými hřivnami, dodávkou jistého počtu lodí a vésti osobně výpravu do Svaté země.⁹⁵

Doba Inocencova měla kromě velikých a temných stínů i stránky velmi světlé a radostné. Hned v prvním roce jeho vlády připutovali do Říma dva světcové, kněz Jan z Mathy, narozený 1160 ve Fauconu v Provenci, a jeho krajan poustevník Felix de Valois. Prosili o schválení řehole, zvláštním zjevením Janovi při první mši svaté vnuknuté, jejímž účelem by bylo vykupovat, po případě vyměňovat zajatce z bojů se saracény. Dne 17. prosince 1198 schválil Inocenc III. navrženou řeholi, nazval ji řádem nejsv. Trojice čili trinitářů a určil budoucím řeholníkům za oděv bílý vlněný hábit s červenomodrým křížem na prsou.⁹⁶ Nové řeholi da-

roval Inocenc III. v Římě na Coeliu kostel sv. Tomáše (in formis) u vodovodu. Nad portálem tam dosud vidět mosaikový obraz Krista Pána mezi otroky. V domě při onom kostele zemřel sv. Jan z Mathy 17. prosince 1213 právě ve výroční den schválení trinitářského řádu. Inocenc III. oznámil založení řádu trinitářského i emirovi marockému, žádaje, aby trinitáři měli volný přístup do Maroka a směli vykupovat nebo vyměňovat zajatce. Řád se rozšířil do četných zemí evropských, i do naší vlasti, všude sbíral milodary a Bůh sám jediný ví, s jakými oběťmi, kolika tisícům zajatců vydobyl svobody a návratu do vlasti a kolik hořkých slzí usušil.

Ve Francii založil Vít z Montpelliery řeholi sv. Ducha pro ošetřování nemocných. Inocenc III. povolal řeholníky sv. Ducha do Říma, vybudoval z anglosaského hospice Sta Maria in Sassia velikou nemocnici, známou do dneška pod jménem sv. Ducha, a svěřil ji řečeným řeholníkům. Procházaje se po tiberském břehu, zaslechl Inocenc III., že rybář vylovil z vody mrtvolky tří odhozených novorozenat. Papež zřídil při nemocnici sv. Ducha ihned i malezinec pro nemluvnata. U dveří ústavu dal pořídit otáčivý stroj, do něhož každý, komu děti byly nepohodlné, směl je položit a tak ústavu svěřit. Přísně bylo zapověděno tázat se vkladatelů na jméno, anebo hledět za nimi, kterým směrem odcházejí. Děti byly v malezinci vychovávány až do let dospělosti. Jediné Bohu je známo, kolika tisícům odhozených dětí byl za staletí trvání ústavu zachráněn život a dána dobrá výchova. Ohtěje čeliti nemravnosti, udělal Inocenc III. okružním listem Inter opera caritatis z 29. 4. 1198 odpustky všem věřícím, kteří by prodejná děvčata z vykřičených domů vysvobodili a jim vdavky umožnili.⁹⁷ Za doby Inocencovy vstoupili na jeviště dějin dva bohatýrové ducha, sv. František z Assisi a sv. Dominik, o nichž správně zpívá Dante v 18. zpěvu svého Ráje:

Prozřetelnost, svět všecken spravující,
dvě knížat opatřila v Cínkve prospěch,
by s té i s té jí strany vůdci byli.

Jeden byl všecek serafínský v žáru,
druhý byl zase moudrostí svou jedním
na zemi cherubského světla jasem.

O jednom povím, neboť oba hlásá,
kdo slaví jednoho, buď ten či onen,
neb k témuž cíli byly jejich skutky.⁹⁸

Sv. František, syn bohatého obchodníka látkami Petra Bernardone, narodil se asi r. 1182 v Assisi v Umbrii, zvané italským rájem. Vyrostl z blahobytu a štěstí se naň jen smálo. Jemné způsoby a živá, veselá povaha, učinily jej miláčkem a vůdcem assisské mlá-

deže. Činy rytířských bohatýrů a zpěvy troubadourské obetkávaly a podmaňovaly jeho mladistvou obrazotvornost. Jakási předtucha, že je povolán k věcem velikým, naplňovala radostí jeho srdce. Ve válce, již Assisi vedlo s Perugí, byl František zajat a seděl rok s ostatními zajatci ve vězení. Když se druhové nad jeho veselostí téměř pohoršovali, pravil jim: »Či nevíte, že mne čeká veliká budoucnost a že všecck svět se mi bude kofit?« Po návratu ze zajetí těžce onemocněl a uzdraviv se, stal se nějakou dobu zamklým samotářem. Svou útěchu hledal v kostelích. Modle se v létě, anebo na podzim r. 1205 v osamělém kostelíku sv. Damiana na stráni pod hradbami assisskými, uslyšel u vytržení ducha hlas z úst ukřižovaného Spasitele: Františku, běž a oprav dům můj, vidíš, že se sesouvá. František chápal rozkaz do slova a jal se opravovat zpustlé kostelíky assisské. V únoru r. 1209 o svátku sv. Matěje byl František na mši svaté v kapli Panny Marie Andělské, Porciunkuli, na rovině pod Assisi, a tam usměrnilo sváteční evangelium veškerý jeho další život. — Jako nové zjevení zněla mu v paměti slova Páně: Jděte k zahynulým ovcím domu izraelského. Neopatrujte si zlata ani stříbra, ani mědi do svých opasků, ani mošny na cestu, ani dvou sukni; ani obuvi, ani hole; hoden jest zajisté dělník pokrmu svého (Mat. 10, 6—13). Od té doby zasnoubil se František se svatou chudobou, oblekl se do šedé haleny, v jaké chodívali chudí pastevci appeninští, přišil na ni kousek látky za kapuci, podpásl se provazem a záře radostí nad svou chudobou, procházel umbrijskými městy a vesnicemi jako hlasatel velikého Krále, vybízející své posluchače k evangelní dokonalosti, k pokání a k pokoji. Jeho pozdravem se stala slova: Pokoj a dobro! Lidé jej měli napřed za blázna; brzy však v něm poznali světce, jehož v pravý okamžik Prozřetelnost Boží světu poslala. Poslouchali ho v němém úžase a brzy se někteří i k němu přidávali. František se na hony lišil od všech dosavadních a potomních reformátorů náboženských, zvláště od zakladatele lyonských chudých, Petra Valdusa. František nekritisoval nikoho, leč sebe sama. Pokládaje se za hříšníka, kázal pokání a chudobu, ale ne zatrpkle a rozhořčeně, nýbrž radostně. Věřil, že chudobu možno oslavovat bez nadávek na bohaté, že pokání možno činiti bez vzpoury proti papeži, proti biskupům a kněžím. Hlásal blaženou radost ze života podle Krista Pána a shromažďoval ty, kdo se chtěli uzdravit duchovně, nechávaje jiné jíti jejich cestami. Na nikoho neútočil, nikoho neroztrpčoval. Lidi miloval, jiné tvory Boží nazýval svými bratry. I smrt blahoslavlil jako sestru. František se nevymkl Církvi, nýbrž považoval za zvláštní dar Boží svou lásku a poslušnou odanost k Církvi a k jejím představitelům.

Koncem roku 1209 měl František již 12 soudruhů. Sestavil pro

ně velmi kratinkou a jednoduchou řeholi, aby následovali Krista Pána podle sv. evangelia. S několika bratry odcestoval František v létě 1210 do Říma vyprosit si schválení své řehole. Assisský biskup představil své krajany napřed kardinálu Janovi de Colonna, jenž jim dal přístřeší a pilně si všímal jejich chování. Kardinál Jan vymohl Františkovi slyšení u papeže a doporučil jej slovy:

»Objevil jsem dokonalého člověka, jenž podle slov sv. evangelia chce ve všech věcech zachovávat dokonalost, a domnívám se, že Pán chce jím víru svaté Církve ve všem světě obnovit.« František přednesl Inocenci III. své úmysly a byl zatím milostivě propuštěn. Záležitost Františkovi oznámil pak Inocenc III. v nejbližší konsistoři. Někteří kardinálové byli proti, obávající se, aby hnutí františkánské nesešlo na cesty Valdenských; ale kardinál Jan se Františka vřele zastal. Byl tedy František se svými bratry zavolán do konsistoře, kde uchvátil svou prostou řečí papeže i kardinály. Inocenc III. neschválil Františkovy řehole písemně, zdálo se mu vhodným počkat, až jak se hnutí vyvine, ale souhlasil ji viva voce, ústně: »Běžte, synové, a kažte ve jménu Páně všem pokání, jak vám Bůh vnukne! A když Pán váš počet rozmnoží a jeho milost si zachováte, přijďte ke mně, a dovolím vám víc než nyní.« Poněvadž Inocenc III. si přál, aby kázat směli jen bratři, kterým František dovolil, vyžádal si od Františka přísahu poslušnosti a ostatní museli přísahat poslušnost Františkovi. Kardinál Jan udělil pak bratřím tonsuru. Novému řádu dal František jméno Menších bratří. Roku 1212 uchvátil František svými postními kázáními, konanými v katedrále assisské, srdce osmnáctileté dívky Kláry, dcery šlechtické rodiny assisské dei Scifi. Zahořela touhou následovat Krista v jeho chudobě a utrpení, dala se od Františka v Porciunkuli 19. 3. 1212 obléci v kající roucho a usadila se s několika družkami, jež ji brzy následovaly, v opuštěném klášteře u sv. Damiana pod hradbami assisskými. Klára, sazenice sv. Františka, je zakladatelkou Chudých paní, klarisek neboli druhého řádu františkánského. Pro lidi, kteří nemohli vstoupit do klášterů a museli žít ve světě, založil František tak zvaný třetí řád. Byl přesvědčen, že obrodné hnutí náboženské, jestli má přinést ovoce, musí proniknout křesťanské rodiny. Podmínky přijetí do třetího řádu byly: Vrátit nespravedlivě nabytý majetek a nahradit nespravedlivě učiněnou škodu, smířit se upřímně s bližními, zachovávat příkázání Boží a církvevní, jakož i jiná pravidla řádová: Ženy nesmějí být přijaty bez dovolení svých mužů. Všichni se mají vyhýbat přepychu a ziskuchtivosti; nemají se zúčastňovat hlučných zábav a divadel; každý má mít poslední vůli napsanou, aby po jeho smrti nebylo hádek mezi dědici; nikdo se nemá k ničím službám, anebo k příslušnosti k některé straně zavazovat přísahou.

Terciáři nesmějí nosit zbraní, leč na obranu Církve, víry a vlasti.

Hnutí františkánské rostlo téměř zázračně a působilo požehnání. Lidé všech stavů podléhali slovům a příkladu sv. Františka, jeho bratří a sester. Nejzávažnějším dokladem požehnané působnosti Františkova je jeho rodiště, město do nedávna stranicky rozešvané a plné proticírkevního ducha. V listopadu 1210 byla na radnici sepsána smlouva lásky mezi assiskými majores a minores, pány a lidem obecným. Všichni si slíbili bratrskou lásku a spolupráci; nevolníci byli za velmi libivých podmínek od nevolnictví osvobozeni, libovůle úřadů byla značně omezena. Listina ta nese zřejmě pečeť ducha Františkova. V absidě mariánského chrámu assiského je z roku 1216 kámen s nápisem: »Za času biskupa Kvida a bratra Františka.« Vidět, jakou autoritu měl sv. František ve svém rodišti.

Roku 1216 cestoval po Itálii francouzský prelát Jakub de Vitry. O františkánském hnutí napsal svým přátelům takto: »Jedno mě v těchto krajích potěšilo: Četní lidé obojího pohlaví, mezi nimi bohatí a světší, opustili pro Krista všechno a unikli světu. Jmenují se bratři Menší a jsou u papeže a u kardinálů ve veliké úctě. Nezaměstnávají se však časnými záležitostmi, nýbrž přičiňují se den ze dne, aby odloučili zbloudilé duše od marností světských a přivábili je do své společnosti. Bohudílek, přinesla jejich námaha již bohaté ovoce; získali mnoho duší tím způsobem, že kdo je poslouchá, přivolává jiné a jedno posluchačstvo vábí posluchačstvo další. Žijí po způsobu prvotní Církve, o níž je psáno: Množství věřících bylo jednoho srdce a jedné mysli. Ve dne chodí do měst a do vesnic získávají duše a pracovat, v noci odcházejí do poustev a ústraní oddat se rozjímání. Ženy přebývají pospolu poblíž měst v různých hospicích, nic nepobírajíce, nýbrž žijíce z práce svých rukou. Jsou ve velkých rozpacích a nerady, když vidí, že jsou od duchovních anebo od laiků víc ctěny, než by chtěly. Mužové toho řádu se scházejí ročně, ne bez velkého užitku, na určitém místě poradovati se v Pánu a spolu pojísti. Potom se usnášejí po poradě s moudrými lidmi a prohlašují svaté předpisy, jež papež schvaluje. Pak se rozejdou na další rok do Lombardska, Toskány, až do Apulie a na Sicílii. Bratr Mikuláš, jenž je z téhož kraje, jako papež, muž svatý a zbožný, odešel nedávno od papežského dvora, chtěje žíti s nimi; ale jsa papeži nepostradatelný, byl od papeže nazpět povolán.« (Bratr Mikuláš, zpovědník papežův, byl biskupem v Tusculu a potom kardinálem. Jmenoval se Chiaramonti.) »Domnívám se, že Pán na zahambení prelátů, jež jsou jako psi, neschopní štěkotu, chce těmito prostými a chudými lidmi spasiti před koncem světa mnoho duší.«⁹⁹

O sv. Dominikovi a o jeho působnosti v Provinci bylo již vy-

pravováno. Za křížácké války proti Albigenským stál Dominik úplně mimo válčící strany, hledaje jediné duše. Byl po dobu válečné lítice takřka jediným utěшитelem válkou sužovaného lidu. Po smrti biskupa Didaka ujal se Dominik jím založeného ústavu ke vzdělání dívek v obci Prouille na úpatí pyrenejských hor, věnoval ústavu všechno své jmění, sestavil pro učitelky a vychovatelky zvláštní pravidla a později předepsal jim i zvláštní roucho, bílý vlněný šat s černým pláštěm. Tak byl založen řád sester dominikánek. Jestliže Albigenští právě tím, že se dříve zmocnili výchovy dívčí, vtiskli své bludné směrnice potomním rodinám a uvolnili si širokou cestu k získávání duší, vykonal sv. Dominik zřízením dominikánek pro výchovu dívčí a tím pro Církev dílo velmi cenné.

Chtěje svému misijnímu dílu zabezpečiti trvalou a úspěšnou budoucnost, pomýšlel Dominik na založení společnosti kněží, kteří by v jeho duchu a jeho způsobem pracovali, hlásající slovo Boží a poučující nevědomý a klamaný lid o svatých pravdách. Roku 1215 získal Dominik 6 kněží, ochotných neúnavně pokračovat v apoštolském úřadě kazatelském na záchranu nesmrtelných duší vlastními i bližních. Nová společnost měla sloužit život rozjímavý s životem činným. Velký důraz kladl Dominik na bohovědné vzdělání svých bratří. Ve dne v noci, doma i na cestách necht studují, anebo rozjímají. Každý konvent dominikánský budiž zároveň školou, v každém konventě budiž i učitel, jenž by řádové i světské duchovní vyučoval naukám bohoslovným. Za řádové roucho ustanovil nastávajícím řeholníkům bílý vlněný hábit a černý plášť. Koncem roku 1215 odešel Dominik do Říma, kam právě byl svolán všeobecný církevní sněm, aby si vyprosil schválení své řehole. Na sněmu nebylo však nálady pro nové řády, proto doporučil Inocenc III. Dominikovi, aby dále kázal, ale aby si vyvolil některou jinou řeholi, již existující, a přizpůsobil jí pravidla nového řádu. Papežská listina byla nadepsána: Mistru Dominikovi a bratřím Kazatelům; proto bývá řád dominikánský nazýván řádem kazatelským. Za svého pobytu v Římě seznámil se Dominik se sv. Františkem a s některými kardinály. Po roce stal se papežem kardinál Cencius Savelli, jenž sv. Dominikovi velmi přál a jeho řád také 22. 12. 1216 potvrdil.

Oba řády, františkánský i dominikánský, se navzájem doplňovaly. František postavil hráz proti falešnému náboženskému blouznění, Dominik proti falešné a bloudící vědě. Bylo tehdy dost biskupských a klášterních škol, ale chyběly jim pevné směrnice a pevná soustava, jež by zaručovala jejich úspěšné trvání. Když zemřel na některé škole výtečný učitel a nebylo hned náhrady, bylo po škole. Také se stávalo, že nástupce některého učitele potíral

zásady předchůdcovy. Učitelé měli velikou volnost a tak docházelo k velikým zmatkům, a protichůdné domněnky se množily jako houby po dešti. K nejvýznačnějším učitelům té doby náležel cisterciácký opat kláštera sv. Jana ve Fiore v Kalabrii Joachim. Vynikal jako učenec i asketa, byl ve veliké vážnosti na dvoře papežském i císařském, lid jej ctil jako světce a proroka. Aby se mohl oddat plně vědě, dispensoval jej papež Lucius III. od četných pravidel řeholních a Kliment III. mu dovolil vzdáti se úřadu opatského. Při veškeré své dokonalosti a učenosti podlehl však Joachim své obrazotvornosti a učil prapodivným smyšlenkám: Doba předkřesťanská byla prý královstvím Boha Otce, dobou zákona a litery, dobou ženatých a laiků. Pak přišla doba Božího Syna, jež potrvá po 42 pokolení po třiceti letech, a to je doba duchovních; od roku 1260 nastane prý doba Ducha svatého, a to bude doba svobody, doba ducha a mnichů, doba věčného evangelia. Nauky Joachimovy podkopávaly veškeru katolickou nauku o Církvi a o svátostech a byly na sněmu lateránském Inocencem III. odsouzeny. Joachim zanechal četné spisy, jimiž náboženští i političtí nepřátelé dlouho a dlouho proti Církvi bojovali.

Zhoubně působily na posluchače nauky profesora pařížského Amalaricha de Bene. Učil, že všechno je bohem a bůh ve všem; stvořitel a stvoření je prý totéž. Bůh Otec se prý objevil v Abrahamovi, jako Syn se ukázal v Ježíši Kristu; a Duch svatý jest duše každého člověka. Sekta od Amalaricha založená prováděla nauku svého učitele prakticky; neuznávala rozdílu mezi dobrem a zlem, hlásala volnou, smyslnou lásku, zavrhovala církevní zákony a svátosti a papeže nazývala antikristem. Učení Amalarichovo bylo Inocencem III. odsouzeno na sněmu lateránském, ale bylo dále pěstěno sektou bratří a sester volného ducha.

Korunou neúnavného života Inocencova byl IV. všeobecný sněm lateránský. Už 19. dubna 1213 rozeslal Inocenc všem arcibiskupům a biskupům, opatům a převorům, děkanům a arcijáhnům všeho křesťanského světa pozvání na koncil, jenž měl zasedati v Římě v listopadu 1215. »Dvě věci mám zvláště na srdci,« psal papež, »obnovu všeobecné Církve a osvobození Svaté země. Péče o tyto dvě záležitosti nesmí se déle odkládat. Rozhodl jsem se tedy svolati po příkladu dávných otců všeobecný sněm, jenž obnoví mravy, zničí bludy, vytvoří mír, ochrání svobodu, vydá moudrá nařízení pro vysoké i pro nižší duchovenstvo, a získá konečně knížata a národy křesťanské pro zájmy Svaté země.«¹⁰⁰

Plná dvě léta připravoval Inocenc III. se svými spolupracovníky sněmovní práci. Na koncil se dostavilo 412 arcibiskupů a biskupů, 800 opatů, mnoho zástupců nepřítomných prelátů a kapitul, vyslanci císaře Bedřicha, císaře cařihradského Jindřicha, krá-

lů francouzského, anglického, aragonského, cyperského, jerusalemského a jiných knížat. Z naší vlasti tam byli biskupové Ondřej pražský a Robert olomucký. Sněm se konal v basilice lateránské a měl tři plenární schůze: 11., 20. a 30. listopadu. Ostatní dny byly vyplněny poradami a schůzemi pracovními.

Koncil řídil osobně papež Inocenc III., zahájiv jej delší řečí na slova Páně: »S toužebností jsem žádal tohoto beránka jísti s vámi, prve než bych trpěl,« totiž prve než umru. »Slovo pascha,« pravil Inocenc, »neznamená toliko beránka velkonočního, nýbrž znamená i přechod. Nuže, chystáme se k trojímu přechodu, k němuž má koncil napomáhat: k přechodu do Jerusalema k jeho osvobození, k přechodu z nepravosti ke ctnostem a k přechodu ze života pozemského do života věčného.« Na koncilu bylo uzákoněno 70 kánonů, jež později skoro všechny přešly i do církevního zákoníku Corpus juris can. a staly se základem moderní církevní kázně. Na koncilu nebyl vyhlášen žádný nový článek víry; byly tam odsouzeny bludy Joachima de Fiore, Amalaricha de Bene a proti bludům Berengarovým byla slovem »předpodstatněu« přesněji vyřknuta pravda o přítomnosti Páně ve Svátosti oltářní. Ve věci kacířů byly obnoveny předpisy sněmu verónského. Kánonem 5. bylo Řekům zakázáno křtít znova děti, pokřtěné latiníky, a umývati oltáře, u nichž mši svatou sloužil kněz latinský, jako poskvrněné. Kánonem 6. byla uspořádána hodnost východních patriarchů; za nejpřednějšího měl býti považován cařihradský, potom alexandrijský, antiošský a konečně jerusalemský. Patriarchové směji svým sufragánům dávali sice pallia, ale musí si je napřed od papeže vyžádat. Kány 6. a 7. byla vymezena práva metropolitů, koncilů provinciálních, biskupů a kapitul. Kánonem 8. bylo upraveno církevní soudnictví ve prospěch obžalovaných proti libovůli soudcovské. Bylo nařizeno, že průběh pře musí býti zapisován, že obžalovaný nesmí býti citován před soudce příliš vzdáleného, a rozsudku musí předcházet řádné vyšetřování. Kánon tento prorazil časem i zastaralé způsoby soudnictví světského. Kánon 11. platil škole. Nařizoval, aby nejen při katedrále, nýbrž i při každém dostatečně majetném kostele byl ustanoven učitel, jenž by kleriky toho a sousedních kostelů vyučoval. Biskupové jsou povinni na školní vyučování vážně dohlížet. Přísně budou potrestáni biskupové, kteří by posvětili na kněze lidi bez vzdělání. Mnoho kánonů se týká církevní kázně kněžské a řeholní. Řeholníkům se nařizuje, aby se scházeli na kapituly poradit se o řeholním životě; zakládat nové řehole se zakazuje; kněží mají vynikat mravní čistotou, mají se vyhýbat nestřídmosti, hrát v kostky, představením kejkliřským, nesmějí se zabývati obchody; šatit se mají skromně a počestně beze všeho přepychu, svůj kněžský úřad mají svatě zastávati a

breviář se modliti. Žádný kněz nesmí nikoho odsouditi na smrt, ano, nesmí, jestliže je na knížecím dvoře, rozsudek smrti ani napsati; nesmí se zabývati ranhojičstvím a nesmí svítit vodu anebo žhavé železo k ordáliím. Ve zpovědnici mají kněží jako lékaři opatrně a příhodným způsobem léčit duše. Pod trestem sesazení z úřadu a doživotního pokání v klášteře nesmí kněz nikomu vyjevit zpovědní tajemství. Lékařům bylo co nejvážněji a s pohrůzkou církevního trestu přikázáno, aby upozornili každého nemocného, k němuž budou zavoláni, aby si zavolal také kněze na vyléčení duše. V kostelích se nesmí, vyjma případy války anebo požáru, nic nepatřičného přechovávat; nádoby, oltáře a roucha kostelní mají být vždy čistá; Velebná Svátost a svaté oleje mají býti dobře uschovány. Některé kánony týkaly se všech věřících: Pravidelným a častým kázáním slova Božího mají býti věřící o svých povinnostech poučováni, mají se varovat soubojů, nemají uzavírat tajných sňatků, sňatky mají napřed býti při službách Božích třikrát ohlašovány. Kněz je povinen vyšetřit sňatkové překážky a bude potrestán, jestliže, nedbaje zákonitých překážek, snoubence sezdá. Děti z tajně aneb s neprominutelnými překážkami uzavřených manželství budou platit za nemanželské. Velkou úlevu poskytl koncil všem snoubencům tím, že ze sedmi stupňů příbuzenstva ponechal za překážky stavu manželského jen čtyři. Dále nařídil sněm kánonom 21: Všichni věřící obojího pohlaví, jakmile dospěli do věku rozumného, jsou povinni své hříchy svému vlastnímu knězi každoročně aspoň jednou vyznati, podle míry své možnosti uložené pokání vykonati, a aspoň o velkonocích pobožně Svátost oltářní přijmouti. Kánonom tím nebyly ani sv. zpověď ani sv. přijímání vynalezeny, nýbrž na nejmenší míru byla omezena povinnost sv. zpovědi a sv. přijímání, aby náboženský život byl usnadněn všem, kdož chtějí platit za křesťany.

Čtyři kánony (67—70) týkají se židů a saracénů: 1. Kdyby žid obtěžoval křesťana, žádaje od něho přemrštěné úroky, nechť všichni ostatní křesťané přeruší se židem všechny obchody. 2. Aby se zamezilo sňatkům a jiným stykům křesťanů se židy a saracény, musí tito mít na šatech zvláštní odznaky. 3. Židé nesmějí vykonávat žádný veřejný úřad. 4. Pokřtění židé musí se zřítci všech svých bývalých náboženských ritů. Posledním dekretem byla vyhlášena křížová výprava do Svaté země na rok 1217; pod trestem vyobcování z Církve bylo zapověděno dodávat saracénům zbraně, lodi a jinou pomoc proti křesťanům, a všemu křesťanskému okrsku bylo přikázáno zachovat aspoň po čtyři roky mír.¹⁰¹

V době koncilu dostavil se k papeži hrabě Rajmund Toulousský se svým synem. Papež se hraběte velmi zastával, ale francouzští preláti prosadili, že hrabství toulousské obdržel Simon z Monfortu,

jenž se zavázal vypláceti Rajmundovi ročně 400 stříbrných hřiven. Ostatní Rajmundovy statky byly dány do nucené správy až do plnoletí Rajmundova syna. Papeži bylo mladistvého Rajmundova syna líto, proto jej odškodnil hrabstvím Venaissin a jinými statky.

Po skončeném sněmu lateránském, jehož kánony byly pak oznámeny kněžstvu a lidu na sněmech provinciálních, staral se Inocenc III. o přípravy na křížovou výpravu. Hned v dubnu vydal se na cestu po Itálii, aby vyburcoval v městských republikách zájem o Svatou zemi. Zvláště mu šlo o smír mezi Janovem a Pisou, jejichž loďstvo mohlo křížové výpravě velmi prospět. Zdržev se několik dní ve Viterbu, odjel do Todi, pak do Orvietta a dorazil v druhé polovici května do Perugia. Vyčkával tam odpovědi rady pisánské, k níž poslal napřed dva kardinály vyjednávat. Začátkem července dostal papež horečku. Také se velmi rozčilil nad zprávou z Francie, kde král s korunním princem porušili mír s Anglií. Inocenc III. si horečky tuze nevšímal a vyřizoval dále své záležitosti. Ani lékaři nebrali nemoc příliš vážně. Horečka stoupala, nemocný počal blouznit, pak upadl do bezvědomí a v sobotu dne 16. července odpoledne o třech hodinách skonal v padesátém šestém roce svého života. Seděl na stolci Petrově 18 let, 6 měsíců a 7 dní.

Papež zemřel, papežský dvůr zůstal. A poněvadž Inocenc byl na své dvořany nesmírně přísný a svou přísnost jim nejednou velmi ohnivě projevoval, způsobila jeho smrt, praví kronikář, u papežského dvora víc radosti než zármutku. Zatlačili mrtvému oči, oblekli jej do skvostných papežských rouch a zanesli do kostela. Ale u mrtvého nezůstal ani jediný kněz, aby se pomodlil za jeho duši, nikdo nezavedl ani čestnou stráž k rakvi, aby vzdávala poctu. Mysli a řeči všech zabývaly se jedinou otázkou: Kdo bude novým papežem? A tak se stalo, o čem píše francouzský kanovník Jakub Vitry: »Z Milánu jsem přišel do města, jmenuje se Perugia. Právě tam zemřel papež Inocenc, ale nebyl ještě pochován. Nějací lotři oloupili jej v noci o jeho drahocenná roucha, zanechavše mrtvolu v kostele skoro nahou. Šel jsem tam a viděl jsem na vlastní oči, jak krátká, marná a klamná je sláva tohoto světa.«¹⁰²

Druhého dne potom, v neděli 17. července pochovali Inocence III. v katedrále sv. Vavřince v Perugii. Roku 1890 dal Lev XIII. ostatky Inocencovy přenést do Říma a pochovat v náhrobku, pořízeném v basilice lateránské v příční lodi vpravo od chóru.

Kronikáři hodnotí Inocence III. slovy nejskvělejšími, nazývajíce jej mužem své doby nejvzdělanějším a nejvýmluvnějším, mužem širokého srdce a veliké rady. Nadáním, důkladností a

moudrostí prý se mu nikdo ze současníků nevyrovnal. Nazývají ho divem světa a proměnitelem věku, mužem slavným ve všech činech.¹⁰³

I Gregorovius kloní se uctivě památce Inocencově, říká o něm: »Inocenc III. byl opravdový Augustus papežství, jeden z nejznamenitějších lidí středověkých, vážný a upřímný duch, dokonalý panovník, státník pronikavého rozhledu, velekněz opravdu žhavé víry, muž silné, bázeň nahánějící vůle, smělý idealista a při tom praktický vladař a chladný právník.«¹⁰⁴

Všem kostelům římským daroval Inocenc III. po funtu stříbra na kalichy. Mnoho oprav podnikl v basilice sv. Petra. Krásně kovaná mříž uzavírající otvor, v němž se ukládá skříňka s palliemi v konfesi sv. Petra, je snad jedinou památkou, jež dosud dosvědčuje štědrost Inocencovu k basilice svatopetrské. Kapitula svatopetrská, v níž Inocence začal svou kariéru, měla v něm velkomyšlného příznivce. Také dobudoval chrám Panny Marie Zlatiberské, jehož obnovu začal provádět Inocenc II. U sv. Pavla počali za vlády Inocencovy mosaikáři zdobit svým nádherným uměním absidu. V basilice lateránské dal Inocenc památný obraz Spasitelův (acheirotekon) obložit stříbrným plechem, ozdobeným krásnou tepanou prací, jediným větším dílem stříbrnického umění, jež z té doby zbylo. Nemocnice sv. Ducha, Inocencem vybudovaná, je dnes už jinak přestavěna.

Literární památkou po Inocenci III. jsou jeho listy, spisy a 79 kázání. Vše otiskáno v Patrologii Latinské Migneově, ve svazcích 214—217. Vzácnou památkou Inocencovou je současné fresco na zdi v Sacro Speco u Subiaca, zobrazující Inocencovu podobu. Na Rafaelově Disputě je Inocenc III. vyobrazen v papežském hávu před Dantem.

Heslem Inocencovým byla slova, narážející na jeho rod Segni: Fac mecum, Domine, signum in bonum — učiň mě, Pane, znamením dobra.

¹ Mur. III/1, s. 480—568; III/2, s. 378—387. P s. 1—467; č. 1—5315. (s. 2041—2056.). ² H 1, s. 63. ³ H 1, s. 116. ⁴ H 1, s. 62. ⁵ Jörgensen, Der hl. Franz von Assisi, s. 134. ⁶ P s. 4. ⁷ H 1, s. 143. ⁸ Mur. III/1, s. 489, XVIII. ⁹ P 394. ¹⁰ B s. XIX. ¹¹ B s. XX. ¹² B s. 30. ¹³ P 708. ¹⁴ P. 686. ¹⁵ CDB II., 7. ¹⁶ H 1, s. 374. ¹⁷ B ss. 33, 34. ¹⁸ B s. 26. ¹⁹ H 2, s. 123. ²⁰ G I., s. 1291. ²¹ P 4213; H 2, s. 396. ²² H 2, s. 434. ²³ CDB II., 96, 97, 98. ²⁴ B s. 74. ²⁵ Vyskočil, Bl. Anežka Česká, s. 26. ²⁶ CDB II., 16. ²⁷ l. c. 18, 19. ²⁸ l. c. 36. ²⁹ l. c. 39. ³⁰ l. c. 41. ³¹ l. c. 46. ³² l. c. 77. ³³ l. c. 82. ³⁴ l. c. 7. ³⁵ l. c. 9.

³⁶ l. c. 10. ³⁷ l. c. 9. ³⁸ l. c. 1. ³⁹ l. c. 2. ⁴⁰ l. c. 23. ⁴¹ l. c. 31. ⁴² l. c. 31. ⁴³ l. c. 30. ⁴⁴ l. c. 40. ^{44a} P 2189.
⁴⁵ CDB II., 44. ⁴⁶ l. c. 49. ⁴⁷ l. c. 53. ⁴⁸ l. c. 59. ⁴⁹ l. c. 63.
⁵⁰ l. c. 61. ⁵¹ l. c. 64. ⁵² l. c. 66. ⁵³ l. c. 69. ⁵⁴ l. c. 69.
⁵⁵ l. c. 76. ⁵⁶ l. c. 83. ⁵⁷ l. c. 87. ⁵⁸ l. c. 104. ⁵⁹ l. c. 105.
⁶⁰ l. c. 123. ⁶¹ l. c. 124. ⁶² P 656, H. 1, s. 301. ⁶³ H 2, s. 405 atd.
⁶⁴ Fachinetti, Antonio di Padova, s. 41. ⁶⁵ H 1, s. 195 atd.
⁶⁶ P 1499. ⁶⁷ P 4529. ⁶⁸ H 1, 293 atd. ⁶⁹ P 29. ⁷⁰ P 1650.
⁷¹ H 1, s. 648. ⁷² H 2, s. 66. ⁷³ H 2, s. 131 atd. ⁷⁴ P 4939.
⁷⁵ P 387. ⁷⁶ P 2665. ⁷⁷ P 2326, 2327, 2661, 2663, 2651, 2652, 4416.
⁷⁸ P 385, 386. ⁷⁹ P 336, 337. ⁸⁰ P 3534, 5098. ⁸¹ P 2948, 2949, 2953—2960, 2969—2974, 2978, 2979, 2984, 4012, 4239.
⁸² H 1, s. 340 atd. ⁸³ P 95. ⁸⁴ P 3114. ⁸⁵ P 4648. ⁸⁶ Mourret, La Chretiené, s. 457. ⁸⁷ P 3187. ⁸⁸ P 18. ⁸⁹ P 450. ⁹⁰ P 347 až 351. ⁹¹ P 1848, 1849, 1947 1948. ⁹² P 2123, 2124, 2125.
⁹³ P 4718. ⁹⁴ P 4725. ⁹⁵ P s. 438. ⁹⁶ P 483. ⁹⁷ P 114.
⁹⁸ Karel Vrátný, Ráj, s. 66. ⁹⁹ Wadding, Annales minorum, I., s. 419. ¹⁰⁰ P 4706, ¹⁰¹ P s. 437—438. ¹⁰² Wadding, Annales min. I., s. 418. ¹⁰³ P s. 461. ¹⁰⁴ G. I., s. 1296.

Honorius III.

1216—1227

Ze 26 členů kardinálského sboru bylo s Inocencem III. v Perugii 19 kardinálů. Cencio Savelli a Curzio Cenci byli kreováni od Celestina III., ostatní všichni vděčili za své povýšení Inocencovi. V první volební poradě, konané hned po slavném pohřbu Inocencově, nebylo mezi voliči jednoty. Usnesli se tedy, že svěří volbu nového papeže dvěma kardinálům, Hugolinovi a Cencimu. Na návrh těch dvou byl pak v pondělí 18. 7. 1216 zvolen za papeže kardinál kněz od sv. Jana a Pavla, Cencio Savelli, dobrosrdečný a pobožný stařeček, kněz velmi prostého života, plný lásky k Bohu i k lidem a známý svou štedrostí k chudým, jimž rozdával skoro všechno své jmění. Narodil se v Římě ze starého rodu Savelli. Otec Haimericus svěřil jeho výchovu klášterní škole lateránské. Cencio, dospív, stal se řeholním kanovníkem, papežským komořím a prefektem papežské účtárny. V tom úřadě napsal velmi cennou knihu o důchodech římské Církve. Z jeho pera vyšla také kniha kázání, kniha o církevních obřadech a papežská akta Řehoře VII. a Celestina III. Již roku 1193 byl kardinálem. Inocenc III. mu svěřoval různá diplomatická poselství a jako poručník osiřelého »sicilského dítěte« Bedřicha uložil mu péči o jeho výchovu a ochranu.

V neděli 24. července byl nový papež, jemuž dali jméno Honorius III., v Perugii slavnostně posvěcen.¹ Hned v prvním týdnu po volbě oznámil své povýšení okružním listem všemu křesťanskému okrsku a prosil všechny o modlitbu, aby mu dobrotivý Pán pomáhal řídit apoštolskou lodičku kormidlem víry a kotvou spravedlnosti.² Koncem srpna přijel z Perugie do Říma k sv. Petru a dne 4. září slavil svůj vjezd do Lateránu. Římané uvítali nového papeže přívětivě, vždyť byl jejich rodákem, a den jeho vjezdu do Lateránu učinili tak radostným a slavným, jak dávno předtím žádnému jinému papeži.

Klidný a dobrotivý Honorius nenechal se Římanům do jejich politiky, ale římská luza, necítíc už nad sebou pevné ruky Inocencovy, dala se zase demokratickými mluvky roznítit k stranické revoltě, že Honorius III. musil v červnu 1219 z Říma prchnout do Rieti a pak do Viterba. Tehdy pomohl papeži mladý král Bedřich. Poslal do Říma opata fuldského s listy k senátorovi i k lidu, slíbil, že brzy do Říma zavítá ke korunovaci, a vybídl je, aby papeže poslouchali. Lid se uklidnil a Honorius se po 16 měsících koncem října 1220 vrátil do Lateránu.

Po druhé utíkal Honorius z Říma v květnu 1225, a to do Tivoli a pak do Rieti. Nechtěl potvrdit za senátora Parentia, velkého nepřítel kněžstva; luza jej však násilně uvedla do úřadu. Prostředníkem smíru byl zase císař Bedřich a papež se mohl v únoru 1226 vrátit do Říma.

Ideály Honoriovými byly: nová křížová výprava a obnova církevního života podle směrnic sněmu lateránského.

Prvním aktem vlády Honoriovy byl list králi jerusalemskému, jemuž sliboval, že se o svobodu Svaté země chce tak vynasnažovat jako jeho předchůdce.³ Do všech křesťanských zemí rozjížděli se pak kurýrové s papežskými listy, vyzývajícími světské pány i lid k pomoci Svaté zemi.⁴ Duchovenstvu bylo uloženo odevzdat dvacáté příjmů na chystanou výpravu.⁵ V prosinci r. 1216 oznamoval papež všem křížákům, že lhůta koncilem ustanovená se blíží, že loďstvo je již většinou přichystáno, ať se jen sejdou do příslušných přístavů k přeplavbě do Svaté země.⁶ Těšil se, že král Bedřich splní svůj korunovační slib z r. 1215 a postaví se v čelo ohromné křížácké výpravy. Bohužel nesplnil Bedřich svého slibu.

Místo Bedřicha přijel do Říma nový byzantský císař Petr z Courteneu i se svou manželkou, čtyřmi dcerami a s četným komonstvem, a prosil o slavnou korunovaci na latinské císařství cařihradské. Honorius napřed váhal, boje se, aby Petr jako dědic trůnu Konstantinova si potom neosoboval nějakých práv v Římě, a nechtěje vzbudit žárlivost patriarchy cařihradského, jenž sám nové císaře korunoval. Konečně svolil; ale korunoval Petra ne v basilice svatopetrské, nýbrž u sv. Vavřince za hradbami. Dne 18. dubna 1217 provázela kardinál Jan Colonna císaře Petra do Brindisi. Bohužel nedojel císař do Cařihradu; byl od albánského despoty Teodora Angela zajat a uvržen do žaláře, kde brzo zahynul. Kardinál Jan a jeho lidé byli na přísné zakročení papežovo ze zajetí propuštěni, zač papež Teodorovi upřímně poděkoval.

V létě odjížděly ze Spalata, Brindisi, Janova a Marseilles křížácké lodi a mířily k Cypru. Papež vyzval krále jerusalemského a rytířské řády, aby vyjeli křížákům vstříc na ostrov Cypr a uvítali krále uherského Ondřeje, vévodu rakouského a bavorského, jakož i jiné pány, kteří jedou Svaté zemi na pomoc.⁷ Papežským legátem pro tuto výpravu byl jmenován biskup albánský kardinál Pelagius. Věřícímu lidu nařídil papež, aby se modlili za zdar výpravy a pořádal o prvních pátcích měsíčních prosebné průvody. Aby předcházel osobním příkladem, zúčastňoval se sám prosebných průvodů, kráčeje bos a nesa v rukou obraz Panny Marie.

Bohužel neměli křížáci ve zrušené Palestině co jíst, a hlad bývá v každém vojsku příčinou nekázně a svárů. Špatná kázeň a nesvornost křížáckých vůdců zavinily velkou porážku křížáků, obo-

řivších se na mohamedánskou pevnost, vybudovanou na hoře Táboru. Sváry a nezdarem znechucen vrátil se uherský král Ondřej se svým lidem r. 1218 domů. Když pak došly do Svaté země další vojenské posily, rozhodli se křižáci táhnout proti sultánu egyptskému a vylodili svá vojska u egyptské pevnosti Damietty. Egyptský sultán nabízel křižákům, že jim vydá Jerusalemskou; ale kardinál Pelagius, jehož pánovitost vyvolala v křižáckém vojsku mnoho roztrpčenosti, nechtěl se sultánem vyjednávat. Po urputných bojích podařilo se křižákům dobýt Damiettu. (5. 11. 1219). Mezi křižáky zavítal tehdy i sv. František Assisický, šel dokonce i k sultánovi, kde byl přijat blahovlně, ale zhroziv se nekřesťanské lehkomyšlnosti, jaké se křižácké vojsko v dobyté Damiettě dopouštělo, odcestoval do Palestiny a pak do Itálie. Rozmařilý život křižáků v dobyté, bohatstvím oplývající Damiettě skosil do hrobu víc křižáků než boje a nemoci. Proti výsrahám krále jerusalemského Jana a ostatních zkušených lidí přiměl hrdý kardinál Pelagius křižáky, aby táhli proti Kairu. Táhli, ale utrpěvše strašné porážky, byli nuceni uzavřít se sultánem mír na 8 let a vydat dobytou pevnost Damiettu. (1221.)

Proč jen neposlouchal hrdý Pelagius papeže Honorio, který mu poroučel, aby křižákům vévodil pokorou, aby je udržoval ve svornosti a nepokoje usmířoval? Proč neřídili se křižáci slovem Otce: »Buďte takoví, aby Bůh zástupů vaší skromností usmířen, dal svému vojsku vítězství?«⁸

Dověděv se o těžkostech křižáků při dobývání Damietty, rozeslal Honorius listy do všech italských přístavů a vybízel křižáky tam shromážděné, aby co nejrychleji odpluli před Damiettu. Sám na své útraty vypravil loď s křižáky římskými, vyprázdnil darem 20.000 hřiven papežskou pokladnu až do dna. Následujícího roku v září poslal kardinálu Pelagiovovi další veliký peněžitý obnos, vybraný asi od duchovenstva španělského; počátkem r. 1220 odeslal do Německa mistra Konráda Mohučského jako legáta, aby kázal ve prospěch křižácké výpravy. V Římě, ve Španělsku, ve Francii, v Německu a jinde nařídil Honorius sbírky, aby se rychle pomohlo křižákům, nad jejichž soužením před Damiettou by prý srdce kamenné k slzám bylo pohnuto.⁹

Nejen papež, nýbrž i mnozí jiní obviňovali císaře Bedřicha, že jeho línost byla příčinou křižáckého neštěstí v Egyptě.

Bedřich slíbil hned při své královské korunovaci v Cáchách 25. 7. 1215, že se vypraví s vojskem do Svaté země a spolu s četnými jinými knížaty a pány přijal od scholastika Jana z Xantenu kříž. Brzy se však ukázalo, a mnoho lidí duchovních i světských poznalo, že Bedřich mnoho slibuje, ale málo splní. Koncem r. 1218 upomínal jej papež o splnění slibu; a tu odpověděl Bedřich tak

ochotně, že se zdálo, jako by horlivostí pro křížovou výpravu i papeže předstihoval: Zajímá se prý o křížovou výpravu víc a víc, napomenul i křížáky, aby do ustanovené lhůty byli připraveni, a rozkázal s veškerou přísností své moci všem knížatům říšským dostavit se na sněm do Magdeburku. Tam se přesně určí den, kdy výprava vyrazí, a také se rozhodne, kdo bude následníkem německého trůnu. A Bedřich prosí svatého Otce: aby vyloučil z Církve všechny křížáky, kteří se do nejbližšího svátku svatojanského (24. 6.) nevydají na cestu; aby vzal říši a její práva do své ochrany; aby pod trestem klatby rozkázal všem knížatům poslušnost pánu, kterého určí za říšského místodržitele; aby nedovolil žádnému křížáku zůstat doma, leč řečenému místodržiteli. Tak jediné bude možno německou výpravu do Svaté země uskutečnit a »jen vám, sv. Otče, bude za vinu přičteno, jestliže z vaší nedbalosti se nestane, co všeobecný prospěch vyžaduje.«¹⁰

Tímto dopisem začíná dlouhá řada slavnostních lží, jimiž Bedřich papeže a veřejnost klamal. Místo o křížovou výpravu stáral se, jak by získal německá knížata, aby zvolila jeho synka Jindřicha, korunovaného již za krále sicilského, i za budoucího krále německého; to se mu podařilo na říšském sněmu frankfurtském v dubnu 1220. Za tři měsíce po volbě omlouval se papeži, že ke královské volbě Jindřichově došlo jen náhodou, bez jeho vědomí a za jeho nepřítomnosti. Dozvěděl se o volbě, bránil prý se jí a odpověděl knížatům výslovně, že jen tehdy volbu Jindřichovu uzná, když svatý Otec ji schválí. Také prý měl dvorní kancléř s volebními akty hned do Říma odcestovati, ale onemocněl. Vysvětlí prý sv. Otcovi všechno ústně, až přijede do Říma ke korunovaci, a ujišťuje již napřed, že z volby synovy není pro svatou Stolicí žádné obavy. Německo a Sicilie nebudou tvořit jednotný stát, nýbrž každé království bude samostatně spravováno. Až uspořádá nastalé spory v Německu, vypraví se do Říma a potom do Svaté země.¹¹ Papež se krásnými slovy Bedřichovými uklidnil a pozval jej na korunovaci. Také jinak si Bedřich papeže nakloňoval. Uklidnil revoltující Římany, přiměl toskánskou šlechtu, usazenou v dědictví Matyldině, aby složila papeži lenní přísahu, zrušil v lombardských městech některé proticírkevní zákony a slavnou přísahou potvrdil všechny své posavadní sliby Církvi učiněné. Po delším vyjednávání s papežskými legáty o korunovační smlouvě a o budoucím poměru Německa k Sicilii přijel Bedřich se svou manželkou Konstanzou, s mnohými říšskými pány a s velkým vojskem do Říma. Z tábora na Monté Mario potvrdil ještě jednou, že považuje Sicilii za papežské léno, na něž německé císařství nemá práv a jež bude spravováno odděleně od císařství. O svátku sv. Cecilie 22. listopadu 1220 korunoval tedy Honorius III. Bedřicha

a jeho manželku císařskými korunami. Římané, považující Bedřicha spíše za Vlacha než za Němce, zúčastnili se slavnosti, otevřeli Němcům brány města a zachovali úplný klid. K obvyklé pokornovační rvačce nedošlo. Při korunovaci přijal Bedřich znovu kříž z rukou kardinála Hugolina a odpřisahal, že v srpnu 1221 vytráhne s vojskem do Svaté země. Jako korunovační dar vydal několik zákonů a nařídil učitelům a žákům právnické školy bononské, aby je zapsali do svých zákoníků a učili jim jako na věky platným. Zákony těmi byly zrušeny všechny předpisy, odporující církevní svobodě; obcím i jednotlivcům bylo zakázáno zdaňovat kostely a duchovní; kdo setrvá v exkomunikaci pro porušení církevních svobod déle než jeden rok, bude postižen i říšskou klatbou; nikdo nesmí citovat duchovního před světský soud; kacířstvo je zakázáno, odsouzeno a všechny úřady je musí potírat; nikdo nesmí trosečníky olupovat, pocestné obtěžovat a rolníky v jejich polní práci znepokojovat. Dále zaručil zvláštní listinou papeži právo na všechna území církevního státu, od Radicofani po Čeprano, také na Spoleto a Anconu.¹²

Za 3 dny po korunovaci odtáhl Bedřich do Tivoli a pak dál do jižní Itálie. Projížděl města, svolával sněmy, vydával nové a nové zákony, rozkotával hrady, vyháněl dávné feudální pány z jejich statků, vypisoval daně a úplně převracel všechn posavadní řád. Oporou mu byli němečtí vojáci a mohamedánští saraceni, jimiž kolonisoval Noceru (Luceru) v kraji neapolském. Proto se ono město nazývá Nocera paganorum, pohanská. Výsadami a zvláštní ochranou připoutával si také nový řád Německých rytířů. Činy Bedřichovy prozrazovaly, že v mladém císaři probudil se hohenstaufský sen, co nejlépe upevniti svou vládu v království sicilském a odtud zříditi světovládu německou. Do Říma docházely stížnosti, jak císař sjednocuje dávná práva ve svých rukou, jak ničí všecku samosprávu, jak trestá všecek odpor, jak krutě vymáhá daně. Kdo uložených daní nezaplatil, i když jen pro chudobu, byl oběšen; kdo neposlechl zákonů, byl odsouzen do řetězů na galejích a k utnutí pravice; nepoddajná města byla se zemí srovnána. Zvláštním vynálezem Bedřichovy krutosti byl trest, obléci nepoddajné odpůrce do olověných košilí a upálit je. Všichni křesťané se pohoršovali Bedřichovou láskou k mohamedánům, jichž měl plný dvůr, a jeho velmi rozmářilým životem.¹³

Splnit svůj slib a podniknout křížovou výpravu Bedřich neustále odkládal, vymlouvaje se na nutné práce v přebudování poměrů království sicilského. Po pádu Damietty připomínal Honorius III. císaři opět jeho slib, stěžuje si, že křížáci přičítají své svízelné postavení papežské dobrotě, pro niž je papež k Bedřichovi tak mírný, a hrozil liknavému císaři klatbou.¹⁴ Bedřich vyslovil papeži

soustrast nad pádem Damietty a uklidnil jen novým slibem.¹⁵ V dubnu 1222 sešli se papež a císař ve Veroli a tam po dlouhých poradách ujednali, že císař svolá na 6. leden následujícího roku říšský sjezd do Verony, kde se vážně pojedná o křížové výpravě. Se sjezdu však sešlo. Zato jednalo se o křížové výpravě v březnu 1223 ve Ferentinu, kam kromě papeže a císaře přijeli také: jerusalemský král Jan Brienne, jerusalemský patriarcha, křížácký kardinál legát Pelagius a mnoho jiných pánů. Při schůzi té zasnoubil se Bedřich, jenž rok před tím ovdověl, s Isabelou, dědičkou jerusalemského trůnu, vynutil si od svého tchána i titul krále jerusalemského, ale nehnul pro Svatou zemi ani potom prstem, žádaje papeže neustále o odklad. Mírumilovný Honorius III. prohlédal přetvářku Bedřichovu, ale byl k němu milosrdný i tehdy, když jeho nocerští saracéni pustošili církevní území, když císař ze sicilského království vyháněl papežem ustanovené biskupy i samotného papežského legáta, když nutil papežské poddané k vojenské výpravě proti lombardským městům a když svými hrubými listy papeže urážel.¹⁶ V roce 1226 byl však papež Bedřichovi velmi dobrý. Lombardská města uzavřela proticísařskou ligu na ochranu své svobody. Bedřich vyhlásil na města říšskou klatbu, ale města se nepokořila. Boje se, aby papež nevyhlásil klatby nad ním a neotřásl jeho císařstvím, prosil papeže o prostřednictví při vyjednávání s lombardskými městy. Papež úřad prostřednický přijal a tak došlo k smíru mezi císařem a lombardskými městy. A zase bylo v San Germano ujednáno, že po skončeném nepřátelství se císař i lombardská města zúčastní křížové výpravy. Jerusalemského krále Jana Brienne, kterého císař připravil o dceru i o královský titul, jmenoval papež svým místodržitelem v části církevního státu od Říma k Viterbu.

Současně s Inocencem III. odešel na onen svět anglický král Jan. Váčkami s Francouzi a s anglickou šlechtou tak přišel na mizinu, že se živil lupem. Ukořistiv kdysi větší obnos, pozbyl ho v řece, brodě se na druhý břeh. Zlostí a zármutkem nad ztrátou peněz onemocněl smrtelně a zemřel v padesáti letech r. 1216. Nikdo o něho neplakal; byl všemi nenáviděn a pohrdán. Po smrti králově odvrátili se Angličané od francouzského prince Ludvíka a zvolili si za krále Janova desetiletého synka Jindřicha. Stálo však mnoho práce, než nový král byl všeobecně uznán. Papež Honorius poslal do Anglie kardinála legáta Gualu a zajišťoval mladému králi všemožně trůn. Kardinálovi rozkázal, aby mužně a důsledně chránil královské sirotky, o ně se bedlivě staral, a aby prohlásil všechny protikrálovské přísahy anglických baronů za neplatné. — Knížata anglická napomenul, aby se nemstila na královském synu za hříchy jeho otce!¹⁷ Opatům z Citaux a z Clair-

vaux rozkázal, aby napomenuli francouzského krále Filipa a poprosili jej pro krev Ježíše Krista, aby odpustil sirotkům krále Jana hříchy otce a přičinil se, aby jeho prvorozenec ustal s nimi válčit; jinak by papež byl donucen postihnout jej církevním trestem¹⁸ Mladému králi vyslovil Honorius III. soustrast nad úmrtím otcovým, vybídl jej k oddanosti k Církvi a k splnění otcova slibu o podpoře Svaté země. Doporučil mu, aby se ovičil v ctnostech, ctil Církev a její služebníky a svůj lid řídil v krásném míru a v šťastném pokoji. A poněvadž okolí vytváří mravy, nechť se král přičiní, aby měl ve svém okolí lidi moudré a čestné. Nechť se pokorně řídí radou legáta Gualy.¹⁹ Skotského krále Viléma a jeho společníky napomenul Honorius a zapřisahal, by šetřili nevinného věku anglického krále Jindřicha, byli mu věrni a svatě Stolicí oddáni.²⁰ Přičiněním legáta Gualy byla anglická Magna charta revidována, aby byla i Církvi přijatelná. Když byl král Jindřich III. prohlášen za plnoletého a angličtí baronové po vykonané lenní přísaze měli mu odevzdat zabrané zámky, hrozilo nové nebezpečí občanské války. Papež vyzval anglické biskupy, aby všemožně válce bránili a o mír pracovali.

Po vzpourách, které Albigenští podněcovali proti Simonu z Montfortu, a po marném napomínání k pokoji, žádal Honorius III. francouzského krále Filipa Augusta, aby vojensky pomohl Simonovi. Filip August se záležitosti Simonovy ujal a ovoce dlouholeté války mu spadlo takřka do klína. Francouzský jih uznal na konec svrchovanost francouzského krále. S papežem žili Filip i jeho nástupce Ludvík VIII. ve shodě a v přátelství.

Irsko bylo od roku 1213 vasalským státem anglickým. Poměr ten, zprvu pro Irsko velmi užitečný, byl brzo zkalen útlakem Irů se strany anglické. Do Říma co chvíle docházely zvěsti o irském utrpení a o vzpourách. Honorius III. vydal roku 1219 pro Irsko podrobná nařízení, a trváje na plné rovnoprávnosti obou národností, zrušil anglický zákon, podle kterého Irčan nesměl býti povýšen k církevním hodnostem.²¹

V Dánsku rozšířil král Valdemar říšské hranice až po Labe. Honorius III. potvrdil hranice říše Valdemarovy a zapověděl nepřátelům útočit na Dánsko. Byv králem požádán, odeslal papež do Dánska v listopadu 1220 kardinála legáta Řehoře od sv. Teodora upravit církevní poměry dánské. Kardinál působil v Dánsku velmi úspěšně, ale nepodařilo se mu na synodě šlesvické r. 1222 přimět četné dánské kněze k přijetí přísných zákonů celibátních. Brzy potom byl dánský král Valdemar II. zajat a uvězněn od zvěřinského hraběte Jindřicha. Tři roky se Honorius III. všemožně přičiňoval o vysvobození královo, což se konečně podařilo. Protože tehdejší dánské obyvatelstvo bylo propadlé hrozným pohlavním

výstřednostem, nařídil Honorius III. lundskému arcibiskupu Petrovi, aby čelil té neřesti s umírněnou přísností, poněvadž při tuze mírném napomínání by se mohli státi ještě horšími, upřílišená přísnost pak by je mohla hnáti k zoufalství.²²

Mnoho dobrého vykonal Honorius III. pro Švédsko. Upsalský arcibiskup a jeho sufragáni byli prvními z duchovních hodnostářů zahraničních, jimž Honorius III. oznamoval svou volbu za papeže. Psal jim: »Upsalská arcidiecése posud zkvétala a přinášela bohumilé ovoce, zaslouží si tedy, aby byla ctěna jako nad jiné vynikající úd svaté Církve; nechť jen vytrvá v oddanosti a v poslušnosti k Církvi.«²³ Když po smrti krále Ericha nebyl za krále zvolen jeho syn, nýbrž šlechtic Jan Sverkerson, dal Honorius III. vyšetřovat, děla-li se královská volba správně, a obeslal arcibiskupa s jedním biskupem do Říma k odpovědnosti.²⁴ Také poslal švédským biskupům přesný návod k provádění církevních zákonů, k zřízení bohoslovných učitelů a k studiím bohoslovným vůbec. Krále napomínal, aby se nemíchal do práv církevních, neobtěžoval duchovních přílišnými daněmi a nepřisvojoval si majetky uprázdněných církevních obrocí. Krále, jeho království se všemi právy a čestnými výsadami vzal do ochrany sv. Stolice.²⁵

Také norského krále a jeho království vzal Honorius III. do své ochrany. Převzetí království anebo nějakého ústavu do papežské ochrany rovnalo se tehdy dnešnímu pojištění. Svátá Stolicе stihala pak každého, kdo takovému království anebo ústavu ukřivdil, církevními tresty, dokud křivdy nenahradil. A to znamenalo v dobách těch nesmírně mnoho. Poplatek, který různá království anebo ústavy za to sv. Stolicu platily, byl nepatrný, skoro směšný, proti výhodám, jakých nabývaly země a ústavy do ochrany sv. Stolce převzaté. V zemích, kde se státy teprve tvořily, byla ochrana papežská pro dynastii a upevnění státního útvaru nepostradatelná. Jediné Církev byla s to, aby svým rozkazem anebo pohrůžkou svými tresty stmelila národní kmény a stavy v pevný celek uspořádaného státu.

V Polsku potvrdil Honorius III. mírovou smlouvu mezi tamějšími vévody polskými a haličským, mnoho vykonal pro obnovu církevního života v polských diecésích a dovolil arcibiskupu hnězdenskému, který si stěžoval na velké křivdy, jichž se vévodové a velmožové na něm a na jeho kostelích dopouštěli, aby je po třetím marném napomenutí postihl církevními tresty.²⁶

Velmi čilý styk měl Honorius III. s Uhrami. Král Ondřej zúčastnil se křížové výpravy do Svaté země; vzal jej tedy Honorius do zvláštní své ochrany a nařídil biskupům uherským, aby církevními tresty stíhali šlechtu, která se proti králi spikla ve prospěch jeho syna Bely. Když však po druhé vzniklo mezi králem a jeho

synem nepřátelství pro sňatek královského syna s Marií, dcerou nicejského císaře Laskarisa, ujímal se Honorius Bely velmi vřele a snažil se otce s Belovým sňatkem usmířit. Zastával se i Německých rytířů, jež král Ondřej z Uher vyhnal. Aktů, jimiž Honorius III. uspořádával církevní poměry uherské a urovnával státní i církevní spory, je velmi mnoho. Mají pravdu, kdo tvrdí, že jediné papežům vděčí uherský stát za svou jednotu a existenci.²⁷

Sněmu lateránského účastnil se, jak bylo již řečeno, nový pražský biskup Ondřej, muž přísných mrávů, neoblomné povahy a horlivě činný. Směrnice lateránského sněmu vzal za své a uváděl je pak v pražské diecési ve skutek. Narazil ovšem na veliký odpor jak u krále a šlechty, tak i u duchovenstva, zvláště u duchovenstva vyššího. Je pravda, že čeští králové a šlechticové učinili u nás pro Církev velmi mnoho dobra, ale osobovali si za to i velmi mnoho práv na kostely, na kláštery a na duchovní. Biskupové a kněží platili za úředníky v záležitostech náboženských, jako zase jiní úředníci byli pověřeni záležitostmi světskými. Biskup směl i v záležitostech církevních jen tolik zaříditi, kolik král dovolil. Král a šlechticové ujišťovali sice papeže o své oddanosti a úctě, ale velmi těžce se smiřovali s papežskými výnosy. Církevní právo bylo u nás pomíjeno, jako by se českých zemí netýkalo; tu se žilo podle pradávných zemských zvyků a nikoli podle církevních předpisů. Zvyky ty se zvrhaly ve zlořády, jež nesmírně brzdily opravdový křesťanský život.

Biskup Ondřej se pustil do hrozného boje za církevní právo proti necírkevním zlozvykům. Nečinil tak z hrabivosti, když se domáhal na př. správného placení desátků; vždyť daroval i vlastní zděděné statky pražskému biskupství, a později pracoval o rozdělení pražské diecése na několik biskupství s arcibiskupstvím pražským v čele, čímž by se byl jistě hmotně poškodil. Boj o správné desátky byl bojem za spravedlnost proti přehmatům, jimiž se někteří lidé proti Církvě prohřešovali, desátky se obohacující. Ondřej nebojoval za církevní právo z panovačnosti, nýbrž proto, aby Církev nabyla svobody a mohla plně vykonávat svůj velký úkol v národě. Aby vojsko splnilo svůj úkol, potřebuje mimořádné kázně, jaká se civilním lidem neukládá; a potřebuje i mimořádných práv, jaká se civilním lidem nedávají. A tak je třeba i Církvě k dobytí a k udržení duší mimořádné kázně a jistých mimořádných práv. Biskup Ondřej horlil pro kázeň v duchovenstvu. Šlo mu tedy o právo, aby kněžím směl poroučet a nepodájně pokárat, aby směl dosazovat křesťanskému lidu muže hodné za duchovní pastýře a odstraňovat z duchovních úřadů kněze neschopné a nehodné. Šlo mu také o zabezpečení příjmů duchovním a o odstranění nespravedlivých břemen, která duchov-

ním byla královskými anebo panskými úřady ukládána. Šlo mu o věci, které jsou i každému přednostovi světského úřadu samozřejmým požadavkem, a kterých se dnes domáhají různé stavovské organisace pro své členy.

Požadavky Ondřejovy znamenaly ovšem veliký převrat v české zemi. Vida však, že se proti němu valí bouře odporu, odešel Ondřej z Čech do Říma, uvaliv na svou diecési interdiktu, zákaz služeb Božích, a kletbu na některé pány, kteří se křivdami proti Církvi nejvíce provinili. Papež Honorius III., jemuž přece úřad ukládal, aby církevní zákony nabyly všude platnosti, vzal věc Ondřejovu za svou a řídil velmi prozíravě trapný pětiletý spor biskupa Ondřeje s králem Přemyslem Otakarem I. Z tohoto sporu je zachováno mnoho Honoriových listů, jemných i přísných, kárajících i milosrdných, ale ze všech vane Honoriova otcovská mírnost k duším a zájem o spravedlnost. Jde mu o čest biskupovu i o čest královu, o blaho Církve i o blaho království. I když zůstává neúprosným v zásadách, je shovívavým k osobám; odpouští provinilcům a rád promíjí vyššímu i nižšímu duchovenstvu českému mnohé věci, za které si zasloužili trestu. Spor biskupa s králem neukončil Honorius soudem, který by byl král jistě prohrál, ale nařídil svému legátu Řehoři de Crescentio ukončit rozepři vzájemnou dohodou. Protože biskup Ondřej králi nedůvěřoval a bál se na českou půdu vstoupit, byla za místo dohody určena Šacká hora na pomezí rakouskomoravském. Dohodou šackou, uzavřenou 30. 6. 1221, a potom královským listem, vydaným v březnu 1222, byly Církvi v Čechách zajištěny jisté svobody, jež se staly pak právním základem dalšího pronikání církevních kánonů v zemích českých.

Po uzavření dohody rozhřešil legát Řehoř krále a šlechtu od klatby a pražskou diecési od interdiktu. Biskup Ondřej se mohl po pětiletém vyhnanství vrátit do Prahy; papež jej k návratu i měl, ale biskup nedůvěřoval ani králi ani svému duchovenstvu, jež ho v boji zradilo a z bázně před králem i z přilnulosti k starým necírkevním řádům nechalo na holičkách. Odebral se raději zase do Itálie a pracoval o zřízení arcibiskupství pražského a o rozdělení pražské diecése na několik biskupství. Král Přemysl Otakar I. však nyní o zřízení arcibiskupství nestál, domnívaje se, že by arcibiskupova moc teprve vzrostla, když ani biskup se krále nelek. Ondřej zemřel v Itálii v Casamari 30. července 1223. Jeho ostatky byly převezeny na Velehrad a tam pochovány. I jeho předchůdce Daniel pochován byl na Velehradě. Pražský biskup Mikuláš dal roku 1239 přenést Ondřejovu hlavu do Prahy a uložil ji ve zdi svatováclavské kaple nad oltářem sv. Kříže. Teprve po smrti Ondřejově bylo a je jeho reformní dílo oceněno

jako čin po výtce národní, protože povznesením církevního života byl ze zaostalosti pozvednut i národ. Kronikář Beneš z Weitmile napsal o biskupu Ondřejovi: »Od mnoha mužů hodných a starodávných byl biskup Ondřej pokládán a nazýván svatým. A ti vypravují, že ho Bůh někdy zveleboval zázraky.«⁷⁸ Kardinál legát pobyl po šacké dohodě nějaký čas v Čechách, visitoval kostely a přičiniv se mnoho o obnovu církevního ducha, vrátil se do Říma. Vylíčil papeži krále Přemysla jako muže mírného a blahovolného, horlitele pro církevní svobodu, jen kdyby se nedal někdy zlomyslností jiných podpichovati.⁷⁹

Po smrti biskupa Ondřeje zvolila pražská kapitula za biskupa probošta mělnického a kanovníka pražského Pelhříma, jenž za Ondřejova sporu držel s králem proti biskupovi, nedbal interdiktu a byl proto i svého úřadu zbaven, ale po dohodě šacké od svých provinění a trestů rozhrěšen. Hned 1. 10. 1223 byl Pelhřím od metropolitity Sigfrida v Mohuči na biskupa posvěcen.

Papeži Honoriovi záleželo na tom, aby dílo církevní obnovy v Čechách biskupem Ondřejem tak svízelně započaté, nevzalo za své, což volba Pelhřímova ovšem nezaručovala. Ať už o povýšení Pelhřímově věděl, anebo nevěděl, zasáhl svou apoštolskou autoritou a nařídil pražské kapitule, aby si za dozoru a rady opatů nepomuckého a ostrovského a probošta olomuckého zvolila za biskupa muže vynikajícího vědou, životem a pověstí a poslala jej pak s několika voliči do Říma, kde bude zkoušen a potvrzen. Totéž oznámil Honorius i metropolitovi mohučskému, podotýkáje, že tak činí po úvaze o poměrech diecése pražské, a nemíní křivditi právu a cti metropolitově. Požádal i krále Přemysla Otakara, aby svou královskou bdělostí zabránil překážkám, jež by při volbě mohly vzniknouti.⁸⁰

Nevíme, kdy a jak byla volba Pelhřímova do Říma úředně oznámena, ale v březnu roku 1225 pokáral Honorius metropolitu Sigfrida, že proti papežskému rozkazu posvětil Pelhříma na biskupa, a nařídil mu přísně, aby do svátku svatého Michala poslal Pelhříma do Říma a tak dokázal, že má aspoň jakousi oddanost a jiskřičku poslušnosti k sv. Stolicí.⁸¹ Pelhřím se do Říma dostavil a na papežovu radu zřekl se biskupství pražského. Zůstal nadále pražským kanovníkem a proboštem mělnickým a měl z důchodů pražského biskupství dostávat ročně 120 stříbrných hřiven. Vysoká pensí ta byla mu později snížena na jedno sto hřiven. V biskupu Pelhřímovi ctí město Pelhřímov svého zakladatele a pražští dominikáni usídlení u sv. Klimenta měli v něm svého velikého dobrodince. V dominikánském kostele sv. Klimenta byl také Pelhřím po své smrti v lednu 1240 pochován, a to v kapli Panny Marie Nanebevzaté před oltářem sv. Bartoloměje.

Když se Pelhřím biskupství zřekl, určil Honorius III. po poradě s pražskými kanovníky přítomnými v Římě za biskupa pražského staříckého kanovníka Budilova ze Švábenic, muže neúhonného a svatého života, jenž se za nedávných sporů pranic nekompromitoval. Budilov však brzo po svém vysvěcení zemřel v Římě, 10. července 1226. Smrt Budilovu oznámil Honorius III. listem z 21. července pražské kapitule, poroučuje kanovníkům, aby poslali do Říma tři anebo čtyři kapituláry, kteří by po poradě a se souhlasem papežovým vyvolili vhodného muže za biskupa pražského. Tímto činem nechce papež křivdit jejich právu, nýbrž toliko zameziti, aby snad něčím nátlakem nebyl za biskupa zvolen člověk nehodný.⁸²

Kromě listin, týkajících se biskupství pražského, poslal Honorius III. do českých zemí i četné jiné listiny. Když králův příbuzný Děpolt, předstíraje cestu do Svaté země, zrádně a proti svým přísahám se zmocnil nějakého královského hradu a pustošil se svými darebnými druhy statky královské i církevní, nařídil Honorius III. biskupu Ondřejovi, olomuckému biskupu Robertovi a řezenskému proboštu Gottfridovi, aby Děpolta po předchozím napomenutí donutili církevními tresty, aby zabraný hrad králi vrátil.⁸³

Mohučský metropolita Sigfrid, jeho sufragáni, opatové a preláti, dostali roku 1217 rozkaz, aby církevními tresty ochránili klášter velehradský a jeho majetky proti zlodějům a útočníkům.⁸⁴

Velehradu se týkaly také jiné listy Honoriovy, vydané ve prospěch všech cisterciáckých klášterů a jejich různých výsad.⁸⁵

V archivu tepelského kláštera jsou uschovány tři Honoriovy listy, jimiž tepelským premonstrátům potvrzuje a do ochrany bere statky darované Hroznatou i výsady propůjčené králem Přemyslem Otakárem, a uspořádává záležitosti desátkové.⁸⁶

Listem z 8. 5. 1226 potvrdil Honorius III. statky a výsady premonstrátů želivských, a přijal jejich klášter do své ochrany.⁸⁷

Klášteru premonstrátskému v Louce potvrdil Honorius III. listem z 30. 5. 1224 patronátní právo na farnosti: Šatov, Malé Dyjčkovice, Staré Hobzí, Rokytnice, Velké Oleksovice, Domamil, Loděnice a Znojmo, a jeho desátky.⁸⁸

U svého, tehdy dřevěného, kláštera oseckého vystavěli tamější cisterciáci kamenný kostel. Ke konsekraci nového kostela poslal Honorius 21. 4. 1221 ostatky některých sv. mučedníků a udělil pro den konsekrace a jeho výročí 40 dní odpustků všem, kdo v ty dny v kostele se pomodlí a svátosti přijmou.⁸⁹

Koncem roku 1222 potvrdil Honorius III. Německým rytířům, usídleným od roku 1217 v Praze, všechny svobody a výsady, dané jim králem Přemyslem Otakárem.⁴⁰

Vřelého obhájce měli v Honoriovi zderazští Bratři hrobu Páně; roku 1217 zakázal od nich vybíratí dvacátek na křížovou výpravu; za doby velkého interdiktů dovolil konati služby Boží v jejich kostelích a vybídl všechny české preláty, aby církevním trestem stíhali ty, kdo by se obořili na jejich majetky.⁴¹

Olomuckému biskupu Robertovi, někdejšímu cisterciáku nepomuckému, nařídil Honorius III. roku 1218, aby pečoval o přesné zachovávání interdiktů v diecési pražské. Biskup však přes opětovné rozkazy papeže neposlechl, ano sám, přišed do Prahy, okázale interdikt porušoval. Papež neposlušného Roberta suspendoval (sesadil) s úřadu i s obročí. Trest ten trval až do šackého konkordátu. Roku 1218 žaloval opat želivský olomuckého biskupa v Římě z pohoršlivého a zločinného života. Honorius III. pověřil cisterciácké opaty ze Světlé a z Walderbachu, potom převora ze Světlé, aby vyšetřili, co je na žalobě pravdivého. Vyšetřování dopadlo pro biskupa příznivě a Robert, původem Angličan, biskupoval na olomuckém stolci s klidem Angličana ještě 20 let.⁴²

Honorius III. možno směle nazvat papežem křesťanských misí mezi mohamedány. Obrátit mohamedány na víru křesťanskou a učinit tak bez meče a bez krveprolití z nepřátel Církve děti Církve bylo ideálem sv. Františka Assisského. Již roku 1214 vydal se sv. František na misijní cestu do Maroka, ale onemocněv, musil se vrátit. V Maroku vládl tehdy Miramolín Albujakob, člověk mírný a ke křesťanům ne nepřátelský. Jemu dopsal Honorius, aby z bázně a z lásky k jménu Božímu dovolil křesťanům, kterých bylo dost v jeho říši ano i ve vojsku, žítí podle zákona křesťanského.⁴³ Do Maroka odeslal pak i sv. František pět svých bratří za misionáře, ti však svou ohnivou horlivostí roznítili mohamedánský fanatismus a byli od samého Miramolína umučeni. Pohled na umučená těla prvních misionářů marockých, dovezená k pohřbu do chrámu sv. Kříže v Koimbře, povzbudil tamějšího mladistvého mnicha Ferdinanda Martinova k vstupu do řádu bratří Menších, aby mohl potom jeti také do Afriky získat si palmu mučednickou. Do Afriky sice dojel, ale onemocněv, musil se vrátit. Bouře zahнала loď k břehům sicilským a tak se mnich Ferdinand, řádovým jménem Antonín Padovský, dostal do Italie. Že se i sv. František osobně vydal k sultánovi egyptskému a vyzýval jej k přijetí křesťanství, bylo už vypravováno. Roku 1224 poslal Honorius III. do Afriky dominikány, jejichž převor Dominik byl ustanoven i marockým biskupem. Třebas ty misijní pokusy byly placeny mučednickou smrtí vyslaných misionářů, mají přece nesmírný význam, protože jsou prvním krokem do zámořských misí, jež od té doby neustaly. Těžkým misijním územím byly tehdy země ve východním pobřeží moře baltického. V Livonsku šffil

křesťanství za velikých svízelů biskup Albrecht, zakladatel města Rigy. Na ochranu svou a livonských novokřesťanů založil řád Mečových rytířů a byl od Honoria III. roku 1217 zplnomocněn založit v křesťanských krajích livonských nová biskupství, vyhledat si vhodné muže za biskupy a posvětit je.⁴⁴

V Estonsku pracoval v šíření křesťanské víry biskup Teodorich. Když dánský král Valdemar dobyl a k Dánsku přivtělil kus Estonska, dovolil Honorius III. zříditi biskupství v Revalu. Jakmile však král Valdemar byl zajat a uvězněn, vrhli se livonští rytíři na estonské území, kterého Valdemar byl dobyl, zabrali je pro sebe a vyhnali dánské biskupy z Revalu, z Learu a z Bironu.

Nejzarytějšími pohany byli tehdejší Prusové, řízení svými mocnými grivy, kteří byli současně kněžími, zákonodárci a soudci. Národní svatyní pruskou bylo Romové pole, sídlo nejvyššího griva. Tam se zelenal pruský svatý dub, tam se přechovávaly uctivě zahalené modly. Mravy a obyčeje pruského lidu byly takřka mimoevropské, hrozně surové. Náзор na poblaví ženské byl tak nízký, že v každé rodině se nechávalo na živu jen jediné děvče, ostatní, která se ještě narodila, byla pozabíjena. Lidé zestárlí, choří a zbytečné děti byli vyvražďováni. Při pohřbech pánů byli spalováni i jejich otroci. Při slavných bohoslužbách bývaly bohům přinášeny lidské oběti. Časté války s křesťanskými Poláky podněcovaly Prusy k větší a větší nenávisti k všemu křesťanskému. Bůh jediný ví, kolik misionářů, sv. Vojtěchem počínajíc, zkrpilo pruskou zemi mučednickou krví.

Kolem roku 1210 odvážil se polský cisterciák Kristian z kláštera Olivy jít za misionáře do Pruska. Jeho dílo se dařilo a počet novokřesťanů rostl, protože Kristian měl všechny vlastnosti pravého misionáře. Byl neobyčejně obětavý, milý, smělý i opatrný, a uměl si vyburcovat všude zájem pro své misijní dílo a zjednat pomocníky. Jako neodbytný přítel v evangeliu klepal Kristian na všechny dveře, kde doufal v nějakou spolupráci. Byv ustanoven biskupem pro pruské novokřesťany, zmnohonásobil svou horlivost. — »Svatý Otče.« psal do Říma, »žeň je veliká, ale dělníků málo; je tu potřebí kněží a biskupů.« A Honorius dovolil kněžím a klerikům, kteří měli chuť kázat evangelium v Prusku, že smějí tam odejít a obročí, která doma měli, si ponechat, aby měli z čeho žít. Dovolil Kristianovi zřizovat i nové diecése a posvětit pro ně nové biskupy. Biskupům a opatům všech křesťanských zemí pak rozkázal, aby vybrali v svých provinciích po třech anebo po čtyřech dobře osvědčených a vzdělaných kněžích, nejlépe z řádu cisterciáckého, jemuž Pán Bůh tak požehnává, a poslali je do Říma. Budou-li ochotni život svůj obětovat a snad i mučednictví podstoupit, pošle je za misionáře k různým pohanským národům.⁴⁵

Sytými barvami líčil biskup Kristian papeži smutné poměry pruské znova a znova, prose i o podporu hmotnou: »Potřebujeme peněz na stavbu nových kostelů, musíme budovat školy, a nemáme zač. Nevychováme-li ze zdejších hochů budoucí domorodé kněžstvo pruské, nebude pokřesťanění pruského národa úspěšně pokračovat. Je nám líto děvčat považovaných za zbytečné a určených k zabítí; kde můžeme, kupujeme je od rodičů a vychováváme; ale jsme vyčerpaní, nemáme už čím platit. Prosíme pro lásku Boží o pomoc.« A Honorius sháněl Kristianovi pomoc po veškeré křesťanské Evropě.⁴⁶

Pohanští Prusové, vidouce veliké úspěchy Kristianovy, vyhlásili jeho mladé sazenici vyhlazovací boj. Přepadali křesťanské kraje, pálili vybudované kostely a nejukrutnějšími mukami vraždili kněze. Kristian byl na rozcestí: Buď násilí ustoupit a všeho nechat, anebo se bránit. Když pohanští Prusové vnikali válečně až do Polska, dovolil Honorius III. hnězdenskému arcibiskupovi Jindřichovi, aby si na obranu své arcidiecése směl ponechat křižáky, kteří pro tělesné vady a pro chudobu nemohou do Svaté země. Pod trestem církevní klatby se jim však zapovídalo vkročit bez biskupova dovolení na území novokřesťanů pruských. Roku 1218 vybídl Honorius křesťany v Polsku a v Pomoří, aby ti, kteří netáhnou do Svaté země, odešli bránit novokřesťany pruské proti útokům barbarů, kteří je ze zášti k Vykupiteli pronásledují a k odpadu k pohanství nutí. Podobné výzvy o vojenskou i o hmotnou pomoc novokřesťanům pruským rozeslal Honorius III. i všem biskupům říše německé, do Čech, na Moravu a do Dánska. Ve výzvách bylo výslovně připomenuto, že křižáci nesmějí v Prusku dobývat území pro sebe a hledat vlastního zisku. Mají hledat především slávu Boží a nic nepodnikat bez rady tamějšího biskupa. Honorius III. zakázal také křesťanům sousedícím s Pruskem, aby neprodávali pohanským Prusům zbraní a soli.⁴⁷

Křižácká výprava proti Prusům ulevila novokřesťanům pruským na nějaký čas, donutivši pohanské Prusy k ústupu do jejich skrýší, chráněných lesy a močály. Křižáci vybudovali a opevnili Chelm, potomní biskupské sídlo. Po odchodu křižáků pustili se však pohanští Prusové do odvetného nového boje proti biskupu Kristianovi. Podporován vévodou mazovským Konrádem a papežským legátem, založil Kristian na obranu své diecése rytířský řád dobřínský. Když však jeho zničili i polský klášter Olivu a vyvraždili mnichy v Gdansku, povolali Kristian a Konrád Mazovský na pomoc Německé rytíře, nechtějící zahynouti pruskými oštěpy. Roku 1225 vzal Honorius severní novokřesťany livonské a pruské do

ochrany sv. Petra a své, zaručuje jim úplnou národní syobodu; budou prý podléhat jedině Kristu a Církvi.⁴⁸

V lednu r. 1227 odeslal Honorius III. do severních krajin misijních svého legáta, biskupa modenského, jenž měl od různých kmenových náčelníků přijat slib poslušnosti k Církvi římské a zajistit nerušené šíření víry křesťanské.⁴⁹

Honorius III. přál celým srdcem sv. Františkovi a Dominikovi. Dne 22. prosince 1216 dvěma bulami potvrdil sv. Dominikovi řád kazatelský a dovolil dominikánům kázat slovo Boží a zpovídat. Dominik kázal hned potom v postě v kostelích římských a vysvětloval zřízcům papežského dvora listy sv. Pavla. Tak vznikl úřad mistra papežského paláce, svěřovaný vždy členům řádu kazatelského. Četnými listy doporučoval pak Honorius biskupům a městům, aby bratry Kazatele rádi přijali, kázání jejich poslouchali a je podporovali. Nezapomněl ani vděčně pochválit všechny, kdo dobrodiní prokázali bratřím Kazatelům, jež nazýval zápasníky za víru a světly světa.

V Římě daroval Honorius dominikánům klášter a kostel sv. Sixta na silnici appijské. Tam však sv. Dominik usadil řeholnice, které se mu podařilo pro své záměry získat, a odstěhoval se s bratřimi na Aventin, kde jim Honorius poukázal kostel a klášter u sv. Sabiny. Příliv do řádu dominikánského byl veliký. Dominik, řídě se zásadou, že sám se má rozsévati a ne hromaditi, rozesílal členy svého řádu do světa lovit duše. Neuplynula ani tři léta a dominikáni měli své konventy v Itálii, ve Francii, ve Španělsku, v Anglii, v Německu, v Polsku a v Uhrách. Dominik sám přijal do svého řádu i první Slované, a to Poláky, Česlavy a Hyacinta, a Moravana Jindřicha, kteří pak rozšířili řád dominikánský i v zemích slovanských. Sv. Dominik zemřel 6. srpna 1221 v Bologni ve věku 51 let. Jeho pohřeb, vedený ostijským kardinálem Hugolinem, potomním papežem, byl slavným triumfálním díkem vděčné Církve za apoštolské práce, jimž Dominik své síly zasvětil.

Se sv. Františkem seznámil se Honorius III. brzo po své volbě v Perugii, kam podle osvědčeného podání světec přišel vyprosit plnomocné odpustky pro kapli Panny Marie Andělské, nazývané Porciunkulí. Za rok potom uvedl sv. Františka k slavné audienci oddaný přítel františkánského hnutí kardinál Hugolin. Po audienci dal Honorius Františkovi a jeho bratřím kardinála Hugolina za protektora a tak se stal kardinál Hugolin, potomní Řehoř IX., nejen ochráncem, nýbrž i spolutvárcem řeholí všech tří řádů františkánských. Dne 11. června r. 1219 podepsal Honorius III. v Rieti Františkovi a jeho bratřím misijní průkazku, adresovanou biskupům a církevním představeným: »Poněvadž naši nejlepší synové, bratr František a jeho druhové, zřeknuvše se marnosti světské a

oblíbeně si způsob života Církvi římskou právně schválený, rozcházejí se podle příkladu apoštolů do různých míst hlásat slovo Boží, prosíme a v Pánu vás všechny vyzýváme, amo tímto apoštolským listem vám poručíme, abyste bratry tohoto řádu, kteří k vám přijdou a tímto listem se vykáží, přijali jako katolíky a věřící, a abyste jim přáli a blahovonně s nimi jednali pro čest Boží a pro jejich úctu k vám.«⁵⁰

List Honoriovy chránil bratry Menší před podezřením, že jsou nějakou odnoží kacířských lyonských Chudých čili Valdenských. Vyzvedá jejich katolické pravověří a úctu k představeným církevním.

Když se k Františkovi přidaly tisíce mužů a jinochů ze všech stavů, a mnozí, nemajíce opravdového povolání k životu řeholnímu, naplňovali Františkovo srdce úzkostí, nařídil Honorius III. 22. září 1220 z Orvietta, aby nikdo nebyl připuštěn k slibům, kdo si neodbyl rok zkušebního noviciátu. Kdo však sliby již se zavázal, nesměl z řádu odejít.⁵¹ O tři roky později, 29. 11. 1223, potvrdil Honorius III. Františkovi a jeho bratrům Menším řádovou řeholi, kterou Inocenc III. před několika lety ústně schválil a potom František za spolupráce kardinála Hugolina vypracoval.⁵²

V roce 1225 zdržoval se sv. František v Rieti a v okolí. V Rieti dlel právě ve vyhnanství Honorius III. se svým dvorem. Papežští lékaři trýznili tehdy Františka hroznými mukami, chtějíce vyléčiti jeho oční neduh. Po marném léčení odešel poloslepý František z Rieti a roku následujícího, 4. 10. 1226, skončil svatou smrtí v chýši u Porciunkuly na rovině spoletské pod Assisi. Bylo mu 45 let.

Oba řády, dominikánský i františkánský, šířily se po všem křesťanském světě velmi rychle; pochopily ducha doby a ukázaly četným lidem cestu, kterou hledali, a štěstí, po němž toužili. Bratři Menší vynikali prostotou a stali se nejlidovějším náboženským řádem, dominikáni vábili k sobě svým vysokým vzděláním. Svou radostně milovanou chudobou odzbrojovali závist a nenávisť lidských srdcí k bohatým, svou čistotou a kázní daleko předstihovali všechny kacíře, tak velice se honosící svým čistým křesťanstvím a spravedlností. Dominikáni rozsévali ducha Páně učeným ve školách, Františkovi bratři Menší nesli menšímu, to jest drobnému lidu, pokoj a dobro. Nezavírajíce se do přísných klausur, vyšli dominikáni i bratři Menší mezi lid jako kazatelé, vychovatelé a duchovní správce, povznášejíce duše svým slovem, a ještě lépe svým příkladem. Prozřetelnost Boží v nich Církvi vzbudila duchovní rytíře a bohatýry rozohněné touhou, dobývat Kristu duše nikoli mečem, nýbrž obětí a láskou.

V těch dobách kvetl také řád karmelitánský, založený křížákem

Bertoldem Kalabrijským na hoře Karmelu v Palestině. Na prosby druhého řádového představeného Brokarda sestavil jim jerusalemský patriarcha Albert r. 1171 řeholi, kterou Honorius III. dne 30. 1. 1226 v Rieti potvrdil. Řehole zavazovala karmelitány k úplné chudobě, k zdrželivosti od všech masitých pokrmů, k přísnému zachovávání mlčení a nařizovala bratřím bydlet v celách od sebe oddělených.

U svatyně sv. Antonína v St. Didier, kam putoval i pražský biskup Ondřej, měli svůj klášter laičtí ošetřovatelé nemocných Antonité, založení již r. 1096 Gastonem, bohatým šlechticem francouzským, jehož syn byl na přímluvu sv. Antonína Poustevníka uzdraven od hrozné tehdy nemoci, od tak zv. sv. ohně. Honorius III. dovolil r. 1218 řečeným Antonitům zavazovati se řeholními sliby.

Honoriovi III. záleželo na tom, aby kánony lateránského koncilu nezůstaly jen mrtvou literou, proto na ně biskupy a duchovenstvo rád upozorňoval a rozkazoval, aby byly zachovávány. Káral biskupy pro jejich netečnost a vlažnost, připomínal jim povinnost, aby zřizovali při svých katedrálních kostelích bohoslovné školy a vypláceli duchovním, kteří po pět let s dobrým prospěchem studovali, požitky obroční. Velmi přísně dbal, aby byly zachovávány předpisy, týkající se Velebné Svátosti, aby byla uschovávána ve zvláštním, čistém a označeném svatostánku, aby se s ní zacházelo uctivě, pobožně a svědomitě. Kněžím ukládal, aby co chvíle poučovali věřící, aby se sv. Hostii při pozdvihování všichni uctivě poklonili, jakož i tehdy, když potkají kněze, nesoucího Velebnou Svátost nemocnému. Uslyšev o kterémsi knězi, že sloužil mši svatou při nerozžatých svíčkách, suspendoval jej z úřadu i z obročí.⁶³

Láskou Honoriovou byli studenti. Nejslavnější školy byly tehdy v Salerně lékařská, v Bologni právnická a v Paříži bohoslovecká, filosofická a svobodných umění. Mistři a žáci tvořili samostatný a svéprávný sbor, měli i vlastní soudnictví a mnoho různých svobod a výsad. Když nastaly v Bologni veliké spory mezi občany a universitou, omezila městská rada universitní svobody. Honorius III. se však studentů vřele zastal. Nařídil bolognskému starostovi odvolat výnosy omezující studentskou svobodu a vybídl studenty středoitalské, aby za živý svět neslibovali, že se městským výnosům podřídí. Bolognskému arcijáhnovi udělil plnou moc rozhrěšit mistry a žáky, kdyby se vzájemně porvali, anebo násilně vložili ruce na duchovní; ustanovil také, aby na universitě bolognské směli učit jen mistři, kteří po důkladné zkoušce dostali učitelskou licenci. Poněvadž městská rada bolognská neodvolala svých výnosů proti universitě, nařídil jí Honorius znovu, aby výnos,

omezující akademické svobody, odvolala a universitě ponechala svéprávnost, jinak že by ji postihl církevními tresty.⁵⁴

Veliké nepokoje studentské vznikly v Paříži. Pařížský biskup a papežský legát Hugolin postihli za to universitu klatbou. Honorius III. nařídil klatbu zrušit a zakázal biskupovi i legátovi bez papežova vědomí podobnými všeobecnými tresty zakročovat proti mistrům a žákům. Do vleklých sporů dostala se pařížská universita se svým kancléřem. Honorius III. zastal se university, jež prý tokem své učenosti veškeru křesťanskou zemi zavlažuje a zúrodňuje; poručil zrušit tresty kancléřovy a nařídil, aby kancléř se ze svých přečinů proti universitě ospravedlnil, anebo trest za ně nastoupil. Spory však trvaly dál. Honorius se právem obával, že universita spory a hádkami rozeštvaná zanikne. Jmenoval i komisi na urovnání všech rozbrojů; ale komise nic nepořídila. Rozřešil tedy sporné otázky sám. Vymezil každé z rozvadených stran její práva a zrušil všechny posavadní rozsudky, jimiž se strany stfhaly.

Honorius se také staral o hmotné zaopatření pařížských mistrů a žáků, kteří se na školách pařížských vycvičili a zabezpečoval jim místa na biskupských školách. Psal na př. až do Švédska arcibiskupu upsalskému, aby u tamější katedrály udělil obročí jáhnu, jenž se na školách pařížských dlouho ve vědách cvičil.

Listem z 19. ledna 1217 Honorius III. vybízel a prosil pařížské akademiky, aby se odebrali do Toulous a tam z lásky k Bohu kázali, učili a povzbuzovali tamější bludařství propadlý lid. Nebeská odplata je nemine, když se vynasnaží učinit onen lid bohumilým.⁵⁵

Honorius III. v době své vlády nařídil vykonat několik kanonisačních procesů, z nichž tři dopadly příznivě, a tak byli prohlášeni za svaté: dne 17. ledna 1217 arcibiskup bourgesský Vilém, 17. února 1220 Hugo, biskup lincolnský, a 21. ledna 1224 opat Vilém, reformátor dánský.

I když křížové války a chudí vyčerpávali Honoriovy příjmy, dostavěl a doplnil svým předchůdcem započaté stavby kostela a nemocnice sv. Ducha a trinitářského ústavu na Coelium. U příležitosti korunovace východního císaře Petra upravil chrám sv. Vavřince za hradbami, přistavěl tam nynější portikus a zvětšil boční lodi zrušením postranních kaplí. Na troskách vyhořelého chrámu sv. Vincence a Anastasia u Třech fontán, vystavěného v stol. sedmém Honoriem I., postavil Honorius III. nový chrám, jedinou budovu románského slohu, jež doposud v Římě zbyla. Další posud existující památkou na Honoria III. je Inocencem III. započatá a Honoriem III. dále prováděná mosaika v absidě basiliky sv. Pavla za hradbami. Umělce mosaikáře vyžádal si Honorius III. r. 1218 od dožete benátského. Miniaturní postava, již vidíme na mosaice líbat nohy Spasitelovy, jest Honorius III. V sedmém roce svého pon-

tifikátu obnovil kostel římské mučednice sv. Bibiany, poblíž Porta s. Lorenzo. V basilice svatopetrské pořídil nový hlavní oltář, po kterém však už není památky.⁵⁶

Po vládě 10 let a 8 měsíců zemřel Honorius III. v Lateráně dne 18. března 1227, ve čtvrtek po středopostní neděli Laetare. Pochovali jej v pátek potom v porfyrové rakvi v chrámě Sta Maria Maggiore. V archivu vatikánském je uloženo v 11 svazcích 5144 listin Honoriových, v nichž se čte i jeho životní heslo: Zdokonaluj kroky mé na cestách svých. Kardinálů jmenoval Honorius III. jen pět. Dante, jsa Honoriovi vděčný za potvrzení řehole františkánské, zpívá o něm ve svém Ráji takto:

Potom, když chudičky ten lid se rozmoh,
jda za tím, jehož divně svatý život
v nebeské slávě lépe by se zpíval,
korunou druhou byla ověčena
skrz Honoria od věčného Ducha
archimandry* toho vůle svatá.⁵⁷ Ráj, 11, 94—99.

* Slovem archimandrita, to jest řeholní představený, je míněn sv. František.

¹ Mur. III./1, s. 568—70. Mur. III./2, s. 387—392. P s 468—678, č. 5317—7861. ² P 5321. ³ P 5317. ⁴ 5325. ⁵ P 5362—65. ⁶ P. 5380. ⁷ P 5587. ⁸ P 5810. ⁹ P 5934. ¹⁰ B s. 95. ¹¹ B s. 109. ¹² B s. 113. ¹³ Cesare Cantu (Brühl) svz. 7, s. 231 atd. ¹⁴ P 6723. ¹⁵ B s. 119. ¹⁶ B s. 121, 122. ¹⁷ P 5375, 5378. ¹⁸ P 5382. ¹⁹ P 5406, 5427, 5382. ²⁰ P 5418. ²¹ P 6163. ²² P 7662. ²³ P 5318. ²⁴ P 6114. ²⁵ P 7459—7462. ²⁶ P 5449—52, 5459, 5460, 5467, 5468, 5475, 5767, 5781, 5782, 5836, 6251, 6372, 7260. ²⁷ Srv. Sasinek Fr., Děj. Uhorska, s. 99—109. ²⁸ Srov. Jiří Sahula, Ondřej biskup pražský. ²⁹ CDB II. 263. ³⁰ l. c. 260, 261, 262, 263. ³¹ l. c. 267. ³² l. c. 284. ³³ l. c. 134. ³⁴ l. c. 138. ³⁵ l. c. 219, 224. ³⁶ l. c. 173, 175, 176. ³⁷ l. c. 281. ³⁸ l. c. 256. ³⁹ l. c. 211. ⁴⁰ l. c. 242. ⁴¹ l. c. 144, 274, 276. ⁴² l. c. 157, 170. ⁴³ P 6121. ⁴⁴ P 5604. ⁴⁵ P 5770, 5771, 6042, 6599. ⁴⁶ P 5833 5792, 5793. ⁴⁷ P 5773—5, 5791 — CDB II., 163. ⁴⁸ P 7343. ⁴⁹ P 7652. ⁵⁰ P 7108, W I., s. 334. ⁵¹ P 6351, W I., s. 401. ⁵² P 7108, W II., s. 79 atd. ⁵³ P 6163, 6165, 6166, Zanetti, Tutti i papi, s. 393. ⁵⁴ P 5555, 5556, 6093, 6165, 7305. ⁵⁵ P 6027, 6061, 6847, 5854, 5927, 7460, 5424. ⁵⁶ De Waal, Roma sacra, s. 295, 307, 312. ⁵⁷ Vrátný, Danteův Ráj, s. 68.

Řehoř IX.

1227-1241

Hned po pohřbu Honoria III. v pátek dne 19. března 1227 shromáždil se čtrnáctičlenný sbor kardinálský v klášteře sv. Řehoře Velkého naproti Septizonia k volbě nového papeže. Sborně a jednomyslně hlasovali všichni pro kardinála Hugolina. Byli nespokojeni s příliš trpělivou blahovůlí Honoriovou vůči císaři Bedřichovi a v Hugolinovi viděli zástupce svého směru. Hugolin se volbě velmi bránil, poukazuje na své stáří; ale kardinálové takřka strhali s něho kardinálský oděv, oblekli jej násilně do roucha papežského a uvedli do Lateránu. Z úcty k sv. Řehoři Velkému, v jehož domě byl nový papež zvolen, pojmenovali jej Řehořem IX.¹ O neděli Smrtné dne 21. března byl Řehoř IX. v basilice svatopetrské přioděn papežským palliem a nastoupil svůj úřad. Slavnosti korunovační byly pro postní dobu odloženy. Teprve o Božím hodu velikonočním byl Řehoř IX. v chrámě Panny Marie Sněžné po slavné mši svaté korunován a v pondělí velikonoční slavil obvyklý vjezd z chrámu sv. Petra do Lateránu.

Hugolin dei Conti, syn hraběte Tristana ze Segni, narozený v Anagni okolo r. 1145, byl vzdáleným příbuzným Inocence III., který jej z kaplana povýšil na arcikněze u chrámu sv. Apoštolů, při první kardinálské kreaci jmenoval jej kardinálem jáhnem u sv. Eustachia a později ho povýšil na kardinála biskupa ostijského a pak velletrijského. Hugolin prožil vládu jedenácti papežů; viděl jejich úspěchy i neúspěchy. Jako papežský legát pracoval v záležitostech církevních v Itálii, v Německu a jinde. Byl prvním protektorem řádu bratří Menších, oddaným přítelem sv. Františka, Dominika a jejich prvních učedníků, rádcem a ctitelem sv. Kláry, s níž si často dopisoval a jejím modlitbám své záležitosti pln důvěry odporoučel. V jeho nitru hořel oheň sv. Františka a Dominika, činil jej nezdolným a výbojným. Řehoř IX. svým věkem připomínal postavu nějakého dávného patriarchy. Byl hrdinného ducha; nebál se nikoho, leč Boha, a ničeho, leč hříchu. Byl neúhonného života, udivoval znalostí Písma, vědomostmi z církevního i světského práva, uchvacoval neobyčejně věrnou paměť. Silná, živá víra a horoucí láska k Pánu Bohu a k duším poháněly jej od činu k činu. Kdo znal Řehoře IX. a císaře Bedřicha, předvídal, že není chvíle daleká, kdy tito dva mužové se střetnou ve velkém zápase mezi papežstvím a císařstvím, mezi duchem církevním a duchem tohoto světa.

Třetího dne po svém nastoupení na stolec sv. Petra oznámil Řehoř císaři svou volbu za papeže; připomenul mu slib a smlouvu ze San Germana, že ustanovené lhůtě potáhne proti muslimům do Svaté země; poslal mu osnovu smlouvy s lombardskými městy a napomínal jej, aby zanechal pohoršlivého, rozmařilého života a se srdcem čistým připravoval křížáckou výpravu, jež se měla v létě uskutečnit.² Císař odpověděl, že přípravy jsou v plném proudu, že svolává křížáky do Brindisi, kde v přístavě už potřebné loďstvo čeká. A skutečně scházely se do Brindisi zástupy křížáků německých a anglických; byl tam už i lanckrabě durinský Ludvík se svými rytíři a zbrojnoši. Vše čekalo jen na vrchního velitele, na císaře, jenž měl každou chvíli přijít, a nepřicházel. Zatím jižní slunce páliло a páliло, psi vedra budila v křížácích žížeň, kdekterá kaluž byla žiznivými obléhána. Brzy rozmohl se mezi křížáky mor, jenž skosil tisíce mladých životů v křížáckém vojsku. Konečně začátkem září dostavil se do Brindisi toužebně očekávaný císař a 8. září vyplulo na moře křížácké loďstvo, provázené písněmi a modlitbami věřícího lidu. Třetího dne přistálo však loďstvo v Otrantu. Z kteréši lodi vynášeli umírajícího Ludvíka durinského, manžela sv. Alžběty, jenž ještě téhož dne 11. září skončil. I císař se cítil nespůj. Byl-li opravdu nemocen, anebo se nemoci jenom bál, kdož to ví! Jerusalemskému patriarchovi Geroldovi přenechal 50 lodí, vévodu limburského jmenoval vojevůdcem a ostatní křížáky rozpustil do jejich domovů, ukonejšiv je slibem, že budoucího roku v květnu osobně do Svaté země pojedou. A tak v Otrantě skončila křížová výprava, tolik let všude hlásaná a obětavě připravovaná.

Papeže čím císařův zabolet v hloubi duše. Kdyby bylo bývalo předstíranou nemoc na císaři aspoň znát, kdyby byl císař aspoň papeži napsal, že odjet nemůže, a požádal o prodloužení lhůty! Jednání císařovo přesvědčovalo papeže, že císař se jen vytáčí, že do Svaté země nechce, že touží z Itálie učinit jádro své světovlády. V ornátě vystoupil papež o svátku svatomichalském na kazatelnu dómu anagnského a odvolává se na smlouvu ze San Germana Bedřichem porušenou, vyslovil nad císařem klatbu. Kněžstvo seřaděné okolo hlavního oltáře potvrdilo slova papežova pohozením hořících svíci na dlažbu chrámovou. Charakterní stařec, netrpící nic polovičatého, rázem strhl císaři masku přetvářky s tváře, ukázal v něm dávno lstivého nepřítele Církve, který si zahrával s dobrotou Honoriovou, a vyhlásil tak císaři boj, jenž mu byl milejší než shnilý pokoj. Okružním listem *In maris* ze dne 10. 10. 1227 vylíčil papež důvody svého jednání veškeré Církvi: »Dobrovolně, od nikoho nevyzván, ano neuvědomiv ani sv. Stolicí, vzal na sebe Bedřich kříž a slíbil účastniti se křížové výpravy. Vyžádal si, aby on i jiní křížáci byli postiženi vylouče-

ním z Církve; jestliže se v ustanovené lhůtě do Palestiny nevydájí. Různými záminkami, odklady a vyjednáváním mařil však císař 12 let křížovou výpravu, ač neustále přísahal a pod trestem klatby sliboval, že ji podnikne. Znepřáteliv se se všemi přístavními městy, vlákal konečně křížáky do Brindisi, kde v nezvyklém žáru letního slunce velká většina vojska zahynula. Velmi pozdě, až 8. září, vyplul císař z Brindisi; ale vrátil se hned do svého království k navyklému rozkošnickému životu. Církev se rmoutí nad synem, od něhož tolik dobra doufala pro velký cíl, jakým jest křížová výprava, jímž byla však tak krutě klamána, a tolik soužení, na př. vyhnanství, olupování a uvěznění biskupů a četná jiná bezpráví vytrpěla. Škoda zahynulého křesťanského vojska, škoda těch, kteří se nyní sami do Palestiny vydali, a nic tam nespraví! Ubohá Svatá země mohla býti nyní jistě osvobozena. Mohla být již dříve křesťanům navracena výměnou za Damiettu, kdyby císař nebyl plánu překážel, ač nevěděl sám, jak Damiettu obránit. Papež nemůže takových přečinů nechat bez trestu. A proto prohlašuje v souhlase se smlouvou v San Germano císaře za vyloučeného z Církve, protože odjezd do Palestiny po tolikráte odložil a tím papeže v očích všeho křesťanského světa zesměšnil, ježto nevyplatil slíbeného obnosu na výpravu a nevypravil tisíc jezdců, jež vypravit slíbil.«³ Podle smluv měl totiž Bedřich jako císař německý vypravit tisíc jezdců, jako král sicilský měl obstarat loďstvo k převozu, mimo to měl převzít vrchní velení výpravy. Ostatní vydání hradila Církev ze sbírek pořádaných všude v křesťanském světě.

Zvláštním listem oznámil papež i Bedřichovi samému, že jej postihl klatbou, napomenul jej, aby neutiskoval Církev v království sicilském, a vyzval ho, aby v zájmu vlastní spásy napravil křivdy na Církvě spáchané. Ubezpečoval jej, že mu bude milostiv, jen když císař bude dbát spravedlnosti.⁴

Na papežovu encykliku odpověděl uražený císař letákem zasláným všem knížatům: Stěžoval si na Církev, která v jeho nezletilosti byla jeho poručnicí v království sicilském, ale o pořádek se tam nestarala, nýbrž podporovala nejzavilejšího nepřitele štaufského rodu Otu IV. Je pravda, že třikrát vzal na sebe kříž, ale v cestě do Svaté země mu bránily prý nepokoje v Německu, potom zase neurovnané poměry sicilské. Vždyť prý si musil od křesťanských i saracénských povstalců sicilské království téměř znova vybojovat. Nemoha jeti do Palestiny sám, poslal tam prý aspoň vojenskou posilu. Po pádu Damietty vyjednával prý několikrát s papežem o výpravě; byl již připraven i odjezd do Svaté země, ale nakažlivá nemoc ve vojsku, která se o něho samého již pokoušela, překazila výpravu a donutila jej k návratu. Papež prý nedbá jeho omluv a z nicotných důvodů jej vylučuje z Církve.

Nechť se jen všichni na výpravu připravují. Příštího května k ní jistě dojde. Zatím nechť se všichni sejdou do Ravenny na říšský sněm, tam se o výpravě poradí. — Ač Bedřich měl na kacíře velmi spadeno, útočil v svých letácích na Církev jejich způsobem. Vytýkal papeži panovačnost a černými barvami líčil zesvětačelý život papežského dvora, vypočítáváje různé nepřístojnosti, jež se tam staly i nestaly.⁶ Roffred z Beneventu přinesl císařský leták do Říma; nejen leták, nýbrž i peníze, za které se po přečtení letáku na Kapitolu v Římě ustavila ihned strana císařská. Řehoř IX., přísný na pořádek, měl totiž v Římě dost nepřátel. Nenáviděli jej šlechticové, jimž dal strhnout jejich opevněné a veřejnému klidu nebezpečné věže u Lateránu; nenáviděli jej kacíři, kteří se v Římě skrývali a stávali se smělejšími a smělejšími. I syn Richarda Conitiho, bratra Innocence III., se přidal k císařským. Frangipani, leníci papežští, prodali své statky císaři a přijali je hned poté od císaře v léno. Řím, který nedávno tak nadšeně oslavoval nového papeže, byl, než rok se sešel s rokem, rozpoltěn na dvě strany: papežskou a císařskou. Z království sicilského co chvíle docházely do Říma smutnější a smutnější zprávy: Císař nedovoluje arcibiskupu tarentskému vstup do diecése; obral johanity, templáře a křižáky o jejich majetky; hrozí kněžím, poslouchajícím papeže. odnětím jejich statků; krutě donucuje duchovenstvo sloužit v jeho přítomnosti mše svaté; vyhnal dva kardinály, kteří k němu přišli vyjednávat, atd. Nelekavý Řehoř po těchto zprávách o Zeleném čtvrtku obnovil klatbu nad císařem a vyhlásil současně zákaz služeb Božích pro všechna místa, kde se císař zdržuje a zdržovat bude. Tím však přilil jen oleje do ohně. Když v pondělí velikonoční sloužil mši svatou v basilice svatopetrské a v své promluvě se zmínil o císaři, spustili císařští straníci u oltáře děsný řev, zasypali papeže nejpustšími nadávkami a sáпали se na něho. O svátcích pokoje vzplála v Římě divoká revoluce. Vše stálo ve zbrani: jedni za papeže, jiní za císaře. Tři týdny vzdoroval papež římským revolucionářům v episkopiu u sv. Petra, pak odešel do Rieti, tamodtud do Assisi a z Assisi do Perugia.

Mezitím chystal se Bedřich opravdu na výpravu do Svaté země. Viděl se nucena podniknout aspoň něco pro Svatou zemi, aby se před křesťanským světem ospravedlnil a vyrazil sv. Otcí zbraň z rukou, a to co nejlaciněji. V té době zemřel sultán damašský. Jeho bratr Kamil, sultán egyptský, zatoužil zmocnití se sultanátu damašského na úkor mladičkého damašského synovce. Za pomoci nika k provedení svého plánu vyhlédl si Kamil Bedřicha. Poslal mu dary a slíbil vydat mu Jerusalem, jen když Bedřich do Palestiny přijde, dá pokoj Egyptu a uvolní sultána Kamila pro záležitost damašské. Bedřich nabídku přijal, uzavřel s Kamilem

smlouvu, svolal své barony do Barletty, kde před zástupy lidu slavnostně byl vyhlášen císařský testament, a dne 28. června 1228 vyplul z Brindisi do Svaté země. Provázelo jej přes 500 rytířů na dvaceti lodích. Lidé kroutili hlavami. Vždyť to tu ještě nebylo, aby klatbou stížený císař jel bojovat za nejsvětější zájmy křesťanstva bez pozhénnání sv. Otce! A co chce pořídít v Palestině s hrstkou 500 rytířů? V září přistal Bedřich u Akkonu. Křesťané syřští jej vítali jako spasitele; ale zvěděvše od dvou bratří Menších, že císař je v klatbě, pozbyli v něho důvěry a vyhýbali se mu. Podle smluveného plánu sešel se Bedřich brzy se sultánem Kamilem. Oběma pánům se zdál vzájemný mír nejvytouženějším a nejpohodlnějším. Tajná diplomacie slavila na pohoršení křesťanů i moslimů pravé triumfy. Sultán obdaroval Bedřicha slonem, velbloudy, skvosty indickými, egyptskými a arabskými, dal mu roj tanečníků a zpěvaček a slíbil ještě mnoho a mnoho, jen když se nad křesťany a moslimy sklene duha míru a snášlivosti. Mír potrvá aspoň deset let. Jerusalemem, Betlem, Nazaret a území mezi Jerusalemem, Akkonem, Sidonem a Tyrem, tedy skoro všecko území království jerusalemského, bude Bedřichovo; ale moslimům se ponechají všechny mešity, dá se jim úplná náboženská svoboda. Křesťané a moslimové si navzájem vymění zajatce a císař se zaváže, že nedovolí evropským křesťanům napadnout Egypt.⁶

Smlouva ta rozrušila křesťany i moslimy. Biskupové nařikali nad nebezpečím, jaké hrozilo křesťanům ze spolužití s mohamedány, a odvolávali se k papeži. Moslimové zuřili, že Jerusalemem, město prorokovo, má býti vydán křesťanům, a volali na pomoc kalifa bagdadského. Sultán damašský odmítl mírovou smlouvu uznat a patriarcha jerusalemský vyhlásil zákaz služeb Božích na všech místech vydaných křesťanům. Provázen toliko Německými rytíři a svými barony vjel Bedřich 17. března 1229 do Jerusalema. Kostel Božího hrobu byl zahalen černými závoji a všechno kněžstvo pryč. Císař si musil sám posadit korunu na hlavu. Přijel jako vítěz, ale nikdo mu slávy nevolal a nikdo ho neposlouchal. Všichni před ním prchali, vždyť byl vyloučen z Církve.

Císař zuřil, mstil se na nepoddajných templářích, na papeži věrných řeholnicích, na křesťanských občanech jerusalemských a týral i poutníky, kteří na velikonoce připutovali do Jerusalema a císaře si nevšímali. Ani mohamedáni si císaře nevážili. Zřízenec Omarovy mešity, jenž císaře provázel Jerusalemem, hodnotil jej takto: »Je červený, holohlavý a krátkozraký. Kdyby byl otrokem, nedal by zaň nikdo 200 drachem. Z jeho řeči je poznat, že v křesťanské náboženství nevěří; mluví-li o něm, tedy jen posměšně.« Císař si namlouval, že oslní svou diplomacií všechnu křesťanskou Evropu, ale viděl už v Palestině, jak je poražen a jak je potřebí,

aby se co nejdříve smířil s Církví. Již v Jerusalemě obhajoval v jedné veřejné promluvě papeže a Církev, říka, že papež jej velmi přísně nutil k výpravě a pak jej postihl klatbou, poněvadž jinak by se nemohl vyhnout zlořečení a posměchu lidskému. (Dominum apostolicum coram omnibus excusavit.)⁷ Když po velikonočních odjel císař z Jerusalema, všichni si oddechli, slavíce jeho odjezd jako vysvobození.

Jen s 500 rytíři odjel Bedřich do Palestiny, mnoho německých žoldnérů a saracénů nechal však v Itálii pod velením císařského vikáře italského vévody Rajnalda, syna někdejšího vévody spoletského Konráda. Rajnald vtrhl hned po odjezdu císařově do církevního státu a obsadili vévodství spoletské. Řehoř IX. najal rychle vojsko a Bedřichův tchán Jan Brienne, bývalý král jerusalemský a tehdy guvernér části církevního státu, vyhnal Rajnalda z papežského území a obsadil některá města v Neapolsku. Jen nechápaví lidé mohli se domnívat, že Rajnald útočil na církevní stát o své újmě a bez vědomí císařova. Proto obnovil papež klatbu nad císařem. Odůvodnil ji takto: »Císař odjel do Svaté země nejasa od klatby rozhrčen a s Církví smířen; jeho výprava je kouskem spíše pirátským než opravdovou křížovou výpravou. Císař pronásleduje duchovenstvo a jeho vikář vpadl vojensky do církevního státu.« Současně rozvázal papež všechny poddané sicilského království od přísahy věrnosti k Bedřichovi a postihl klatbou všechny, kdo by císaři v boji proti Církvi pomáhali.⁸ Italská města, od císařských úředníků daněmi vyssávaná, pomáhala papeži statečně v jeho boji. Dne 10. června 1229 přistal Bedřich v Brindisi a pokoušel se o smír s papežem. Aby smír byl pro něho výhodnější, pokračoval ve válce a vyhnal svými saracény papežské vojsko ze svého státu. V říjnu vtrhl do papežského státu a zpusťil ohněm a mečem Soru. Protipapežští Římané přišli za Bedřichem do Akvina a blahopřáli mu k úspěchům. Rozvážní lidé trnuli nad zvláštní podívanou: Zdivočelí saracénové ve službách římského císaře potírali křesťanské vojsko papežské. Saracénové pod praporem kříže, papežští se bili pod praporem svatopetrských klíčů. Některá německá knížata, zvláště velmistr Německých rytířů Hermann ze Salzy a dominikán Guala, snažili se však o mír mezi papežem a císařem. Zasáhla také Boží Prozřetelnost. Koncem ledna snesly se nad Řím a na okolí hrozná lijavce. Dne 1. února vystoupla Tibera z břehů, zaplavila Leoninu a Martovo pole, strhla most, zvaný od té doby Ponte rotto (Zlámáný most). Po povodni se dostavili do Říma nevítaní hosté, hlad a mor. V soužení tom vzpomněli si Římané, kteří před dvěma lety proti papeži revoltovali, kněžské domy vylupovali a kacířům útulky dávali, že jejich zeměpánem je vlastně papež, jemuž se říká sv. Otec, a že

tedy bude mít otcovské srdce. Petr Frangipane a bývalý senátor Pandulf jeli za sv. Otcem do Perugia, padli před ním na kolena a prosili o milost za svedený římský lid a o návrat sv. Otce do osiřelého města. Řehoř IX. milerád odpustil svým ovečkám a vjížděl dne 24. února do zbědovaného Říma. Návrat ten stál ovšem papeže mnoho peněz. Životopisec Řehořův píše o tisících a tisících funtů, jež papež vynaložil na zmírnění hladu, na opravu příbytků, na vyčištění zaplaveného města a na jiné potřeby. Zatím pokračovalo mírové jednání s císařem. Dne 23. července 1230 byl mír uzavřen v San Germano. Bedřich slíbil, že se podrobí Církvi ve věcech, pro které byl postižen klatbou, vrátí zabrané území církevního státu, vrátí kostelům a klášterům uloupené majetky, odpustí svým protivníkům, povolá vypuzené biskupy z vyhnanství, nebude utlačovat duchovenstvo libovolnými daněmi, zaručí svobodu voleb církevních hodnostářů, bude uznávat lenní poměr sicilského státu a starat se o Palestinu. Dne 28. srpna byl císař v kapli sv. Justy u Ceprana zproštěn klatby a zajel pak v průvodu dvou kardinálů na třídenní návštěvu k papeži do Anagni. O návštěvě té rozepsal se Bedřich svým knížatům takto: »Papež nás přijal otcovsky blahovonně, potvrdil smír srdcí svatými polibky. Upřímně nám vyložil své úmysly, neopominuv nic, co předcházelo a jasně odůvodnil všechny jednotlivosti. I když nás dřívější spor rozrušoval, nebo roztrpčoval, tak blahověle, již jsme nyní pocífovali, uklidňovala všechnu duševní vznětlivost, zaháněla nevraživost a usmířovala vůli tak, že nechceme na to, co se stalo z nutnosti, již vzpomínati, aby ctnost z nutnosti vzešlá přinesla milost lepší.«⁹

Lidé ohlípní bývají nestálí, věrolomní a neupřímní. Nelze se tedy divit, že chlípny Bedřich na své sliby a přísahy brzy zapomněl. Papež zamedlouho dostával nové stížnosti, jak císař týrá papežské přívržence, pronásleduje johanity a templáře. Již v polovici září musil papež císaři připomínat, aby po tak slavném svátku mírovém nakládal s poddanými po lidsku a nejlitil duchů proti sobě i proti papeži.¹⁰ Ze všech činů císařových bylo vidět plánovitou snahu po absolutní vládě nad Itálií, ano i nad Německem, kde jeho sedmnáctiletý syn Jindřich se na úkor moci otcovy zařizoval samostatněji, než otci bylo libo. Na říšských sněmech v Cividale, v Udine a v Pordenone donutil císař svého syna Jindřicha k poslušnosti a vydal pak z Wormsu několik zákonů, upevňujících císařskou moc v Německu. Na podzim 1231 potvrdil v Melfi zákony pro království sicilské, zpracovaný jeho kancléřem Petrem de Vineis. Zákony ty směřovaly k zřízení absolutního království sicilského a značně omezovaly církevní svobodu. Ještě horšími zákony překvapil císař své poddané z Ravenny, kde prezi-

moval začátkem roku 1232. Tamodtud značně omezil samosprávu biskupských měst, zrušil bratrstva a spolky všech řemesel jakéhokoli jména, zakázal v městech, jež měla mincovní právo, prodávat zboží za jiné věci než za jejich tam ražené mince, zrušil všechny výsady, jež byly komu dány jím samým, jeho předchůdci, anebo arcibiskupy a biskupy; obnovil dřívější zákony proti kacířům, zostriv je velmi krutými nařízeními: »Všichni Církví odsouzení a světskému soudci odevzdání kacíři nechť jsou patřičně (smrtí) potrestáni. Kteří se z bázně před smrtí do Církvě vrátí, budou doživotně uvězněni. Kacíři, vypátrání církevními inkvizitory a přátely pravověří, budou po čas vyšetřování v přísné vazbě. Stejně je trestat i všechny přechovavatele a příznivce kacířů. Kdo by se z bázně před smrtí kacířství zřekl a potom opět do něho upadl, bude potrestán smrtí. Kacíři, jejich přechovavatelé a příznivci pozbývají práva na odvolání. Z Německa věrného víře musí hanba kacířstva všemožným způsobem být odstraněna. Potomci kacířů, jejich přechovavatelů a příznivců pozbývají až do druhého pokolení práv na všechny světské veřejné hodnosti, cti a výhody, vyjma pravověřící děti, jež by své kacířské rodiče udaly.«¹¹

Kruté zákony proti kacířům nediktovala Bedřichovi láska k víře, nýbrž jeho politika. Domníváje se, že hlavní úlohou císařství, ustanoveného stejně od Boha jako papežství, je vyhubení kacířstva, pronásledoval a tresty vydanými proti kacířům stíhal i věrné katolíky, v nichž viděl své odpůrce. Zvláště měl spadeno na lombardská města, hájící a střežící svou svobodu. Nazýval je hnízdy kacířskými a vykládal papeži ve zlé, že kacířstvím prosáklým městům prý přeje. Boj proti kacířům nebránil Bedřichovi sužovati katolíky. Jeho saraceni v Noceře potřebovali stavební materiál. Císař jim dovolil strhnout v Bangio Foietano kostel sv. Petra a upotřebit kamene a trámů na stavby. Papež protestoval proti násilí, víc učinit nemohl.¹²

Řehoř IX., vrátiv se po uzavření míru z jižní Italie do Říma, zasypával Římány dobrodiním. Dal vystavět stržený most Pontorotto, nakoupil a dal mezi chudinu rozdat obilí, u Lateránu vystavěl chudobinec a všemožně pečoval o blahobyt v městě. Tak si získal zvláště chudobný lid a ulehčil si trochu svou úlohu zbavit se kacířů, kteří se v Římě a jinde, na př. ve Viterbu, v Orviettu, v Perugii, zvláště pak v severní Italii rozrůstali. V Miláně měli kacíři svůj hlavní chrám. Tisíce lidu bylo uohváčeno svatým hnutím Františkovým a Dominikovým, ale tisíce odpadalo od Církvě a brojilo proti ní. V Římě bylo v té době tak zv. arnoldistů víc než valdenských chudých v Lyoně. Když císař tak přísně proti kacířům vystupoval a papeži vyčítal, že kacířským městům

přeje, musil být i papež ke kacířům přísnější. Zřídil tedy inkvisiční soud. Před kostelem Panny Marie Sněžné vystavěli tesaři tribunum; tam zasedli kardinálové, soudcové s římským senátorem, a lid, okolo tribuny se tlačící, viděl po prvé soud nad kacíři. Duchovní, z kacířství usvědčení, byli sesazeni ze svých hodností a svlečeni z duchovního šatu. Jestliže se kacířství zřekli, byli odsouzeni k doživotnímu pokání v některém klášteře. Zatvrzeli byli odsouzeni na smrt na hranici. Senátor Anibaldo Anibaldi vydal výnos proti kacířům, rušitelům všeho veřejného řádu. Každý nový senátor byl pak zavázán při nastoupení svého úřadu slíbit, že podle výnosu dá všechny kacíře do klatby, že zatkne všechny, kdo budou inkvisicí za kacíře označeni, a do 8 dnů je podle rozsudku příslušných soudců potrestá. Kacířův majetek se rozdělil mezi udavače, senátora a na opravu městských hradeb. Skrýše kacířské budou strženy. Na zatajení kacířů se určuje pokuta, trest tělesný a ztráta občanského práva. Výnosem tím stala se v Římě světská moc vykonavatelkou církevního soudu. Podobně se stalo potom i jinde. Vladaři, knížata a městské republiky zahájily všude obranný boj proti kacířům. Strohostí a krutostí proti kacířům předstihl však Bedřich kdekoho. Řehoř IX. nepobyl v Římě dlouho. Římané nevyličitelně nenáviděli Viterbské. Se svolením a na radu papežovu dali se Viterbští do ochrany císařovy. Římané pukali zlostí. Chtějíce se papeži pomstít, zdanili kostely a vytáhli válečně proti Viterbu. Za svá dobrodíní sklídl Řehoř černý nevděk. Když 1. června 1231 zadunělo v římském podzemí a zemětřesení hrozilo městu, odjel papež do Rieti. Tam sídlil, vyjma asi měsíc pobytu ve Spoletu a v jiných umbrijských městech, déle než rok. V polovici srpna 1232 odebral se do rodného Anagni. Římané se pustili do dobývání Latia. V létě 1232 přitáhli se svým vojskem pod prapory SPQR až k Anagni, ohrožující papeže v jeho rodném městě. Papežovo jednání je rozčilovalo. Papež platil totiž dluhy různých obcí v Latiu, zavázal si je tak k věrnosti vasalské a směl si v nich postavit pevnůstku na obranu proti Římanům. Také vyplatil zadluženým venkovským baronům jejich statky a vrátil jim je jako papežská léna. Baronové i města byli za to papeži vděční, vždyť nikdo nechtěl upadnout do vasalství města Říma. Římanům, kteří chtěli ovládat širé okolí a zakazovat papeži stavět pevnůstky a rozmnožovat své vasaly, pukala žluč. Hrozili papeži, že rozboří Anagni; ale papež si jejich zákazů a zlosti nevšiml. Konečně ustali Římané od svého boje a v březnu 1233 přišel do Anagni senátor Poli zvat papeže do Říma. Bázliví kardinálové zrazovali papeži návrat do Říma, do města »řvoucích hovad«, ale papež se do Říma vrátil a byl 21. března slavně uvítán. Část kardinálského sboru zůstala však v Anagni. Pobyt v Ří-

mě stál papeže ovšem zase mnoho peněz a trval něco přes rok. Jeden zloduch byl z Říma šťastně vyhnán, píše kronikář, a sedm jiných tam vešlo. Římané závistivě hleděli na jiná města italská, z nichž mnohá byla samostatným státem a poroučela širému okolí, na př. Florencie, Pisa, Milán a jiná. Jak by bylo pěkné a Římu prospěšné, kdyby mohli prohlásit církevní stát za majetek městský a vládnout nad ním! Sen svůj uskutečnili r. 1234, prohlásivše Toskánu, Sabinsko, Campagnu, Maritimu za městský majetek, žádajíce od papeže svobodnou volbu senátu, mincovní právo, různé poplatky a daň 5000 funtů při nastoupení na papežský trůn. Zrušili výsady a soudcovskou moc duchovenstva a žádali, aby papež žádného římského občana nepostihl nikdy klatbou. Senátorem byl tehdy Lukáš Savelli, příbuzný Honorio III. Ten poslal do Toskány a do Campagnie soudce s výnosem, že kraje ty přecházejí do vlastnictví římského lidu; soudcové měli po dobrém anebo po zlém přijmout hold tamějších měst. Římské vojsko vtrhlo do Montalta v Maritině a postavilo tam hrad. Koncem května 1234 odcházel Řehoř IX. se všemi kardinály z Říma a Rieti. Senátorovi a jeho rádcům zanechal klatbu, což rozvzteklilo Římany tak, že vydrancovali Laterán a domy kardinálské. Pak sebrali vojsko a sršíce pomstou táhli proti Viterbu. Italská města, dověděvše se o vzpouře římské, spěchala papeži na pomoc. I císař se dostavil se svým synem Konrádem do Rieti pomáhat papeži proti Římanům.

Zajišťoval si tak papežovo přátelství proti svému v Německu revoltujícímu prvorozeni Jindřichovi. Mnoho osobně nepomáhal, hony v divokých lesích toskánských jej vábily víc než vojna; ale přece při svém odchodu do Německa zanechal papeži své vojsko pod velením hraběte Konráda Hohenlohe. Také z jiných zemí, zvláště z Anglie a z Francie, přišli dobrovolníci pomáhat papeži proti odbojným Římanům. Vrchního velení vojska papežského ujal se výtečný kardinál Rainer Capocci, rodák viterbský. Operační základnou svých vojenských podniků učinil Viterbo. Dovedně řízeným výpadem z města připravil obléhajícím Římanům strašnou porážku, jakou dávno a dávno neutrpěli, a hnal pak utíkající vojsko až do Říma. Sabinsko a Toskánsko dostaly se po tom vítězství opět do moci papežské. Rozsoutění Římané vyhlásili na kard. Capocciho klatbu a odsoudili papeže do věčného vyhnanství, jestli jim utrpenou škodu nenahradí. Jejich vzdor vyvětral však s jejich financemi. Když r. 1235 odstoupil senátor Savelli a nastoupil Angelo Malabranca, podařilo se třem kardinálům přimět Římany k tomu, aby uzavřeli mír, uznali papežskou svrchovanost a přijali městskou samosprávu v tom rozsahu, jak ji měli za vlády Inocence III. Papež však do Říma nešel; byl by tam sotva měl pokoj, jaký měl v krásné Umbrii. Vždyť v Římě bylo plno nenávisti a

rozbrojů, které ošemetný císař ještě podněcoval, aby zeslabil vliv papežův na lombardská města.

Lombardská města zůstávala Bedřichovi neustále tvrdým oříškem; o ně se rozbíjely jeho smělé sny. A právě tehdy spojil se císařův prvorozený syn s Milánskými proti vlastnímu otci. Ještě aby tak i papež k nim se přidal! Řehoř IX. zůstal věren císaři a vyhlásil na jeho revoltujícího syna i na spiklence klatbu. Přítel za přítelem opouštěli pak velikáštvím a špatnými rádci zaslepeného prince, jemuž nezbylo, leč poddat se otci a žiti v tuhém vězení až do smrti († 1242). V červenci 1235 oženil se dvakrát již ovdovělý císař ve Wormsu s anglickou princeznou Alžbětou. Uspořádav v době svého déle než rok trvajících pobytu v Německu tamější říšské záležitosti, shromáždil v červnu 1236 velké vojsko u Augšpurku a vydal se do Itálie potrestat lombardská města za pomoc jeho zrádnému synu. »Všemu světu je známo,« psal tehdy papež, »že Itálie jest mou zemí dědičnou.« Slovy těmi vyřkl císař svůj program, jímž rušil všechny své sliby, učiněné v Kostnici a v Chebu. Celý poloostrov mínil proměnit v hohenštaufskou monarchii. Národně se probouzející italská města nechtěla však už o dědičné monarchii německé slyšet a své samostatnosti pozbyt. Papež byl ovšem na jejich straně z důvodů národních i církevních. Šlo nejen o církevní stát, nýbrž i o svobodu papežství. Kdyby byl Bedřich zvítězil nad lombardskými městy, byl by už tenkrát sjednotil Itálii pod svým žezlem, církevní stát by byl zmizel, a kdoví, co by byl učinil s papežem. Vždyť již zase vydržoval svými penězi císařskou stranu pod vůdčovstvím Petra Frangipane. Stranu papežskou vedl senátor. Papežská strana lidová obořila se na pevnost císařských Frangipaniův turris cartularia u Titovy slavobrány, strhla ji a donutila Petra Frangipane k útěku z města. Když v květnu 1237 prosadili císařští za senátora svého straníka Jana Cinthia, táhli popolari (lidovci) útokem na Kapitol, donutili senátora k povolnosti a odeslali deputaci k papeži s prosbou, aby se vrátil do Říma. V říjnu 1237 vítali Římané opět Řehoře IX. do města, občanskými boji zpustošeného a vyhladovělého. Milosrdný papež dal zase nakoupit obilí a vína a nasytil vyhladovělý lid. Již za Inocence III. bylo napočítáno v Římě na 8000 chudých, dnes bychom řekli nezaměstnaných, žádajících o podporu veřejnosti. Zvláštním neštěstím Říma bylo množství zchudlého šlechtického proletariátu, jež možno srovnat s dnešní nezaměstnanou inteligencí. Ti lidé, nemohouce dostat patřičného zaměstnání, zahořkli proti všemu, politikařili a byli strůjci vzpour a revolucí. Za nepřítomnosti papežského dvora a stranických rozbrojů, kdy každá strana živila jen své straníky a protivníky z úřadů a z práce vyháněla, bída a nouze rostly a rostly; a není divu, že rozváží

lidé na římské radnici vydali tehdy zákon, že žádný papež nesmí už z Říma odejít. Dvůr papežský byl přece nejlepším zaměstnavatelem.

Zatím přálo Bedřichovi válečné štěstí v Lombardsku. Po marném útoku na Mantovu a Brescii zmocnil se zradou 31. 10. 1236 Vicenzy. Ustanoviv svým zástupcem krutého Ezzelina, jemuž potom dal svou nemanželskou dceru Selvaggiu za manželku, odjel na zimu do Vídně, kde byl jeho druhorozený syn Konrád zvolen za krále německého. Zatím zmocnil se Ezzelin zradou Padovy, a když v létě přitáhl císař s velkým vojskem do Italie, padalo město za městem do jeho moci. U Cortenuovy postavili se Bedřichovi na odpor Milánští se svými spojenci, ale byli strašně poraženi. Tehdy se zdálo, že svaz lombardských měst je již v koncích. Vítězoslavně vtáhl pak císař do Cremony. V průvodu byl tažen bílým slonem vůz (carroccio) s ukořistěnými prapory milánskými. Ke stožáru na voze byl řetězy připoután milánský starosta Pietro Tiepolo, syn dóžecí z Benátek. Kola z carroccia odeslal potom císař do Říma, aby je vystavili na Kapitolu. Carroccio byl ozdobný vůz se stožárem uprostřed. Na stožár, na jehož špici byl kříž a zvonek, se připevňovaly prapory, odznaky svobodné republiky městské. Býčí spřežení táhlo praporový vůz do boje a četa vyvolených, k smrti odhodlaných branců hájila v bitvě carroccio, paladium městské republiky. Pozbýt carroccia bylo největší hanbou a neštěstím. Vítězstvím oslněný císař ukládal městům, aby se vzdala na milost a nemilost. Přepočítal se však. Svou ukrutností a despotickou svévolí jen rozdmýchával v městech ducha vlasteneckého a budil v nich nadšení brániti se do poslední kapky krve. Žádal papeže, aby postihl klatbou nepoddajná města. Ale jak mohl papež potrestat města, která se proti Církvi neprovinila a která snášela od císařských neslýchaná příkoří? Posud se v severní Itálii vypravuje o tak zvaných ziliích Ezzelinových. Byly to lidomorny vyhloubené v zemi, do nichž byl jediný otvor shora. Do zilií byli házeni lidé, odsouzení na smrt, jejichž poprava však neměla býti veřejná. Kdo tam byl vhozen, už nevyvázl živ. Tam hynulo hladem, žízní a zápachem z mrtvol, k nimž další živí byli přihazováni, tisíce odsouzců. Jiní, kdo byli jen podezřelí, že nesouhlasí s císařskými, že přátelsky promluvili s někým, kdo s poměry až pekelnými nebyl spokojen, skonávali na šibenicích a pod mečem katovým.

Papež nemohl města trestat, musil je proti svéřeposti císařské hájit a Bedřicha napomínat, aby se mírnil. Císař odpovídal papeži jen posměchem, výtkami a novým pronásledováním Církve. Do Italie k papeži jel přfbuzný tunisského krále, chtěje se dát v Římě pokřtít. Bedřich dal prince na Sicílii zajmout a uvěznit, omlouvaje

se, že princ byl jen sveden křesťany, a nemá od svého mohamedánského strýce dovolení stát se křesťanem. Dále bolelo Řehoře IX., že císař neplní závazků mírových ze San Germano, podněcuje římské obyvatelstvo proti papeži, vězní papežské legáty, týrá a ze sídel vyhání některé biskupy, nedovoluje obsadit uprázdněné biskupské stolce, dává ukrutně popravovat kněze, dovoluje svým saracénům pustošit a bourat katolické kostely, a na ostrově Sardinii, jež náležela církevnímu státu, zřídil království pro svého nemanželského syna Enzia. Také docházely papeži velmi smutné zprávy o bohapustém a rozmařilém životě Bedřichově, o jeho posměšcích z víry křesťanské a o zvláštní přítulnosti k mohamedánům. Bedřichovu tělesnou stráž a služebnictvo tvořili jen saracéni. Se svými manželkami zacházel nevlídně. Bývaly jak vězni střeženy saracény a starými babami; nikdo k nim nesměl. Tak si vysvětlíme, proč ubohé dámy brzo umíraly.

Papež mnohokrát císaře napomínal a prosil, aby se mírnil a pamtovoval na své přísahy. Když vše bylo marné, přiměl Janov a Benátky, aby přistoupily k svazu lombardských měst, a přidal se otevřeně a úplně k utlačovanému lidu, rozhodnutému zemřít raději na bojišti než v otroctví císařském. O květné neděli 20. března 1239 vyhlásil Řehoř IX. nad císařem Bedřichem klatbu a rozvázal všechny poddané od přísahy věrnosti k císaři. Okružním listem ze 7. dubna nařídil pak všem biskupům křesťanského světa, aby o nedělích a o svátcích ohlásili věřícímu lidu, že císař Bedřich a všichni, kdo by mu proti Církvi římské radou anebo skutkem pomáhali, jsou z Církve vyloučeni a klatbou stiženi. Totéž uložil i bratřím Menším, kteří se v nastalém boji mezi papežstvím a císařstvím o Církev velmi zasloužili.¹²

Císař se dověděl o klatbě v Padově. Svolal na radnici velkou schůzi. Kancléř Petr de Vineis, jako hlavní řečník, označil papežův čin za překotný a odsouzenhodný. Po schůzi odeslal císař římskému senátoru list plný výčitek, proč Římané nehájlí svého císaře proti klatbě papežské, a uložil jim za povinnost, pomstít křivdu papežem na císaři spáchanou, nechtějí-li upadnout v císařskou nemilost. Jinými listy, adresovanými knížatům křesťanským, prohlásoval Bedřich klatbu za neplatnou, ano za svatokrádežnou, protože posuzovat nařízení panovníka a hodnost prelátů panovníkem jmenovaných je prý svatokrádeží. Papež je prý jeho osobním nepřitelem a straní kacířským Lombardům; je rouhačem, tyranem a zhýralcem, ctižádostivým a hrabivým knězem, falešným prorokem, svého úřadu nehodným. Stížnosti, jež papež proti císaři pronesl, nezakládají se prý na pravdě. Císař se odvolává na koncil, jež bude třeba svolat, a vyzývá knížata, aby s ním spojenými silami pracovali proti neoprávněným nárokům papežským.¹³

Když po vyhlášení klatby mnoho italských pánů a měst se od císaře odklonilo, vyslovil nad nimi císař 13. června 1239 z Verony říšskou klatbu, krutě pronásledoval strany papežské, zakázal všem jakýkoli styk s papežem, vyhnal bratry Menší a dominikány ze svých zemí, rozvázal města marky ankonské a vévodství spoletského od přísahy věrnosti papeži a vyhlásil, že je odloučí navždy od církevního státu. Na Bedřichovy listy odpověděl Řehoř IX. okružním listem z 20. června, a později dalšími listy. Vylíčil knížatům a biskupům četné věrolomnosti Bedřichovy, jeho zločiny, tyranství, ukrutnost a nevěru. »Bedřich,« praví papež, »nazývá se rád předchůdcem antikristovým, tvrdí, že Církev nemá moci svazovací a rozvazovací, kterou Kristus Pán svěřil sv. Petru a jeho nástupcům; říká, že svět byl od třech podvodníků, to jest od Ježíše Krista, Mojžíše a Mohameda oklamán; že bláhoví jsou, kdo věří, že Bůh, přírody Stvořitel, narodil se z Panny; chce jako Herodes náboženství křesťanské zničit; posílá biskupy do vyhnanství, olupuje sirotky, chudobné a vdovy; vysmívá se z církevní klatby.«¹⁴

Papežská encyklika nenadsazovala; odhalovala správně nitro císařovo, i když se císař ze svých vin všelijak vytáčel. Bedřich chtěl být světovládcem, a to absolutním. Církev mu stála v cestě; šlo mu tedy o to, aby připravil papeže o všechnen vliv a Církev o majetek. Nynější laicisté a strůjcové totalitního státu právem ctí v Bedřichovi svého otce, který je předběhl o 7 století. Křesťanský lid však s Bedřichem nešel. Byl proniknut věrou ve sv. Petra a v jeho nástupce, byl uchvácen světcí vyrůstajícími z hnutí františkánského a dominikánského. Papežská encyklika nesmírně zeslabila všechny manifesty císařovy; křesťanstvo šlo za sv. Otcem, proti císaři, nepříteli Církeve.¹⁵ Odevšad docházely papeži příspěvky na obranu proti císaři.

Obě strany chystaly se tedy na boj. Bedřich poslal svého syna Enzia dobýt Ankony a sám se vrhl v únoru 1240 na církevní stát. Netajil se nikterak, že míní církevní stát připojit k své říši. Vyprávělo se, že přísahal, že učiní z papeže žebráka, předhodí svate psům a z velehrámu sv. Petra učiní konírnu. Tento zločin byl však prozatím rezervován až lancknechtům Karla V. při pověstném sacco di Roma v květnu 1527, až vykvetl islam západu. Města církevního státu se císaři vzdávala ze strachu před jeho saracény. Vzdalo se i Viterbo, v němž usídlil Bedřich svůj hlavní stan. Radostně oznamoval svým přátelům: »Vše se mi podrobuje, všechna města okolí římského a Maritima mi holdují; syn Enzo je pánem Ankony, zbývá mi ještě vtáhnout do Říma, kde mě očekává všechn tamější lid, abych bývalou říšskou moc obnovil a své orly vavříny ověncil.«¹⁶ Honosnými slovy maloval Ří-

manům, jak vzkřísí jejich dávnou slávu, aby jen poslali své prokonsuly: Napoleona, Poliho, Malabrancu, Frangipaneho k císařskému dvoru, tam že je vyznamená hodnostmi říšskými a poctí mistodržitelstvím.¹⁷

Císař stál opravdu u samého cíle; stačily dva dni pochodu a byl u římských bran. Osud papežův spočíval nyní jen a jen v rukou Božích. Spoléhat se na Římany a na jejich vrátkou věrnost mohl jen člověk bláhový. Rody Conti, Orsini a Colonna držely s papežem, vedly stranu národní, vlasteneckou, lidovou, ale Frangipani a jiné rody hořely pro císaře a chystaly se otevřít mu brány městské. V úzkostech velikých uspořádal staříčkový Řehoř IX. 22. února 1240 prosebné procesí z Lateránu do chrámu sv. Petra. V procesí byly uctivě nesený ostatky sv. Kříže a hlavy sv. apoštolů. U hlavního oltáře v basilice svatopetrské sňal papež tiaru s hlavy, položil ji na hlavy sv. apoštolů a pozvednuv oči k nebi zvolal: »Milí svatí, chraňte Řím vy! Římané jej chtějí zradit.« Účinek papežova výkřiku byl ohromný. Plni nadšení přiklekali Římané k oltáři a brali na sebe kříž za papeže, proti císaři. Císař se smál sice z papežovy »komedie« a z římských křížáků, pozůstávajících prý z kluků a z bab, ale přesvědčil se brzy, že jeho vojsko je na dobytí Říma slabé, a odtáhl do Apulie. V létě táhl opět okolím římským do střední Itálie, Řím však pomínil. Dvacet tisíc Bedřichových saracénů drancovalo umbrijská města, páliho hrady, pustošilo vinice a vraždilo. Tenkrát v kterýsi zářijový pátek obořila se tlupa saracénská i na klášter sv. Damiána v Assisi. Nemocná sv. Klára, podpíraná sestrami, Illuminatou a Františkou, vzavši do rukou schránku s Velebnou Svátostí, postavila se proti saracénům ve dveřích nad padacím mostem. Tajemnou hrůzou zděšení prchali saracéni od kláštera a dali pokoj i městu.

Bedřich nebojoval však jen zbraněmi, nýbrž i politikou. Získal si přátele i ve sboru kardinálském. Někteří kardinálové žádali papeže, aby zahájil mírové jednání s Bedřichem a svolal koncil, kde by se spor rozřešil. Kardinál od sv. Praxeny Jan Colonna, bohatý a vlivný, přešel veřejně k císaři. Německá knížata přičiňovala se také o mír. Císař se tvářil, jako by se chtěl s papežem smířit; ale synu Konrádovi psal do Němec, že přes mírné papežské nabídky ukončí spor mečem, pokoří vojensky sebevědomého papeže a zkruší ho tak, že se už neopováží otevřít úst proti císaři. Ani všeobecného sněmu, jehož se Bedřich napřed dovolával, již si nepřál, protože se bál. »Papež by svolal na sněm,« psal císař králi anglickému a jiným pánům, »i preláty mi nepřátelské. Ostatně nejsem ve sporu s Církví, mám co činit jen s papežem, veřejným nepřitelem své říše, nedovolím mu svolávaní koncil, jenž

by o mých záležitostech rozhodoval. Preláti na koncil povolání nedostanou průvodčího listu ani pro své osoby ani pro své věci.«¹³ »Z koncilu hrozí nebezpečí veškerému okrsku,« psal do Němec svým přátelům, »papež bude tamodtud svým jedem otravovat, proto zakazujeme všem říši věrným lidem, a to pod těžkými tresty, aby preláty, kteří do Říma na koncil pojedou, na souši i na vodě pochytili, zajali a jejich cenné věci za své vlastnictví si ponechali.«¹⁹ Vždyť papeži prý nejde o mír, nýbrž o závažné a důležité záležitosti církevní. Svolává koncil, až si ho sísař nepřeje. Koncil bude na škodu císařovu a na prospěch zpupných lombardských měst, plných kacífů. Papež zve na koncil i knížata proti císaři revoltující; biskupové budou přece jen papeže poslouchat a neodvází se papeži odporovat; biskupové angličtí jsou zjevnými nepřáteli císařovými, biskupové východní nerozumějí otázkám západním a nemohou o nich správně usuzovat.«²⁰ Když dne 9. srpna 1240 vypsál Řehoř IX. koncil na velkonoce příštího roku, vynaložil císař všechno, aby koncil překazil. Dal obsadit alpské průsmyky, silnice, pobřeží, přístavy a najal pisanské loďstvo, aby pochytilo preláty, jedoucí po moři na koncil, což se také stalo. Dne 3. května přepadl císařský princ Enzio, král sardský, s pomocí loďstva pisanského u ostrovů Monte Christo a Giglio janovské loďstvo, vezoucí četné preláty na koncil. Rozpoutala se divoká námořní bitva. Několik janovských lodí bylo potopeno, jiné byly pochytily. Tři kardinálové, přes sto biskupů a prokurátorů, mnoho kněží a na 4000 Janovanů bylo zajato, několik prelátů, mezi nimi arcibiskup besanconský, zahynulo. Tři týdny vozil císařský admirál po moři biskupy a kněze, stříbrnými řetízkami spoutané, hladem a žízni mořené a od surových matrosů posmívané. Dotýrané a dosužované rozdělil je pak do vězení různých zámeků apulských, kde mnoho uvězněných pomřelo. — Francouzským prelátům, kteří zůstali na živu, vymohl král Ludvík IX. důrazným listem císaři poslaným, svobodu a návrat do vlasti. Bedřich se pustě zaradoval nad vydařeným lovem; ale v očích křesťanského světa platil za opravdového a surového nepřítel církvevního.

Koncil byl tedy zmařen, válečné štěstí prálo Bedřichovi, italská města padala jedno po druhém do rukou císařských žoldnéřů saracénských. Po dlouhém dobývání padla i Faenza; Spoleto a Fano se vzdala. Bedřich pochodoval již na Řím. Z Německa dojížděli za císařem kurýři za kurýrem, líčili hrůzy tatarských vpádů a prosili o pomoc, o rychlou pomoc proti zdivočelým hordám tatarským, valícím se lavinou. Ale císař táhl na Řím a zrádný kardinál Jan Colonna, kněz jinak výtečný, mu radil a pomáhal. Papež poslal dominikána Bartoloměje z Tridentu vyjednávat

o mír, ale císař chtěl rozhršení bez podmínek a bez dostiučnění. Do Říma přijel i císařův švagr Richard z Kornwallisu; chtěl také, ovšem ve smyslu císařově, jednat o mír. Ale papež ho ani k slyšení nepřipustil. Řím zůstával papeži věrný. Tehdejším senátorem byl někdejší osobní přítel sv. Františka, Matouš Rubens, zakladatel slavného rodu knížat Orsini. Už tenkrát se rýsovala budoucnost obou rodů, Orsiniové při papeži, Colonnové proti papeži. Bedřichovi rytíři a saracénové již se projížděli pod hradbami římskými, pustošice širé okolí a všejíce každého papežského straníka na šibenici. Císař se zmocnil Tivoli a usadil se v Grotta ferrata, odkud sledoval pohyby vojsk a připravoval se na slavný triumf do Říma. Dne 21. srpna přijížděl do Grotta Ferrata určený posel se zvěstí: »Papež Řehoř IX. dnes skonal ve věku skoro sta let.«

Hrdina děje zmizel za kulisami věčnosti. Co teď? Rozhlásiv, že milostivě dovoluje všem kardinálům, dlcím mimo Řím, tři z nich byli mezi vězněnými biskupy v Apulii, aby se sešli k volbě nového papeže, odtáhl Bedřich z okolí římského do jižní Italie.

S králi českými Řehoř IX. mnoho styků neměl; mnohem četnější byly však jeho styky s biskupy, kapitulami a řeholními řády království českého. V roce 1228, když vypukl otevřený boj s císařem, ucházel se papež o vytrvalou přízeň královských manželů českých a dopsal dne 28. 6. z Assisi královně Konstancii i králi Přemyslu Otakarovi. Královně napsal papež v tomto smyslu: »Zakusila jsi od Církve římské vždy mnoho milosti a přízně a také silnou ochranu proti nepřítelům. Doufáme tedy pevně, že nepravost nevděku odmítajíc, toužíš zůstati Církvi vždy vděčnou, což ti bude k velkému užítku. A proto Jasnost tvou snažně prosíme a napomínáme, ano tímto apoštolským listem ti poručíme, abys Apoštolskému Stolci a nám věrně oddanou zůstala, obezřetně a opatrně se chránila lstí a úkladů toho, jenž ani vlastní hanby, ani tvé cti nedbaje, zbůhdarma Církev napadá, abys, vázána jsouc snad nějakou smlouvou, uzavřenou s tebou, anebo s tvými, nebyla bloudícím stržena na scesti a neobrátilo se tobě a tvým později v nárek, v čem jsi se domnívala nabýti prospěchu. Chceme zajisté tobě i rodině tvé milost posud prokazovanou zvýšiti, jestliže správným postupem si jí zasloužíš.«²¹ Jako četným jiným vladařům křesťanským, tak stěžoval si Řehoř IX. dne 18. 7. 1229 z Perugia králi Otakarovi na jednání Bedřichovo ve Svaté zemi, připojuje prosbu, aby král povstal a odčinil křivdy na Spasiteli spáchané a na případnou výzvu papežovu byl ochoten napravit potupu spáchanou nepřáteli kříže Kristova.²² Podobný list papežský dostal i biskup pražský.

Na konci vlády Otakarovy hlásal v Čechách kříž mnich Kon-

rád z Hallu, a to velmi úspěšně. Krále Otakara, jenž připravoval válku s Rakouskem, úspěchy Konrádovy tak dopálily, že chtěl nepohodlného kazatele dát popravit. Příměluva ušlechtilé královské dcery Anežky zachránila však kazateli život i svobodu další úspěšné činnosti.

Dne 15. prosince 1230 zemřel slavný král český Přemysl Otakar I. a vlády se ujal jeho 25letý syn Václav I., korunovaný již před dvěma lety na krále českého. Písemný styk Řehořův s králem Václavem se omezuje na několik listin. V srpnu 1240 pozval Řehoř IX. krále a české preláty na chystaný koncil do Říma, doporučil přízni králově pasovského arcijáhna Alberta a vyzval krále, aby vytrval ve věrnosti a oddanosti k Církvi římské, aby exkomunikovanému císaři Bedřichovi nejen nepomáhal, nýbrž jeho zlovolným pokusům se opřel.²³ V říjnu téhož roku žádal papež krále Václava, aby odeslal své zástupce na koncil a nevěřil listům Bedřichovým.²⁴ Posledním listem Řehořovým králi Václavovi jest zpráva, že potvrdil volbu kanovníka pražského Mikuláše za biskupa pražského a osobně jej také 29. května 1240 na biskupa posvětil, aby král nového biskupa radostně přijal.²⁵

I když král Václav nebyl vždy politickým straníkem papežovým, nebylo nikdy nepřátelství mezi ním a Řehořem IX.

Když Řehoř IX. nastoupil, přišla do Říma z nařízení Řehořova předchůdce Honorio III. deputace kapituly pražské jednat o volbě nového biskupa pražského. Jak dopadli, čteme v listě papežově, zaslaném Gebhardu, biskupu pasovskému, a tamějším hodnostářům, proboštu a děkanu kapitulnímu: »Když (kanovníci) Martin, Jan, Zdislav a Bernard chtěli voliti, opřeli se probošt Eppo, děkan Arnold a kanovník mistr Petr, řkouce, že volební právo má kapitula (celá, nikoli jen několik kapitulářů). Po našem napomenutí přestali se vzpírat a usnesli se jednomyslně, zvolit pražského scholastika Jana, muže, jak pravili, vzdělaného, opatrného a čestného, jenž však má jen nižší svěcení, a prosili, abychom toho do Prahy jako biskupa poslali. Až jej vyzkoušíte, dovolte mu, aby si vyšší svěcení kněžská dal udělit od kteréhokoli pravověrného biskupa, biskupské svěcení však ať přijme od pražského metropolitě, arcibiskupa mohučského.²⁶

Současně se záležitostí pražskou vyřizoval se v Římě spor olomuckého biskupa Roberta s tamějším kanovníkem Sigfridem. Biskup žaloval na kanovníka olomuckého mistra Sigfrida, že přísahal sice věrnost biskupovi a kostelu olomuckému a slíbil plnit své povinnosti, ale přilnul pak ke králi a pomluvami i vyjevením jistých tajností poštvál prý krále proti biskupu a kostelu. Také prý vzal z archivu nějaké papežské listy, dal se od kanovníků zvolit za děkana, falšoval na volební listině kostelní

pečet, zanedbává residenci a slovem i příkladem svádí i jiné, aby residence nezachovávali, odpírá také biskupovi poslušnost a povinnou úctu. Biskup tedy žádá, aby papež mistra Sigfrida potrestal. Kanovník byl do Říma povolán a tvrdil při veřejné audienci papežské pravý opak: Nehodný biskup ničí prý jen jeho pověst. Nepřisahal, nýbrž jen podáním ruky slíbil, že mu bude sloužit, jestliže upustí od svých těžkých a hrozných výstředností, zvláště od návštěv panenského kláštera kounického, které mnohé lidi pohoršovaly. Krále proti biskupovi neštval, nýbrž spíše chlácholil; nefalšoval ani pečeti a nevzal zmíněných listin; za děkana; prý se volit nedal, stěží k své volbě svolil; že se v Olomouci zdržovat nemusí, má dovoleno zvláštním apoštolským listem. Neodepřel biskupovi poslušnosti a úcty, to se jen biskup domnívá, protože on s jeho darebnostmi nesouhlásí; vždyť biskup učinil v celé zemi opovrženým nejen sebe, nýbrž všecek stav duchovní. Řehoř IX. pověřil opaty, waldsasského a leubusského a probošta ze Speinshartu v Horní Falci, aby uvedený spor aspoň dva z nich vyšetřili, rozsoudili a církevními tresty donutili strany podle rozsudku se zařídit.²⁷ (Kanovník Sigfrid byl Přemyslovec, syn olomuckého knížete Břetislava.) Jak spor byl ukončen, není známo; ale ze slov kanovníkových vidět, jak se již u nás změnilo veřejné mínění ve prospěch kněžského celibátu, když lidé se pohoršovali pouhými návštěvami biskupovými v panenském klášteře a opovrhovali proto biskupem i stavem duchovním.

S biskupem Robertem měl Řehoř IX. ještě víc práce. Svého času udělil papežský legát Konrád kleriku Janovi, synu římského měšťana Jana de Arloco, jakési obročí při katedrále olomucké. Protože obročí neslo málo, uvolil se olomucký biskup na prosby legátovy připlácet onomu klerikovi 3 marky pense ročně. Papež udělení toho obročí potvrdil. Poněvadž však klerik Jan ani obroční výnos ani pensi po dvě léta nedostal, uložil Řehoř IX. v dubnu 1228 proboštu a děkanu z Klosterneuburgu, aby donutili biskupa Roberta a kapitulu olomuckou vyplatit kleriku Janovi dluh za dvě léta.²⁸

Mezi biskupem Robertem a vratislavským biskupem Vavřincem povstal spor o diecéšní hranice. Biskup pražský Jan, biskup krakovský a probošt od sv. Michala v Krakově byli Řehořem IX. pověřeni spor vyřešit a rozsoudit.²⁹

Bratři Menší, oslavující sv. Františka, vypravovali i o ranách, jimiž ho Spasitel vyznamenal ve zjevení na hoře La Verně dvě léta před jeho smrtí. Věc dosud neslýchaná vzbudila ovšem rozruch. Dominikán Euchard kázal v Opavě veřejně, aby lidé nevěřili, že sv. František byl ranami Páně vyznamenan. Olomucký biskup Robert vydal dokonce pastýřský list, a to všem křesťanům,

v němž mimo jiné napsal, že jen Syn Boží byl za spásu lidstva ukřižován, a tedy jen jeho rány máme zbožně uctívat. Ani sv. František, ani žádný jiný světec že nesmí býti malován s ranami Páně. Kdo učí opaku, tomu se jako nepříteli víry nesmí věřit.

Řehoř IX. velmi přísně pokáral biskupa Roberta za jeho list dopisem z 31. března 1237. Uvádím některé věty: »Otevřeným listem ke všem křesťanům roztáhl jsi tykadla své předpojatosti až k zemským končinám a podals ruku tomu, kdo pohrdá skromným smýšlením a oddává se zavrženíhodnému rouhačství. O ranách sv. Františka by ti pravdu pověděli přčetní a víry nejhodnější svědkové, jimž milost Boží popřála býti účastníky tak velikého zázraku. O té věci by ses měl otázat věrné Matky Církvě, jež tento zázrak s četnými jinými slavně potvrdila; a právě tento zázrak byl zvláštní příčinou, že Františka do seznamu svatých uctivě zaznamenala. Tyto věci jsou světu známy a tobě tedy ne neznámy; leč by ses radil víc se svévolí než s rozumem. Proč tedy nás, anebo spíše Boha nadarmo urážíš a milovaný řád bratří Menších i lid mu oddaný příliš neprozřetelně pobuřuješ? Když jsi ústa svá opovážlivě proti nebi otevřel, vrať se bez meškání do srdce svého, ukonejši pokáním hněv nejvyššího Soudce a postarej se podle možnosti, aby zmizelo pohoršení, jež jsi řečeným listem všem věřícím dal. Poroučíme ti ve jménu poslušnosti, aby ses neopovážil výsadu, jíž Bůh oslavil vyznavače svého jména, zločinně napadati nebo pomluvami proti ní útočiti. Pečuj spíše pokorně, seč jsi, aby ke cti Boží bylo vtištění ran sv. Františkovi ve vašich a v jiných krajích považováno za něco slavného. Věř pevně, že světec byl ještě za svého života řečenými ranami od Boha vyznamenán, a třebaš přemnozí rány viděli, snažil se často, pohrdaje chválou lidskou, je ukrývat. Když umřel, byly jeho rány zjevný všem, kteří se tam sběhli.«⁸⁰

I dominikán Euchard v Opavě dostal svůj díl v listě k provinciálům a převorům dominikánského řádu: »S bolestí a s údivem jsme slyšeli, že bratr vašeho řádu, jménem Euchard, když přišel na Moravu do města Opavy, zapomněv, že řeč kazatelova má býti kořeněna jemností, stal se rouhačem a nebál se veřejně říci, že co při oslavách sv. Františka někteří z jeho řeholníků káží, je třeba odsoudit, poněvadž na jeho těle ran Páně nebylo. Nedbaje Krista, jenž onoho světce ma rukou, na nohou a v boku ranami vyznamenal, nedbaje nás, kteří jsme právě v tomto zázraku, s jinými zázraky dokázaném, měli zvláštní důvod prohlásiti Františka za svatého, tak se onen hrdý bratr rozvášnil, že řeholníky Františkovy nazval před lidem vyděrači a falešnými kazateli, a nestydatě tvrdil, že na ně a jim podobné by mohl v našem jménu vyhlásit klatbu. Kromě těchto darebných slov vychrlil ještě jiná

slova podvratná, nedbaje pokoje a spásy své. Nařizujeme tedy a rozkazujeme vám přísně ve jménu poslušnosti, abyste, jestliže uvedené věci se zakládají na pravdě, onoho bratra, ať je u kohokoli, z úřadu kazatelského sesadili a k nám pro zaslouženou výplatu poslali.«⁸¹

Současně vydal Řehoř IX. všeobecný okružní list, jímž uznává za hodno říci, že sv. František, dokud ještě žil, a i po smrti byl na rukou, nohou a v boku zázračně poznamenán ranami Páně. Prosí a vybízí všechny arcibiskupy, biskupy a preláty, aby od opačných řečí uši své odvraceli.⁸²

Ke konci života Robertova nařídil Sigfrid, metropolita mohučský, kanonickou visitaci v Olomouci, jež dopadla špatně. Několik kanovníků, mezi nimi i kapitulní děkan Jan, bylo s vyhrůžkou klatby zbaveno svých úřadů. Možná, že výsledek visitační, ale jistě i stáří a nemoc přiměly biskupa Roberta, aby požádal o zproštění úřadu biskupského. Řehoř IX. žádosti biskupově vyhověl, nařídiv opatu hradištskému (u Olomouce) a proboštu doubravnickému, aby resignaci nevyčítelně nemocného biskupa přijali, a kdyby se snad biskup jinak rozmyslil, aby jej k odstoupení donutili.⁸³ Zatím biskup Robert zemřel 17. října 1240. Byl olomuckým biskupem 38. let. Dal se pochovat na Velehradě. Olomučtí kanovníci, i ti, kteří byli suspendováni, zvolili si za biskupa svého spolukanovníka mistra Viléma, muže prý vzdělaného, počestného a prozřetelného, jenž se napřed trochu zdráhal, ale pak volbu přijal. Metropolita Sigfrid však Viléma, zvoleného od kanovníků suspendovaných, neuznal. Odvolává se na metropolitní právo, jmenoval biskupem olomuckým kanovníka hildesheimského Konráda z Friedberku, a hned jej posvětil. Nový biskup, králi Václavu milý, přijel do Olomouce, násilím vnikl do katedrály, některé své odpůrce uvěznil a kanovníky, už Sigfridem úřadů zbavené, nahradil novými. Zvolený biskup Vilém a vypuzení kanovníci odvolali se však do Říma. Dne 13. dubna 1241 uložil Řehoř IX. v Bratislavským hodnostářům, arcijáhnmu, kantoru a děkanu, aby vyšetřili volbu olomouckou a potvrdili toho, který je v právu, anebo zamítli oba a dali zvolit nového.⁸⁴ Záležitost ta se vklekla ještě déle než 5 let.

Pražský biskup Jan zemřel 17. srpna 1236. Nástupcem jeho se stal pražský scholastik Bernard, vysvěcený na biskupa 10. května 1237 od metropolity Sigfrida v Erfurtě. Roku 1240 byly v Praze dva biskupské pohřby. V lednu zemřel pensionovaný biskup Pelhřím a 13. září skonal biskup Bernard. Kapitula pražská zvolila pak za biskupa kanovníka Mikuláše, muže prostého původu ze vsi Újezda pod Petřínem. Zvolený biskup šel si pro potvrzení volby do Říma; vždyť i na metropolitu Sigfrida, oddaného Bedři-

chovi, se vztahovala papežská klatba ze 7. dubna 1239. Papež nejen biskupa Mikuláše na stolci pražském potvrdil, nýbrž osobně jej na biskupa posvětil 29. května 1241. Den poté poctil papež nového biskupa výsadou, že po dobu 4 let nesmí jej metropolitá mohučský postihnout církevními tresty bez zvláštního svolení svaté Stolice.⁸⁵ Poněvadž v těch dobách preláti, kteří měli právo stíhat církevními tresty, zneužívali svého práva i z důvodů politických, a pražský biskup měl důvod obávat se metropolitu Sigfrida, stráníka císařského, byla řečená výsada biskupu Mikuláši opravdu dobrodiním.

Zi jiných styků papeže Řehoře IX. s církevními hodnostáři českými jsou zaznamenány tyto: Dne 22. dubna 1227 udělil papež milost dvěma pražským kanovníkům, Janům, kteří netušíce, že jsou obroči a úradů zbaveni, dál služby Boží vykonávali.⁸⁶ V prosinci 1229 pražský biskup Jan, probošt Eppo a arcijáhen Hippolyt, delegovaní jako soudcové apoštolské Stolice, zbavili některé rakouské preláty a kněze jejich úradů a poslali je do Říma odpovídat se ze žaloby, podané na ně pasovským biskupem Gerardem.⁸⁷ V téže době byli pražský biskup Jan a probošt Eppo pověřeni jménem apoštolské Stolice rozhřešit od církevních trestů frisingského biskupa Gerolda, jeho kapitulu, také Konráda hr. z Wasserburgu a jeho lidi.⁸⁸

V květnu 1232 nařídil Řehoř IX. proboštu budyšínskému a děkanu míšenskému postarat se, aby pražský biskup Jan platil pensionovanému biskupu Pelhřímovi ročně jen 100 marek místo dřívějších 120 marek, protože pense tak vysoká účty biskupství pražského příliš zatěžovala.⁸⁹

V srpnu 1233 vrátil Řehoř IX. děkanu pražskému Arnoldovi kostel v Retzu v diecési pasovské, jenž mu byl za sporů s biskupem Ondřejem neprávem odňat.⁴⁰

Kapitula vyšehradská platívala svaté Stolici za ochranu 12 marek ročně. Papež Celestin III. z důvodů valutových snížil onen plat na 5 marek. Listem z 22. června 1237 dovolil Řehoř IX. proboštu a kapitule u sv. Petra na Vyšehradě, aby i nadále platili ročně 5 marek dobrého stříbra.⁴¹ Četné styky měl Řehoř IX. s českými kláštery. Biskup pražský Jan měl několik let spor s klášterem břevnovským o desátky a o jakýsi peněžní obnos. Papež několikrát jmenoval soudní komise, aby spor rozhodly. Biskup Jan spor prohrál a papež potvrdil rozsudek 29. března 1234. Brzy potom, 6. 5. 1234, nařídil prelátům míšenským, donutit pražského biskupa Jana a jiné v jeho diecési, aby podle rozsudku soudní komise zadržené desátky platili a nahradili.⁴²

Listem z 20. 6. 1231 vzal Řehoř IX. klášter břevnovský do o-

chrany sv. Petra a své, potvrdiv všechny jeho majetky, statky, svobody, výsady a exempce.⁴³

Pražští kanovníci a klerikové mívali zvyk, že o svátku Mláďátek se přestrojili za maškary, vydali se velkým průvodem do kláštera břevnovského, tam všecko vyjedli a vypili a všelijaké nezbednosti ztropivše, odešli. Mnichové si na nezvané hosty stěžovali v Římě. Řehoř IX. nařídil listem z 19. 7. 1234 míšenskému biskupu Jindřichovi a dvěma tamějším prelátům, aby ty nepřístojnosti zakázali.⁴⁴ Ale zvyk zůstal ještě dlouho zvykem. Dne 23. 5. r. 1229 přijal Řehoř IX. do své ochrany klášter osecký.⁴⁵ Listem ze 7. 6. 1230 nařídil mohučskému arcibiskupovi a všem jeho sufragánům, opatům a prelátům, aby chránili opatky a sestry kláštera cisterciáckého v Oslavanech proti zlodějům a útočníkům. Za rok potom vzal Řehoř IX. klášter oslavanský do své ochrany, potvrdiv všechny jeho statky, práva a svobody.⁴⁶

Dne 18. června 1231 přijal Řehoř IX. do své ochrany panenský klášter v Doubravniku a potvrdil jeho statky. V únoru 1233 nařídil olomuckému biskupu Robertovi chránit klášter doubravnický před sužovateli.⁴⁷

Rytířové zderazští soudili se s cisterciáckými opaty, oseckým a plasským, a s kterýmsi kanovníkem pražským o desátky a o jiné majetkové věci. Spor marně rozsuzoval opat strahovský. Řehoř IX. nařídil biskupu a dvěma hodnostářům vratislavským spor ukončit.⁴⁸

Podobný spor vedli rektor od sv. Michala ve Znojmě s mistrem špitálu sv. Jana v Kounicích. Rozkazem z 20. 5. 1235 nařídil Řehoř IX. biskupu olomuckému Robertovi, aby spor ukončil.⁴⁹

Do své ochrany přijal Řehoř IX. 2. 7. 1233 klášter benediktinek u sv. Jiří v Praze a 27. 8. 1235 klášter cisterciáček Porta coeli, založený královnou Konstancí v Předklášteří u Tišnova.⁵⁰

V roce 1237 dne 29. 9. přijal Řehoř IX. do své ochrany premonstrátský klášter v Zábrdovicích a potvrdil jeho statky.⁵¹

Mistra a bratry špitálu Sv. Ducha v Brně přijal Řehoř IX. do své ochrany 17. 5. 1240 a potvrdil jim patronátní právo na Křižanov a na některé vsi (Lucz a Radomilice).⁵²

Pro povznesení řeholní kázně nařídil Řehoř IX. 20. 4. 1234 benediktinům břevnovským a kladrubským, cisterciákům nepomuckým a plasským, aby podle kánonů všeobecného koncilu svolali řádové kapituly k poradám, a donutili všechny převory a opaty diecése pražské a olomucké, aby se kapitul účastnili.⁵³ Listem z 8. 6. 1234 poučil strahovského opata, jak by měl některé výstřednosti svých řeholních kanovníků napravit.⁵⁴

Velkou oporu měla tehdy Církev v nových řádech, dominikánském a bratří Menších; proto je Řehoř IX. všemožně chránil a

doporučoval. V archivu dominikánského kláštera olomuckého mají autograf Řehořův z 10. května 1227, jímž je duchovenstvo žádáno o blahovůli k dominikánům. List stejného obsahu dostal i biskup Robert: »Poněvadž rozmohla se nemravnost a ochladla láska přemnohých, ejhle, vzbudil Pán řád milovaných synů, bratří Kazatelů. Nehledajíce svého, nýbrž co Kristovo jest, oblíbivše si dobrovolně opovrhovanou chudobu, oddali se hlásání slova Božího. Chtějí porážeti kacířství a jiné smrtonosné mory vyhubiti. Sledujeme tedy jejich svatý úmysl a jejich potřebnou službu blahovolně a umínili jsme si, že vám všem je srdečně doporučíme. Prosíme a vybízíme v Pánu lásky vaše a poroučíme vám listem apoštolským, abyste milované syny, bratry Kazatele, z úcty k Bohu a k službě kazatelské, již jsou pověřeni, dobrotivě přijali a lid sobě svěřený důtklivě napomenuli, aby slovo Boží z jejich úst zbožně přijímal a jim se zpovídal; jest jim totiž autoritou naší dovoleno zpovídati a pokání ukládati. Také je z úcty k nám a k Apoštolské Stolicí v jejich potřebách štědře podporujte, aby vaši lidé, vašim napomenutím připravení, jejich slova přijali a stali se dobrou a úrodnou zemí, jež místo hloží nepravosti přináší osení ctnosti; aby řečení bratří, vašim přičiněním přijatí, svou službu snadněji dokonali a kýžené ovoce své práce a účel, totiž spásu duší, klidili. Poněvadž však často se skrývají nepravosti pod pokličkou ctnosti, a anděl satanův se velmi často přetvařuje v anděla světla, poroučíme vám autoritou tohoto listu, kdyby nějací lidé, vydávajíce se za členy řádu Kazatelského, kázali ve vašich krajích ze ziskuchtivosti a tím řád, jenž slíbil zachovávat chudobu, do špatné pověsti uváděli, abyste takové podvodníky zatkli a odsoudili.⁵⁵

První dominikány usadil v království českém bl. Česlav asi r. 1224 v Praze u sv. Klimenta. V letech 1226 nebo 1227 byl založen dominikánský klášter v Olomouci u sv. Michala. První dominikáni olomučtí, kteří jsou roku 1230 zaznamenáni, sluli: převor Děťřich a bratr Zbramír. Roku 1240 měli dominikáni kláštery v Praze, v Hradci Králové, v Olomouci, v Jihlavě, v Brně a ve Znojmě.

Bratří Menší byli pozváni do Čech kněžnou bl. Anežkou asi v letech 1224 nebo 1225. Podle kronikářů české františkánské provincie založil jim král Přemysl Otakar I. kostel a klášter sv. Jakuba v Praze, kam se nastěhovali roku 1233. Již v roce 1230 byl konvent bratří Menších v Olomouci, jak svědčí listina, na níž jsou podepsáni: br. Valentin, kvardián olomucký, a br. Rudolf.

Hnutí františkánské mocně zapůsobilo na mladistvou dceru krále Přemysla Otakara I. kněžnu Anežku. Srdce jí hořelo, když slyšela vyprávět o sv. Františku, o Antonínu Padovském, o své

příbuzné Alžbětě Durinské, o »madoně« Kláře a chudých paních u sv. Damiána v Assisi. Její nadšení pro ideály sv. Františka nezůstalo planým ohněm. Již roku 1233 založila špitál pro nemocné a zřídila při něm bratrstvo, jež mělo pečovat o nemocné. Z bratrstva vyvinul se brzy řád křížovníků s červenou hvězdou, řídící se řeholí sv. Augustina. Prvním sídlem špitálního bratrstva byl kostel sv. Haštala. Za dvě léta odstěhovalo se bratrstvo ke kostelu sv. Petra v Německé ulici na Poříčí a 21. 5. 1252 byl položen základní kámen velkého špitálního kláštera s kostelem u Juditina mostu.

Na Anežčinu žádost poslal Řehoř IX. r. 1233 do Prahy několik klarisek, nazývaných tehdy všeobecně Chudými paními od sv. Damiána v Assisi. Jestli první klarisky přišly do Prahy přímo z Assisi nebo z jiného kláštera, snad z Tridentu či z Ulmu, nelze přesně určit. Anežka vybudovala pak české Assisi v Praze na Františku, vystavěvši tam dva kláštery s příslušnými kostely, jeden klášter pro klarisky, druhý pro bratry Menší, kteří se měli starat o duchovní i hmotné potřeby klarisek. Na sv. Martina r. 1233 vstoupilo k pražským klariskám sedm panen z nejpřednějších šlechtických rodin českých. Brzy potom o svátcích svatodušních 11. června 1234 vstoupila ke klariskám i kněžna Anežka. Slavnosti té se zúčastnilo sedm biskupů a celý královský dvůr, královna Kunhuta, Anežčina matka Konstancie, mnoho knížat a pánů českých a mnoho lidu různých stavů a národností. Zvěst o vstupu královské dcery české do kláštera, naplnila všecek křesťanský svět radostným obdivem. Zaplesal nad událostí tou zvláště Řehoř IX., dávný příznivec hnutí františkánského, a poctil Anežku listem z 30. srpna 1234: »Řehoř, v Kristu nejdražší dceři Anežce, sestře v Kristu nejdražšího syna našeho, jasného krále českého atd. Slyšeli jsme nedávno o tvé upřímné horlivosti a o zápalu zbožnosti a jsme naplněni radostí jako vůní hojného pole, jemuž požehnal Pán. Pozorujte v druhé Anežce lásku, již mnohé vody nemohly uhasiti, děkujeme a chválíme dárce všeho dobra, který ti milosrdně vstúpil myšlenku, aby ses spojila s moudrými dívkami a bezpečně očekávala s hořícím světlem jeho nenadálý příchod. Anežko, Anežku (sv. mučednici římskou) následujíc, ač sličná a mladistvá, nedala ses omámiti vnadidly, ani mocí, ani svěsti slávou časnou, nýbrž za nic jsi měla přízeň světa a nadbytek věcí pozemských. Tělo jsi donutila sloužiti duchu. Odřeknuvši se všeho pomíjejícího, zvolilas v řadě uzavřených řeholnic, v čistotě srdce i těla sloužiti nebeskému ženichu, jemu jedinému slavným slibem se zasvěcujíc a žádajíc státi se z královny služebnou toho, jenž poníživ vznešenost božskou a podobu služebníka přijav, povyšuje ponížené k spáse. Proto v Kristu nejdražší náš syn, jasný

král český, tvůj rodný bratr, pozoruje, že jsi s nebe poslána silou Ducha a žářem lásky ke Kristu a že tvůj úmysl jest od Boha dán, zdržuje city lásky bratrské a dobrotivě přispívaje, daroval Církví římské pole u Prahy k zřízení kláštera se špitálem ke cti sv. Františka, v němž jsi ustanovila se uzavřítí s jinými sestrami.« A Řehoř IX. přijímá oboje do práva, do vlastnictví a do ochrany apoštolské.⁵⁶ O den později, 31. 8., udělil papež všem věřícím z Čech a z Polska, kteří s příslušnou uctivostí navštíví klášter sv. Františka v Praze v den posvěcení jeho kostela, 1 rok odpustků, o výročí posvěcení a o svátku sv. Františka 40 dní odpustků. Jiným listem z téhož dne nařídil papež saskému ministru bratří Menších br. Janovi a českému kustosovi bratří Menších br. Janovi, aby ustanovili Anežku, sestru krále českého, opatky kláštera sv. Františka v Praze. Dne 4. září 1234 poručil pražskému biskupu Janovi, aby kláštera sv. Františka v Praze, jenž jako první saze-nice chudobných klarisek v Čechách je pod právy a ve vlastnictví sv. Stolice, nikdo neobtěžoval.⁵⁷

V květnu roku 1235 potvrdil Řehoř IX. na žádost panny Anežky, sestry královny, rektorům a bratřím špitálu sv. Františka v Praze vesnici Rakšice, darovanou jim i s lukami, s pastvisky a se všemi náležitostmi mor. markrabětem Přemyslem,⁵⁸ potom vesnice Hloubětín a Borotice se všemi dvorky k nim náležejícími, také kostel sv. Petra s dvorem a vsí Rybník, což vše bylo darem české královny matky Konstancie. Anežce, opatky pražského kláštera sv. Františka, a jejím sestrám klariskám daruje špitál sv. Františka, postavený Anežkou na pozemku Církvě římské, a ustanovuje, aby ten dům nikdy nebyl od kláštera sv. Františka odloučen.⁵⁹ Slo o dům, v němž bydleli bratří Menší, kteří se měli o duchovní i hmotné potřeby klarisek starat. Téhož roku dne 25. 7. přijal Řehoř IX. opět do apoštolské ochrany klášter sv. Františka v Praze, potvrdil Anežce a sestrám jeho statky, majetky, svobody a výsady a současně ustanovil, aby služby Boží tam byly konány podle obyčeje Církvě římské, vyjímaje zpěv žaltáře, jež smějí odbývat podle žaltáře galikánského, totiž podle latinského překladu sv. Jeronyma, kterýžto způsob hodinkové modlitby odedávna ve Francii se ujal.⁶⁰ V některých ženských řeholích je klauzura (uzavřenost) tak přísná, že řeholnice jsou při mši sv. v chóru za oltářem, kněze sloužícího vůbec nevidí, vyjma snad při podávání sv. přijímání, které se jim podává malým okénkem do chóru. Opatky Anežku bylo po mešních obřadech teskno. Také vypožadovala, že sestrám, které přišly do Prahy z Itálie, není možno pro zdejší drsnější podnebí tak se postít, jak se postívaly v Itálii, a chodit v prostých vlňných hábitech, jak chodívaly sestry u sv. Damiána v Assisi. Třebas Anežka nadále tuhé

posty zachovávala, až ji musila sv. Klára v té věci mírnit, přece v zájmu ostatních sester požádala sv. Stolicí o nějaké dispense od strohé řehole. Řehoř IX. 4. dubna 1237 dovolil Anežce, aby pětkrát do roka směla býti na mši sv. v chóru a hledět na celebrujícího kněze. Dne 9. 4. 1237 dovolil klariskám pražským, aby opatkyňě směla podle rady visitátorovy osvobodit sestry od nařízení postit se v jisté dny o chlebě a vodě, rovněž aby sestry směly chodit v zimě v obuvi a oblékat si kožichy. Jinými dvěma listy potvrdil Řehoř IX. nová darování krále Václava a biskupa Jana klášteru sv. Františka a špitálu sv. Františka v Praze.⁶¹

Sv. František miloval prostotu. Bylo těžko přiměti jej k tomu, aby napsal svému řádu nějaká pravidla. »Bůh nejvyšší sám mi zjevil,« praví sv. František, »že mám žítí podle způsobu sv. evangelia. A já jsem to dal napsati několika prostými slovy a pan papež mi to potvrdil.« S prohlášením Františkovým nebyly ovšem spokojeny úřady; ty chtěly mítí řeholi právnícky vypracovanou. Pro klarisky u sv. Damiána přesnou řeholi vypracoval a dal schválit jejich kardinál protektor Hugolin, potomní papež Řehoř IX. Řehole ta byla napsána podle vzoru benediktinského, s přísnou klausurou, s ročním noviciátem, s profesí a s jinými předpisy řeholního života ženského. Při tom chtěl Hugolin, aby klarisky přijaly aspoň nějaký společný majetek na udržování klášterů. Majetek ten by náležel Církvi, jež by jej klariskám dávala na výživu sester. Proto byl i pražský pozemek, na němž bylo vybudováno české Assisi, darován napřed Církvi římské. Sv. Klára, plná ducha Františkova, byla Hugolinovou řeholí nemile dotčena a vyprosila si, aby směla se svými sestrami aspoň v Assisi u sv. Damiána žítí podle rady a návodu Františkova. Šlo jí zvláště o výsadu úplné chudoby, aby klášter neměl nejmenšího majetku, aby sestry žily jen z práce svých rukou a z almužny. Kněžna Anežka poznala františkánství již z druhé ruky, od bratří Menších z Německa, a jako klariska vázala se sliby řehole Hugolinovy. Teprve od sester z Itálie příšlých a z dopisů sv. Kláry vnikla hlouběji do ducha Františkova a dala se uchvátit františkánskou pokorou a chudobou. Škoda, přeškoda, že v archívních pokladech se posud nenašly listy Anežčiny, posílané sv. Stolicí, anebo sv. Kláře. Tu bychom teprve poznali čilého a podnikavého ducha Anežčina, ducha opravdu přemyslovské energie, uchvácené ideály sv. Františka a sv. Kláry. Chtějíc se úplně přizpůsobit duchu sv. Františka a své duchovní vůdkyňě sv. Kláry, zřekla se Anežka všech majetků, darovaných jejímu klášteru v Praze, složila úřad opatkyňě a dala se nazývat starší sestrou. Od sv. Kláry si vyžádala kratičká pravidla Františkova, kterými se řídily sestry u sv. Damiána, a prosila Řehoře IX. o schválení svého jednání. Dne 15. dubna

1238 přijal Řehoř IX. odstoupení špitálu sv. Františka v Praze z majetnictví opatkyne Anežky a jejích sester, dovolil jim, aby nikým nebyly nuceny přijímat nějaké majetky za své vlastnictví, a listem ze dne 27. dubna 1238 daroval špitál svatého Františka v Praze, jehož vlastnictví Anežka se zřekla, mistru a bratrům špitálního řádu pražského.⁶² Provinciál a převorové řádu dominikánského dostali současně od papeže na 5 roků právo navštívit špitální bratrstvo, nyní i majetkově osamostatněné, a jeho stanovy podle potřeby změnit.⁶³ Listem z 5. května 1238 zmínil papež pro pražské sestry v něčem svou »hugolinskou« řeholi: Sestry smějí napříště v neděli i ve čtvrtek jísti mléčnou stravu, nemusí se postit o svátcích velikonočních, mariánských, o svátcích sv. apoštolů, na Narození Páně a v čas zřejmé potřeby, na př. v nemoci. Opatkyne smí v potřebných případech udílet prominutí od postu. V době postní, kdy podle řehole směly sestry jísti jen chléb a pít vodu, smějí jísti i jiná jídla postní. Dále dovolil papež sestrám pro zdejší drsné podnebí oblékat dvojí hábit, škapulír a plášť s podšívkou i s kožíškem. I krk si smějí proti chladnu něčím obalit. Také smějí léhat na slaměných nebo na senných poduškách.⁶⁴ Listem z 9. 5. 1238 Řehoř IX. nesmírně chválí Anežku a vyzývá ostatní, aby si osvojily její ctnosti. Protože v listě tom nejmenuje papež Anežku opatkyní, nýbrž jen služebnicí Kristovou a přeslavnou pannou, má se za to, že mlčky přijal Anežčino zřeknutí se úřadu opatkyne. I když se však Anežka úřadu vrchní představené zřekla a slula pak jen starší sestrou, zůstala až do smrti vůdčí osobou svého konventu. Nejdůležitější prosbě Anežčiny, aby jí schválil na lístku přiloženou řeholi, která u sv. Damiána v Assisi byla prý zachovávána, papež ovšem nevyhověl a z důvodů kanonických ani vyhovět nemohl. Řehole ta, byť ideálně skvělá, nevyhovovala plně kanonickým předpisům. Hodila se výtečně pro svaté duše, jakými byly Klára, Anežka a jiné a jiné; ale do klášterů, ani do klarisských, nevstupují jen svatí, nýbrž i lidé, kteří zůstávají dlouho, snad až do smrti, tuze lidskými a křehkými, pro něž je třeba řehole s brzdou i s pohonem. Papež píše Anežce, že sv. František odevzdal Kláře a jejím družkám, jakožto znovu zrozeným dětem, nikoli hutný pokrm, nýbrž takový, jaký se mu zdál vhodný, totiž životní pravidlo jako mléčný nápoj. »A toto pravidlo,« pokračuje papež, »jsi nám před nedávnem poslala na nějakém lístku po milovaném synu, převoru pražského špitálu sv. Františka, muži to úplně důvěryhodném a prozíravém, pokorně prosíc a žádajíc, abychom apoštolskou mocí potvrdili způsob, složený z řečeného již pravidla a z některých kapitol, jež jsou v řeholi řádu sv. Damiána, ježž nám týž muž pod pečeti tvou odevzdal.« Připomínajíc Anežce záslužnost poslušnosti k rozkazům

nejvyšší hlavy Církve, prosí ji papež, aby zachovávala a ostatní sestry přiměla zachovávatí řeholi, kterou jim sám dříve poslal, a uděluje jim při tom plnomocné odpustky. Nebrání Anežce zachovávatí pravidla přijatá od sv. Kláry, avšak výslovně připomíná, že k zachovávaní jich není zavázána, ježto nejsou církevně schválena.⁶⁶

Jako klášterní představená byla Anežka odpovědná nejen za duchovní vzrůst, nýbrž i za zdraví svých podřízených sester. Strohá řehole však nesvědčila zdraví sester příšlých do Čech z Itálie. Anežka se radila se sv. Klárou. V třetím dopise odpověděla sv. Klára Anežce takto: »Poněvadž tělo naše není ze železa, ani naše síla z kamene, ale mdlí tvorové jsme a mnohým neduhům podrobeni, proto vás v Pánu prosím, abyste v přísnostech újmy, jichž jste, jak poznávám, velkou milovnicí, nepřeháněla a se mírnila, tak abyste živa jsouc a v Pána doufajíc, rozumnou službu Hospodinu prokazovala, a obětí svou solí rozšafnosti chutnou přinášela. Buďte nám v Pánu zdráva, jak si sama přejete, mne pak a mé sestry svým zbožným sestrám poroučejte.«⁶⁷ Po této odpovědi sv. Kláry požádala Anežka sv. Stolicí, aby pražským klariskám byly uloženy posty, které zavedl sv. František. Již 18. prosince 1238 odpověděl papež nové opatkyni pražské kladně: »Přemilá sestra Anežka předložila nám nějaké pravidlo o postech, jak je prý sv. František uložil.« A papež cituje doslovně úryvek z třetího listu sv. Kláry, jež Anežce napsala o postech: »Mimo slabé a neduživé, kterým sv. František ve vši pečlivosti dáti schvaloval, ba i dávati rozkázal jakékoli pokrmy, není žádné z nás, která je těla zdravého a silného, dovoleno požívati jiných krmí, nežli postních, a to v den sváteční i všední. Potom postiti se máme každý den v újmě, vyjma neděle, den Narození Páně, kdy se můžeme dvakrát za den najísti, podobně i v obyčejný čtvrtek, jak by se komu líbilo, takže v tyto dny, komu není libo, postiti se nepotřebuje. My pak, zde bydlící sestry, dokavad jsme zdravý, každý den se postíme, vyjímajíce neděle, Narození Krista Pána a všechny dny po velikonočních, jak nás tomu řehole sv. Otce Františka vyučuje. Na výroční svátky Panny Marie a sv. apoštolů k postům vázány nejsme, leč by takové svátky připadly na pátek; a jak jsem již podotkla, které jsme zdravý a povahy silné, vždy požíváme postní pokrmy.« — Papež schválil toto postní pravidlo pro pražské klarisky, aby je zachovávaly místo postních předpisů, uložených jim v posavadní řeholi.⁶⁷ I tyto ve prospěch tělesně slabších sester zmírněné postní předpisy jsou ještě velmi přísné, a žádost Anežčina o toto zmírnění nezastiňuje ani trochu její svatosti.

Jak se Řehoř IX. z Anežky Přemyslovny radoval, vidět z jeho

listu, zaslánoho 7. 6. 1235 královně kastilské Beatrici, sestře české královny Kunhuty a manželce sv. krále Ferdinanda. Papež jí líčí ctnosti sv. Alžběty Durinské, právě za svatou prohlášené, a připisuje i chválu na Anežku, kterou prý Alžběta opojila nápojem milosrdenství: »V útlém věku a v těžkých okolnostech žije v nebeském obcování. Jako před jedovatými hady uprchla před korunou císařské důstojnosti, všeho zbavena uchvátla vítězný prapor kříže a kráčí vstříc svému nebeskému snoubenci Kristu s rozžatou svítilnou, provázena jsouc zástupem panen Božiu zasvěcených.«⁶⁸

Ze styků bl. Anežky se sv. Klárou a z Anežčiny korespondence se sv. Stolicí je vidět, že Anežka, jako dcera královská, byla prostřednicí mezi klariskami a sv. Stolicí. Vlivem Anežčiny doufala sv. Klára dosíci, aby klariskám bylo právně dovoleno žítí podle původní řehole, dané jim sv. Františkem, a ne podle tak zv. »hugolinské« řehole.

Polsko bylo v těch dobách rozdrobeno na různá vévodství, jejichž páni se navzájem potírali občanskými válkami. Řehoř IX. podle možnosti usmířoval rozvaděné panstvo, ujímal se utlačovaného a utiskovaného duchovenstva. Biskupa krakovského Iva jmenoval metropolitou krakovským a velmi se zasloužil o rozšíření řádu dominikánského v Polsku. Když Svatopluk Gdánský se svými bratřími daroval jakýsi pozemek dominikánům, pozvali si někteří páni pohany a olupovali a zajímali křesťany obrácené dominikány. Papež rozkázal biskupům polským 5. 5. 1227, aby postihli za to polské pány církevními tresty; také měli napomenout vévodu Leška, aby nesušoval duchovenstva.⁶⁹ Vřelým listem z 23. 5. 1227 zastal se Řehoř IX. ovdovělé vévodkyně opolské Violy a ovdovělé vévodkyně sandoměřské Křimislavy a jejich dětí, nařídív vévodu mazovskému Konrádovi, aby vrátil, co jim vzal. Byly v ochraně Apoštolského Stolce; král Koloman byl tedy papežem vyzván, aby jejich statky chránil.⁷⁰ Roku 1235 potvrdil Řehoř IX. smlouvu mezi knížetem slezským Jindřichem a vévodou polským Vladislavem, že řeka Varta bude tvořit hranici jejich říší.⁷¹ Duchovenstva, vyssávaného knížaty různými tvrdými daněmi a dávkami, se Řehoř IX. ujal roku 1236, nařídív svému legátu Vilémovi, aby donutil polská knížata, aby svého kněžstva nesušovala nespravedlivými daněmi a přírážkami.⁷² V Polsku se zahnízdil zvláštní zlovyk, že vévodové usazovali na farách své myslivce a nutili kněžstvo, aby nevítané hosty dlouho a nákladně živilo. Zřízenci, kteří pánům sřezili a krmili lovecké sokoly a starali se o chov jejich bobrů, bývali trestáni pokutami až do 70 marek, když některý sokol nebo bobr pošel, anebo se ztratil. Řehoř IX. zakázal ty zlovyky a pohrozil polským knížatům cír-

kevními tresty, jestliže zákazu neposlechnou.⁷³ Věci ty se zdají maličkostmi, ale do té doby nebylo kromě papeže nikoho, kdo by se proti tíživým maličkostem ozval.

Uherský král dal ve středních Uhrách pohostinství asijskému národu kumánskému, hledajícímu ochrany před Tatary. Ostřihomský arcibiskup Robert pečoval o obrácení divokých Kumánů na víru křesťanskou. Řehoř IX. horlivého arcibiskupa velmi pochválil, jmenovav jej legátem pro Kumány, a dal mu i moc, udělit 100 dní odpustků všem, kdo prací anebo penězi pomohou vystavět v táboře kumánském kostel a kněžské obydlí.⁷⁴ Také požádal převora dominikánského, aby arcibiskupu Robertovi, jenž tolik Kumánů pokřtíl a dominikánského kněze Teodorika ustanovil za jejich biskupa, ochotně poslal schopné řádové bratry na pomoc misionářskou.⁷⁵ Dominikáni poslechli a pracovali ze všech sil mezi Kumány. Papež se velmi radoval z pokřesťanění části divokého národa kumánského, projevil svou radost i zvláštním listem, křesťanským Kumánům zasláným, vzal je do své ochrany a ustanovil, že jejich biskup bude podléhat přímo sv. Stolicí. Dominikánským kněžím, kteří pracovali mezi Kumány, udělil moc, aby směli svým kumánským posluchačům udělit za vyslechnutí kázání 20, 30 až 40 dní odpustků.⁷⁶ Bohužel zůstala velká část národa kumánského pohanskou a nakazila svou pohanskou surovostí a svými zlozvyky i domácí obyvatelstvo. Po příchodu Kumánů do Uher bylo opět v Uhrách slyšet o modloslužbě, o plenění kostelů a o různých druhích nemravnosti.⁷⁷

Roku 1233 poslal Řehoř IX. do Uher kardinála Jakuba z Preneste, aby vymohl církvi i lidu trochu svobody a odstranil z křesťanského království nekřesťanské zvyky, na př. smíšená manželství s nevěřícími a manželské rozluky, povolované nesvorným manželům úřady světskými. Když legát žádoucích úspěchů nedosáhl, postihl krále a hrdé magnáty uherské klatbou a interdiktum. Arcibiskup Robert však nevyhlásil ani klatby, ani interdiktum, ano radil králi, aby si církevního trestu nevšímal. Papež arcibiskupa přísně pokáral za jeho neposlušnost a rozkázal mu, aby buďto ihned poslechl, anebo do 4 měsíců se dostavil k sv. Stolicí.⁷⁸ Místo neposlušného arcibiskupa byl pověřen biskup bosenský, aby řečené tresty na krále a magnáty vyhlásil; dostal však i plnou moc, potrestané rozhřešit, jestliže splní církevní požadavky. Obává se, aby se král nemstil na biskupu bosenském, poprosil papež krále Ondřeje, aby se na bosenského biskupa a na jeho druhy mehoršil; majíť od sv. Stolice uloženo klatbu vyhlásiti. Konajíť tedy jen svou povinnost a zaslouží si lásky Stolice Apoštolské.⁷⁹ Konečně uvolil se král Ondřej vyhověť církevním požadavkům a byl klatby zproštěn. Papež poručil přesně prozkoumat

jednotlivé body královské korunovační přísahy, aby se vědělo, k čemu vlastně se král zavázal a jaké má povinnosti. Král slíbil, že bude dávat kostelům, jež poškodil, po 5 let 2000 stříbrných marek ročně. Poněvadž však příjmy královské se velmi zmenšily, prodloužil papež platební lhůtu na 10 let po 1000 markách ročních. Také zakázal všem stíhat krále a jeho rodinu církevními tresty bez zvláštního svolení sv. Stolice. Dvorní kaplani, kteří v době interdiktů sloužili králi mše svaté a propadli suspensi, dostali právo vyžádat si rozřešení.⁸⁰ V srpnu 1235 vdávala se dcera Ondřejova Jolanta za krále aragonského Jakuba. Papež schválil svatební smlouvu, podle níž měl král Ondřej vyplatit Jolantě věno 12.000 stříbrných marek, a to ve splátkách, které měli vybírat biskup pětikostelecký a mistři řádu templářského a johanitského.⁸¹ Téhož roku rozlehla se král Ondřej se světem a nástupcem jeho se stal Bela IV. V té době bylo latinské císařství cařihradské velmi tísněno Bulhary a jinými s nimi spojenými barbarskými národy. Prosbu za prosbou docházela z Cařihradu k papeži o pomoc, o rychlou pomoc. Vroucími listy přimlouval se Řehoř IX. u krále Bely, aby ohrožené říši pomohl, je prý jí nejbližším křesťanským sousedem. Svému vyslanci, biskupu perusijskému nařídil, aby uložil králi Belovi za pokání táhnout Cařihradu na pomoc. Ale král měl plno starostí doma se svými nepoddajnými magnáty a již hrozilo také Evropě, a zvláště Uhrám, nebezpečí vpádu tatarského: Předtucha vpádu tatarského způsobila, že král Bela nedovolil biskupům uherským odcestovat na koncil papežem svolávaný, vymlouvajje se papeži na různé obtíže, zvláště na nebezpečí cest, třebaš papež svou prosbu opětoval a svým listem královny důvody vyvrátil.⁸² Obavy před Tatary nebyly liché. Asijský národ mongolský, u nás Tatary zvaný, o němž dříve málokdo věděl, stal se ve století 13. ohromným nebezpečím národů asijských i evropských. Taktika denně rostla do obrovských rozměrů tatarská říše, udržovaná děsným násilím a nejužší organizací. Jakýsi tajemný strach naplňoval lidi již napřed takovou hrůzou před Tatary, že se jim v četných krajích ani nebránili. Perský kronikář píše, že do hustě obydlené vesnice přijel jediný tatarský jezdec, vyvolal obyvatele z domů a všechny je po řadě pozabíjel. Nikdo se nevzchopil k obraně. Chtějíce některou říši ovládnout, poslali tam napřed rozkaz, aby se jim všichni vzdali a za pány je uznali. Ale, ať se jim lidé vzdali nebo nevzdali, dopadli vždy stejně. Tataři přiletěli na svých rychlých koních jako bouře, rozdělili se na několik houfů a v několika dnech zpusťošili, obrali a dožebračili napadenou zemi dokonale. Koho nezabili, odvedli do krutého otroctví. Roku 1237 vpadl tatarský vůdce Batu do Evropy, dobyl Kijeva a Moskvy a mířil do Polska a Slezska.

Dne 9. dubna 1241 strašnou porážkou porazil slezské vojsko u Lehnice a vpadl na Moravu, kterou daleko široko poplenil, obyvatelstvo vyvraždil a všech kraj, kudy táhl, zničil. U Olomouce vybil klášter Hradisko a poplenil statky templářské. Moravané utkali se s Tatary vítězně u Olomouce a viděli jejich bezmocnost pod sv. Hostýnem. Lidové podání, mariánská kaple, zbudovaná na Sv. Hostýně, děkovné pouti a pobožnosti, komané na Sv. Hostýně ke cti vítězné Královny moravské bl. Panny Marie, zápisy matrilky děkanství holešovského, autorita spisovatele Středovského, jsou jistě dostatečným dokladem o existenci bojů křesťanských s Tatary pod Sv. Hostýnem. Lid moravský nedověděl se o Sv. Hostýně teprve z rukopisu královédvorského, spíše se stalo opačně.⁸⁸

Z Moravy vtrhli Tataři do Uher, kam je již jiná jejich vojska východními průsmyky předešla, a zmocnila se vítěznou bitvou u Mohi nad řčkou Sajó 11. dubna 1241 veškeré uherské země, severně Dunaje se prostírající. Král Bela stěžl zachránil holý život útekem do Rakous a potom do Záhřebu, odkud pak se připravoval na osvobození svého království, až příliš žalostně vyplněného. V Uhrách pobýli Tataři do roku 1242. Dostavše zvěst o smrti svého velkého chána Ogotaje, odtáhli z Uher do Asie.

Pod svrchovanost krále uherského náležela v té době Bosna, kde náboženské poměry byly velmi smutné. V rozlehlé zemi bylo málo kněží a bludařství bogomilské mělo v hornaté zemi volné pole. K bludařům odpadl i bosenský biskup, k nim náleželi anebo jim přáli i majetní statkáři. Koncem května nařídil Řehoř IX. svému legátu Jakubovi, aby odpadlého biskupa sesadil a posvětil na biskupy dva nebo čtyři z mužů v zákoně Božím vzdělaných. Za rok potom oznámil prelátům a věřícím v Dalmacii, v Bosně, v Chorvatsku, v Srbsku a ve Slavonii, že posílá do Bosny, kde se kacíři rozmohli tak, že země lká jako poušť trním a kopřivami zarostlá, převora kartusiánského, vybaveného mocí papežského legáta, a prosí je, aby převora přijali radostně a jeho rozkazů poslouchali. Protože bosenská kacířstva nechovali se ke křesťanům jinak, než kacíři jiných zemí, vybídl papež svrchu uvedené věřící ke křížovému tažení proti bosenským kacířům a vzal křížáky do své ochrany. Kardinál Jakub jmenoval bosenským biskupem jistého Jana. Papež biskupa potvrdil, blahopřál mu k biskupskému povýšení, pochválil jej za horlivé kázání slova Božího a dovolil mu udělení posluchačům slova Božího týdně 10 dní odpustků. Po roce zažádal biskup Jan, dosužován pracemi a nepřátelstvím kacířským, aby směl z Bosny odejít. Ale papež jej vybídl, aby jen dále trpěl a spasitelně pracoval proti kacířům a jiným útočníkům, vždyť bojuje za víru. Aby měl biskup z čeho žít, nařídil papež opatu va-

nadínskému, aby odevzdal biskupovi peníze, jimiž se někteří křižáci z povinnosti křižácké vykoupili. Také přikázal bosenským dominikánům, aby dali biskupovi na misionářské práce obnos, odevzdaný jim bosenským vévodou Nikoslavem na stavbu katedrály. Dominikánům uherským nařídil, aby poslali do Bosny několik svých bratří slova i činů schopných, aby tam kázali a služby Boží pozvedli. Přispěním krále Kolomana a věřících byla zřízena v Bosně kapitula sv. Petra, jejíž majetky Řehoř IX. potvrdil. K víře katolické přihlásil se i bosenský vévoda Nikoslav. Když se zřekl kacířství slavnou přísahou, přijal jej papež do své ochrany a zakázal komukoli obtěžovat vévodu pro jeho katolickou víru. Přimluvil se také u krále Kolomana, aby Nikoslav podle dávného zvyku svých předků směl dávat i odbírat jiným libovolně některé zemské komitáty jako léna. Koloman, bratr krále Bely, měl již od svého otce Ondřeje svěřeno panství nad Bosnou od r. 1235. Papež jej jako správce té země potvrdil a vzal ho i jeho statky do své ochrany. Koloman se velmi přičiňoval o rozkvět víry katolické v Bosně a zasloužil si i pochvalu papežskou. Koncem roku 1238 pochválil jej Řehoř, že jeho přičiněním byly celé kraje očistěny od skvrn kacířstva a ozářeny světlem víry katolické; za rok potom opět Kolomana pochválil, že šíří víru katolickou a vyvyšuje církev. Nechť jen vytrvá v oddanosti k Bohu i k církvi. Ke katolickým knížatům bosenským náležel Žibislav, syn někdejšího bosenského bána Štěpána. Řehoř IX. přijal Žibislava a jeho statky do ochrany sv. Petra a své, pochváliv ho, že zůstal mezi knížaty bosenskými bludem nenakažen, jako lilie mezi trnám. Odporučil Žibislava do ochrany biskupa pětikostelského a arcibiskupa ostráhomského, aby nedopustili, aby kdo Žibislava pro víru sužoval.⁸⁴

Tatarský vpád a jeho hrůzy papeže velmi zamoutily. Nařídil dominikánům a bratřím Menším, cisterciákům a biskupu vacovskému, aby všude ve střední Evropě hlásali křížovou výpravu proti Tatarům, chystajícím se zničit země křesťanské. Králi Belovi projevil dvěma listy upřímnou soustrast nad zpusťením uherského království a slíbil, že s pomocí Boží se všemožně vynasnaží, aby mu k nabytí království pomohl a poradil. Dominikánům záhřebským poručil, aby nedopustili, aby někdo králi a jeho rodině ublížil, a aby donutili všechny škůdce a ty, kteří by se Belova území zmocnili, aby vše králi vrátili. Biskupa vratislavského pověřil, aby chránil řeholnice uprchlé před Tatary z kláštera třebnického a zoslal je do klášterů slezských a moravských.⁸⁵

Šťastnější doby prožívali tehdy ve Španělsku. Nad Kastilií a později také nad královstvím leonským vládl tehdy po 35 let světec, král Ferdinand III., zakladatel sjednoceného Španělska.

Trvaje na zásadě, že nutnou podmínkou silného státu je spravedlnost k Bohu i k lidem, zlepšoval dosavadní zákony a dbal, aby byly zachovávány. Vedl sedm válečných výprav proti mohamedánským Maurům. Radili mu, aby zvýšil válečné přírázky, ale svatý král radu odmítl: »Bojím se kletby chudobné ženy víc, než všech armád maurských.« Radili mu tedy sáhnout na klenoty a na jmění církevní. I tu radu Ferdinand odmítl: »Od duchovních žádám, aby se za mne modlili. Ten, jenž mě na trůn povolal, jest dosti bohat, aby mi pomohl.« V dobytých územích budoval chrámy a pečoval o rozkvět náboženství křesťanského, ale nikoho, ani mohamedány, ani židy nenutil k přijetí víry křesťanské. R. 1236 dobyl král Ferdinand Cordovy, potom Sevilly a Cadizu. Do roku 1252; kdy sv. Ferdinand zemřel, zbyla Maurům ve Španělsku jen Granada. Byl by i té dobyl, ale slíbilv kdysi vladaři granadskému mír, slovo dodržel a nedal se nikým pohnouti k válce s Granadou. Jak šťastné časy nadešly Španělsku, píše Ferdinandův vrstevník, biskup Lukáš de Tuy: »Králové bojují vítězně za víru, biskupové a opati stavějí chrámy a kláštery, a lid provozuje orbu v pokoji. Všichni jsou Ferdinandem a jeho matkou Berengarií štědře podporováni.« Řehoř IX. se radoval z úspěchů Ferdinandových a nařídil arcibiskupu toledskému a jiným biskupům, aby ze jmění církevního dali králi Ferdinandovi, jenž právě dobyl Cordovy a chystal se dobýt jiných území, úpících pod jařmem maurským, všude velmi obětavě křísil náboženství křesťanské a služby Boží zveleboval, 20.000 zlatých. Když byla znovuzřízena diecése segovská, vybídl papež opět biskupy španělské, aby chudobné diecési pomáhali v potřebách, než se vzmuže.

Roku 1229 působil v Aragonii apoštolský legát Jan, biskup sabinický. Jeho úkolem bylo rozloučit manželství aragonského krále Jakuba s Eleonorou Kastilskou, uzavřené nezákonně pro překážku velmi blízkého příbuzenstva. Také měl vybídnout krále Jakuba ke křížové výpravě proti mohamedánským Maurům. Legát se úkolu svého zhostil skvěle. Papež jej pochválil, že si vede dobře a získává si ctností všude nejlepší pověst. Pochválil i krále Jakuba za jeho úctu a oddanost k Církvi a slíbil mu, že se smí jménem papežovým od nuncia Jana Buchadose dáti korunovat, aby však jen počkal na vhodnější dobu. Duchovenstvu i laikům rozkázal, aby svému králi pomáhali. Syna královského Alfonsa, zrozeného z nezákonného manželství s Eleonorou, prohlásil Řehoř IX. za syna zákonitého, schopného všeho dědictví otcova. Už od roku 798 byla Mallorca, největší ostrov ze souostroví balearského, pod panstvím arabským. Dávne tamější biskupství bylo Araby zrušeno. Roku 1229 dobyl král aragonský Jakub Mallorky a vrátil jí křesťanskou svobodu. Listem z 15. 7. 1237 obnovil

Řehoř IX. někdejší biskupství na Mallorce, jež trvá dosud.⁸⁶

Zle se měla tehdy církev v Portugalsku. Král Sancho a jeho lidé přivlastňovali si různé církevní majetky a ukládali kostelům veliké daně. Králův bratr urážel duchovenstvo a zavraždil některé duchovní, zaměstnané v pisárně královské. Papež uložil napřed biskupovi ze Zamory, aby krále napomenul. Později rozkázal arcibiskupu toledskému, aby krutého bratra krále vyloučil z církve. Témuž arcibiskupovi si roku 1238 papež stěžoval na krále portugalského, že sužuje kostely a duchovní břemeny téměř nesnesitelnými, že v Portugalsku není již ani stopy po církevních svobodách. Král dvakrát o vše oloupil a vyhnal nevinného děkana lisabonského Jana. Papež prosil arcibiskupa toledského, aby řečenému děkanu Janovi přičkl ze jmění biskupského a klášterního slušnou kongruu, aby měl z čeho žít, než se pronásledování utiší a děkan zase své služby nabude. Také krále samého papež napomenul, aby přestal církev sužovat a zavolal děkana Jana a jiné vyhnance do vlasti.⁸⁷

Ve Francii vládl tenkrát bratranec kastilského krále sv. Ferdinanda, rovněž světec, Ludvík IX. V letech 1226—1236 vládl pod poručnictvím své moudré matky sv. Blanky, potom jako samostatný panovník, na něhož ovšem vzácná matka vždy působila. Její známé slovo: Synu, raději bych tě viděla mrtvého, než smrtelným hříchem poskvrněného, udávalo směr celému životu Ludvíkovi. Ludvík byl muž vroucně náboženský, asketa na trůně, vzor křesťanského panovníka, člověk mírný, spravedlivý a rytířsky velkomyslný. Církvi byl synem nejoddanějším; nebyl však slepý k různým zlovykům, jež tu a tam v duchovenstvu se vyskytly. Z duše nenáviděl přetvářku a porušení daného slova; za ošklivý hřích považoval každou křivdu bližnímu učiněnou, porušení práva, krádež, loupež, i když se zdálo, že státní zájmy by něco podobného ospravedlňovaly. Pozvedl v říši své soudnictví, vydal velmi moudré mincovní a živnostenské zákony, přál lidem učeným i duchovním, založil a nadal ústav pro 300 slepců. I nejchudobnější člověk měl ke králi přístup. Ze šťastného manželství s Marketou z Provence měl Ludvík 11 dětí.⁸⁸

Papež Řehoř IX. brzo po svém nastoupení na stolec apoštolský vzal Ludvíka, jeho matku Blanku a veškeru rodinu do své ochrany, důtklivě napomenul francouzskou šlechtu, aby svému králi nijak nekřivdila, a v druhém roce své vlády poslal do Francie legáta Romana, kardinála jáhna od sv. Anděla, aby tam pomohl uspořádat záležitosti s Albigenými. Na prosbu Ludvíkovu nařídil Řehoř IX. svému legátu, aby svolal radu všech prelátů z okrsku své legace, aby rozhodli, jak naložit s územím okolo Rhony, postoupeným církvi hr. Rajmundem Toulousským. Protože fran-

couzští biskupové byli po válce s Albigenskými zahrnuti nesčetnými starostmi, poslal jim papež dominikány na výpomoc v úřadě kazatelském. Papeži velmi záleželo na míru mezi Francií a Anglií. Proto radil Ludvíkovi, aby králi anglickému vrátil jeho vlastnictví ve Francii, které Ludvíkův děd proti církevnímu zákazu obsadil a jež neustále bylo podnětem tolika sporů a vražedných bojů. Když se příměří s Anglií chýlilo ke konci, poprosil papež Ludvíka IX., aby prodloužil mír o 3 léta a obnovil svorné soužití s králem anglickým. I král Ludvík dostal se někdy do sporu se svými biskupy a potrestal je zábořem jejich statků. Úlohou papežovou bylo krále s biskupy usmířit a sporné záležitosti urovnat, což také se stalo. Královští úředníci dopouštěli se zvláště v bývalých krajích albigenských hrubých přehmatů proti kostelům a duchovenstvu, urážejíce a sužující biskupy, ukládající lidu nespravedlivé daně a poplatky, vyžídávající věřící různými sbírkami. I diecése pařížská si nařikala na nespravedlivé daně královskými úřady ukládané. Až do úřadoven papežských zalehl také náрек francouzských židů, že jsou o své majetky olupováni a uvalováni do nejžalostnější zebroty. Několika listy prosil papež Ludvíka a francouzské biskupy, aby stížnosti ty byly vyšetřeny a spravedlivě urovnány. V roce 1236 vydal Ludvík se svými barony nějaký zákon, kterým se duchovní cítili omezeni ve svých církevních svobodách. Papež poprosil Ludvíka o odvolání zmíněného zákona. Současně poprosil Ludvíka, aby donutil zpupné církevní rebely k poslušnosti a k církevní jednotě a ponučil jim nahradit škody způsobené kostelům.

Téhož roku hrozilo nebezpečí války mezi Francií a královstvím navarským. Papež nařídil biskupům francouzským, aby osobně šli ke králi, vyložili mu zlo, jež by válka přinesla oběma stranám, zvláště zájmům Sv. země, a aby krále Ludvíka přiměli k smíru s králem navarským a s jinými křižáky. Kromě toho prosil krále sám zvláštním listem, aby mír s Navarou zachoval.

Ludvík ve všem poslouchal papeže nejoddaněji, velmi nemile byl však dotčen papežovým sporem s císařem Bedřichem. Velmi se mu protivila Bedřichova přetvářka a jako pravého křesťanského rytíře jej pohoršoval Bedřichův postup ve Svaté zemi a jeho proticírkevní zločiny. Sv. Ludvík měl dost příčin vojensky vystoupit proti Bedřichovi a rozšířit své území a moc na úkor císařův, ale jeho otec, později i královna matka Blanka, uzavřeli s německým císařstvím dohodu dobrého sousedství. A Ludvík si vážil smluv a daného slova. Dovolil sice francouzským biskupům prohlásit na císaře klatbu papežem nařízenou, dovolil i duchovním penězi přispívat papeži na boje s císařem, ale osobně nic proti císaři nepodnikl. Když papež nabízel císařskou korunu Lud-

víkovou bratru Karlovi, Ludvík tu počtu odmítl. Daného slova neporušil. Jeho bratranec sv. král Ferdinand III. Kastilský jednal z těchto důvodů rovněž tak.⁸⁹

Poměr Řehoře IX. k mladému králi anglickému Jindřichu III. byl dobrý. Papež vyznamenal krále výsadou, že nikdo nesmí bez výslovného svolení svaté Stolice postihnout královskou rodinu církevními tresty. Biskupům anglickým nařídil, aby zastrašili barony od schůzí, konávaných při turnajích, při nichž kuli pikle proti králi. V roce 1231 dovolil králi, aby směl několik biskupů jmenovat svými rádci. Současně zakázal prelátům anglickým a irským stáhat bez veřejné příčiny a bez kanonického předchozího napomenutí královské úředníky církevními tresty. Bolestně překvapila papeže vražda apoštolského kurýra, spáchaná královými vasaly a lidmi. Listem ze 7. 6. 1232 stěžoval si Řehoř IX. králi Jindřichovi, že apoštolský kurýr, nesoucí papežské listiny ke cti království, pro obnovu počestnosti a pro nápravu zlořádů, byl od králových vasalů a služebníků na kusy rozsekán, jeho druh polo mrtev zanechán, listy rozházeny, papežská bula pošlapána. A král nepřekazil toho zločinu, ani se nepostaral o rychlé zadostučinění. Nechť tedy odčiní pokáním tuto urážku Boží, pohanu Cínkve a papeže, talkovou věčnou skvrnu svého království.

Událost ta nezkalila však nadále dobrý poměr papeže s králem. Papež věděl, jak je královská moc v Anglii zeslabena, a podpořoval krále různými výsadami, aby jeho moc zvýšil. Trval na požadavku, aby skotský král Alexander holdoval a věrnost slíbil králi anglickému, a pokáral Alexandra, že ještě tak neučinil. — Roku 1237 poslal Řehoř IX. na královu žádost do Anglie svého legáta Otta, kardinála od sv. Mikuláše. Kardinál byl od duchovenstva přijat napřed chladně, ale brzo si svou zručností a nezištností získal srdce všech. Uspořádal několik synod v Londýně, z nichž vydal několik reformních dekretů náboženskému životu velmi prospěšných.⁹⁰

V Dánsku trpěly Valdemarovy děti ještě v zajetí Jindřicha Zvěřinského. Řehoř IX. poručil knížeti, aby královské zajatce propustil na svobodu. Lundskému arcibiskupovi poslal pallium s podotknutím, že arcibiskup upsalský jako primas zemí severních má mu pallium odevzdat. Jak arcibiskupa Uffa, tak krále Valdemara, napomínal nejednou Řehoř, aby odstranili různé zlozvyky svých křesťanských poddaných; vřele se zastával dánských cisterciáků proti všem sužovatelům, duchovním i laickým, a vzal je do své ochrany. Lundským dominikánům udělil plnou moc rozhřešovat kající duchovní, prohřešivší se svatočůpectvím. Přivolil, aby král se oženil se slovanskou hraběnkou, doufaje, že tak ustane nenávisť mezi Dány a sousedními Slovy. Ze všech Řehořových listů

do Dánska adresovaných ozývá se otcovské přání, aby dbali církevních zákonů.⁹¹

Velmi primitivní a ubohé byly církevní poměry tu a tam ve Švédsku. Věřící vydržovali biskupy a kněze desátky ze sena a obilí, a i to stálo někdy moc soužení, aby biskupové nebo kněží přišli k svému. Nelze se divit, že si kněží a klerikové jiným zaměstnáním zjednávali živobytí, zvláště advokaturou i ve věcech kriminálních. Švédští velmožové si duchovenstva nevážili a všelijak je sužovali. Vyžadovali od kněží nákladné pohostinství a vyháněli i vysoké preláty z kostelů, jestliže jim v něčem nebyli po vůli. Někde byl zvyk, že po službách Božích se věřící vrhli na chrámovou pokladnici, a ofěru, kterou sami přinesli, si rozebrali. Kostelu a knězi nezůstalo nic. Řehoř IX. poručil stíhat církevními tresty všechny, kdo podobných zlozvyků nenechají. Biskupu linköpínskému potvrdil smlouvu s diecésaný o senných a obilních desátcích. Vyžval všechny preláty a duchovní, aby pomohli svému biskupu dokončit stavbu linköpínské katedrály, dovolil sjednotit kaplanská místa, aby kaplani měli z čeho žít. Dovolil biskupu linköpínskému zřídit si kapitolu, již dosud neměl. Poněvadž z Říma je do krajů severních tak daleko, vybavil papež biskupy severské velikou, plnou mocí jurisdikční. Norskému arcibiskupu drontheimskému potvrdil všechny výsady a svobody, jež mu dřívější papežové, králové a knížata dali, jak je schválí papežský legát Mikuláš Albánský, jenž měl odjetí do severních zemí. Od arcibiskupa drontheimského vyžádal si Řehoř IX. zprávu, jak se dostal král Hakon VI. na trůn. S králem Hakonem VI. žil pak Řehoř IX. v přátelství, protože král se velmi staral o blaho země. Vzal jej i jeho rodinu do své ochrany a zaměnil mu slib táhnout do Svaté země za povinnost, táhnout proti sousedním pohanům. Vířele se papež ujal vypuzeného biskupa hammerského, staral se v Norsku o výborné biskupy, napomínal kněžstvo k zachovávaní celibátu a potvrdil usnesení norských sufragánů, že se společně složí každému novému arcibiskupu na cestu do Říma. Pro zajímavost budíž tu zmíněna papežova záporná odpověď drontheimskému arcibiskupovi Sigurdovi, zdali je křest pivem platný.⁹²

Prusko a sousední země byly tehdy velmi těžkým misijním územím. Řehoř IX. potvrdil mazovský rytířský řád bojovníků Kristových, založený prvním pruským biskupem Kristiánem, a přijal řád i jeho majetek do své ochrany. Také potvrdil Německým rytířům majetek hradu Chelmu a jiných hradů na pomezí pruském, darovaných jim polským vévodou Konrádem. Rytířové vnikali hlouběji do Pruska; budovali tam hrady a města, osazující je ovšem Němci. Roku 1237 sjednotili se s livlandskými rytíři mečovými a zajistili si bojem s nepřátely vnitřními i vnějšími, ano i se samým

biskupem Kristiánem, své panství. Prusové, bojem s rytíři rozdráždění, mstili se strašně na všech křesťanech. Přepadávali sousední křesťanské země a drancovali krutě, nač vpadli. Řehoř IX. vybídl proto roku 1230 všechny národy střední a severní Evropy do svaté války proti pohanským Prusům, kteří všechny okolní křesťanské národy vyvražďují a ničí. Rytíři tam usazení jsou prý proti pruské přesile slabí. Roku 1232 vyzval Řehoř české dominikány, aby kázali v království českém křížovou výpravu proti Prusům, kteří vypálili na 10.000 pohraničních dvorů, mnoho klášterů a kostelů. »A jsou velmi lstiví a věrolomní,« píše papež dominikánům později. »Přihlásili se ke křtu, jen aby polapili a odvěkli křtícího je biskupa. Je třeba jen opatrně jim udělet svátosti.«

O křesťanství v Prusku se velmi zasloužil modenský biskup Vilém, tamější apoštolský legát. Všechny Prusy, ochotné slyšet slovo Boží, vyzval Řehoř IX., aby legáta poslouchali, a aby odeslali k Apoštolské Stoliči své poselství, jež by papeži přání svých krajanů vyložilo. Vzájemná výměna názorů by byla velmi užitečnou. Legát Vilém měl od papeže plnou moc, zřizovat, přesídlovat, a nebo rušit biskupství podle potřeby, směl sám nové biskupy jmenovat a světit. Roku 1238 dostal od papeže přísný rozkaz, »aby nedovolil Německým rytířům, anebo jiným křesťanským laikům ani pomýšlet, že si smějí z novokřtěnců činit otroky. Ti lidé nebyli před křtem otroky, aby je tedy neobtěžovali. A jestliže někdo z nich před křtem otrokem byl, aby mu křesťanští páni z lásky k víře břímě otrocké ulevili.«

U kostela v Rize ustavil Řehoř IX. premonstráty. Tamějšímu biskupu Albertovi poručil, aby jeho lidé přerušili obchodní styky s pohany, dokud tito neustanou pronásledovat křesťany finské. Biskup linköpinský byl papežem pověřen chránit křesťany, duchovenstvo a biskupa ve Finsku proti násilí sousedních pohanů. Také rytířům nařídil papež pomáhat finským novokřesťanům. Když pokřtění Finové darovali svému kostelu do vlastnictví své dřívější posvátné háje, papež rád jejich rozhodnutí potvrdil.

Novokřesťany livonské přijal Řehoř IX. do své ochrany r. 1227. Dověděv se, že templáři livonské novokřesťany okrádají a sužují, poručil biskupu v Oslo a premonstrátům v Rize, aby rytíře napomenuli a jim zakázali podobné zločiny. R. 1238 nařídil splynutí rytířů vojska Kristova s Německými rytíři a uložil biskupům péči i o to, aby ze splynutí toho vzešlo dobro.

Polští dominikáni působili v té době horlivě až v Rusku. Řehoř XI. jim dovolil udělet 40 dní odpuštění všem, kdo vyslechnou jejich kázání. Poněvadž se po Rusku potulovalo dost dobrodruhů převlečených za kněze, anebo za řeholníky, kteří šálili lid, nařídil papež dominikánům, zakročit proti takovým podvodníkům autori-

tou apoštolské Stolice. Rodiny latiníků, žijící v Moskvě a vyznávající katolickou víru statečně, vzal Řehoř IX. r. 1234 do své ochrany.⁹³

Za vlády Řehořovy odtrhli se Bulhaři od jednoty církevní. Jednou z příčin byly jejich neustálé boje s latinským císařstvím cařihradským. Papež byl nucen nešťastné císařství cařihradské chránit, vždyť, i když povstalo proti vůli Inocence III., bylo přece císařstvím katolickým. Bulhaři se zase snažili své území na úkor císařství cařihradského rozšířit. Jejich nenávisť k Cařihradu vzbudila a živila i odpor k dalekému, a Bulharům těžce přístupnému, Římu. Tak se stalo, že biskupové bulharští odtrhli se od jednoty s Římem. Assan, synovec a nástupce cara Kalojana, přimkl se k řeckému nicejskému císaři Janu Vatazesovi proti Cařihradu a sužoval latiníky. Roku 1234 dal si ternovského patriarchu potvrdit od císaře nicejského, a nikoliv od papeže. Tím byl rozkol úředně zpečetěn. Řehoř IX. uložil polským dominikánům, aby vyzvali bulharské biskupy k smíru s Církví římskou, a nebudou-li chtít, aby svěřili bulharské katolíky diecési srjemské. V r. 1236 rozkázal uherským biskupům, aby cara Assana, jestliže se neodpoutá od Vatazesa a neustane latiníků sužovat, vyloučili z Církve. Za rok potom odeslal k Assanovi biskupa perusského a Jana, bývalého biskupa bosenského, vyjednávat o zájmech císařství cařihradského. Assan, kdykoliv papeže potřeboval, navazoval s ním styky, ale pak se zase odcizoval a rozkol zůstal rozkolem.⁹⁴

Císařové řečtí, v Niceji usídlení, navazovali z důvodů politických styky se svatou Stolicí. Bratři Menší, taktéž v Niceji usazení, bývali posly. R. 1232 dopsal papeži i řecký patriarcha Germanus a projevil touhu po sjednocení s Římem. Psal velmi mužně a otevřeně, že uznává primát papeže římského v Církvi, ale přísně vytykal i různé věci, jež se mu u katolíků nelíbily. Řehoř odpověděl patriarchovi srdečným listem ze 26. 5. 1232 a poslal do Niceje dva dominikány a dva bratry Menší. Řeholníci byli v Niceji přivítáni srdečně, ale jejich bohoslovné rozhovory s pravoslavnými neměly výsledku, ač císař Vatazes na sjednocení s Římem naléhal. I po tomto nezdařeném unijním pokuse nabízel císař papeži, že dá jeho jméno zapsat do dyptych, liturgických příruček, ale žádá, aby papež nepomáhal cařihradským latiníkům, což ovšem papež odmítl. Císařovy pokusy o církevní jednotu děly se spíše z důvodů politických než náboženských.⁹⁵

Císařství cařihradské špelo stále k horšímu a horšímu, jsouc sužováno nepřátely se všech stran a nemajíc nutné opory v poddaných, jimž noví vládcové nikdy nepřirostli k srdci. Prosba za prosbou o pomoc docházela z Cařihradu do Říma. Papež prosil pak za Cařihrad všude, kde v pomoc doufal. Žádal o pomoc uherského

krále Belu, francouzské preláty, královnu Blanku, Benátčany, vy-
líčil cařihradské těžkosti králi navarskému, vévodovi burgundské-
mu a dal v některých krajích sbírat příspěvky na obranu Caři-
hradu. Víc učinit nemohl.⁹⁶

Jako jeho předchůdcům tak i Řehořovi IX. bylo ideálem osvo-
bození Svaté země od mohamedánů. Po výpravě Bedřichově, kte-
rou kdekdo odsuzoval jako nevydařenou a křesťanského císaře
nedůstojnou, chystal Řehoř IX. výpravu novou. Četnými listy sdě-
loval věřícímu lidu žalostné zprávy, došlé od patriarchy a od bis-
kupů palestinských, vybízejí k pomoci; vždyť šlo o věc všem spo-
lečnou. Dovědév se o různých nepřístojnostech v křížáckém voj-
sku palestinském, napomenul palestinského legáta Pelagia, »aby
válečné zajatce dal tak střežit, aby se víc těšili ze svobody, než
z otroctví egyptského. Nechť zajatců nikdo nezabíjí, ani nemrzačí,
což úplně odsuzujeme«.

Kdyby nebylo přišlo k velkým sporům s císařem, byl by Řehoř
IX. nejhorlivěji pracoval pro novou křížovou výpravu. R. 1234
rozletěly se vroucí výzvy Řehořovy o pomoc Svaté zemi do Anglie,
do Francie, do Německa, do Uher a do všeho křesťanského světa.
V listopadu 1234 rozněcoval zvláštním okružním listem křesťan-
skou mládež a všechny ve zbrani vycvičené lidi k svaté válce
pro Svatou zemi.⁹⁷

Dobré styky měl Řehoř IX. s Armeny. Vzkázal jejich nejvyšší-
mu biskupu, nazývanému katholicos, aby pokorně poslouchal pa-
triarchy antiošského, a poslal mu na důkaz lásky nové pallium,
mitru, prsten a štolu. Biskupům palestinským pak nařídil, aby
chránili hodnost armenského katholika před křivdami antiošského
kněžete. Královským manželům armenským potvrdil různé zvyky,
zachovávané v Armenii prý od dob sv. Silvestra a Řehoře.⁹⁸

Řehoř IX., ač stařec devadesátiletý a starostmi církevně politic-
kými zahrnutý, zasloužil se o rozkvět studií právnických, filosofic-
kých a bohoslovných, jako málokdo jiný. Právem řadí jej děje-
piscové k nejzasloužilejším průbojníkům intelektuálního života
církevního. Jako právník na slovo vzatý poukazoval často na dvě
slabiny soudobých sbírek církevních zákonů: Bylo v nich plno
zákonů sobě podobných a mnoho zákonů, jež rušily zákony před-
cházející, anebo jejich jasný smysl zatemňovaly. Šlo tu o památné
sborníky zákonů církevních, sestavené za Celestina III., Inocence
III. a Honoria III., nazývané *Quinque compilationes* (Patero
sbírek), přijaté od doktorů právnícké školy bononské za úřední cír-
kevní zákoník a za podklad jejich akademických přednášek. Řehoř
uznával, že »Patero sbírek« znamená velký pokrok právníký, ale
toužil po jediné a zjednodušené sbírce zákonů, v níž by byly po-
minuty zákony časem a zvykem dávno propadlé a v těch dobách

bezvýznamné, a zákony platné jasně a přesně vymezeny a doklady ověřeny. Nová sbírka zákonů měla být nejen školní příručkou, nýbrž i závazným kodexem všeho církevního soudnictví. Jako před sty lety postavil císař Justinian svým zákoníkem civilní právo na pevný základ, tak toužil Řehoř IX. svým zákoníkem reformovat teorii i praxi církevního soudnictví. Práce ta byla svěřena dominikánu sv. Rajmundu z Pennafortu. Narodil se 1175 na zámku Pennafortu u Barcelony. Zříceniny zámku jsou posud viditelné. Vystudovav ve Španělsku filosofii, odešel studovat církevní právo do Bononie, kde potom jako učitel dlouho právo přednášel. U věku 45 let vstoupil k dominikánům. Ideálem Rajmundovým bylo, nabýt co nejvíc vědomostí, aby mohl neučeným prospět, a nabýt tolik majetku, aby mohl vykoupit co nejvíc křesťanských zajatců z rukou mohamedánských. Se sv. Petrem Nolaskem založil řád Panny Marie de Mercede na vykupování zajatců a sepsal i řeholi nového řádu. Řehoř IX. povolal Rajmunda k svému dvoru za kaplana a penitenciáře a uložil mu vypracovat sbírku zákonů církevních. Po tříleté práci byl Rajmund hotov a odevzdal r. 1234 papeži nový zákoník, zvaný *Decretales*. Bulou *Rex pacificus* z 5. září 1234 prohlásil Řehoř IX. *Decretales* za pravoplatný zákoník církevní a nařídil, aby se podle něho soudilo u soudů církevních a vyučovalo na právnických školách. Přísně zakázal pořizovat bez dovolení svatě Stolice zákoník jiný.⁶⁹ Vydat zákoník v době tak rozbouřené a neukázněné, bylo činem smělym, svědčícím o Řehořově důvěře v Boha.

Také studium věd filosofických a bohoslovných potřebovalo v té době nových směrnic. Křížové výpravy seznámily duchovní pracovníky západní s filosofií řeckou a arabskou. K rozmachu filosofických studií přispěly zvláště spisy Aristotelovy, došedší do Evropy ovšem v překladech již velmi porušených. Byly napřed z originálu řeckého přeloženy do syrštiny, ze syrštiny do arabštiny, pak do hebrejštiny a konečně do řeči španělské. Přes všechnu vědeckou přesnost a hluboké postřehy jsou v knihách Aristotelových některé nauky s křesťanstvím nesmiřitelné, na př. o Bohu, o duši, o hmotě a věčném pohybu a j. Také vykládali někteří učitelé nauku Aristotelovu příliš rozumářsky. Nebezpečí pro zmatení duší bylo veliké až do doby velikánů, sv. Alberta Vel. a sv. Tomáše Akvinského. Nelze se divit, že synoda pařížská, svolaná vřehlasným Petrem de Corbeil, zakázala veřejné i soukromé studium spisů Aristotelových jako velmi nebezpečné. Řehoř IX. uvažoval však takto: Zakazovat křesťanům studium největšího filosofa řeckého, znamená olupovat je o nedocenitelný kulturní statek. Přenechávat Arabům výsadu vykládat Aristotela a vyvozovat z jeho filosofie praktické důsledky, znamená podrobovat křesťanského ducha mo-

hamedánům, s nimiž křesťanstvo jinde válčí o každou píď země. V dubnu roku 1231 nařídil tedy papež rozhrěšit od církevních trestů všechny mistry a studenty pařížské, kteří studovali ze zakázaných knih Aristotelových. Za tři dni potom ustanovil komisi, jež měla knihy Aristotelovy, pařížskou synodou zakázané, prohlédnout, závadná místa škrtnout a knihy od bludů tak vyčištěné mistrům a studentům dáti do rukou.¹⁰⁰ Zásadou Řehořovou bylo přemáhat bludy vědou, nikoli nevědomostí.

Universitě pařížské, na níž v mládí studoval bohosloví, zůstal Řehoř až do smrti vděčně oddaným otcovským příznivcem. Hned v prvním roce svého papežování dovolil doktorům práv, filosofie a bohosloví, kteří chtěli v obvodu kláštera sv. Jenovéfy učit, činit tak bez překážek a protivenství. Roku potomního pokáral však pařížské doktory bohoslovné, že »ze ctižádosti, blýskat se pyšným duchem filosofickým, vysvětlují Pisma svatá a články víry příliš rozumářsky, pitvají víru a přisuzují přírodě, co je dílem milosti. Nechtějí si všimají sv. Otců a nikoli falešných vývodů filosofických.« Universita pařížská dostala se do velkého sporu s králem Ludvíkem a s občany pařížskými. Král odňal mistrům a žákům různá práva, občané jim odepřeli různé výsady. Důsledkem sporů těch vzala bohoslovná fakulta téměř za své. Řehoř IX. nařídil některým církevním hodnostářům, aby urovnali řečené spory, dopsal králi i královně Blance, aby mistrům a žákům byli milostivi. Aby snadněji mohl spor urovnat, pozval k sobě universitní zástupce a vydal pak v dubnu 1231 památnou universitní bulu »Parens scientiarum«, již universitě dal moudré stanovy a stal se takřka jejím novým zakladatelem. Mistrům, kteří ze zisků vydírali na studentech veliké poplatky za promoce, pohrozil a vysoké poplatky zakázal. Ustanovil, že každý budoucí kancléř universitní zahájí svůj úřad přísahou před biskupem nebo kapitulou u přítomnosti dvou mistrů, a slíbí, že licenci na stolice bohoslovné a právnické dá mužům, které podle svědomí uznal hodnými, a nepripustí učitelů stolice nehodných.¹⁰¹ Opatu ze St. Germain nařídil, aby donutil lidi k pokoji se studenty a ke všem povinnostem, které mají k studentům podle královských nařízení. Znova prosil krále Ludvíka, aby, pamětliv jsa svých předků, přál studentům pařížským, obnovil jim výsady, jimiž je obdařil král Filip August, výsady ty studentům zachoval a dbal, aby i jiní je zachovávali. Mistři do Říma obeslaní báli se asi králova hněvu, proto poprosil za ně papež krále i královnu, aby mistry Gottfrida a Viléma, z Říma se vracející, přijali blahovlnně, nepodezřívají je, vždyť životem neúhonným, vědou a vzděláním září oba jako hvězdy na obloze nebeské.¹⁰² Když spory byly urovnány, oznámil Řehoř IX. roku 1237 mistrům a žákům pařížským, že z otcovské

starosti o ně zakazuje komukoli postihnout bez zvláštního svolení svaté Stolice mistry, žáky, anebo universitního prokurátora církevními tresty.¹⁰⁸ Zásluhou Řehořovou vzmožila se pařížská universita ze svého úpadku na nejlepší a směr udávající vysokou školu evropskou.

V roce 1233 potvrdil Řehoř IX. stanovy a výsady university toulousské a udělil tammějším žákům navždy tytéž svobody, které měli žáci pařížští.¹⁰⁴ K Řehoři IX. došla stížnost na studenty krakovské, že podle dávného zvyku přepadávají o vánocích kláštery, týnecký a jiné, tam se baví nemírným jídlem, pitím, ošklivými písňemi a hanebnými darebnostmi, ano i krvavými rvačkami. Několik polských hodnostářů bylo pověřeno, aby ten zlozvyk byl církevními tresty zamezen.¹⁰⁵

Vzdor všem přísným zákazům státním i církevním rozrůstali se i za vlády Řehoře IX. skoro všude kacíři nejružnějších odstínů. Zvláště z Německa docházely papeži smutné zprávy, o poblouzení kacířském. Žasnout třeba nad perversním poblouzením sektářů luciferiánů, kteří uctívali černého kocoura jako zástupce božího, vzývali ďábla jako syna božího a oddávali se nejpustším výstřednostem pohlavním. Zlý duch hluboko ponižuje lidi zřeknuvší se Pána Boha. Řehoř IX. psal do Německa, že jen s bolestí se dočítá o hrozných činech kacířských, a duše jeho že jest napojena hořkostí: »Německo, dříve zahrada duchovních rozkoší, zelenající se pravdou katolické víry a vonící dobrými skutky, je nyní plné zápachu kacířského.« A papež zapřisahal německé preláty, aby spolu s lidmi zbožnými a zkušenými zavrhovali a smiřovali podle předpisů všeobecného koncilu, co bylo nutno zavrhnout a co smiřit, aby trestali smělost lidí zvrácených, aby nezahynula nevinnost čistých.¹⁰⁶ Světský kněz mistr Konrád z Marburku byl papežem pověřen, aby potřel kacířství v Německu. Konrád chodil tedy krajem se dvěma společníky, jedním bratrem dominikánským a jiným laikem, a citoval kacíře před svůj soud. Bohužel počínal si velmi přísně, až krutě, že si vzbudil mnoho nenávisti. Když chtěl vyšetřovat a trestat i kacíře ze stavu šlechtického, byl od několika německých rytířů u Marburku přepaden a se svými dvěma společníky zabit. Někteří němečtí prelāti rozhřešili pak kacíře, proti nimž Konrád pracoval, a poslali Konrádovy vrahy do Říma pro rozhřešení, neodsoudivše je ani k trestu, ani k zadostučinění. Papež preláty, na prvním místě arcibiskupa solnohradského, přísně pokáral a Konrádovým vrahům uložil za pokání pout do Svaté země. Po návratu měli bosi a bez obleku obejít všechny hlavnější kostely okolí marburského, před jejich dveřmi se dáti od tamějších kněží zmrskat, a pak teprve měli dostat za svůj hřích rozhřešení.¹⁰⁷

Se jménem Řehoře IX. je spjato zařízení tak zvané inkvisice, to jest úřadu, jehož úkolem bylo vyšetřovat a trestat kacíře. Dokud toho úřadu nebylo, zahynulo velmi mnoho lidí nevinně. Buď trestal kacíře, anebo lidi za kacíře vykřičené, rozkacený lid sám bez soudu, což se rovnalo nerozváznému lynchování, anebo byli kacíři odsouzeni světským soudem podle zastaralých zákonů bez vyšetřování. Inkvisice církevní byla nařízena takto: Inkvisitorové měli napřed kacíře varovat a dáti mu lhůtu na rozmyšlenou a na smíření s Církví. Nikdo nesměl býti potrestán bez vyšetřování. Jestliže se kacíř smířil s Církví a bludu se zřekl, dostal nějaké pokání a šel po svých. Trestáni byli kacířové zatvrzelí, anebo kdo znova do kacířství upadli. Když ve století potomním byli z kacířství obžalováni templáři, žádali výslovně, aby jejich soud byl předán církevní inkvisici. Byli přesvědčeni, že inkvisice soudí spravedlivěji a mírněji. Inkvisice znamenala v tehdejších soudnictví nesmírný pokrok k lepšímu. Proto ji zaváděli ihned i v jiných státech: Sv. Ludvík IX. ve Francii, sv. Ferdinand ve Španělsku, král Jakub v Aragonii.

Roku 1232 nařídil Řehoř IX. dominikánům provenským, aby po veškeré jižní Francii kázali proti kacířům. Všeobecně se má za to, že tou bulou dostali dominikáni jakýsi inkvisiční monopol, což není pravda, protože i potom byli úřadem inkvisitorským pověřeni i bratři Menší, anebo i světší kněží.

V okolí brémském způsobili tehdy mnohem více rozruchu revolucionáři, tak zvaní Stedinger, sedláci na dolním toku Vesery, než kacíři. Neplatili desátků, neuznávali soudů, dopouštěli se různých pověr, dotazující se satana a věštkyň o radu, vypalovali kostely a kláštery, kněze křížovali na zdi. Řehoř IX. vyzval biskupy okolí brémského, aby se proti Stedingrům hájili zbraní, a napomenuli je k smíru s Církví. Papežský legát Vilém dostal rozkaz, aby se pokusil o smír se Stedingry a zamezil sporu, v němž tolik lidí již zahynulo, tolik osad bylo vypáleno, domů zničeno a tolik hrůzy napácháno. Arcibiskup brémský dostal plnou moc, aby směl Stedingry, jestliže se polepší, rozhrěšit od exkomunikace.¹⁰⁸

Velmi protikřesťanskou knihou je židovský talmud. Řehoř IX. talmud zavrhl a nařídil francouzským prelátům, aby o první sobotě postní ráno dali v synagogách židovské knihy posbírat a spálit. Okružník ten byl poslán i všem králům ostrova pyrenejského.¹⁰⁹

Jako zřítelnicí svého oka střežil Řehoř IX. církevní kázeň. Dbal, aby biskupové ctili a poslouchali svého metropolitu, kněží pak své biskupy. I řeholníci musili vzdávati biskupům patřičnou úctu. V Marseilles vyhnali kanovníci svého biskupa. Řehoř IX. rozká-

zal arcibiskupovi arelatskému reformovat vzdornou kapitolu, třebas i ramenem světským. Pečoval, aby se všude stali biskupy lidé toho úřadu schopní a plní ducna církevního. Pro některá významná místa, na př. Řezno, Paříž, Florencii, Kanterbury, Prahu a j. ustanovil neb dal zvolit nové arcibiskupy nebo biskupy. Při večkeré úctě k biskupům neváhal však nikdy jimi vytknout, co vytknout bylo třeba. Nemocné a neschopné biskupy vybízel k dobrovolné resignaci, anebo k ustanovení pomocného biskupa. Nepřijal však snadno resignaci biskupa horlivě pracujícího a zdravého, i když jeho práce byla velmi obtížná. Farářům, kteří se zbytečně vzdalovali ze svých far, nařídil, aby se do tří měsíců vrátili k svým kostelům a residenci zachovávali. Oko Řehořovo bdělo i nad kázní klášterní. Biskupům provincie kanterburské nařídil, aby visitovali fary i kláštery, a přičinili se o nápravu hlav i údů ve všem, co bylo třeba napravit. Generální kapitula premonstrátská dostala rozkaz, aby zvolila výtečné členy svého řádu za visitátory premonstrátských klášterů. Visitace musela být přísná, aby bývalá řeholní kázeň vzkvetla všude, i tam, kde liknavostí bývalých visitátorů se zahrnzdily nějaké zlozvyky. Visitátorové se měli ročně vyměňovat a měli moc zpupným opatům na půl roku zakázat konání kněžských úkonů. V klášteře Mons Christi u Pisy pozdvihla se část mnichů proti opatovi a vyhnala jej i s jeho přívrženci z kláštera. Řehoř IX. poručil, aby opat byl přiveden opět do kláštera a mniši revolucionáři aby byli rozsazeni do jiných klášterů. Kázeň poklesla i v kdysi tak slavném klášteře klunyjském. Řehoř dal mnichům klunyjským nové stanovy a přikázal, aby je bedlivě zachovávali. Opatu u sv. Viktora v Paříži nařídil, aby přiměl své mnichy k dřívější prosté stravě, k prostému loži a oděvu, jak jejich regule nařizuje.

Solí v očích bylo Řehořovi lakomství. Ustanovil tedy, že kněz, jenž má několik obrocí, nesmí být povýšen na biskupa. Zakázal duchovním obchodovat a lichvařit. Ač zvláštní láskou miloval dominikány, nařídil všem prelátům, aby zatkli a odsoudili dominikána, jenž by kázal pro zisk, poněvadž dominikáni jsou vázani slibem sv. chudoby. Poručil potrestat kanovníky u Božého hrobu v Jerusalemě, kteří vymýšleli všelijaké zázraky, aby od prostoduchých lidí vymámili peníze. — V některých lidech se tu a tam ozvalo svědomí, vytýkajíc jim jmění, nabyté lichvou a jinými nespravedlivými způsoby. Papež jim dovolil vynaložit takové jmění na dobré účely.

Řehoř IX. velmi dbal přísného zachování kněžského celibátu, ukládaje biskupům, aby o povznesení vyšší mravnosti u duchovenstva pečovali, přestupky trestali, ale těm, kteří se polepšili, odpuštěli. Římskému duchovenstvu zakázal pod trestem suspense

jednoho roku mluvit s podezřelými ženskými v kostele, na kostelním dvoře anebo v soukromém pokoji. Kněží v kostelích kolegiálních dostali rozkaz, aby žili společně, měli společný stůl a společnou spárnu. V předměstí wormské žily nějaké zsvětačelé řeholnice. Papež poručil arcibiskupu mohučskému rozsadit vlašné řeholnice do jiných klášterů a osadit klášter wormský řeholnicemi jinými. Velký úpadek mravnosti byl tehdy v Německu a v Rakousích. Papež si stěžoval dominikánům, že lidé nestoudní se tam dopouštějí hříchů proti přírodě, žijíce hůře než zvířata, rozdílupohlaví nedbajíce. Moudrým poučením je měli od toho moru odvrátit, navádějíce je ke cti a k čistotě a k manželské ukázněnosti. Některé kraje německé, zvláště rakouské, jsou, píše Řehoř, nepravostí tou jako malomocenstvím poskvrněny. Lidé svých nepravostí ani neskrývají, nýbrž veřejně je rozhlašují.

Řehoř IX. byl opravdovým žebrákem. Vydřžoval ze svých příjmů četné kláštery v Římě a jinde, pomáhal všude chudým a nešťastným. Nezanechal po sobě nic, leč veliké dluhy. Výborně uměl žebrat pro jiné. Se všech stran žádali útlocitného papeže, aby svou autoritou podepřel sbírky na kostely a ústavy, jež se právě budovaly. A papež sbírky doporučoval zvláště tím, že udílel dobrodincům odpustky. Tak vybídl věřící provincie magdeburské ke sbírkám na dokončení nemocnice friberské; dobrodincům pařížské nemocnice pro chudé udělil 20 dní odpustků. Přízní všech věřících německých doporučil špitál marburský, zřízený sv. Alžbětou, a udělil dobrodincům toho špitálu po 40 dnech odpustků. Kdesi sebrala voda dominikánům dům. Řehoř vybídl věřící k sbírce na nový dům a udělil všem, kdo svaté svátosti přijmou a almužnou na stavbu domu přispějí, 100 dní odpustků. Všem věřícím doporučil k podporování chudičkou diecési kordovskou, právě tehdy od mohamedánů osvobozenou. V roce 1228 doporučil všem věřícím, aby přispěli na stavbu kostela, v němž měl být pochován sv. František, a dobrodincům udělil 40 dní odpustků. Bratří Menší se takřka rozletěli po veškeré křesťanské Evropě, vybírajíce na úchvatně krásnou basiliku assiskou. Basilika ta, podnes obdivovaná a úctou křesťanského světa zahrnovaná, je opravdu dílem veškeré tehdejší křesťanské Evropy. A mnohé jiné kostely a ústavy byly zbudovány, anebo opraveny štedrou rukou dobrodinců, vzbuzených prosbami papeže Řehoře IX., na př. kláštery a kostely dominikánské ve Wormsu, v Perugii, v Orvietu, kostel v Trecey, smetený před tím smrtí až do základů, katedrála v Linköpingu, kostel ve Frankfurtu, klášter klarisek ve Veroně. Soucitné srdce Řehořovo nesneslo utlačování jiných. Dovědév se, že kardinál legát Romanus jedná s francouzským kněžstvem tvrdě, přísně kardinála pokáral, poručiv mu, aby kněžstva dále nesužoval. »Je-

jich stížnost,« píše legátovi, »mne naplňuje hořkostí. Vždyť církev francouzská je zrcadlem všemu křesťanstvu a nezviklatelnou hradbou víry.« — K papeži došly z Německa stížnosti proti židům. Řehoř IX. odpověděl listem, adresovaným na německé preláty: »Židé mají v Německu křesťanské otroky, dávají je i obřezat a požidovšťují je. Proti ustanovením církevních sněmů, aby Kristův protivník neměl moci nad křesťanem, svěčují se v Německu židům hodnosti světské a veřejné úřady; oni pak se chovají ke křesťanům zpupně, požidovšťující je. Mají ve svých domech křesťanské kojny a služky, jež se u nich dopouštějí pak věcí hrozných. Necht nedopustí tedy němečtí preláti, aby židé zdvihali hlavy na potupu Vykupitelovu.«¹¹⁰

Řehoř IX. vytkl i uherskému králi Ondřejovi, že utlačuje chudobné křesťany, nechává je pvládat saracény a židy, a ukládá jim nesnesitelné daně. Jestliže v té věci neposlechne, postihne ho papež církevními tresty. V kterési severní slovanské zemi byl zaveden zvláštní lichvářský zvyk, zvaný poddas. Dlužník musil dát věřiteli ročně obilí, lnu a jiných věcí v dvojnásobné hodnotě poskytnuté půjčky. Za dovolení, aby směl provdat dceru, musil věřiteli zaplatit 5 penízů. Rovněž z každého prodaného dobytčete měl věřitel určitý podíl ze strženého obnosu. Povinnosti ty přecházely i na dlužníkovy dědice. Když dlužník nemohl dluhu zaplatit, byl zavolán na soud, položen na otep slámy a soudně prohlášen za věřitelova otroka. Listem z 25. 8. 1239 nařídil Řehoř IX. arcibiskupu lundskému a jiným prelátům, aby ten děsný zvyk církevními tresty vymýtili.¹¹¹

Jak již známo, přál Řehoř IX. dominikánům. Znal jejich zakladatele osobně, viděl počátky řádu, přesvědčil se o neochvějném církevním duchu, který v řádě dominikánském podněcoval kněze i bratry k obětavé honlivosti pro Krista a pro jeho Církev. Za vlády Řehořovy upravil sv. Rajmund z Pennafortu, jenž se stal řádovým generálem, dominikánské stanovy a dokonce je přimkl k duchu sv. Dominika. Tento výklad, na kapitulách řádových schválený, je posud základem ducha zákonů a předpisů, jimiž se řídí řád dominikánský.

Vřelou láskou lnul Řehoř IX. k bratřím Menším, o něž se již za života sv. Františka zasloužil jako kardinál protektor. Jeho přičiněním schválil Honorius III. řeholi, sestavenou sv. Františkem. Kromě krátké řehole, papežem schválené, zanechal sv. František učedníkům svým i duchovní závět, v které trval na zachovávání úplné chudoby. Již za života sv. Františka jevily se v řádě dva směry. Jedni souhlasili s Františkem a nechtěli ani slyšet o jakémkoli řádovém majetku; druzí zase byli pro zmírnění pravidel o úplné chudobě. Po smrti Františkově hleděla přísnější strana na

zakladatelovu závěť jako na rovnocennou s řeholí, strana protivná, třeba si závěti vážila, považovala ji za nezávaznou. Stranu přísnější vedl sv. Antonín Padovský, stranu mírnější br. Eliáš Kortonský. Spor vyvrcholil na řádové kapitule, konané v Assisi r. 1230 u příležitosti přenesení těla sv. Františka do krypty budovaného chrámu Františkova. Sv. Antonín a Adam di Marsh byli na kapitule od straníků Eliášových vykřičeni za rozkolníky a exkomunikováni z řádu. Odvolali se do Říma k Řehoři IX. Při audienci, když sv. Antonín přednášel papeži své důvody, vykřikl bratr Eliáš před papežem a kardinály na sv. Antonína: »Lžeš, tvé důvody jsou falešné.« Papež se zamračil na prostořekého br. Eliáše, pochválil velice sv. Antonína, sňal s něho exkomunikaci řádové kapituly assisské a vybídl ho, aby zůstal u papežského dvora. Ale bulou Quo elongati z 28. září 1230 uznal stanovisko Eliášovo, prohlásil závěť sv. Františka za nezávaznou ve svědomí a rozhodl, že františkánská chudoba může a musí se smířit s jakýmsi majetkem a s budováním klášterů, přizpůsobených potřebám velké řeholní společnosti. Řehoř IX. ponechal řád františkánský v chudobě a v nemajetnosti, ale nikoli v doslovné, jak ji měl František a jak pro ni horlil sv. Antonín, nýbrž v nemajetnosti řádové, právní.¹¹²

Řehoř IX. nařídil 11 kanonizačních procesů, z nichž několik skončilo kanonizační význačných světců. Dne 16. července 1228 v Assisi, obklopen kardinály, biskupy a nesčítaným zástupcem lidu kanonisoval Františka Assisského slovy: K chvále a slávě všemohoucího Boha Otce, Syna a Ducha svätého, bl. Panuy Marie, sv. apoštolů Petra a Pavla a ke cti Církvě římské, uctívající přeblaženého Františka, Bohem v nebesích oslaveného, ustanovili jsme po radě s bratry svými a s jinými preláty, zaznamenati ho do seznamu svätých a slaviti jeho svátek v den úmrtí jeho.¹¹³

O Hodu Božím svatodušním, 30. května 1232, prohlásil Řehoř IX. v katedrále spoletské za svätého Antonína Padovského, ustanoviv jeho svátek na den jeho úmrtí 13. června. Tak slavili v Padově za 14 dní první výročí Antonínovy smrti již jeho svátkem.¹¹⁴

Dne 10. června 1233 byl v basilice lateránské prohlášen za svätce arcibiskup solnohradský Virgilius († 784), apoštol Slovinců. Svátek jeho se slaví 27. listopadu.¹¹⁵

Dne 13. července 1233 nařídil Řehoř IX. kanonizační proces sv. Dominika a kanonisoval Dominika 8. července 1234 v Rieti, ustanoviv 4. srpen za jeho svátek.¹¹⁶

Již 13. října 1232 nařídil Řehoř IX. Sigfridovi, arcibiskupu mohučskému, vyslychat svědky a zkoumat zázraky Alžběty Durinské. Když Sigfrid neodpovídal, nařídil papež biskupu hildesheimskému, aby do 5 měsíců poslal procesová akta do Říma, a to po ně-

jakých vzácných poslech. Dne 27. května 1235 byla Alžběta, vdova po Ludvíku, lantkraběti durinském, »jako perla nejvzácnější« do seznamu svatých zaznamenána v dominikánském kostele v Perugii.¹¹⁷

Kromě uvedených světců nařídil Řehoř IX. kanonisační procesy o wüzburgském biskupu Brunovi, budovateli wüzburgské katedrály († 1045), o opatkyni Hildegardě Bingenské († 1179), o Janu Pokorném, cisterciáku z Longpontu u Soissonu († 1175), o Osmondovi, biskupu v Salisbury († 1099), o arcibiskupu ostříhomském Lukáši († 1179), o Augustinu, arcibiskupu drontheimském, a o Štěpánu biskupu dijonském.

Kardinálů kreoval Řehoř IX. 13, mezi nimi Gottfrida Castiglioni, potomního Celestina IV., Reginalda Conti, potomního Alexandra IV., a světce Rajmunda Nonnata.

Řehoř IX. zemřel v Římě 21. srpna 1241 na kaménky u věku 97 let, po vládě 14 let, 5 měsíců a 3 dní. Pochovali ho u sv. Petra. Heslem Řehořovým bylo heslo Inocence III.: *Fac mecum, Domine, signum in bonum, uciñ mě, Pane, dobrým znamením.*

¹ Mur. I./1, s. 570—587; III./2, 392—397 — P s. 640—942, č. 7862—77075. ² P 7864, 7069. ³ P 8044, B. s. 332 atd. ⁴ P 8049, B s. 333. ⁵ B s. 138. ⁶ B s. 140. ⁷ B s. XXIX. ⁸ P 8254. ⁹ Hg II., s. 583, pozn. ¹⁰ P 8626. ¹¹ B s. 151. ¹² P 9052, 10724, 10725. ¹³ B s. 183. ¹⁴ P 10814. ¹⁵ G I., s. 1548. ¹⁶ l. c. s. 1351. ¹⁷ l. c. s. 1351. ¹⁸ B s. 186. ¹⁹ B s. 188. ²⁰ Hg. II.,

s. 587. ²¹ CDB II., 317. ²² l. c. 328. ²³ P 10927, 10940. ²⁴ P
10953. ²⁵ P 11022. ²⁶ CDB II., 299. ²⁷ l. c. 296. ²⁸ l. c. 314.
²⁹ l. c. 327. — ³⁰ P 10308, Wadding, Annales, II., s. 484. ³¹ P
10309, Wadding, Annales, II., s. 485. ³² P 10307, Wadding,
Annales, II., s. 483. ³³ P 10842. ³⁴ P 11002. ³⁵ P 11023.
³⁶ CDB II., 298. ³⁷ l. c. 331. ³⁸ l. c. 335. ³⁹ P 8894. ⁴⁰ P
9267. ⁴¹ P 10410. ⁴² P 8741, 9428, 9454, CDB II., 330. ⁴³ P
8751. ⁴⁴ P 9493. ⁴⁵ CDB II., 326. ⁴⁶ l. c. 338, 339. ⁴⁷ P
8751, 9113. ⁴⁸ P 8883. ⁴⁹ P 9916. ⁵⁰ P 9242, 10004.
⁵¹ P 10454. ⁵² P 10880. ⁵³ P 9450. ⁵⁴ P 9468. ⁵⁵ CDB II.,
297, 300. ⁵⁶ P 9519. ⁵⁷ P 9522, 23, 24. ⁵⁸ P 9907. ⁵⁹ P 9913,
9914. ⁶⁰ P 9972. ⁶¹ P 10313, 10321, 10322. ⁶² P 10571, 10588.
⁶³ P 10582. ⁶⁴ P 10592. ⁶⁵ P 10596. ⁶⁶ Albina Henrion, So-
rella Chiara, s. 186; Běla Dlouhá, Bl. Anežka, s. 58. ⁶⁷ P 10685,
Dr. Vyskočil, Bl. Anežka Česká, s. 231, Běla Dlouhá, Bl. Anežka,
l. c. 58. ⁶⁸ Wadding, Annales, II., s. 448. ⁶⁹ P 7891, 7912. ⁷⁰ P 9348,
9349. ⁷¹ P 9948. ⁷² P 11190. ⁷³ P 9107, 10551. ⁷⁴ P 8153.
⁷⁵ P 8155. ⁷⁶ P 8153, 8155, 8275, 9827. ⁷⁷ Hg II., s. 747.
⁷⁸ P 9492. ⁷⁹ P 9991. ⁸⁰ P 10006. ⁸¹ P 9985. ⁸² P 10066,
10505, 10995. ⁸³ Srov. Dr. Neumann, Příručka čes. dějin církev-
ních, s. 47, Hlídka 1933, 1934, 1935; Životem č. 189, (1933).
⁸⁴ P 9211, 9303, 04, 05, 9402, 9986, 9733, 9937, 10019, 10223,
10688, 10689, 10691—10694, 10822—10824. ⁸⁵ P 11032—36,
11038, 11042, 43. — Fr. Sasinek, Děj. Uhorska, s. 109—120.
⁸⁶ P 8353, 8383, 8471, 9933, 10236, 10285, 10415. ⁸⁷ P 8411,
8817, 10326, 10593, 10611. ⁸⁸ Mourret, La Chretienité, s. 501
až 502. ⁸⁹ P 7897, 7913, 8150, 8116, 8513, 8888, 9143, 9283,
9401, 9439, 9452, 10093, 10193, 94, 10243, 10494. ⁹⁰ P 8135,
8769, 8945, 9814, 10148, 10304. ⁹¹ Hg. II., s. 625; P 9754, 8285,
10067, 10652. ⁹² Hg. II., s. 627; P 8483, 8799, 8832, 9034—
9039, 9390, 9391, 9394, 10352. ⁹³ P 8271, 8480, 8603, 8848,
9070, 9299, 7886, 7894, 8320, 8329, 8996, 9047, 10090, 10168,
9125, 9126, 9471, 10348 10528, ⁹⁴ Hg II., s. 775; P 8900, 8901,
10165, 10368. ⁹⁵ Hg. II. s. 750. ⁹⁶ P 10066, 10075, 10080,
10473, 10505, 10672, 10709. ⁹⁷ P 8090, 8405, 9525, 9747, 9761,
9763, 9769, 9773, 9776, 9951, 10028, 10381. ⁹⁸ P 10620, 10628,
10710, 10714. ⁹⁹ P 9693. ¹⁰⁰ P 8718, 8719. ¹⁰¹ P 8550, 8707,
8708. ¹⁰² P 8709, 8710, 8736, 8737. ¹⁰³ P 10401. ¹⁰⁴ P 9173.
¹⁰⁵ P 8545. ¹⁰⁶ P 9226, 9229, 9230, 9231, 9314, 15, 16. ¹⁰⁷ P
9322, 9977—79. ¹⁰⁸ P 8773, 9030, 9236, 9420, 9992. ¹⁰⁹ P
10759. ¹¹⁰ P 9112. ¹¹¹ P 10783. ¹¹² Wadding, Annales II., s.
275 atd., Dr. Vyskočil, Bl. Anežka Česká, s. 214. ¹¹³ Wadding,
Annales, II., s. 198; P s. 110. ¹¹⁴ Wadding, Annales, II., s. 320.
¹¹⁵ P s. 789. ¹¹⁶ P s. 810. ¹¹⁷ Wadding, Annales, II., s. 438.

Celestin IV.

1241

Po smrti Řehoře IX. bylo v Římě 10 kardinálů; dva byli ještě v zajetí císařském. Kardinálové nevěděli si rady a třásli se o život. Senátor Matouš Rubeus uzamkl se souhlasem římského lidu kardinály do Septizonia, aby co nejdříve zvolili papeže. Po dlouhém smlouvání mezi stoupenci Řehořovými a opozičníky, přejíci nějakým ústupkům císaři, zvolili po konklávním utrpení, jemuž jeden kardinál i podlehl, 25. října 1240 za papeže kardinála Bohumíra Castiglioni, biskupa sabinského. Byl rodákem milánským, synem Jana Castiglioni a Kasandry Crivelli, sestry papeže Urbana III. Vychován od svatého arcibiskupa milánského Galdina, stal se milánským arciknězem a kancléřem. Odmítnuv nabízenou arcibiskupskou hodnost milánskou, odešel za cisterciáka do savojského opatství Altacumba. Řehoř IX. kreoval jej kardinálem knězem u sv. Marka a povýšil ho později na kardinála biskupa sabinského. Nový papež, nazvaný Celestinem IV., byl již větchý stařec a vážně churavěl. Na korunovační obřady se nedalo ani myslit, dokud se papež zdravotně trochu nezvetí. A nezvetil se; umřel za 16 dní po volbě, 10. listopadu 1241. Pochovali ho u sv. Petra. Ze strachu před opětným konklávním uvězněním rozutekli se kardinálové z Říma do Anagni, anebo do jiných svých hradů. Po dvacet dva měsíce byla Církev bez nejvyššího pastýře. Senátor, terciář Matouš Rubeus Orsini, chránil tehdy Církev a shromažďoval všechny přátele papežské proti přivržencům císařským, vedeným kardinálem Janem Colonnou. Pevností rodu Colonna bylo tehdy mausoleum Augustovo, Lagusta, a s ním souviselo blízké Monte Citorio (Mons Acceptorii). Lid obořil se na pevnost colonnskou, rozmetal ji a zabil i kardinála Colonna, jenž po Celestinově volbě v Římě zůstal. Senátor uzavřel pak smlouvu s Perugií a s jinými městy, aby neuzavírala mír s císařem, dokud císař neustane válčit proti Církvi. Bedřich vyběhl v únoru 1242 kardinály, v Anagni shromážděné, k papežské volbě, ale nepropustil mezi ně dvou zajatých kardinálů, Oty a Jakuba, nýbrž dal je dopravit do Tivoli. Činem tím vydráždil Římany, že vytáhli v červnu 1242 vojensky proti císařské posádce tivolské. V červenci potom přitáhl Bedřich k Římu, s ním tam tehdy byl i mladý hrabě Rudolf Habsburský, Bedřichův kmotřenec a potomní nástupce, a vymstil se pustošením okolí římského za výpad proti Tivoli a za věznění kardinála Colonna. Sbor kardinálský se zatím

ztenčoval, zbylo jich jen osm. Dva další byli v zajetí. Jedni jim spílali zbabělců a zrádců, jiní je zahrnovali prosbami i hrozbami, aby nenechávali Církev bez pastýře. I Bedřich spílal kardinálům, ale svými pletichami prodlužoval mezivládí a věznil dva kardinály. Mezivládí bylo mu, jak se domníval, užitečné, vždyť dobýval církevního státu kus po kuse. Roku 1243 přitáhl vojensky do latinských hor a drancoval statky kardinálské. Zatím zemřel přísný obhájce Círky a vůdce směru proticísařského v kardinálském sboru, kardinál Romanus. Bedřich se po smrti Romanově nové volby již nebál. Propustiv uvězněné dva kardinály a jiné preláty, odtáhl do jižní Itálie a vyčkával, koho kardinálové v Anagni zvolí za nového papeže. Ostatně věděl již napřed, že bude zvolen jeho kandidát kardinál Fieschi; netušil ovšem, že se v něm tuze zmýlí.

¹ Mur. III./1, s. 589; III./2, s. P s. 940—941.

Inocenc IV.

1243—1254

Po smrti kardinála Romana shromáždilo se na 10 členů ztenčené kolegium kardinálské v Anagni a tam zvolilo dne 25. června 1243 za papeže kardinála od sv. Vavřince in Lucina, Sinibalda Fieschi, hraběte z Lavagny.¹ Nový papež byl rodákem z Janova. Otec jeho slul Hugo, matka Grilla. Jeho strýc Opizzius byl biskupem parmským. Vzal si nadějného synovce k sobě do Parmy, dal ho na parmských školách vystudovat a jmenoval jej i parmským metropolitním kanovníkem. Z Parmy odešel Sinibald na právnická studia do Bononie, kde tak vynikal, že ho nazývali *luminare mundi*, majákem světa. Pak se odebral do Říma a byl hledaným soudním auditorem. Papež Honorius III. jmenoval Sinibalda biskupem v Albengu a církevním místokancléřem. Řehoř IX. povýšil jej hned při první kardinálské kreaci na kardinála kněze u sv. Vavřince in Lucina. Na památku výtečného právníka Inocence III. nazvali nového papeže Inocencem IV. Jméno to napovídalo také všem i program nového papeže, z jehož volby se radovali všichni. Strana papežská se radovala, že muž tak vzácných vlastností a zvučného jména dosedl na stolec sv. Petra, a císařští se těšili, že nový papež je z rodu jim stranického. Nejvíce radosti bylo v Janově. Nový papež oznámil milým rodákům své povýšení, ujišťuje je, že bere město i všechny obyvatele jako své milované děti do ochrany Církve římské a své. Radost z volby Inocencovy byla v Janově tak okázalá, že prý by Janované byli samou radostí až k hvězdám vylítli.

Z volby Inocencovy se radoval i císař a napsal novému papeži hned první den po volbě blahopřejný dopis, doufaje, že se mu usnadní smír s Církví, když se jeho upřímný přítel stal nyní jeho novým otcem.² Dne 28. června byl Inocenc IV. v Anagni korunován a rozeslal hned 2. července z Anagni první apoštolský list *Felicis recordationis*, jímž vybízel zvláště biskupy k svědomitému plnění povinností, k modlitbě za mír a pokoj v Církvi a za vítězství nad pohany.³ Mínění jsou Tataři, jejichž zájezdy do Evropy plnily tehdy kdekoho hrůzou.

K císaři, sídlícímu v Melfi, odeslal hned po svém nastoupení poselství, jež mu mělo vyříditi: Papež i kardinálové chtějí mít pokoj s císařem a se všemi lidmi. Císař nechť propustí však na svobodu zajaté preláty, duchovní a laiky, zvláště ty, které zajal na moři, když jeli na koncil. Nechť poví poslům, jak chce Církvi

zadostučinit, aby dosáhl rozhřešení od klatby. Jestliže se císař domnívá, že byl od Církve uražen, je Církve ochotna po úradě s králi, s preláty, s duchovními i se světskými knížaty dáti císaři zadostučinění. Církve žádá také pro všechny své přátele a přivržence pokoj, a bezpečnost.⁴

Císař sice nabízené podmínky mírové nepřijal, ale nitky byly navázány a vyjednávalo se dále. V polovici října odebral se papež z Anagni do Říma, kde byl toužebně očekáván a radostně přivítán. Vjezd do Říma byl v neděli; v pátek potom hnaly se však zástupy římských obchodníků do Lateránu, žádající velmi lomozivě, aby jim papež zaplatil, co ještě Řehož IX. jim zůstal dlužen. Podávali účty na 40.000 marek. Dotírali na papeže svými přehnanými požadavky tak směle, že se před nimi musil zamknout. Dal pak účty zkoumat a zaplatil všechno, co správa sv. Stolice komu dlužila.

Mezitím zalehl do smířovaček s císařem trochu rušivý tón. Ve Viterbu se vzmohla strana guelfská proti ghibellinské, zatlačila císařskou posádku na hrad a volala na pomoc papeže i Římany. Nelenil ani císař a spěchal se svým vojskem Viterbo obléhat a svou posádku osvobodit. Válečné štěstí přálo však viterbským; císař byl poražen a donucen odtáhnout s nepořízenou. Porážka ta, pravil, dotkla se bolestně nervů jeho srdce, pokořila jej a dala vzpruhu všem guelfům. I papež hleděl na císaře jako na poraženého a trval na svých podmínkách mírových: přijat uložené pokání a složit zbraň proti lombardským městům. Poměr lombardských měst k císaři velmi překážel mírovému jednání. Císař nechtěl propustit lombardských zajatců, dokud se mu lombardská města nevzdají a svých výsad se nezřeknou; papež odpíral dáti císaři rozhřešení, dokud nebudou do mírových smluv pojaty i spravedlivé požadavky lombardských měst a dokud císař nevydá sv. Stolicí zabraného církevního státu až do poslední pevnosti. Konečně byly o Zeleném čtvrtku (31. 3. 1244) na slavném shromáždění lateránském smlouveny mírové smlouvy; ale papež neudal prozatím doby, kdy miní císaře rozhřešit. Nevěřil císaři. Vždyť císař ani nepropouštěl zajatců, ani nevydával zabraného církevního území, vysmívaje se jen poslům papežským. Aby mařil styk světa s papežem, obsadil svými žoldnéři všechny cesty, mosty a přístavy, a císařův syn Konrád schytával posly, jdoucí k papeži, anebo od papeže, a dopouštěl se na nich velkých ukrutností. Císař podkopával papeži půdu i v Římě. V dubnu 1244 přemluvil lateránského falckraběte Jindřicha Frangipane a jeho syna, aby mu prodali polovici kolosea, přeměněného v pevnost, a přilehlý palác. Chtěl tak své žoldnéře usadit takřka před okny lateránského paláce a učinit z kolosea pěst, napřáženou neustále

proti Lateránu. Na svou stranu získal také městského prefekta. Papež prodej kolosea a paláce zrušil; také městského prefekta donutil, aby přijal investituru od papeže, a nikoli od císaře. V té době zdržoval se císař se svým dvorem v Terni, kam se měl po svatodušních svátcích dostavit i papež k dalšímu mírovému jednání. Chytrý Inocenc IV. však pochopil, že Terni, rozložené v horském údolí řeky Nery, je výtečnou pastí, v níž by mohl uváznout, jako kdysi Paschalis. Poslal proto svého důvěrného přítele Bojola z řádu bratří Menších k svým přátelům do Janova s prosbou, aby mu do některého přístavu italského, do Civita vecchia, anebo do Corneta, poslali loďstvo. Do třech týdnů očekávalo 22 janovských lodí rozkazy papežovy v přístavu Civita vecchia. Koncem května (28. 5.) jmenoval Inocenc IV. 12 nových kardinálů a 7. června vytáhl z Říma do Civita Castellana. Necítě se ani tam dosti bezpečen před úklady císařovými, uchýlil se do Sutri a tamodtud v noci před svátkem sv. Petra a Pavla uprchl s pěti sobě oddanými lidmi do Civita vecchia, kam dorazil ve svátek sv. apoštolů asi k 9. hodině dopolední. Prchal přestrojen a oklikami, poněvadž všecek kraj vůkol byl v moci císařské a hlídán císařskými žoldněři. Téhož dne dostalo se za papežem 5 kardinálů, jiných 7 pokusilo se o cestu po souši do Janova, kde se s papežem měli sejít. Čtyři kardinálové zůstali z rozkazu papežova v Itálii; kardinál Štěpán jako vikář římský, Rainer, jako legát v Toskánsku, ve Spoletu a v Markách, kardinál Richard, jako rektor Kampagny a Maritimy. V Itálii zůstal také Raynald, kardinál biskup ostijský. Večer o svátku sv. apoštolů vyplul papež z přístavu a po velmi svízelné plavbě, ztěžované bouřemi, v ustavičném strachu před císařským admirálem Ansaldem, jehož loďstvo křížovalo blízko břehů italských, přistal Inocenc IV. 7. července v svém rodišti Janově, kde jej co nejskvěleji uvítali. Útrapami cesty Inocenc IV. velmi zeslábl a těžce onemocněl. Tři měsíce zápasil mezi životem a smrtí v cisterciáckém klášteře sv. Ondřeje u Janova. Sotva trochu pookřál, vydal se na další cestu do Lyonu, kam po velkých souženích a po přestálých nebezpečích dospěl dne 2. prosince 1244. Lyon, město blízko hranic francouzsko-německých, zdálo se papeži nejbezpečnějším útočištěm; vždyť nad Francií vládl Ludvík IX., král Církvi všele oddaný. Papež se ubytoval v opatství sv. Justa na dobře opevněném pahorku Fourvieres. V Lyoně se také ubytovaly a začaly úřadovat papežské kanceláře, v nichž leželo v té době mnoho aktů, za dlouhého mezivládí k sv. Stoliči podaných, ale nevyřízených.

O vánocích, ve svátek sv. Jana Evangelisty sloužil Inocenc IV. mši sv. v lyonské katedrále, a upozorniv při kázání na velmi smutné poměry časové, na dobytí Jerusalema egyptskými moha-

medány, na mongolské řádění v Syrii a jinde, na spor císaře Bedřicha s Církví, vyhlásil všeobecný církevní sněm do města Lyonu na den sv. Jana Křtitele nejbližšího roku. Všem církevním hodnostářům a všem křesťanským knížatům rozeslal pak pozvání na koncil.

Na koncil se dostavilo s počátku na dvě stě biskupů a jiných církevních hodnostářů. Přišli tam i patriarchové: cařihradský, antiošský a aglejský, a latinský císař cařihradský Balduin II. Na čestná místa zasedli vyslanci četných králů a knížat křesťanských. Z českých prelátů zúčastnil se koncilu pražský biskup Mikuláš a v Lyoně tehdy byli i kanovníci olomučtí, projednávající spor o olomouckou volbu biskupskou. Císař vyslal na koncil svého dvorního soudce Tadeáše ze Suessy, slynoucího výmluvností, arcibiskupa palermského a jiné. Sám se nedostavil. Jako na vzdor svolal říšský sněm do Verony také na červen, čímž zabránil četným biskupům a jiným pánům zúčastnit se sněmu církevního.

V pondělí po svátku svatojanském dne 26. června zahájil Inocenc IV. v jídelně kláštera sv. Justa sněmovní předporadu. Patriarcha cařihradský vyložil přítomným smutné poměry v svém patriarchátě, vyslancové angličtí prosili o svatořečení bl. Edmunda, biskupa kanterburského, a na konec přihlásil se k slovu obhájce císařův Tadeáš ze Suessy. Řečnil výtečně. Sliboval, co všechno císař k prospěchu Církve učiní, ale nepřesvědčil. Papež přítomným vysvětlil, co všechno císař před rokem slíbil, ale ze slíbeného nic nesplnil.

Ve středu 28. června shromáždili se sněmovníci v katedrále lyonské k prvnímu valnému zasedání. Papež sloužil mši sv., po ní zanotil hymnus k Duchu svatému, Veni Creator, a pak promluvil k shromážděným na slova žalmu: Ať se jakkoli rozmnoží starosti v nitru mém, útěchy tvé, Bože, potěšují mou duši (Ž. 93, 19). A sv. Otec poukázal na patero ran trýznících jeho srdce. Byly to: nezvedenost některých prelátů a poddaných, neobyčejná pýcha saracénská, řecký rozkol, ukrutnost tatarská a konečně pronásledování Církve císařem Bedřichem, jenž od smrti papeže Řehoře IX. Církví čím dál víc ubližoval, dané slovo neustále rušil a hrozných zločinů se dopouštěl. Sv. Otec předložil pak sněmovníkům císařské listiny, pečeti Bedřichovými potvrzené, a jiné doklady, aby se přesvědčili, k čemu se císař slavně zavázal a jak špatně svým závazkům dostál. Opět se hlásil k slovu Tadeáš ze Suessy, zůstal však na četné obžaloby dlužen odpověď a byl odpovědí papežovou usazen.

Druhé valné shromáždění sněmovní konalo se 5. července. Biskup Petr z Carinoly u Kapuy stěžoval si na křivdy a zločiny císařovy a španělští preláti žádali o přísné zákroky proti císařské-

mu tyranství. Opět hájil císaře Tadeáš ze Suessy, žádaje, aby se třetí sezení sněmovní odložilo, aby císař mohl z Verony na sněm přijít a osobně se obhájit. Když se vyslanci králů, anglického a francouzského, přimlouvali za odklad příštího sezení, papež povolil prodloužit sněm o dva týdny, třebaž četní cizinci byli s protahováním sněmu velmi nespokojeni. Za dva týdny mohl císař propustit uvězněné preláty, mohl dát aspoň rozkaz svým posádkám, aby vyklidily církevní stát, a mohl se z Verony dostat do Lyonu. Ale císař neučinil nic. Mezitím dal papež poříditi opisy nejdůležitějších archivních listin, jimiž císařové a králové zajišťovali Církvi nějaké výsady, a na 40 biskupů a prelátů ověřilo ty opisy svými podpisy a pečetěmi. Ve sbírce těch listin byly i listiny knížat a králů českých; a mezi ověřovacími podpisy je i podpis pražského biskupa Mikuláše. Papež volal k sobě každého sněmovníka jednotlivě na poradu, jak by se spor s císařem měl ukončit. Biskupové vyslovili se proti císaři a přitiskli své pečetě na bulu, již měl být císař trůnu zbaven.

Dne 17. července byla třetí valná schůze sněmovní. Napřed vyhlásil papež 28 sněmovních konstitucí, nařízení, týkajících se otázek právních a církevních, Palestiny, latinského císařství východního a obrany proti Tatarům.

Také bylo ustanoveno, aby svátek Narození bl. Panny Marie všude byl slaven s oktávou. Jako na trůn naslouchal čtení různých konstitucí císařský obhájce Tadeáš. Přihlásil se k slovu a ohnivě hájil svého pána. Vida však, že všechna obhajoba vyznívá na prázdno, prohlásil očekávaný rozsudek již napřed za neplatný, ježto císař nebyl prý pozván způsobem náležitým a sněmovníci jsou proti císaři stranicky zaujati; také není prý sněm všeobecný, vždyť nedostavilo se mnoho biskupů italských a německých. Že z území císařem ovládaných biskupové na sněm nesměli, řečník nepřiznal, nýbrž odvolal se k budoucímu papeži a k budoucímu, opravdu všeobecnému, sněmu církevnímu. Sněmovníci odmítli obhajobu i odvolání Tadeášova; papež poukázal, že půl třetího sta sněmovníků jistě dostačí k platnému hlasování, a že nepřítomní biskupové chybějí na sněmu jen vinou císařovou, jenž jim cestu na sněm zabránil. Povzbuzen shromážděnými, vyhlásil Inocenc IV. knížete Bedřicha za zatvrzelého opovrhovače tresty církevními, za člověka, obtíženého přesně dokázanými zločiny; křivou přísahou, zradou, svatokrádeží a podezřením z kacířství, za znovu vyloučeného z Církve a za sesazeného ze všech hodností. Přísahy mu složené nikoho již nezavazují. Autoritou apoštolskou zakázal papež všem pod trestem vyloučení z Církve pomáhati, raditi, anebo přizeň prokazovati Bedřichovi jako císaři a králi. Zplnomocnění voličové mají právo zvoliti pro Německo nového

krále, o Sicilii se sv. Stolicе postará sama. Všichni biskupové potvrdili svým souhlasem, podpisy a pečetěmi rozsudek papežský, jen Angličané prosili o papežovu přízeň pro Bedřichovy děti.⁵

Císař se dověděl o svém sesazení v Turíně. Zahořel hněvem, posadil si císařskou korunu na hlavu a zvolal: »Posud svou korunu mám a nikdo, ani papež, ani sněm mi ji bez krvavého boje neseberou. Posud jsem byl kovadlinou, nyní budu kladivem.« A hned 31. července rozeslal králům a knížatům ostrý protipapežský leták, vyzýváje všechny k pomoci, do boje proti papeži. Několik vět z letáku udává jeho tón: »Kteří dnes kněžimi se nazývají, utlačují syny otcův, jejichž almužnami se vykrmili. Synové našich poddaných, dosáhnuvše apoštolské důstojnosti, zapomínají na své otce a nectí ani císaře, ani krále. Inocenc, svolav, jak praví, všeobecný koncil, opovážil se mne, nepředvolaného, bez prokázané viny sesadit, čímž nesmírně urazil všechny krále. Co můžete, jednotliví králové, od smělosti tohoto kněžského knížete očekávat, když se opovážil, nemaje ve světských věcech žádné soudcovské moci, sesadit mne, jenž jsem slavnou volbou knízat a se souhlasem Církve, tehdy ještě spravedlivé, byl z Boží vůle císařskou korunou korunován? Jste spoluvinni, poslouchajíce těchto svatoušek. Kdyby vaše lehkověrná bláhovost nebyla těmito přetvářenými zákoníky a fariseji obetkána, zošklivili byste si je. Ale nemyslete si, že papežský rozsudek zlomí mou hrdost. Mé svědomí je čisté, Bůh je se mnou. Jeho svědectví se dovolávám, že bylo vždy mým cílem přiváděti kněze kteréhokoli stupně, i ty nejvýše postavené, k apoštolskému životu, k pokoře Páně a do stavu čisté prvotní Církve. Tenkrát bývali duchovní zvyklí hledět na anděly, skvěli se zázraky, hojili nemocné, křísili mrtvé a podmaňovali si knížata a krále svatým životem. Ale tito opovrhují Bohem; jejich náboženství se utopilo ve vlnách majetkových. Je opravdu skutkem lásky sebrat jim jejich škodlivé a je zatracující majetky. A toho díla bychom se měli my a všechna knížata horlivě chopit, aby duchovenstvo bylo osvobozeno od všeho přebytečného, a spokojujíc se skrovným majetkem, službě Boží žilo.«⁶ Chuť na zabránění církevního majetku byla a bývá odedávna pravou příčinou různých nepřátelství proticírkevních.

Císařský leták neměl odezvy. Tehdejší život západoevropský byl podivuhodně pestrý. Byli tu mnichové a rytíři, svrchovaní feudální páni a jejich nevolníci, byli tu přísní věřící, ochotní i krev prolít za každou písmenku víry, a byli tu svobodomyšlní kacíři; všude plno tělesně pracujících, a vedle nich tiše a skrytě přemýšlející vědci; byli tu lidé samá výsada, a lidé podrobení. Ve tkání nejrůznějšího způsobu života, národnostních pudů, městské samosprávy a panské feudální slávy tvořila jediná Církve mnoho-

členkou sice, ale velmi jednoduchou soustavu, jednotic všechny svou věrou, hierarchií a církevním právem kolem jediného střediska, Říma, a okolo své jediné hlavy, papeže. Církev vedla; všichni byli jí poddáni jako její děti. Svět rád poslouchal papeže, utěšuje se myšlenkou, že existuje i na zemi nejvyšší soudní stolice, od níž i císařové a králové mohou býti souzeni, že i nad pány je pán, k němuž každý se může odvolat proti křivdě a bezpráví. Všichni věděli, že Bedřich se stal císařem jenom přičiněním Církve, proti níž nyní vyzýval do boje. Protože však lidská hrabivost zachvacuje i lidi někdy velmi ideální, přizvukovali proticírkevnímu letáku císařovu jen lidé, kteří by se z církevního majetku byli rádi obohatili, zvláště francouzští šlechticové.

Ani jeden král Bedřichovi nepomohl. Králové z císařství nic neměli; naopak, čím slabší byl císař, tím mocnější byli králové. Německo samo opouštělo císaře i jeho děti. Všude se pracovalo proti Bedřichovi; kněží, a zvláště řeholníci, hlásali proti sesazenému císaři křížovou výpravu, jako proti nepříteli víry křesťanské. Na jaře r. 1246 zvolila si německá knížata na popud papežův nového krále, durinského lantkraběte Jindřicha Raspe, jenž však již v únoru následujícího roku zemřel. V říjnu 1247 byl zvolen za krále hr. Vilém Holandský.

Nelenil ovšem ani Bedřich. Jeho odvěta byla velmi krutá. Třebas byl člověkem nesmírně bohatým, uložil kostelům svého území, odevzdávat po třetině příjmů na válku proti papeži a proti lombardským městům. Stíhal a ukrutně trestal všechny příznivce papežovy, zvláště jeho příbuzné. Běda bylo kněžím, provádějícím nařízení sněmu lyonského, a třikrát běda řeholníkům. Schytával je, vázal dva a dva spolu a dal je za živa spálit. S císařem závodili náčelníci ghibellinští, hrozný a ukrutný Ezzelin, markrabě Manfred Lancia a plukovník Palavicini. Nemanželští synové Bedřichovi, král Enzo a Bedřich Antiošský, byli císařskými vikáři v Toskáne a Maritimě. Ghibellinské ukrutnosti pomáhaly však k vzrůstu a rozvoji strany guelfské. Krutě pronásledované duhovenstvo, o své výsady připravená šlechta a platy vyssávané občanstvo hořeli pro papeže, svého jediného zastánce. V březnu 1246 osnovali někteří z nejváženějších dvořenínů sicilských spiknutí proti Bedřichovi. Jejich plán byl prozrazen; dva spiklenci utekli se na hrady Scala a Capaccio do jižní Itálie. Bedřich spiklence pronásledoval. Zameziv přítok vody na hrad Capaccio, donutil žízni vyčerpanou posádku, aby se vzdala. Mužští obráncové byli oslepeni a zmrzačeni a 22 šlechtických dám, na hrad utečených, bylo odsouzeno k doživotnímu žaláři. Z jižní Itálie vydal se Bedřich na sever, napadnout lombardská města a vynutit si pak rozhrěšení papežské v Lyoně samém. Hrabě savojský připravil již

Bedřichovi přechod přes Alpy. Štěstí se na Bedřicha zdánlivě usmívalo. Jeho kapitáni vítězili v Toskáně a v Umbrii, liga »Pergugia-Assisi« byla přemožena, Corneto zajetím a popravou občanů pokořeno; Viterbo se poddalo z hladu, Camerino přešlo na stranu císařskou a Pisa i Siena bojovaly proti guelfským městům pod prapory Bedřichovými. Císařský princ Enzo r. 1247 vtáhl vítězně do Florencie, vyhnal všechny tamější guelfy a dal se prohlásit za signora městského. O Řím jako by se Bedřich nestaral. Římané co chvíle prosili papeže o návrat, připomínajíce mu legendu Quo vadis a naříkajíce, že jsou osiřelým stádem bez pastýře a kvílící vdovou. Inocenc IV., nechťže upadnutí v ruce Bedřichovy, nemohl na návrat do Říma ani pomýšlet. Posiloval však svou tamější stranu a získával nové přívržence. Mezi jinými přidali se k papeži i Frangipani.

Vítězný postup Bedřichův se zabrzdil v severní Itálii, kde skoro každé město bylo vlastním samostatným státem a pevností. Když se Bedřichovi podařilo pokořit město jedno, deset jiných se zdvíhalo proti němu. V červnu 1247 donesl Bedřichovi do Turina kurýr Jobovu zvěst, že Parma padla do rukou nepřátel a všechna síla guelfská se tam soustřeďuje. Doufaje, že v Parmě zničí své nepřátele jako v pasti, přerušil Bedřich cestu do Lyona, odtáhl k Parmě a oblehl město. Jedny oddíly jeho vojsk pustošily parmské okolí, druhé stavěly v samém sousedství parmském, směrem k Borgo san Donnino, nové město Vittorii. Obléhání trvalo půl roku. V Parmě již hladověli a umírali únavou a nedostatkem. S hladem a soužením rostla však i důvěra parmských v Pomocnici křesťanů, Marii Pannu. V důvěře v její pomoc vypadli parmští dne 18. února z města útokem na Vittorii. Bedřich byl právě na honě v okolních lesích. Parmští zapálili Vittorii a připravili nic netušícímu vojsku Bedřichovu takovou porážku, jakých je v dějinách málo zaznamenáno. Tři tisíce zajatců odváděli do Parmy, na 1500 mrtvých, mezi nimi i slavný Tadeáš ze Suessy, leželo na bojišti. Kořist, které se parmští zmocnili, byla ohromná. Do rukou vítězných padla i císařská koruna Bedřichova. Za jásotu lidu posadili při návratu do města císařskou korunu jakémusi bajacovi na hlavu, radující se z jeho šaškovin, jaké s císařskou korunou tropil.

Tak končí sláva světa, i sláva majestátu císařského, že v jistých chvílích se nadšeně tleská i pobudím, posmívajícím se nejvyšším odznakům státní moci. Inocenc IV. odsoudil sice Bedřicha jako nehodného císařské koruny, ale neodsoudil císařství a neodsoudil korunu, odznak nejvyšší státní autority. Šaškovina, kterou parmští s císařskou korunou prováděli, dá se omluvit jen

jejich opojením z náhlého vítězství a darebným životem Bedřichovým, jímž význam koruny byl znehodnocen.

Po porážce u Parmy zachránil se Bedřich útekem do Cremony. Křivdy, které svou ukrutností na svých protivnících, na jejich ženách a dětech, napáchal, volaly do nebe o pomstu. A spravedlivá pomsta se blížila. V květnu 1249 padl do rukou bononských miláčků Bedřichův, jeho syn Enzo. Bononští odmítli jakékoli výkupné a věznili Enzia 22 let, až do jeho smrti. Nejvěrnější rádce a obhájce Bedřichův, Tadeáš ze Suessy, byl mrtev a o svého nejchytřejšího patolízala a pochlebníka Petra de Vineis, skladatele paličských letáků protipapežských, připravil se Bedřich sám. Oslepeného vsadil jej do žaláře, kde jej pak našli oběšeného. Protože tehdy lidé nepáchali sebevražd, říká se, že Bedřich dal svého nejoddanějšího přítele oběsit. Počátkem prosince r. 1250 Bedřich onemocněl ve Florentinu u Nocery. Když se nemoc zhoršovala, učinil poslední vůli, v které mimo jiné nařídil, aby Církvi římské, jeho matce, bylo vráceno, což jejího jest, jestliže ona vrátí říši, co říši náleží. Kostelům a klášterům poručil také vrátit, co jim zabral. U smrtelného lože Bedřichova stáli jeho nemanželský syn Manfred a arcibiskup palermský Berard. Zámek střezili Bedřichovi věrní saraceni. Bedřich, oblečen do roucha cisterciáckého, umíral velmi kající; vyzpovídal se svému příteli arcibiskupu palermskému a dostal od něho rozřehnutí. O svátku sv. Lucie, sicilské světice, dne 13. prosince 1250 ukončil svůj pozemský život ve věku ne celých 56 let. Saraceni strážcové odnesli mrtvolu Bedřichovu na ramenou až do Palerma, kde jej v katedrále pochovali do nádherného porfyrového sarkofagu někdejšího krále sicilského Rogera. Když r. 1781 Bedřichovu rakev otevřeli, našli jeho tělo dosti zachovalé, oděné arabským oděvem, s korunou císařskou na hlavě, po stranách císařský meč a říšské jablko.

Bedřich byl císař velmi schopný, nadaný a učený, ale nelidský. Byl člověkem velmi chlápčným, přetvářeným, věrolomným a tyranickým. Prováděl myšlenku tak zvaného totalitního státu, jemuž musí sloužit kdekdo a ve všem. Hleděl na císařství jako na nějaký orientální kalifát, nebo jako na vládu nějakého »božského« Tiberia, jemuž i církevní hierarchie, oloupená o všechna práva a majetky, přivedená tak k evangelní prostotě a chudobě, musí sloužit. Bohatstvím a nádherou Bedřich oslňoval své vrstevníky, svou přisností a krutostí odpuzoval od sebe, svým nekřesťanským životem rval uctívou lásku, jež poutala věřící lid křesťanský s císařem, ochráncem Církve. Křesťanský lid v něm neviděl svého ochránce, nýbrž pronásledovatele. Z Bedřichova boje s Církví vyšlo císařství německé poraženo, ale i Církví byly zasazeny nesmír-

né rány. Boj s císařem a králové němečtí, zvolení proti Bedřichovi, stáli Inocence IV. ohromné peníze, které si pak v nouzi své vymáhal sbírkami a dárkami, církevním ústavům uloženými. A kde se vymáhají peníze, tam se budívá snadno i nepřátelství. Vážnosti sv. Stolice uškodily také velmi četné letáky císařské, jimiž císařský tajemník Petr de Vineis co chvíle zostuzoval papežský dvůr, pranyřuje domnělé i skutečné jeho stíny. I když lidé letákům plně nevěřili, něco vždy v duších uvázlo.

Z manželských synů Bedřichových žili při jeho smrti: Konrád, syn Jolanty jerusalemské, a dvanáctiletý Jindřich, syn po Alžbětě anglické. Z nemanželských žil ve vězení bononském Enzio, ve střední Itálii se zdržoval z Florencie vypuzený Bedřich Antiošský a v Apulii dlel Manfred. Podle Bedřichova testamentu měl Konrád dědit korunu císařskou i sicilskou, ale Manfred, kníže tarentské, měl být Konrádovým místodržitelem v jižní Itálii a na Sicilii, a to s plnou mocí královskou.

Inocenc IV. považoval však Apulii a Sicilii za uprázdněná církevní léna a chtěl je rodu hohenštaufskému odebrat. Napomínal Sicilské, aby zůstali sv. Stolicí věrni, a Němce vyzýval k věrnosti k novému králi Vilémovi, jemuž sliboval i korunu císařskou. Přes všechnu námahu a obětavost nepodařilo se Inocencovi získat v Německu plnou oddanost a věrnost ke králi Vilémovi, za to v Itálii a na Sicilii hlásili se četní šlechticové a města pod prapor papežský.

Smrt Bedřichova a vzrůst strany guelfské pohnuly Inocence IV., odejít z Francie do Itálie. Dne 19. dubna 1251 rozloučil se tedy s Lyonskými a Marseillemi a Rivierou přišel po měsíční cestě do svého rodiště Janova, kde pobyl něco přes měsíc. Z Janova odcestoval do Milána, do Brescie, do Mantovy, do Bononie a 5. listopadu dorazil do Perugia, kde se prozatím i se svým dvorem usadil. Uvítání, jakým sv. Otce italská města překvapovala, byla skvělá, pohádková. V Perugii pobyl Inocenc IV. půl druhého roku. Do Říma nešel, chtěje se vyhnout velkým požadavkům, jimiž ho chtěli Římané zasypat. O neděli Bílé 27. dubna 1253 odebral se papež z Perugia na letní pobyt do Assisi k hrobu sv. Františka. O neděli před Nanebevstoupením Páně posvětil s několika biskupy chrám, nad hrobem sv. Františka nově vybudovaný, a jeho oltáře. Lidu zblízka i zdaleka, hodnostářů i prostých, mužů i žen, dostavilo se na slavnost tolik, že nemožno ani přibližně udat počet. Assisi a okolí se lidem jen hemžilo. Za svého pobytu v Assisi navštívil papež dvakrát první duchovní dceru Františkovu sv. Kláru, nemocnou v klášteře u sv. Damiána. Při té návštěvě vyprosila si umírající světice papežskou bulu, o kterou tolikrát marně usilovala bl. Anežka Přemyslovna, aby totiž klarisky assisské směly

žit podle řehole, kterou jim ústně i písemně dal sv. František, v jednotě ducha a v úplné chudobě. Bula ta, začínající slovy Solet annuere sedes, je datována 9. srpna 1235. Za dva dni potom, v pondělí 11. srpna večer, když poslední sluneční paprsky zlatily věže assisské a slunce se schovávalo za Appeniny, zasvítlo sv. Kláře slunce věčné. V úterý 12. srpna dostavil se k sv. Damiánu papež s kardinály a s veškerým dvorem na pohřeb sv. Kláry. Biskup ostijský, kardinál Rainald, protektor klarisek a oddaný přítel Klářin, kázal nad její rakví na slova: Marnost nad marnost a všechno marnost. Papež sám doprovázel pak pohřební průvod do chrámu sv. Jiří, kde sv. Klára byla pochována.

Do Assisi docházela co chvíle římská poselství, aby se papež vrátil do Říma. Mluvili velmi směle: Ať se vrátí hned, nebo již nikdy. Budou-li ho Assisští zdržovat, přijdou si Římané pro papeže s vojskem. Řím je sídlo apoštolské, pravili, a papež nenáleží ani do Lyonu, ani do Perugia, ani do Assisi, nýbrž do Říma. Inocenc IV. rozloučil se tedy po svátku sv. Františka s milým Assisi a vrátil se 10. října do Říma.

Senátorem římským byl tehdy ghibellin bononský Brancaloneo, člověk chytrý a ošemetný, rozený diplomat. Uvítal papeže patřičně, ale uměl na něm i mnoho vymáhat. V Římě žilo tehdy mnoho vyhnanců a běženců z říše Bedřichovy; tisíce ruce vztalhovaly se k papeži o pomoc a o dary. Také chrámy a papežské budovy u sv. Petra křičely po opravách. Papežský pokladník mívval nejednu velmi těžkou chvíli.

Mezitím pracovali mladí Hohenštaufové velmi pilně pro zachranu svého dědictví. Manfred, nar. 1232 z Blanky Lanciovy, rodu piemontského, zasnoubený s Beatricí Savojskou, byl mladík půvabný, duchaplný a vzdělaný. Svou velkomyslností a štědrostí získával si srdce za srdcem; zpěváci, troubadouři jej velebili, čítajíce jej do svého cechu. Šel o něm hlas: Manfred je rozený král. S najatými žoldnéři německými a saracénskými razil si vítěznou cestu jižní Itálií až po Kapuu a Neapol. Pozval i svého bratra Konráda do Itálie, aby se ujal zděděného království. Konrád poslechl a přitáhl v říjnu 1251 s velkým německým vojskem do Veromy. Byl od ghibellinů, s Ezzelinem v čele, slavně uvítán; ale umbrijská a toskánská města zastoupila mu další cestu. Musil do Poly a po moři do Siponta, kde přistál 8. ledna 1252. Manfred přivítal bratra uctivě, ale brzy se v něm zklamal. Konrád byl tuze hrubý, podezřívavý, nevděčný a krutý. Vojensky měl dost štěstí. Kraj za krajem se mu poddával. Vyhladověním dobyl i Kapuy a Neapole. Dvakrát poslal své vyjednaváče k papeži, ale nepochodil. Papež Hohenštaufům nevěřil. Nabízel sicilské království jako papežské léno napřed francouzskému princí Karlu

z Anjou. Když tento na radu své matky Blanky a bratra krále Ludvíka IX. nabízené Sicílie nepřijal, vyjednával Inocenc IV. s princem anglickým Edmundem. Římský senátor Brancalione, hrabata z Montfortu a Savojska přimlouvali se neustále za Hohenštaufy. Do jednání zasáhla však vyšší moc. V prosinci 1253 zemřel v Melfi patnáctiletý bratr Konrádův Jindřich, v květnu 1254 si uhnal zhoubnou horečku i Konrád a skončil ve věku 26 let v Lavello u Melfi. Zbyl po něm v Německu dvouletý hošík Konradin, narozený již po odchodu otcově do Itálie. Umírající Konrád jmenoval prozatímním správcem sicílského království Bertolda z Hohenburgu a poručníkem svého dítěte Konradina ustanovil papeže Inocence IV. V papežově ochraně zdál se jeho jedináček nejbezpečnějším.

Zvěst o smrti Konrádově zastihla papeže na letním pobytě v Assisi. Přerušil po svátcích svatodušních svůj letní pobyt a odebral se do Anagni, chtěje býti blíže jeviště tehdy tak důležitého. Bertold z Hohenburgu prosil papeže, aby udělil Sicílii v léno dítěti Konrádovu Konradinovi. Papež prosbu odmítl, ale slíbil, že bude dítěti přízniv, až dospěje; že Konradina uznává již nyní za krále jerusalemského a za vévodu švábského. Do přísězné listiny, kterou Apulie měla dosvědčit svou věrnost k papeži, dal vsunout slova: »S výhradou práv dítěte Konradina.«⁷ Po delším vyjednávání poddal se papeži i Manfred. Byl jmenován místodržitelem jihoitalským a potvrzen jako kníže tareuntské a pán jiných, Bedřichem mu darovaných panství.⁸

Apulští, sytí již nadvládou německé a saracénské, těšili se z okleštěné moci hohenštaufské a vše vítali papeže jako svého vrchního pána. Koncem listopadu ujížděl Inocenc IV. do Neapole, nepřítelkyně hohenštaufské nadvlády. Byl přijat nesmírně radostně. Ubytovali jej v paláci jeho nešťastného nepřítele, zahynulého Petra de Vineis. Všichni se těšili z míru a doufali v jeho ovoce. Věci dopadly však jinak. V Manfredovi vzkypěla brzy hohenštaufská krev. Postavil se v čelo svých saracénů a zahájil boj s papežem. Inocenc IV. sebral jaké také vojsko a vypravil je proti věrolomnému Manfredovi. Po několika vítězných šarvátkách porazil však Manfred papežské vojsko úplně 2. prosince u Foggie. Papežský legát ujížděl tryskem do Neapole zvěstovat papeži Jobovu zprávu o porážce. Inocenc IV. měl však v ty chvíle důležitější zájmy — umíral. O svátku sv. Ambrože 7. prosince k večeru dokončil. Příštího dne jej pochovali v katedrále neapolské.

Již od jara roku 1241 dovolávali se vypuzení kanovníci olomoučtí u sv. Stolice spravedlnosti proti hildesheimskému kanovníkovi Konrádovi, dosazenému nezákonně na biskupství olomoucké. Inocenc IV. kanovníky vyslyšel a nařídil 11. září 1243 z Anagni

biskupu pražskému Mikuláši, opatu břevnovskému a dómskému proboštu pražskému, ať citují kanovníka Konráda, jenž laickým přispěním se vetřel na biskupský stolec olomucký, k Apoštolské Stolicí.⁹ Konrád ovšem neposlechl. Inocenc IV. však olomuckých kanovníků, kteří u papežského dvora na rozsudek čekali, neopustil. Dne 3. března 1245 požádal probošty pražského a litoměřického, potom arcijáhna pražského, aby olomuckým hodnostářům, zvolenému biskupu Vilémovi, děkanu Janovi, arcijáhnů Bartoloměji a Mistru Janovi byla vrácena nerozvázně jim odňatá beneficia. Jako prokurátorové kostela olomuckého projednávají svou při u sv. Stolice; pobyt v cizině stojí je peníze, proto jim papež dovoluje, aby na výlohy, jež budou míti s volbcu biskupskou, směli zadlužit i statky olomuckého kostela, a to do výše 460 hřiven (marcarum sterlingorum).¹⁰ Za týden potom oznámil papež pražskému biskupu Mikuláši a opatům břevnovskému a hradištskému (u Olomouce) že suspendoval ze správy duchovní i časných věcí hildesheimského kanovníka Konráda, jenž se na olomucké biskupství vetřel a jako biskup si tam počíná. Kostel olomucký se všemi jeho statky si papež ponechává jako v poručnictví a ukládá jim autoritou apoštolskou, aby statky a domy téhož kostela do své správy přijali a je zachovávali. Konrádovi pak ať neodkladně nařídí, aby se osobně před tvář papežovu dostavil.¹¹ Při dalším jednání pohmul papež zvoleného Viléma, aby se vzdal. Konráda sesadil úplně a jmenoval olomuckým biskupem svého kaplana Bruna, hraběte ze Schaumburku, probošta lubeckého.

V září 1245 oznámil Inocenc IV. volbu Brunovu králi Václavu, olomucké kapitule, duchovenstvu a jiným.¹² Krále Václava vyzval, aby zvoleného biskupa Bruna, jeho prokurátory a posly, také kanovníky, kteří v zájmu obsazení olomuckého biskupství přišli k sv. Stolicí, přijal blahovolně a biskupovi byl královsky nakloněn. Olomuckou kapitolu, duchovenstvo, města, opaty, probošty, preláty a poddané požádal, aby Brunovi jako otci a pastýři duchovnímu vzdávali povinnou poslušnost a úctu. Věda, že král Václav se tak snadno s novým obsazením olomuckého stolce neshodí, požádal Inocenc IV. o přímluvu za Bruna i mnoho vlivných osob; sestru královu Amežku, královské syny Vladislava a Přemysla, svého legáta Filipa, biskupa ferarského, metropolitu mohučského Sigfrida, české barony, rytíře, města a lid.¹³ Chtěje Brunovu autoritu jaksi zvýšit, vyznamenal ho již 3. 10. 1245 právem nositi mitru a prsten, třebaž na biskupa ještě posvěcen nebyl.¹⁴ Král Václav držel však na stolci olomuckém Konráda, a Bruna do své země nepustil. Ještě v dubnu 1246 zůstával král v záležitosti té neoblomným a Bruno musil s papežským dovořením svolat moravské duchovenstvo k sobě za hranice zemské,

chtěje jim dáti směrnice. Koncem roku 1246 přišel do Čech papežský kaplan a penitenciář, dominikán Gottfried. Tomu se podařilo pohnout krále, aby Bruna přijal za biskupa olomuckého. Biskup Konrád musil se biskupství zřici; byl odškodněn vesnicí Kolčovem a příjmy ze statků opavských a kelečských do 300 hřiven ročně. Začátkem roku 1247 ujal se Bruno olomucké diecése; stal se jedním z nejvýtečnějších biskupů olomuckých a králové Václav I. i Přemysl Otakar II. měli v něm nejoddanějšího přítele, rádce a pomocníka. Oblíbeným sídlem Brunovým byl Kroměříž, tehdy ještě vesnice. Tam vystavěl Bruno hrad na místě nynějšího zámku, tam svolal několik synod kolegiální kapitulu. Za vlády Brunovy byl Kroměříž povýšen na městečko. Bruno zemřel 17. února 1281. Je pochován před hlavním oltářem kostela sv. Mořice v Kroměříži.

V bojích s císařem Bedřichem šlo Inocenci IV. o přízeň krále českého Václava I. Proto hned na svém útěku do Francie poctil krále Václava výsadou, že žádný delegát sv. Stolic. anebo jeho subdelegát nesmí krále exkomunikovat a postihnout jeho země zákazem služeb Božích.¹⁵ Po svém příchodu do Lyonu dovolil Inocenc pro Václavovu upřímnou oddanost a neochvějnou stálost k sv. Stolici českému královi Vladislavovi, synu Václavovu, aby se směl oženit s Gertrudou, neteří vévody rakouského, třebas snoubenci byli ve čtvrtém stupni příbuznosti. Totéž dovolení dostala současně i Václavova dcera Amežka k sňatku s markrabětem míšenským Jindřichem, také příbuzným ve čtvrtém stupni.¹⁶ Po sesazení Bedřichově požádal Inocenc IV. říšské voliče, z nich na prvním místě krále Václava, aby se všemožně přičinili o jednomyslnou volbu nového německého krále.

Začátkem roku 1248 dal se mladistvý královi Přemysl Otakar navštívit od nespokojených českých pánů ke vzpouře proti otci. V rodině královské se tenkrát staly rozmlísky tak smutné, že královna Kunhuta žalem zemřela. Příčinou vzpoury neznáme, ač se zdá, že v ní měla prsty ghibellínská strana německá. Do vzpoury byl zapleten i pražský biskup Mikuláš a mezi prvními spiklenci byl dřívější králov miláček, sesazený biskup olomoucký Konrád. Velkou oporu měl však Václav v Brunovi. Papež Inocenc IV. se těžce zkoušeného krále zastal velmi vřele. Již v květnu roku 1248 uložil biskupům, řezenskému a míšenskému, aby napomenuli české šlechtice, aby se zřekli věrolomného Bedřicha; vrátili se do lůna Církve a králi Václavovi mocně a veřejně pomáhali. Jinak že budou prohlášeni za exkomunikované. Za rok potom, 22. 4. 1249, nařídil Inocenc IV. biskupu míšenskému, aby napomenul královského syna, vévodu Přemysla Otakara, a šlechtice králov-

ství českého, kteří krále nepřátelsky pronásledují, a s Konrádem, synem Bedřichovým, a s jinými nepřátely Církve smlouvy uzavřeli, aby od takové darebnosti ustali a vrátili se k oddanosti ke králi. Jinak je měl biskup míšenský exkomunikovat. Biskupa pražského Mikuláše, jenž, jsa exkomunikován, opovážil se služby Boží konat, nechť pošle k Apoštolské Stolicí. Probošty, děkany a jiné kanovníky z království českého, kteří drželi s uvedenými nepřátely královými a tak se ukázali nehodnými církevních úradů, měl biskup míšenský zbavit všech hodností osobních a všech beneficií, které měli od Církve. Krále Václava pak, jenž svému synu a některým šlechticům z donucení přísahal, že království se zrekne, nechť též biskup od vynucené přísahy rozváže.¹⁷

Vzpouora byla urovnána koncem roku 1249.

Koncem roku 1251 byl Přemysl Otakar stavy rakouskými zvolen za vévodu rakouského. Chtěje si zajistit dědictví babenberské, oženil se 23letý s 46letou Marketou, sestrou bývalého vévody rakouského Bedřicha a vdovou po nešťastném králi Jindřichu VII., která tehdy žila v klášteře sester dominikánských ve Würzburgu. O slavné svatbě, konané v Hainburgu 8. dubna 1252, odevzdala Markéta Přemyslu Otakarovi všechny důležité listiny, jimiž kdy císařové potvrdili rodu babenberskému majetky a práva v Rakousích a ve Štýrsku. Tak velkého věna a moci tak vzrostlé záviděli Přemyslovi četní nepřátelé, zvláště král uherský Bela, ponoukaný v Uhrách žijící Gertrudou, kněžnou babenberskou, vdovou po Vladislavovi, synu Václava I.

Již roku 1252 zaplavil Bela země Přemyslovy svým loupežným vojskem. Současně hledal spojence, a našel. Roku 1253 vlomili se do Horních Rakous Bavoři, Opatvsko přepadli Poláci, na Moravu vpadl Bela se svými Kumány a obléhal Olomouc. Hrdzy nedávného vpádu tatarského se na Moravě opakovaly. Přemysl Otakar byl opuštěn ode všech; ani vlastní otec král Václav mu nepomohl. Jediným jeho zachráncem byl papež Imocenc IV. Vypravil z Assisi k Přemyslovi i ke králi Belovi apoštolského legáta Velasca z řádu bratří Menších, zapřisahaje svými listy obě válčící strany, aby uzavřely mír. Poselství Velascovo se zdařilo. Bela odtáhl od Olomouce a Přemysl vyvázl z neodvratné pohromy. Současně donesl br. Velascus Přemyslovi i dodatečnou dispens papežskou k jeho sňatku s Marketou, s níž byl pokrevně ve 4. stupni příbuzněn a zešvagřen. Papež dovolil však legátovi dispensovat Přemysla jen tehdy, když král český Václav a Přemysl písemně a přísazně slíbí, že budou vždy věrně pomáhati Církvi a králi Vilémovi, ke kterému se král aspoň svými zástupci, vévoda Přemysl pak osobně dostaví k přijetí léna a k vykonání lenní uctivosti. Papež prosil Přemysla, aby z vděčnosti k dobrotě Boží, jež ho

v rozkvětu mládí tak povýšila, věrně přilnul ke králi Vilémovi a s ním spolupracoval pro katolickou víru, pro svobodu Církve a pro obnovu císařství.¹⁸ Žádosti papežově Přemysl vyhověl 17. září 1253 v Kremži. Za několik dní potom, 20. září, zemřel na svém dvoře v Počáplích u Berouna král Václav ve věku 48 let. Pochovali jej u sv. Františka v Praze, kde toužil odpočívat co nejbližše své milované sestry klarisky Anežky.

V březnu 1254 poctil Inocenc IV. krále Přemysla výsadou, že bez výslovného rozkazu sv. Stolice nesmí nikdo krále, ani jeho země postihnout exkomunikací, anebo interdiktem, ani nesmí nikdo králi zakázat vstup do kostela.¹⁹ V dubnu 1254 prosil Inocenc IV. a napomenul preláty a kapituly: české, moravské, uherské, rakouské a štyrské, aby radostně přijali a podporovali papežského kaplana Bernarda, jehož posílá, aby vyšetřil a projednal mírové podmínky mezi Belou a Přemyslem. Legát Bernard byl vybaven plnou mocí rozhřešovat od církevních trestů všechny, kdo za války českouherské tresty ty na sebe nějak uvalili. Legát Bernard měl také právo zprostit exkomunikace mohučského metropolitu Gerharda, aby tento směl pak korunovat nového českého krále. Nebude-li Gerhard včas rozhřešen, směl legát pověřit jiného sufragána, aby Přemysla korunoval. Krále Belu citoval papež pro jeho spor s Přemyslem do Říma a nařídil legátu Bernardovi, trvat důsledně na příkaze, aby Bela svého vhodného zástupce poslal do Říma k odpovědnosti.²⁰

Mezi nevyřízenými akty našel Inocenc IV. brzo po svém nastoupení na stole papežské úřadovny i žádost klarisky kněžny Anežky. K prosbám, k sv. Stoliči posílaným, neponoukala Anežku ctižádost, založit novou řeholi, nýbrž touha, žítí podle původní řehole Františkovy, dané sv. Kláře a jejím družkám, nerozředené různými jinými předpisy, ale plné ducha Františkova. Inocenc IV. nebyl nepřitelem hnutí františkánského, ale přál světskému kleru víc než vzrůstajícím se řádům, tak zv. žebravým. Dne 13. listopadu 1243 odpověděl nejdůstojnější dceři Anežce, sestře kláštera sv. Františka v Praze, řádu sv. Damiána, právnicky suše, odmítavě. Vysvětlil jí důvody, proč tak činí, a uložil jí, aby jako mírná holubice a ctnosti plná dcera byla pokojná, aby utišila vlny své mysli a příště netoužila podobné věci žádat. Listem k o-patrkyni a k řeholnicím Anežčina kláštera zmírňuje pak některá strohá pravidla řehole Hugolinovy, pro země severní nevhodná, dovoluje sestrám oblékati se tepleji, choditi ve střevících a v punčochách, spáti na slamnicích a na slaměných anebo senných poduškách. Omezil jim také počet postních dnů. Ke dnům od postu uvolněným přidal slavnosti jejich kláštera, řádu a slavnosti čes-

kého království. Za několik dní potom udělil klášteru na Františku výsadu, že nikdo proti němu nesmí nic podnikat.²¹

Roku 1250 poprosila Anežka papeže Inocence, aby dovolil mistru a bratřím křížovníkům nositi nějaký odznak. Dne 12. října 1250 rozkázal papež pražskému biskupu Mikuláši, aby na prosbu Anežčinu dovolil mistru a bratřím špitálu, záležejícímu ke klášteru sv. Františka v Praze, nositi vhodný odznak, totiž kříž a hvězdu. Dne 17. června 1252 udělil tedy biskup Mikuláš v kostele sv. Petra na Poříčí křížovníkům právo, nositi na šatě nad červeným vyšíтым křížem červenou hvězdu.²²

Z jiných výsad a dispensí, udělených Inocencem do království českého, lze připomenouti tyto: Pražský alkolyta Radoslav dostal pro svou učenost a mravopověstnost dispens od nezákonnitého původu, aby směl býti na další úřady posvěcen a nabyti obročí. Podobnou dispens dostal i rektor kostela šlapanického jáhen Jan²³ Po 40 dnech odpuštěk udělil Inocenc IV. dne 31. 7. 1245 všem kajícím a upřímně se vyzpovídávším, kteří kostel vyšehradský uctivě navštíví²⁴ o svátku sv. Petra a Pavla a ve výročí jeho posvěcení, dne 30. 8. 1248 všem věřícím, kteří svými almužnami přispějí na stavbu dominikánského kostela a kláštera v Olomouci (nynějšiho kostela sv. Michala a kněžského semináře),²⁵ dne 31. 1. 1247 všem kajícím se vyzpovídávším, kteří ve výročí posvěcení chrámu uctivě navštíví chrám kladrubský,²⁶ 6. 4. 1251 všem, kteří v chrámě sv. Jiří v Praze o výročním dnu jeho posvěcení a o svátku sv. Jiří uctivě se pomodlí, kajícím se vyzpovídávše;²⁷ tytéž odpuštěk udělil Inocenc IV. dominikánům olomuckým pro kostel sv. Michala (28. 8. 1251),²⁸ dominikánům vratislavským pro kostel sv. Vojtěcha (16. 1. 1252)²⁹ a benediktinům břevnovským na den posvěcení chrámu a o svátku sv. Diviše (29. 1. 1253),³⁰ benediktinům rajhradským o svátku sv. Petra a Pavla (7. 4. 1254).³¹ Sto dní odpuštěk udělil Inocenc IV. všem kajícím se vyzpovídávším, kteří uctivě navštíví chrám cisterciáků žďárských ve výročí jeho posvěcení, o mariánských svátcích a o svátku sv. Mikuláše, biskupa (15. 3. 1254).³² Že výsadami těmi jak duším, tak i uvedeným ústavům Inocenc IV. velmi prospěl, netřeba připomínat.

Král Václav daroval dominikánkám pozemek v Brně na vystavení kláštera Cella castitatis. Inocenc IV. potvrdil darování to 29. 5. 1245. Dne 3. 1. 1246 potvrdil téměř řeholnicím majetky, darované jim Oldřichem Černým, mimo jiné i mlýn v Telnicích. V červnu 1248 svěčil pak brněnské dominikánky pěti dominikánům provincie české, v srpnu téhož roku vzal jejich klášter do své ochrany, potvrdiv všechny jeho majetky, práva a výsady.³³

Pod ochranu sv. Petra a svou vzal Inocenc IV. 12. 10. 1245 panenský klášter cisterciácký v Oslavanech, zvaný Vallis s. Mariae,

a potvrdil jeho statky, práva a výsady.⁸⁴ Téhož roku v prosinci potvrdil Inocenc IV. kapitule vyšehradské patronátní právo na kapli sv. Klimenta, vybudovanou na Vyšehradě králem Přemyslem Otakarem I., a také vesnici Zahrádku, darovanou kapitule za zlato-stříbrotkaný ornát, zdobený drahokamy a perlami, jež kapitule král Přemysl Otakar vzal. Téhož dne potvrdil papež kapitule i královský dar vesnice Hodkovic. Kostel vyšehradský měl sv. Stolicí odvádět 12 hřiven stříbrných ročně, ale zůstával poplatek dlužen. Inocenc nařídil v listopadu 1250 biskupu vratislavskému Tomáši, aby ten dluh vymáhal. Téhož měsíce nařídil děkanu vyšehradskému, aby chránil opata a konvent velehradský před útočníky, lupiči a zloději. Hned roku 1245 dovolil Inocenc proboštu vyšehradskému Filipovi, podjáhnu a svému kaplanu, příbuznému krále Přemysla Otakara, aby směl dvě prebendy, když by se u vyšehradského kostela uprázdnily, vhodnými lidmi obsadit.⁸⁵

Roku 1250 dovolil Inocenc IV. opatu cisterciáckému Jindřichovi v Placích, aby jeho klášterní kněží směli zpovídat tamější služebníky klášterní, nemající příležitost zpovídat se jiným kněžím.⁸⁶ V lednu 1254 potvrdil moravským johanitům špitál brněnský, zřízený měšťanem brněnským Rudigerem a jeho manželkou Hodonou, nadaný od krále Václava svobodami, výsadami, vinicemi a pozemky.⁸⁷ Téhož roku v březnu potvrdil Inocenc IV. pražským křížovníkům špitál sv. Alžběty ve Vratislavě, založený Annou, vévodkyní slezskou a krakovskou, jejími syny vystavěný a nadaný majetky.⁸⁸

Dost často byli světští i řeholní hodnostáři království českého od Inocence IV. pověřeni, soudit a rozhodnout různé právní spory mezi osobami a církevními ústavami.

Smutné zvěsti docházely tehdy z Pruska, kde křesťané se měli opravdu zle, a veškerou Evropou vanul neustále jakýsi strach před Tatarů. V lednu 1252 vyzval Inocenc IV. provinciála českých dominikánů, aby podle nařízení, stanoveného Řehořem IX., a podle své možnosti účinně pomáhal řádu Německých rytířů, jenž v Prusku a v Livonsku pro víru křesťanskou nesmírné práce vykonal a tam veliké oběti přinesl. V květnu 1253 oznámil Inocenc IV. všem věřícím v Čechách, na Moravě, v Srbsku a v Pomorí, že posílá do uvedených krajů opata de Mezzano, aby kázal křížovou výpravu proti Tatarům a proti jiným pohanům, žijícím po křesťanské krvi. Křížáci budou účastni těchže výsad, jako křížáci palestinští.⁸⁹

Možno říci, že styky Inocence IV. s královstvím českým byly dobré, ano čím dále lepší. Poměry německé byly tehdy velmi rozhárané. Politická moc duchovních knížat, biskupů a opatů ně-

meckých přerůstala moc knížat světských. Proto snažili se světší páni obsazovat duchovní hodnosti svými syny a příbuznými, jejichž duch byl pak víc světský než církevní. Nářek Inocencův na sněmu lyonském nad nezvedenými preláty (difformes) platil asi tuze sebevědomým prelátům německým. Kromě šlechty rostla v Německu i moc svobodných měst, nechtějících uznávat duchovní knížata za své zeměpány a sužujících duchovenstvo soudy světskými, žaláři a zábořem majetkovým. Papež posílal do Německa často své legáty, konejšit rozprátené hlavy a zabezpečit vnitřní mír.

Anglickému králi byl Inocenc IV. mocnou oporou. Napomínal jej sice často k plnění povinností, ale hájil vždy jeho královská práva a povzbuzoval anglické preláty, aby krále mravně i hmotně podporovali. Také vzal krále a jeho země do své zvláštní ochrany, když král se odhodlal ke křížové výpravě do Sv. země. Angličtí biskupové postihli klatbou škůdce kostelů a rušitele ústavy. Inocenc IV. jejich rozhodnutí potvrdil.

Bratrovražedné boje zuřily v Dánsku. Inocenc IV. jmenoval zvláštní komisi na uklidnění občanské války, ujal se vrhle biskupa Mikuláše Stigsena, vypuzeného z Roskilde, a podporoval krále Ericha VI. Ericha zabil jeho bratr Adolf, tohoto zavraždili zase Frisové. Zbýval ze synů královských ještě Křištof. Ten si najal cizí žoldnéře a řádl v zemi velmi krutě. Církev vystála tehdy v Dánsku muška. Roku 1251 stal se lundským arcibiskupem výtečný, v Římě vyškolený kaplan Inocencův, Jakub Erlandsen. Opřel se mužně svévoli královské, ale ani mu se nezdařilo zažehnati probuzené barbarství.

Do Švédska poslal Inocenc IV. roku 1244 mistra Jana z Piacenzy a roku 1246 kardinála Viléma ze Sabiny. Tento prosadil s pomocí arcibiskupa Jarlera zákon celibátní a vydal pak roku 1250 papežem schválenou konstituci pro duchovenstvo švédské: Aby u některých kostelů byl ustanoven prelát aspoň s pěti kanovníky, jež by pak směli volit biskupa. Za arcibiskupa nebo biskupa bude uznán, koho zvolila rozvážnější část kapituly. Příjmy a statky biskupské zůstanou po smrti biskupově pro jeho nástupce. Biskupové se nesmějí žádnému laiku zavazovat přísahou věrnosti a lenní, protože od nikoho lén, ani regalií nemají. — Za svého syna Valdemara vládl tehdy ve Švédsku výtečný vévoda Birger, zakladatel Stockholmu. Inocenc IV. nařídil biskupům, aby podporovali Birgera proti všem rušitelům pokoje. V Norsku královal za Inocence IV. Hakon VI. Inocenc IV. mu povolil dědičné patronátní právo nad kostely, jež mnil král založit v dobytých zemích pohanských; přiřkl mu také dvacátek ze všech církevních statků, vyjma chudobné biskupství hammerské. Králi do-

volil podrobit své říši pohanské Sambity, a to pod podmínkou. Jestliže již jiný křesťanský vladař nemá na sambitské území práv. Vzal krále Hakona do své ochrany a vybavil arcibiskupa Serlana rozsáhlou plnou mocí. Dominikána Petra potvrdil za biskupa hammerského.

V Polsku dopouštěl se mazovský vévoda Konrád velkých křivd na církevním majetku a vysloužil si od biskupa krakovského klatbu. Tyranských zločinů dopouštěl se i slezský vévoda Boleslav II. Vehnal na př. 500 lidí do kostela a dal je za živa spálit. Byl také postižen klatbou. Papežský legát Jakub Pantaleon dal na vratislavské synodě vyhlásit statut proti drancování církevních statků, proti únosu žen, proti křivému svědectví a jiným zlořádům. Nařídil také zřizovat v Polsku národní školy a sbírat svatopetrský halěř. Inocenc IV. statut schválil, připojiv k němu ještě jiné prospěšné dodatky.

Uhry platily za křesťanskou hradbu proti rozkolníkům a pohanům. Proto papežové Uhrám přáli a jejich krále vyznamenávali. Již r. 1238 dostal uherský král výsadu, že směl si nechat před sebou nosit kříž. Vpád tatarský do Uher a zrušení země budily ještě větší sympatii ke králi uherskému. Proto Inocenc vyšetřoval bedlivě, kdo Uhrám v jejich soužení křivdil, proto snažil se přimět bojovného Belu k pokoji a míru, aby země tak těžce zkoušená se zvetila.

Francie měla tehdy svatého krále Ludvíka IX., muže širokého rozhledu a mečnavné obětavosti. Také hostila tolik let papeže a jeho dvůr. Styky Inocencovy s Francií byly velmi dobré, třebaž sv. Ludvík nesdílel politických názorů Inocencových, neuznal sesazení Bedřicha z císařské hodnosti a neustal pracovat o smírné urovnání sporu papežova s císařem. Nejedncu se vyslovil i proti dávkám, sv. Stolicí vymáhaným, a nedovolil ve Francii sbírky na válku proti císaři Bedřichovi. Jsa těžce nemocen, slíbil sv. Ludvík r. 1244, že podnikne křížovou výpravu, jestliže se uzdraví. Uzdravil se a svůj slib splnil. Poněvadž Palestina trpěla tehdy nejvíc od saracénů egyptských, vypravil se sv. Ludvík vojensky napřed proti Egyptu. R. 1249 dobyl pevnosti Damietty, ale když táhl dále na Kairo, byl od saracénů poražen a neprozřetelností hr. Artois upadl do zajetí saracénského. Inocenc IV. povzbuzoval zajatého krále otcovskými listy, nařídil, aby se za něho konaly všude modlitby, a vybízel křesťanstvo k pomoci králi. Svým slovem a příkladem získal si sv. Ludvík nesmírné vážnosti a úcty saracénů. Za veliké výkupné byl propuštěn, směl putovat na posvátná místa palestinská a r. 1254 vrátil se do vlasti.

Obdiv a lásku papežovu zasloužil se tehdy jiný svatý král, Ferdinand Kastilský. Klatbou postižen a interdiktum potrestán byl

však král aragonský Jakub, protože v návalu zlosti dal biskupu gerundskému Berengarovi pro domnělé porušení zpovědního tajemství uřezat jazyk. Až se vše vysvětlilo a král dal zadostučině, byl od Inocence IV. rozhrěšen r. 1246.

Tyransky vládl, duchovenstvo pronásledoval a svou neschopností a rozpustilou chlípností lid velmi pohoršoval portugalský král Sancho III. Lid žádal papeže o pomoc. Inocenc IV. ustanovil r. 1245 králova bratra Alfonsa III. za říšského správce a Sancho se spasil útekem. Ani Alfons však se nevydařil. Zapudil svou manželku Matyldu, oženil se s princeznou kastilskou a přivolal tak na sebe klatbu a interdikt. Teprve po smrti Matyldině byl církevních trestů zproštěn.

Velmi čilé styky měl Inocenc IV. se zeměmi tehdy ještě misijními. Ve Finsku zůstávala většina lidu v pohanství. I mnozí křesťané odpadli zase do pohanství. Věrní katolíci trpěli pak krutým pronásledováním od svých pohanských a odpadlých soukmenovců. Jejich biskup Tomáš, zlomen jsa pracemi a soužením, prosil papeže o zproštění úřadu biskupského. Papež resignaci přijal a popřál biskupovi touženého odpočinku. R. 1249 podnikl švédský vévoda Birger křížovou výpravu proti pohanským Finům a usadil v jejich zemi křesťanské osadníky. Kuroňi měli jediné vlastní biskupství, část pak náležela pod biskupství v Rize a část biskupství v Sengallen. Toto biskupství, protože tam mnoho lidu od víry odpadalo, bylo Inocencem IV. zrušeno a svěřeno biskupu v Rize, jenž byl r. 1246 povýšen na arcibiskupa. Prvním arcibiskupem říšským byl Albert Suerber. Poněvadž tamější biskupové byli velmi chudobní, dovolil Inocenc IV. sufragánům říšským míti kromě biskupství i jiná beneficia. Také lupičský ostrov Osel dostal vlastního biskupa.

Prusko rozdělil Inocenc IV. na troje biskupství. Majetnosti jednotlivých biskupství přisoudil pak z jedné části biskupům, ze dvou částí Něm. rytířům, jejichž povinností bylo, chránit pruské křesťany před útoky pohanskými. V roce 1249 dlel v Prusku papežský legát Jakub z Troyes (potomní Urban IV.), jenž mnoho Prusů přiměl ke křesťanství a zvláštní smlouvou upravil poměr mezi pruským obyvatelstvem a Něm. rytíři. Sv. Stolicе posílala do Pruska nejlepší misionáře. Zvláště dominikáni se velmi zasloužili o pokřesťanění pruského lidu. Pruští hoši byli posíláni do škol německých, zvláště do Magdeburgu, r. 1251 zřídili misionáři i první školy v Prusku. Prusům příbuzní byli Letonci. Pod svým knížetem Ringoldem bojovali dlouho proti Něm. rytířům. Ringoldův nástupce byl r. 1251 přemožen a dal se pokřtít. Vyprosil si od Inocence IV. i titul královský a odevzdal své území jako léno sv. Stolicе. V zájmu šíření víry přijal Inocenc IV. tu nabídku a dal kní-

žete Mindove od biskupa chelmského ozdobit odznaky královskými. Za misionáře poslal do Letonska dominikány. Dominikán Vít byl prvním biskupem letonským. Král Mindove však potom od víry odpadl a křesťany pronásledoval. Letonsko zůstalo ještě několik desetiletí zemí pohanskou.

Kievský metropolita Řek Josef z obavy o svůj život uprchl před vpádem tatarským do Byzance. Kníže Daniel Haličský zvolil za nástupce Josefova ruského biskupa Cyrila. Navázal také čilé styky se sv. Stolicí. V srpnu 1247 dovolil Inocenc knížeti Danielovi dobýti dědičných zemí a statků, jež jiná knížata proti právu držela. Na prosbu Danielovu dovolil biskupům a kněžím ruským jejich bohoslužebný obřad, pokud se v něm nic nepřičilo víře katolické. Danielovi a jeho rodu udělil také výsadu, že ani křižáci, ani žádný rytířský řád bez srozumění s nimi nesmí zasahovat do jejich území a nabývat tam majetků. V září téhož roku zplnomocnil Inocenc IV. pruského arcibiskupa Alberta, aby Daniela, krále ruského, jeho arcibiskupy, biskupy a jiné velmože, jestliže se rozkolu zřeknou a s Církví římskou se sjednotí, přijal do Církve. Albert korunoval pak v hodnosti papežského legáta krále Daniela a Inocenc IV. přijal královský rod, jeho majetky a země do ochrany sv. Petra. Ruští biskupové celeburovali tehdy spolu s latinským kněžstvem. Za rok potom pochválil Inocenc IV. i krále novgorodského Alexandra za návrat do Církve, vyzval jej, aby papežského legáta Alberta uctivě přijal a dovolil vystavěti latinskou katedrálu. Tak se stalo za biskupování velmi činného a výtečného metropolity Cyrila. Nástupcem Cyrilovým stal se však opět Řek, metropolita Maxim, který utužoval opět svazky s Byzancí, a upevnil v Rusku řeckou kázeň a zvyky.⁴⁰

I řecký dvůr císařský navazoval styky s Inocencem IV. Bohužel styky ty sledovaly toliko politické cíle, a tak se všechny pokusy o církevní sjednocení rozbily. Také bulharský car Koloman žádal papeže o pomoc. Papež k němu poslal bratry Menší vyjednávat a vyzval cara k návratu do Církve; ale věc usnula. Na ostrově Cypru trvaly neustálé spory mezi Řeky a latiníky. R. 1250 slíbili Řekové Inocenci IV., že se s Církví sjednotí, ale prosili o vzkříšení bývalého hierarchického řádu, vymaněného z moci latinských biskupů, podřízeného přímo sv. Stolicí. Také žádali, aby latiníkům nemusili platit desátků. Inocenc IV. poslal na Cypr legáta kardinála tuskulského, vyhověl většině řeckých požadavků a vydal r. 1254 podrobnou konstituci, jíž některé řecké zvyky dovolil, jiné zakázal. V své konstituci dbal čistoty víry a kultu, ale šetřil řeckého ritu. Řekové byli s konstitucí velmi spokojeni, ale latiníci nikoliv.

Inocenc IV. si zasloužil názvu misijního papeže. Měl ovšem

v řádech sv. Dominika a Františka lidi, kteří hořeli touhou, jít do nejdalších končin se světlelem evangelia, a jejich ideálem bylo, za Krista a jeho víru trpět a umírat i na popravištích. Misionáři ti rozcházeli se s požehnáním papežovým do Afriky, hluboko do Asie k rozkolníkům i k pohanům. R. 1245 poslal Inocenc IV. několik misionářů k tatarskému chanovi Gajukovi a k jeho vojevodci. O několik let později dal papež vysvětit několik bratří Menších a dominikánů na biskupy, vybavil je plnou mocí a znovu je poslal na dvůr tatarský. Tam sledali misionáři velkou náboženskou pestrost. Střídavě udíleli chanovu dvořanstvu své požehnání kněží nestoriánští i latinští, po nich pohanští bonzové a na konec mohamedánští imamové. Tatarský dvůr přátelil se tehdy s knížaty křesťanskými proti mohamedánům. Náboženská lhostejnost tatarského panstva, surovost a tupost lidu, neustálá změna směrů politických, přichylnost k pohanským zvykům, pletichy nestoriánské a mohamedánské, překážely horlivým misionářům v jejich svatém díle. Ale praví se, že výtečný bratr Menší Vilém Rubruquis naklonil si pomocí krále armenského Hethuna velkého chana Mangu a pokřtil jej a několik tatarských dvořanů.⁴¹

Do misijního území pruského a pobaltského poslal Inocenc IV. svého legáta, dal si neustále posílat zprávy o stavu misijní práce, rozhodoval různé spory a určoval další směrnice.

Mnoho křesťanů bylo za Inocence IV. v Maroku. Jejich biskup Lupus strádal však v chudobě. Inocenc IV. doporučil biskupa přizvat kostelů a klášterů toledské provincie, vybídnuv je, aby chudobného biskupa podporovali. Několikrát dopsal i marockému sultánovi Miramolinovi v zájmech tamějších křesťanů.

Jako bývalý učitel vysokoškolský zajímal se Inocenc IV. o studium a o studenty. Sotva se usadil v Lyoně, již tam založil vysoké učení bohoslovné a právnické. Také při dvoře papežském založil vysoké učení právnické, obdařené právy a výsadami jiných universit.

Úředníkům pařížské university dal Inocenc IV. stejná práva s žáky, k jejich prospěchu zakázal zdražovati mýto a počítal universitu právem vlastní pečeti, jak ji měla do roku 1215. R. 1229 dosáhli na pařížské universitě vyučovacího práva dominikáni, roku 1231 bratří Menší. Prvním rektorem františkánských studií na universitě pařížské byl Alexandr Halesský, zvaný monarcha theologorum a doctor irrefragabilis, (samovládce bohoslovný a učitel mezdolatelný). Z tehdejších žáků pařížských možno připomenouti sv. Alberta Velikého a sv. Bonaventuru. Řeholní učitelé i žáci žili velmi přísně podle svých řeholí, vynikali píli i vědomostmi a proto se brzo stali soli v očích závistivých a žárlivých učitelů i žáků směru světáckého. Roku 1253 byli dominikáni i bratří

Menší z university vypuzeni. Inocenc IV. se jich však zastal a nařídil, aby jim byly učitelské stolice vráceny. Pro universitu bononskou dal Inocenc IV. potvrdit a provést nové stanovy. Ústava university bononské byla demokratičtější než jinde, popřávajíc studentům různé svobody a vliv. Učitelé a žáci římského práva sluli legisté, ti církevního práva kanonisté. Pro studium obojího práva mabyla universita bononská pověsti světové.

Při rozmiškách na universitě pařížské odešli žáci a učitelé angličtí, v počtu asi 4000 osob, do vlasti a založili universitu oxfordskou. Ž mouze učily tam však síly nezkoušené. Inocenc IV. nařídil biskupu oxfordskému nepřipustit nikoho na stolicí univerzitní, dokud ho biskup sám anebo jeho zástupci nevyzkoušeli a neschválili. Tak mabyla universita oxfordská potom rovnocenností s jinými universitami.

Jsa výtečným právníkem, vydal Inocenc IV. užitečná pravidla pro církevní soudnictví. Pravidla ta a jiné papežské výnosy staly se církevním i světským soudům příkladem zralých a všestranně uvážených rozsudků. Lidé vyhledávali proto raději soudy církevní než světské a nutili tyto tak k reformám podle soudnictví církevního.

V té době byly nezbytné soudy inkvisiční. Úřad inkvisitorský byl tak těžký a životu nebezpečný, že inkvisitoři se úřadu svého zříkali, a jen přísnými rozkazy se dali pohnout, aby v úřadě tom vytrvali. Inocenc IV. dal inkvisičním soudům pevná pravidla; obžalovaní byli tříděni na různé třídy věnníkův a podezřelých, také tresty a pokuty byly přesně stanoveny.

Velmi často se v Inocencových aktech objevují výnosy o udělení odpustků. Velcí scholastikové odůvodnili církevní nauku o odpustcích, opíraje se o víru v obcování svatých a v záslužnost dobrých skutků, vykonaných v posvěcující milosti. Již okolnost, že lidé, chtějící získat odpustky, nesměli být ve stavu těžkého hříchu, musili se kát a duchovně napřímit, svědčí o velkém významu odpustků. A potom, právě odpustky bylo možno mnohé a mnohé lidi pohnout k obětavosti pro velká díla, jež jen s pomocí všeobecnou bylo možno vybudovat. Četné katedrály a různé jiné ústavy, mosty, silnice a jiné věci byly vybudovány příspěvkem, za něž dárcové nabývali odpustků. Dnes platí lidé na nejrůznější věci dobrovolně i donuceně mnohem víc, a nikdo jim ani nepoděkuje.

Inocenc IV. zahájil a vykonal několik kanonisací. O třetí neděli adventní 1246 prohlásil v Lyoně za svatého Edmunda, biskupa kanterburského († 1242);⁴² o velikonoční neděli 1247 takéž v Lyoně Viléma, biskupa briouxského († 1234);⁴³ v březnu 1253 v Perugi Petra Veronského z řádu sv. Dominika, umučeného od kacířů 6. 4. 1252 u Milána;⁴⁴ v září 1253 kanonisoval v Assisi

Stanislava, biskupa krakovského, umučeného 1079.⁴⁵ Kromě toho nařídil Inocenc IV. kanonisační šetření o životě, ctnostech a zázracích opatkyne Hildegardy Bingenské, královny skotské Markety, poustevníka mantovského Petra Bona a 18. října 1253 nařídil biskupu spoletskému šetření o životě a zázracích sv. Kláry, nedávno před tím zesnulé.

Kardinálové mají po Inocencovi IV. památku, že smějí nosit purpurový klobouk, aby jim připomínal, že mají být Církvi svaté věrni až do krve (1245). Židům zakázal Inocenc IV. mít křesťanské služební a dhůvy. V chrámu svatopetrském zřídil třicet kaplanských míst a ustanovil, že arciknězem svatopetrské basiliky bude vždy kardinál. Kromě oprav u sv. Petra, v basilice lateránské a v chrámě sv. Vavřince za hradbami nepodnikl Inocenc IV. žádných větších staveb.

Za doby Inocencovy mařfkali si mnozí na papežské dárky a daně, ukládané duchovenstvu a ústavům církevním, vidouce v každém papežově požadavku nespravedlivé vydírání a zlořád. Inocenc IV. býval nejednou ve veliké nouzi. Církevní stát byl Bedřichem takřka zabrán. Skoro šestiletý pobyt papežského dvora ve Francii stál veliké peníze. Spor s Bedřichem, volby a podpory nových německých králů pohlcovaly také vysoké obnosy. Vydaje ty byly potřebné, jinak by byl po světovládě roztoužený Bedřich zotročil Evropu. Inocenc IV. nepotřeboval peněz pro sebe, nýbrž pro zájmy všeobecné. Ve věcech peněžních byl Inocenc IV. velmi opatrný a pořádný. Vydal i předpisy o vedení kostelních účtů a nařídil vésti kostelní inventáře.

Heslem bůl Inocence IV. byla slova žalmu: »Dáš mi poznati cesty k životu, Hospodine.« Vláda Inocence IV. trvala 11 let, 5 měsíců a 12 dní. Hrob Inocence IV. je v levé příční lodi v katedrále sv. Januaria v Neapoli.

¹ Mur III./1, s. 589—592 ; III./2, 398—404 — P s. 943—1283, č. 10.077—15.995. ² B s. 194. ³ P 11.079. ⁴ B s. 354. ⁵ P. s. 992—997. ⁶ B s. 201. ⁷ P 15.438. ⁸ P 15.527, 15.528. ⁹ P 11.129. ¹⁰ P 11.569, 11.570. ¹¹ P 11.587, 11.588. ¹² P 11.887, 11.891. ¹³ P 11.892—11.897. ¹⁴ P 11.919. ¹⁵ P 11.467. ¹⁶ P 11.469, 11.470. ¹⁷ P 12.917, 13.298, 13.304.

¹⁸ P 15.033, 15.034, 15.044, 15.047, 15.048. ¹⁹ P 15.280.
²⁰ P 15.313, 15.314, 15.327, 15.328, 15.460. ²¹ P 11.174, 11.175,
11.183, 11.200, Wadding, *Annales III.*, s. 108. ²² P 14.087.
²³ P 11.172, 11.484. ²⁴ P 11.766. ²⁵ P 12.263. ²⁶ P 12.411.
²⁷ P 14.292. ²⁸ P 14.391. ²⁹ P 14.478. ³⁰ P 14.487. ³¹ P 15.325.
³² P 15.279. ³³ P 11.678, 11.982, 12.979, 12.980, 12.996. ³⁴ P
11.931. ³⁵ P 11.972, 11.973, 11.974, 11.832. ³⁶ P 14.074.
³⁷ P 15.200. ³⁸ P 15.310. ³⁹ P 14.476, 14.972. ⁴⁰ P 12.668—
12.672, 12.686—12.688, srov. Vilinský, *Duch ruské církve*, s 239.
⁴¹ Wadding, *Annales, III.*, s. 133—143, 406—408. ⁴² P s. 1046.
⁴³ P 12.476. ⁴⁵ P 15.137.

Alexandr IV.

1254—1261

Za čtyři dny po smrti Inocencově, v pátek 11. prosince 1254, zahájil kardinálský sbor slavnou mší svatou ke cti sv. Ducha volbu nového papeže v neapolském paláci, náležejícím do nedávna zavilému nepříteli papežskému, Petru de Vineis. Volba byla rušná, ale Manfredovo vítězství velelo, neotálet. Zvolili tedy hned v sobotu okolo třetí hodiny za papeže kardinála ostijského Raynald dei Conti di Segni, uvedli jej za zpěvu Bože, chváleme Tebe do katedrály a dali mu jméno Alexander IV.¹ V neděli 27. prosince 1254 byl nový papež slavnostně korunován.

Raynald dei Conti narodil se na baronské tvrzi Genné u Anagni. Jeho otec Filip byl bratr papeže Řehoře IX. a vzdálenější příbuzný Inocence III. Řehoř IX. jmenoval svého synovce, jenž tehdy byl řeholníkem, buď bratří Menších nebo benediktínem, papežským komořím a hned poté (1227) kardinálem u sv. Eustacha. R. 1235 postoupil kard. Raynald na kardinála biskupa ostijského. Po svém strýci Řehoři IX. zdědil nejen protektorát nad řády bratří Menších, nýbrž i lásku k nim a k řeholníkům vůbec. Chudým dominikánům a bratřím Menším blahovolně přál a dával jim výsady, praví o něm kronikář. Protože nesouhlasil vždy s názory svého předchůdce Inocence IV., nebyl kard. Raynald u něho tuze oblíben.

Kronikáři charakterisují Alexandra IV. takto: Byl mužem dosti dobrotivým, nábožným, pilně se modlival; co do zdrženlivosti byl přísný. Byl skromný, pokojný, příjemný a rád se zasmál. Byl člověkem vzdělaným, miloval studium bohoslovné, rád a často kázal, církevní úkony rád konal, zvláště rád kostely světil. Do záležitostí knížecích a královských se příliš nemíchal. Četná obtížná nařízení svého předchůdce odvolal a zrušil. Byl velmi tělnatý, zavalitý a čenvený. Přirovnávali jej ke králi moabskému Eglonovi, o němž kniha Soudcův praví, že byl velmi tlustý (Sdc 3, 17).²

Nový papež zdržel se až do června v Neapoli, vyjednával se s Manfredem. Ten měl však vydatnou pomoc v saracénech nocerských a dobýval kraj za krajem. Když se roznesla klamná pověst, že v Německu malý Konradin umřel, dal se Manfred v Palermu korunovat za krále sicilského. Poslům Konradinovým odpověděl, že panství dítěte, v Německu žijícího, je na Sicilii nemožné; on že je rodem i duchem Vlach, království si vydobyl od dvou papežů; je tedy Sicilie jeho královstvím. Konradin se

může těšit, pravil Manfred, že bude nástupcem trůnu sicilského po jeho smrti. Manfredovým činem byla Sicilie od Německa odtržena. Alexander IV. byl proti vojenské přesile Manfredově bez moci. Pokus o smír ztroskotal na papežově požadavku, aby Manfred odstranil ze svých služeb a z Itálie vůbec saracénské žoldnéře. Bedřich II. usadil saracény v Nocče a vyznamenával je víc a víc za věrné služby. Bratři Menší se nejednou všemožně přičiňovali saracény pokřesťanit, ale marně. Bylo jich boje schopných prý na 60 tisíc. V bojích hohenštaufských s papežstvím tvořili jediné saracény stále vojsko císařské, obávané a hrozné. Bez bázně před klatbou ničili, nač přišli, mučili kněze a pálili kostely. Manfred si přivolával nové saracény z Afriky. Nazývali ho tedy sultánem, spojencem pohanským, a křesťanský svět se nedivil, když kněží hlásali proti Manfredovi křížáckou výpravu. Po své korunovaci měl Manfred veliký vliv i ve střední Itálii. Papež Alexander IV. nemohl proti němu nic jiného učinit, leč jej exkomunikovat a nad biskupy a městy, kde Manfreda uznávali, vyhlásit interdikt. Dal sice království sicilské v léno anglickému princovi Edmundovi, ale ten nepřicházel dobývat si léna v krvavých bojích se saracény Manfredovými.

Léto r. 1255 prožil Alexander IV. v Anagni a v druhé polovici listopadu přišel do Říma, kde byly poměry děsné. Šlechta, vedená rodem Colonnovým, uvěznila senátora Brancaleona a senátorem se stal občan milánský Emanuel Madio. Protože nový senátor strasil šlechtě, vznikla občanská válka. Šlechta a lid bojovali proti sobě o Kapitol. Vůdcem lidu byl pekař Matouš de Bealvere. Senátor v boji zahynul, část šlechty musila z města, a papež, sužován oběma stranami, odešel do Viterba. Dav povolal svého milce Brancaleona opět na úřad senátorský a jásal nad senátorskou čistkou. Jedni protivníci byli z města vyhnáni, druhí uvězněni; a mnoho jich bylo pověšeno, mezi nimi i dva Annibaldi, příbuzní kardinála Richarda. Šlechtické paláce dal Brancaleone zbořit. Na povel senátorův vrhl se rozvášněný dav na jedno sto čtyřicet římských šlechtických paláců, vyplenil je, vykradl, co se vykrást dalo, a paláce zbořil. Kolik krásy, kolik rodinných, uměleckých a archívních památek bylo tehdy zničeno! Dav nemá duše, neváží si ničeho, co duše s vypětím všech sil vytvořila. Demokratickému senátoru Brancaleonovi náleží smutná sláva nejhorších ničitelů římských památek. Ovšem, že Brancaleone neopominul uzavřít smlouvu s Manfredem Sicilským na úplné zničení strany papežské. Duchovní bratři si vždy padnou do náručí, i když jeden z nich je plnokrevný aristokrat a druhý sto-percentní demokrat.

Papež Alexander IV. dal senátora a jeho rady do klatby; ale

ti se z klatby jen vysmáli. Ba senátor nařídil, táhnouti proti papežskému městu Anagni, jež buď se městu Římu podrobí, anebo bude srovnáno se zemí. Papežovi příbuzní zapřísahali Alexandra IV., aby se jich zastal. Alexander IV. uprosil Brancaleona, aby upustil od tažení na Anagni, a sňal s něho klatbu. Bůh jediný ví, jak by byl energiický a kruté přísný senátor změnil tvářmost Říma, kdyby si v r. 1258 při obléhání Corneta nebyl uhnal horečku, jež ho v nejlepším mužném věku skosila do hrobu. Římský lid uctil památku Brancaleonovu zvláštním způsobem: dal jeho hlavu do drahocenné vásy a postavil ji na sloup na Kapitolu. A jistě běda bylo kdekomu, kdo si vásy uctivě nevšímal, anebo pohrdavě na ni pohleděl.

Umírající Brancalone odporučil Římanům za senátora svého strýce Castellana degli Andalo. Ten však obliby nenabyl. Šlechtě z Říma vypuzené se podařilo lid uplatit, poštvat, a tentýž dav, který zbožňoval Brancaleona, uvrhl jeho strýce do žaláře, z něhož se dostal, až i do Říma vniklo hnutí flagellantské.

Hnutí flagellantské nezbudil svými kázáními sv. Antonín Padovský; začalo až skoro za 30 let po Antonínově smrti, na podzim 1260, v Perugi. Lidí všech věků a stavů zmocnila se jakási podivná duchovní nákaza, aby se veřejně káli. Po pás obnaženi, s kapucí na hlavě, nesouce v jedné ruce pochodeň, v druhé důtky s drátěnými háčky, procházeli tyto mrskači v obrovských průvozech krajem, chodili z města do města, prozpěvovali kající písně o umučení Páně, obcházel kostely, padali na tváře před oltáře, a volajíce: Pokoj a mír! Bože, buď nám milostiv! mrskali se podle rytmu svých zpěvů a výkřiků až do krve. Pak vztahovali zraněné ruce k nebesům a lkali o Boží milosrdenství. Koho hnutí uchvátilo, kázal pokání a činil pokání. Zloději a podvodníci vraceli nakradené zboží, vrahové přicházeli k svým nepřátelům, podávali jim do rukou meč, říkouce: Pomstěte se, zabijte mne! Tito pak odhazovali meč a vrahy objímali. Koncem roku 1260 přišel průvod mrskačský do Říma. Římané uchváćeni pohledem na podivné kajícínsky, pozotvírali milosrdně žaláře, a tak se dostal na svobodu i jejich uvězněný senátor Castellano. Hnutí mrskačské nevinně začalo, ale později se zvrhlo na cesty různých neřestí a kacířstev. R. 1261 dostali se mrskači i do krajů zaalpských. Trvalo skoro 200 let, než flagellantství zmizelo.

Po Castellanu prosadil Alexander IV. volbu dvou nových senátorů, a to Napoleona Orsini, syna slavného Matouše Rubea, a Richarda Anibaldi. Strana guelfská nabyla tedy v Římě zase víc moci. Alexandra IV. za takových poměrů do Říma nic netáhlo. Zdržoval se většinou ve Viterbu, v Anagni, v Subiacu, v Genně.

a jen poslední zimu svého života, od listopadu 1260 do dubna 1261, pobyl v Římě za vlády mu příznivých senátorů.

V Německu padl v bitvě s Frisy 28. ledna 1256 král Vilém Holandský. Konradina volit nechtěli, měl teprve 4 roky, a také Alexander IV. volbu dítěte za krále zakázal. Kolínský arcibiskup Konrád přijel v červenci 1256 do Prahy, nabízet královskou korunu německou českému králi Přemyslovi. Ten však odmítl. V Německu byla již po mnoho let jakási anarchie. Nahnout nepoddajná knížata k poslušnosti a kázni, zdálo se dalek nemožným. A pak by byla německá koruna Přemysla mnoho stála, vždyť voliči s ní takřka lícitovali. Nabídl tedy korunu bohatému anglickému princovi Richardovi z Kornvallis s podmínkou, že zaplatí falckraběti rýnskému 18.000 stříbrných hřiven, arcibiskupu kolínskému 12.000, ostatním voličům po 8000 hřivnách. Ti, kteří měli dostat jen po 8000 hřivnách, se urazili a zvolili proti Richardovi za krále Alfonsa Kastilského, příjímám Moudrého, jenž ve své nemoudrosti slíbil každému voliči po 20.000 zlatých dukátech. Přemyslovi je ke cti, že odmítl tak nestydaté čachry s královskou korunou. R. 1257 přijel Richard z Kornvallis i se svým bohatstvím do Cách a dal se na krále korunovat. Alfons Kastilský se v Německu neukázal. Obě strany žádaly Alexandra IV. o souhlas s volbou, ale papež zůstal neutrálním. Král český se přiklonil věrně k Richardovi.

Ojedinelým násilníkem a ukrutným tyranem lombardských měst byl v té době pán Vicenzy, Padovy a Trevisa, Ezzelino da Romano, manžel Selvaggie, nemanželské dcery císaře Bedřicha. Dožebračil, zmrazčil a děsně umučil tisíce a tisíce lidí všech stavů a věku. Nesnesl, aby někdo něčím vynikal nad něho. Každá krása se mu protivila. Na žádost úpícího lidu vyhlásil Alexander IV. křížáckou výpravu proti tyranovi. Apoštolským legátem výpravy jmenoval arcibiskupa ravenského. Křížáci dobyli Padovy. Opravdu zázračné vítězství připisovali ochraně sv. Antonína, nad jehož hrobem počali Padované hned potom stavět nádhernou nynější basiliku. Ale po tříletém boji 1. září 1258 podlehl křížácké vojsko Ezzelinovi u Toricelly. Po celý rok mstil se pak Ezzelin na lombardských městech. Za rok, 27. září, byl však od Milánských u Cassana poražen, raněn a zajat. Za několik dní potom, 7. října 1259, skončil na zámku Sonnino, trojnásobnou klatbou církevní obtížen. Rozvášněný lid, omámený vítězstvím nad obávaným tyranem, pomstil se pak děsně na Ezzelinově bratru a na jeho nevinné rodině.⁸

Smutné zvěsti dostával Alexander IV. z Pruska, kde tamější křesťané žili v neustálém nebezpečí vpádů svých pohanských sousedů. Náčelníkem strany papežské za Alpami byl tehdy čes-

ky král Přemysl Otakar II. Jemu vylíčil Alexander IV. svízele německých rytířů v Prusku usazených, jichž mnoho pro ochranu víry právě padlo, jiní, jsouce Prusy obléháni, mají neustále smrt před očima. Proto prosil krále a povzbuzoval, aby svou vítěznou pravici pruskému křesťanstvu neodkladně pomohl. Dal králi výsadu, že nikdo ho nesmí bez zvláštního svolení sv. Stolice církevním trestem postihnout.⁴

Když král český odpověděl papeži kladně, jmenoval jej Alexander IV. vojevůdcem (generálním kapitánem) křižáckého vojska a radil všem křižákům, aby českého krále za vojevůdce přijali.⁵ Lektor brněnských bratří Menších br. Bartoloměj byl papežským listem z 6. srpna 1255 jmenován křižáckým kazatelem, aby buď sám, anebo jiní vhodní kazatelé rozněcovali v království českém pány i lid pro křižáckou výpravu do Pruska. Současně dostal Bartoloměj veliké plné moci, rozhřešovat od trestů církevních, udílet odpustky a rozhřešovat i křesťany, kteří na úkor víry pomáhali pohanům.⁶

Po celý rok připravoval se Přemysl Otakar na křižáckou výpravu, kterou pak v zimě s velikým zdarem podnikl. Přemysla doprovázel i jeho přítel biskup olomucký Bruno, jenž potom svou blahovůli mnoho Prusů získal a pokřtítil. Na ochranu pokřesťaněného území založil král český pevnostní město Kralovec. Město a dobyté území prohlásil za léno komuny české, svěřené Německým rytířům. Alexander IV. vybídl řád dominikánský, zvláštním listem pak i dominikány brněnské a olomucké, aby do Pruska šli za misionáře, což se i stalo.⁷ Dominikáni mají ohromnou zásluhu za nevylicitelné strasti a oběti, které přinesli pro křesťanství v Prusku.

Litvanský pohlavár Mindove byl za života Alexandrova ještě křesťanem. Papež mu blahopřál, že je křesťanem; rád svolil, aby Mindove dal svého synka korunovat za krále, potvrdil mu podrobená území, doufaje, že král rozšíří tam víru křesťanskou, a doporučil královské přízni litvanského biskupa Kristiána.⁸ Za dva roky se však litvanské poměry změnily. Litvané křesťany pronásledovali. Brněnský lektor br. Bartoloměj byl Alexandrem IV. pověřen, aby kázal kříž proti Litvanům. Ani církevní sjednocení na Rusi netrvalo dlouho. Latinský biskup Jan naříkal si na neúspěchy pro rozlehlost země, na věrolomnost pánů a zlovolnost obyvatelstva. List Alexandrův knížeti Danielovi, aby se vrátil do církevní jednoty a dodržel sliby nedávno učiněné, neměl účinku.⁹

Misijní činnost řádů, dominikánského a bratří Menších, byla za Alexandra IV. velmi rozsáhlá. Marocký biskup Lupus, z řádu bratří Menších, byl Alexandrem IV. ustanoven za papežského legáta afrického. Kde všude bratří Menší misionářovali, vidět z lis-

tu papežova, jímž udílí různé plné moci bratřím, pracujícím mezi saracény, Řeky, Bulhary, Kumány, v Etiopii, v Syrii, mezi Ibery, Alany, Chazary, Ruteny, u nestoriánů, jakobitů, v Georgii, v Armenii, v Indii, u zajatců tureckých a mezi jinými národy orientálními.¹⁰

Alexandrově poselství k řeckému císaři Teodoru Laskarisovi o sjednocení s Církví nemělo výsledku; vždyť císař sám psal proti latiníkům bojovné spisy o Duchu svatém. Štastnějším byl Alexandr IV. v jednání s Maronity, usazenými v pohoří libanuském a na Cypru. Jejich patriarchovi dal titul patriarchy antióského; tím vzal jejich rozkol za své a Maronité zůstali od té doby Církvi nejvěrněji oddanými ze všech východanů. S Alexandrem IV. vyjednával i dobyvatel Bagdadu, mongolský chan Hulajů, křesťanům nakloněný.

S králem a národem českým žil Alexander IV. ve stycích nejlepších. Když roku 1259 jednal uherský král o spojenectví s Tatarsy, chystaje se k válce s králem Přemyslem Otakarem, zakázal Alexander IV. Belovi zamýšlené spojenectví.¹¹ Po slavné bitvě u Kressenbrunnu pomýšlel král Přemysl Otakar na slavnou korunovaci. Poněvadž arcibiskup mohučský Werner nebyl ještě sv. Stolicí potvrzen, dovolil pro tento případ papež Alexander IV. biskupu pražskému Janovi a olomuckému Brunovi, krále korunovat. Současně prosil Přemysl Otakar papeže o legitimaci svých dětí: Mikuláše a dvou dcerušek. Marketa, manželka Přemyslova, byla paní již zestárlá, mimo to cítila se vázána slibem čistoty, nebylo tedy naděje na dědice trůnu. Přemysl byl pán velmi zbožný a zákona Božího dbalý; ale v mladém věku podlehł vášni a přilnul k dvorní šlechtičně Anežce Kunrínkové, potomní matce řečených dětí. Alexander IV. Přemyslovy děti legitimoval, aby směly v hodnostech světských býti povyšovány, ale hned králi oznámil, že nemá úmyslu, aby legitimované dívky směly dědit i důstojnost královskou a nástupnictví trůnu v království českém.¹²

Asi deset listin Alexandrových týká se kláštera a kostela velehradského. Předně nařídil Alexander IV. listem začínajícím: *Non absque dolore* — Nikoli bez bolesti, arcibiskupu mohučskému a všem jeho sufragánům a prelátům, aby škůdce kláštera a přechovavače ukradených klášterních statků a věcí vyloučili z Církve; dovolil klášteru, aby směl od svých profesů, to jest od mniichů, kteří složili sliby, žádat, přijímat a podržet mobilní i nemobilní majetky, vyjma feudální; dovolil mniichům velehradským, aby směli v kostele pochovávat, kdo si u nich pohřbu přeje, aby z darovaného jim věřícími zboží, vyjma feudálního, nikomu nemusili platit poplatků. Potvrdil Velehradu desátky, ponechané

klášteru biskupem Robertem; také klášteru potvrdil statky, darované Smilem ze Střílek na založení nového kláštera cisterciáckého. Biskupu Brunovi uložil, aby uvedl do práva a vlastnictví kláštera velehradského, co mu bylo nedovoleně odcizeno.

Dne 28. ledna 1260 potvrdil Alexander IV. úmluvu mezi klášterem velehradským a králem Přemyslem Otakarem, jenž na území klášterním, na ostrově sv. Jiří, vybudoval pevnost (Uher. Hradiště) a přestěhoval do ní obyvatele z dědiny Kunovic a z trhově vsi velehradské, aby velehradskému kostelu podle úmluvy té náleželo patronátní právo, klášteru desátky a jurisdikce v nové pevnosti. Klášter měl volit soudce, který v nové pevnosti bude rozhodovat. Listinou z 25. 2. 1260 vzal Alexander IV. klášter velehradský do své ochrany a potvrdil všechny jeho majetky, práva a výsady.¹³

Roku 1261 v lednu a v únoru odpověděl Alexander IV. kladně na žádosti tišnovského kláštera Porta coeli, aby řeholnice měly účast na všech výsadách a odpustcích, povolených všeobecně řádu cisterciáckému, aby směly od svých profesek žádat, přijímat a podržet si majetky, vyjma feudálních. Také potvrdil klášteru Porta coeli patronátní právo na brněnský kostel sv. Petra, darované klášteru králem Václavem, a patronátní právo na kostel sv. Václava v Tišnově, darované jim královnou Konstancí.¹⁴

Klášteru oslavanskému potvrdil patronátní právo na kostel sv. Jakuba v Brně a rektoru téhož kostela potvrdil kapli sv. Mikuláše, přivtělenou ke kostelu biskupem Robertem.¹⁵ Pražským křížovníkům potvrdil svobody, práva a výsady, dané jim králem Přemyslem Otakarem II. roku 1252, jakož i práva, svobody a výsady jejich špitálu sv. Hyppolita v Hradišti nad Znojmem.¹⁶

Roku 1256 potvrdil Alexander IV. úmluvu mezi biskupem Brunem a klášterem břevnovským o dosazování a sesazování rektorů a farářů u kostelů farních. Roku 1258 nařídil Brunovi, aby v době uprázdněných obročí bděl nad příjmy kostelů, podléhajících patronátům řeholním.¹⁷

Četným řádovým kostelům v zemích českých udělil Alexander IV. výsady odpustků. Všem věřícím, kajícím se vyzpovídávším, kteří navštíví kostel bl. Panny Marie v Kaplicích¹⁸ o svátku Nanebevzetí bl. Panny Marie a o svátku sv. Petra a Pavla, možno získat 40 dní odpustků, v Lazicích¹⁹ o svátku sv. Kateřiny a o výročí posvěcení chrámu, 40 dní, v dominikánském kostele olomuckém²⁰ o svátcích mariánských, na sv. Michala, Dominika a Petra mučedníka, 100 dní, v dominikánském kostele jihlavském,²¹ 1 rok 40 dní, v kostele sv. Petra v Praze na Zderaze²² o svátku sv. apoštolů, 100 dní, v kostelích řádu bratří Menších v Čechách i na Moravě²³ o výročních dnech posvěcení chrámu, o svátcích sv.

Františka, Antonína a sv. Kláry, jakož i v týdnu po řečených svátcích, 100 dní odpustků. Velké odpustky pro chrám sv. Vojtěcha v Ostřihomě vymohl si od Alexandra IV. tamější arcibiskup Benedikt. Dostal plnou moc udíletí odpustky 1 roku všem kajícníkům, kteří navštíví uctivě svatovojtěšský chrám ostřihomský o hodu Božím vánočním, velkonočním a o svátku sv. Vojtěcha. O Zeleném čtvrtku byly odpustky zvětšeny o 40 dní.²⁴ Netřeba připomínat, že odpustkové výsady rozmnožily počet kajícníků, přispěly k povstání z hříchů a k očištění duší, a učinily kostely, odpustkovými výsadami obdařené, hledanějšími a oblíbenými. S počtem návštěvníků rostl i počet kostelních dobrodinců, a tak bylo možno časem kostely dobudovat a vyzdobit. Dnes podporují státy nejrůznější užitečné i neužitečné podniky a ústavy odpisem daňovým, zachraňují je subvencemi; ve středověku pomáhala Církev ke zřízení užitečných ústavů odpustky.

Jako bývalý řeholník lnul Alexander IV. k řeholníkům, zvláště k bratřím Menším a k dominikánům. Jim mezi prvními oznámil své povýšení na stolec papežský, prose je o modlitbu. Prvním aktem, církevní kázně se týkajícím, bylo, že zrušil nařízení svého předchůdce, podle něhož řeholníci nesměli bez zvláštního dovolení jejich kněží farních o nedělích a svátcích pouštět na služby Boží a k sv. zpovědi cizí farníky.²⁵ Častokrát vyzýval církevní představené všech zemí, aby bratry Menší a dominikány chránili a podporovali, jejich nepřátele a pomluvače aby trestali. Horlil svými listy, aby v jednotlivých diecésích byly zavedeny kostelní svátky sv. Dominika, Antonína Padovského, Petra mučedníka a sv. Kláry, kterou prohlásil za svatou v Anagni o druhém výročí její blažené smrti.²⁶ Kanonisační bulla začíná slovy: *Clara claris praeclara meritis*. Tehdy žilo v Itálii několik poustevnických kongregací. Jedny se řídily řeholí sv. Augustina, druhé neměly žádné ustálené řehole. Alexander IV. sjednotil tyto kongregace v jediný řád eremitů (poustevníků) sv. Augustina, podřízený generálnímu představenému v Římě. Jejich prvním generálem byl Lanfrank Milánský. Také ženská odvětví poustevnická byla sjednocena v řád eremitek sv. Augustina. V zemích východních, od saracénů opanovaných, přišli o své kláštery tamější karmelitáni. Sv. král Ludvík dovedl je s sebou z křížácké výpravy do Evropy, kde se rychle rozšířili. Alexander IV. se karmelitánů ujal a odporoučel je přízni duchovenstva i věřícího lidu. Roku 1256 dne 23. 3. schválil řeholi řádu služebníků Panny Marie neboli servitů a vzal řád pod svou ochranu.²⁷

Alexander IV. se nesmírně zasloužil o řeholní řády ve sporech, vzniklých na universitě pařížské. Universita pařížská byla tehdy v plném rozkvětu. Studovalo tam na 40.000 studentů kdovíjaké

národnosti. Při universitě byly vybudovány různé koleje, v nichž se zvláště chudobným žákům dostalo nejea přístřeší a výživy, nýbrž i dozoru a křesťanské výchovy. Právě za vlády Alexandrovy založil dvorní kaplan krále Ludvíka Robert Sorbon kolej, podle níž byla pak slavná bohoslovná fakulta pařížská nazvána Sorbonou. Pro četné světlé stránky nazval Alexander IV. pařížskou universitu v své bule Quasi lignum rajským stromem života, svícnem domu Božího a pramenem vědy. Byly tam však i stránky stinné. Universita byla jakýmsi státem ve státě. Studenti a mistři měli mnoho práv, svobod a výsad, o jakých se jiným občanům ani nezdálo. Žilo proto na universitě dost mladých lidí, kteří nepřišli studovat, nýbrž užívat života plnými doušky. Při jakési rvačce mezi studenty a policisty bylo zraněno několik studentů a jeden byl zabit. Případ ten považovala universita za porušení svých práv, žádala o zadostiučinění a, byvši od krále Ludvíka napomenuta, zahájila stávkou. Stávky se nezúčastnili dominikáni a bratří Menší, učíce dále. Mnoho studentů se přiklonilo k nim; a když po skončené stávce zahájili mistři své přednášky, zely jejich auly prázdnotou. Kdo by se divil, že jejich závist proti řeholním mistrům a žákům vybuchla. Právě tehdy měli dva mladí a výteční licentiáti řádoví, Tomáš Akvinský a Bonaventura, před promoci. Nedalo se na promoci ani myslet; pařížští mistři řádových mistrů mezi sebou nechtěli. Oleje do ohně přilila kniha bratra Menšího Gerarda da Borgo San Donnino »Introductorius«, již vysvětloval apokalyptické spisy opata Joachima di Fiore o věčném evangeliu. Pařížští mistři našli ve spise na 30 bludů a mistr Vilém de S. Amore vydal vášnivý spis proti řeholníkům: O nebezpečí dob posledních. Protože bludy Gerardovy byly příliš do očí, odsoudil Alexander IV. jeho knihu a dal ji spálit.²⁸ Spis mistra Viléma svěřil čtyřčlenné komisi kardinálské k vyšetření. Obhajobou řeholních řádů pověřili řádoví představení Tomáše Akvinského a Bonaventuru. Tomáš Akvinský se zhostil své úlohy skvěle pojednáním: Proti nepřítelům služby Boží a stavu řeholního. Komise dala Tomášovi za pravdu, spis Vilémův zamítla a Alexander IV. spis ten odsoudil jako velmi nebezpečný a zavrženlivý. Vilém de S. Amore a tři jiní mistři byli všech hodností, církevních beneficí a učitelského úřadu zbaveni a prohlášeni za rebely. Krále Ludvíka požádal Alexander IV., aby řečené rebely a rušitele pařížského vysokého učení vyhnal za hranice francouzské. Po dlouhém vyjednávání a napominání papežově nastal na pařížské universitě klid. V říjnu 1257 byli Tomáš Akvinský a Bonaventura připuštěni k promoci a obdrželi stolice na universitě. Za 17 let potom domáhala se universita pařížská se vši vervou aspoň mrtvolu Tomášovy, říkouc, že jí náleží.

Roku 1259 rozkázal Alexander IV. kancléři university pařížské, aby nepřipustil na universitní stolicí nikoho, kdo neodpřísáhne, že se chce řídit stanovami a předpisy, předepsanými sv. Stolicí, pro klidný život universitní. Také poručil kancléři, nepřipustit nikoho na universitní stolicí, kdo nesloží zkoušky před čtyřmi mistry k tomu určenými fakultou, na níž chce učit.

Král Ludvík poskytl četným mistrům a žákům podpory studijní ze státní pokladny. Alexander IV. vyzval francouzské arcibiskupy a biskupy, aby podle příkladu krále také tak činili a chudé studenty ročně podporovali.²⁹

V březnu 1257 dovolil Alexander IV. řádům bratří Menších a sv. Dominika, aby si směli v místech, kde není vysokého učení, založit domácí bohoslovné učeliště.³⁰

Za vlády Alexandrovny vyskytli se dobrodruhové, kteří si oblekli nějaké řádové roucho, toulali se krajem, vykazovali se podvrženými papežskými listy, kázali, ano i zpovídali a sbírali všelijaké příspěvky. Po Čechách chodil jakýsi bratr Martin, vydávaje se za pastýře řádu kajících. Alexander IV. nařídil biskupu pražskému a olomuckému, zlořád ten zakázat, potulným dobrodruhům jejich falešné listy odebrat a neposlušné uvěznit. S různými dobrodruhy šířilo se i bludařství. Proto Alexander IV. ustanovil známého br. Bartoloměje brněnského a br. Lambertu Theoronica za inkvisitory nad kacíři v království českém a v pohraničí polském.³¹

Protože se Alexander IV. dal do dlouholetého sporu s pařížskými mistry a žáky, nelze se divit, že si utržil nadávku, kronikáři zaznamenávanou: simplex, prostoduchý. Nadávka ta byla jízvou, jež mu po vítězném boji zůstala.

Velmi moudré nařízení vydal Alexander IV. na sklonku svého života: Zakázal laikům pod trestem vyloučení z Církve disputovat o bludařstvech.

Kardinálů Alexander IV. nejmenoval. Jeho heslem bylo: Suscipe, Domine, servum tuum in bonum — Zastaň se, Pane, sluhy svého k dobru jeho! (Žalm 118, 122.) Alexander IV. zemřel ve Viterbu 25. května 1261 a pochován byl v tamější katedrále sv. Vavřínce. Pomníku mu nedali, a tak nebyl jeho hrob dosud zjištěn, ač byl hledán. Alexander IV. vládl na stolci sv. Petra 6 let, 5 měsíců a 13 dní.

¹ Mur. III./1, s. 592—593; III./2, s. 404. — P s. 1286—1473, č. 15596—18118. ² P s. 1472. ³ Srov. B. Marinangeli, Beato Luca Belludi, cap. VIII., XV., XX.—XXIV. ⁴ P. 15913, 16153.

⁵ P. 16154, 16155. ⁶ P. 15981—15984. ⁷ P. 16289. ⁸ P.
 15720—15722. ⁹ P. 16726, 16731, 16732. ¹⁰ Wadding, Anna-
 les IV., s. 94. ¹¹ P. 17678. ¹² P. 17947, 17978, 17979 ¹³ P.
 18005, 18008, 18013, 18019, 18021, 18023, 18030, 18042, 18049,
 18053. ¹⁴ P. 18006, 18038, 18046. ¹⁵ P. 18020. ¹⁶ P. 17558.
¹⁷ P. 16598, 17182. ¹⁸ P. 16816 ¹⁹ P. 16817. ²⁰ P. 17407.
²¹ P. 18091a. ²² P. 17812. ²³ P. 16639. ²⁴ P. 16822, 17164,
 17165 ²⁵ P. 15600—15602. ²⁶ Wadding, Annales III., s. 420
 atd. ²⁷ P. 16302. ²⁸ P. 16072. ²⁹ P. 15801, 15803, 16104,
 16272, 16311, 16320, 16338, 16424, 16435, 16436, 16505, 16565,
 16585, 16589, 16613, 16809, 16842, 16977, 16978, 16996, 17011,
 17015, 17017, 17030, 17533, 17608, 17614, 17630, 17636, 17637,
 17641, 17642, 17645, 17652. ³⁰ P. 16804. ³¹ P. 17878, 16819.

Urban IV.

1261-1264

Po smrti Alexandrově zasedlo k volbě nového papeže ve Viterbu jen osm kardinálů. V závratí pýchy a závisti, praví kronika Malaspina, nemohli se po 3 měsíce shodnout, kdo z nich by měl nastoupit na stolec sv. Petra. Náhodou přijel do Viterba z Palestiny jerusalemský patriarcha Jakub Court, projednávat u papežského dvora nějakou záležitost Svaté země. Třebas nebyl kardinálem, zvolili jej 29. srpna 1261 posud nesvorní voličové svorně za papeže. V neděli potom, 4. září, vidělo Viterbo slavnost papežské korunovace v kostele dominikánském. Podle jeho krajana Urbana II. nazvali nového papeže Urbanem IV.²

Jakub Court byl synem obuvníka, příštípkáře Pantaleona v Troyes ve Francii. K svým hodnostem se dostal pílí a řízením Boží Prozřetelnosti. Vystudoval na katedrální škole laonské, jak sám říkával: »Kostel laonský mě kdysi vypěstoval jako matka, vyučil jako učitelka, a poctil jako dobroditelka. Tam jsem započal svá studia, tam jsem přijal prvotiny svých hodností, tamodtud jsem postupoval výš a výš.«² Z Laonu se stal Jakub Court papežským kaplanem (monsignorem) a arcijáhнем lutišským. Roku 1247 poslal Inocenc IV. arcijáhna Courta jako svého legáta do Polska, do Pruska a do Pomoránska. V hodnosti legátské pořádal v říjnu 1248 s polskými biskupy vratislavskou synodu, jejíž výnosy pak jako papež schválil a přikázal zachovávat. Vrátiv se z legační cesty, byl odměněn arcijáhenstvím laonským; roku 1252 stal se biskupem verdunským a Alexander IV. jmenoval jej patriarchou jerusalemským, na kterouž hodnost označil jej již Inocenc IV. Ani mu, ani komukoli jinému, se ve snách nezdálo, že bude papežem.

Urban IV. náleží k několika papežům, kteří nikdy do Říma nepřišli. První rok svého papežování bydlil ve Viterbu, pak přes měsíc v Montefiascone a ostatní dobu v Orvietu. V Římě se tehdy navzájem potírali guelfi a ghibellini o hodnost senátorskou. — Jedni chtěli za senátora sicilského Manfreda, druhí krále Richarda z Kornvallisu. Na konec zvolili za senátora třetího cizince, Karla z Anjou. Urban dověděl se o výsledku senátorské volby, povzdechl si bolestně, řka: Unikajíce Scylle, upadli jsme do víru Charybdina; z jařma německého jsme se dostali pod jařmo provencalské.

Manfredovi Sicilskému zatím přálo štěstí. Italští ghibellini si

jej učinili svým náčelníkem a jeho sen, opanovat veškeru Itálii, se pomalu uskutečňoval. Se svými saracény přepadával a sužoval církevní stát a navazoval spojenectví, kde se dalo. Svou dceru Konstanzu zasnoubil s aragonským králevicem Petrem. Urban IV. nejednou vyjednával s Manfredem o smír, ale jednání se rozbíjelo obyčejně o papežský požadavek, aby Manfred propustil ze svých služeb saracény, ustavičný postrach církevního státu.

Ochtěje se zbavit Manfreda na Sicílii a senátorství Karla z Anjou v Římě, prohlásil Urban IV. smlouvu s anglickým princem Edmundem, jenž se pro vnitřní nepokoje nemohl ujmout sicilského království, za propadlou, a nabídl království sicilské v léno bratru krále francouzského Ludvíka, Karlovi z Anjou. Král Ludvík byl proti tomu, ale Karel, a zvláště jeho manželka Beatrice, jež měla již tři sestry královnami, přijali nabízenou Sicílii ochotně. Papež uložil však Karlovi, že složí senátorský úřad římský, jakmile Sicílie dobude na Manfredovi. Karel na papežovy podmínky přistoupil a poslal r. 1264 do Říma svého vikáře, místodržitele v úřadě senátorském, s provenčalskými rytíři. V květnu 1264 obsadili Karlovi zbrojnoši Kapitol a francouzský princ vystoupil proti Manfredovi jako uchazeč o trůn sicilský.

Situace papežova byla velmi svízelná. Manfred se chystal na Řím a proti papežskému sídlu Orvietu. Umbrijská města odepřela papežovi pomoc, papežská pokladna byla prázdná. Bylo ještě štěstí, že římská guelfová byla v městě ve většině, a odrazili zrádný útok ghibellinský. Jak těžké starosti doléhaly na Urbana IV., poznat z jeho listu, jímž děkoval své rodné sestře Anežce, klarisce v Perugii, za její radostné blahopřání k volbě za papeže: »Nemám sil, abych unesl denní starosti o veškeru církev. Na výši mého úřadu překáží mi mnoho rušivých záležitostí, ze všech stran mě zavalují nesnáze, nemám ani hodinky bezstarostného klidu; mému rozrušenému srdci je i tichá noc trapná. Neraduj se, ale spíše plač nade mnou. Vzdálená vřavy světské, sedíš pokojně u nohou Páně. Ach, pomáhej mi, prosím tě, jak jen můžeš, svými modlitbami k Bohu; vždyť tak těžkou službou jsem zaměstnán.«³

Podobně žádal i generální kapitulu dominikánskou, v Bononii zasedající: »Modlete se za mne zbožně a vyprostě mi milost, aby Bůh moji slabost podpíral a silou zaléval.« Pomoc Boží zajišťoval si Urban IV. i dobrými skutky. Svůj rodný domek v Troyes daroval kdysi tamějším benediktinám. Stav se papežem, prosil ony řeholnice, aby mu domek se všemi jeho právy a náležitostmi za přiměřenou cenu prodaly, protože touží po příkladu sv. Řehoře Vel. a Řehoře IX. vybudovati na místě svého rodného domu kostel ke cti sv. mučedníka Urbana. Biskupu trojskému poslal 400 hřiven sterlingů na zřízení nadace za sebe při kostelích troy-

ských: v katedrále, u níž žil jako chlapec, u sv. Štěpána, v jehož farnosti se narodil a byl pokřtěn, a u kláštera Panny Marie in Pratis, kde jeho matka odpočívá v hrobě.⁵

Radostí Urbanovou byla společnost s muži učenými. Na svůj dvůr povolal vynikajícího filosofa a matematika Campana di Novara a Tomáše Akvinského, jehož ustanovil dvorním bohoslovcem, t. j. mistrem apoštolského paláce. Na Urbanův popud sepsal Tomáš Akvinský výklad spisů Aristotelových a výklad evangelia sv. Matouše *Catena aurea*. Dílem tím byl Urban IV. tak potěšen, že nabízel Tomášovi hodnost biskupskou. Skromný světec však významání odmítl. »Svatý Otče,« pravil, »chcete-li mi učinit radost, zaveďte svátek Božího Těla«. V té době vzrůstal všude zájem o úctu k Velebné Svátosti. V době, kdy Urban IV. byl ještě arcijáhnem v Lutichu, žila tam řeholnice řádu sv. Augustina, Juliana Kornellionská. Rozjímajíc ráda o Velebné Svátosti, byla povzbuzena zvláštním viděním, aby se přičinila o zavedení eucharistické slavnosti. Lutišská reklusa Eva, Julianina přítelkyně, zdědila po ní eucharistický apoštolát i s jeho utrpením a překážkami, jaké se každému dobrému dílu staví do cesty. Urban IV. přál již jako arcijáhn lutišský vroucímu hnutí eucharistickému, a když pak Tomáš Akvinský prosil o zavedení svátku Božího Těla, přivolil papež radostně a uložil Tomášovi a Bonaventurovi složit církevní hodinky k té slavnosti. Oba mistři se dali do práce. Když však Bonaventura přečetl práci Tomášovu, byl tak unesen její krásou, že svou práci roztrhal. Nádherné hymny, *Sacris solemniis*, *Pange lingua*, *Lauda Sion* a jiné, jež ke cti Velebné Svátosti jsou již po 700 let všude zpívány, jsou nesmrtelným a nevadnoucím dílem sv. Tomáše Akvinského. Nadšen prací Tomášovou ustanovil Urban IV. bulou *Transiturus* z 11. srpna 1264, aby se k povýšení víry katolické konal ročně svátek s oktávou ke cti nejsvětějšího Těla a Krve Páně, a to ve čtvrtek po oktávě svatodušní. Účastníkům slavnosti udělil pak Urban IV. hojně odpustky.⁶ Čin svůj neváhal oznámiti i lutišské rekluse u sv. Martina, Evě, jež po smrti sv. Juliany († 5. 4. 1258) se o zavedení svátku přičiňovala. Lvi podíl na milém a krásném svátku Božího Těla náleží však sv. Tomáši Akvinskému, jenž za ten svátek obětoval nabízenou mitru a kardinálský purpur, a svými eucharistickými hymnami rozněcuje pšusd srdce lidská k lásce a k úctě k Velebné Svátosti.

Sv. Tomáš Akvinský a sv. Bonaventura vyprávěli Urbanu IV. jistě často o poměrech na pařížské universitě, i o bídě četných tamějších učenců. Urban IV. vydal 26. 6. 1262 provolání ke všem věřícím křesťanům, aby chudobným mistrům pařížským podali ruku milosrdné lásky, a udělil všem dárčům po 100 dní odpustků. Poněvadž mezi mladými lidmi nejednou se strhnou pŕtky, dal

Urban IV. převoru de Cardineto v Paříži na pět let plnou moc, aby směl rozhřešovat pařížské mistry a žáky, kteří násilně vložili ruce na osoby duchovní, a upadli tak do exkomunikace, ovšem pod podmínkou, že ublíženým dají zadostučinění.⁷

V lednu 1264 potvrdil Urban IV. stanovy university padovské, aby žáci, kteří se chtějí státí mistry, byli napřed svědomitě vyzkoušeni před padovským biskupem a před universitními doktory. Kdo bude uznán za schopného, musí od padovského biskupa dostat dovození k vyučování.⁸

R. 1261 zmocnil se řecký císař Michael Paleologus bez vojny Cařihradu a učinil konec ubohému latinskému císařství východnímu. Poslední císař Balduin II. zachránil se i s latinským patriarchou Pantaleonem útekem. Bloudil pak jako žebrák Evropou, jsa živ z milosrdenství dobrých lidí. Upevniv se na trůně, navazoval Michael Paleologus styky s papežem. Urban IV. přijal jeho posly přívětivě, ano radostně; vždyť zasvitla jakási naděje na sjednocení církevní. Odpověděl císaři ochotně, vyzval jej k návratu do Církve a slíbil, že vybidne všechny křesťanské krále a pány, aby mu pomáhali proti nepřátelům, jestliže se do Církve vrátí. A Urban IV. vypravil do Cařihradu velké poselství se čtyřmi bratry Menšími v čele, vybavené velkými pravomocemi, aby jednali o sjednocení církevní. Achajskému knížeti Vilémovi de Villarduin a jiným latinským baronům v Řecku usazeným přikázal Urban IV., aby zastavili nepřátelství proti Paleologovi a papežskému poselstvu pomáhali.

Když Paleolog projevili ochotu k sjednocení církevnímu, vyslal Urban IV. v červnu 1264 do Cařihradu nové poselství, jemuž stáli v čele: biskup Mikuláš Krotonský a dva bratři Menší.⁹ Již tehdy bylo však pozorovat, na jaké obtíže narazí pokus o církevní sjednocení u ortodoxních východanů. Na Cypru byli kněží řečtí, s římskou Církví sjednocení, od pravoslavných laiků řeckých a syrských vykřikováni za bludaře a rozkolníky; pro poslušnost k biskupům byli vylučováni ze společnosti, takže Urban IV. musil žádat bajula království cyperského o jejich ochranu.¹⁰

Oba králové němečtí žádali Urbana IV. o uznání a o císařskou korunu. Alfonsa Kastilského dráždilo, že papež nařídil jmenovat jej v úředních listinách jen zvoleným králem; a Richarda z Kornvallis rozčiloval i tento titul, papežem Alfonsu dávaný. Papež vybízel oba krále k smíru, vylíčil jim závažné příčiny, proč není možno tak snadno o správnosti jejich povýšení rozhodovat, a vyžádal si jejich zplnomocněnce, aby při správně a spravedlivě rozřešil. Bohužel, nepopřál mu Pán Bůh tak dlouho života, aby mohl spornou záležitost ukončit.

Registra Urbana IV. vykazují přes 30 listin, týkajících se růz-

ných záležitostí českých. Velmi důležitou událostí v Čechách byl tehdy odchod Markety Babenberské od dvora královského. Když Inocenc IV. nedávno legitimoval děti královny a Anežky Kunrinskovy, připomenul výslovně, že nesvolí, aby ty děti dědily trůn království českého. Od zestárlé Markety Přemysl potomků doufat nemohl. Také zavázala se Marketa po smrti svého prvního manžela Jindřicha VII. v klášteře dominikánském v Trevíru slibem ustavičné čistoty a žila pak jako řeholnice v klášteře sester dominikánek ve Strassburku. Tamodtud byla vylákána k politickému sňatku s králem Přemyslem. Slib čistoty byl a je posud v podobných případech rušící překážkou manželskou. Sňatek Přemyslův s Marketou byl podle zákona sňatkem nedovoleným a neplatným. Odchod Marketin od Přemysla nelze nazvat ani rozvodem, ani rozlukou, nýbrž činem, k němuž velelo svědomí, které Marketu posud hryzlo. Marketa ponechala králi své dědictví babenberské a klidně od dvora odešla 18. října 1261 do Kremže, kde žila tiše až do své smrti 28. 10. 1267. Za týden po jejím odchodu oženil se Přemysl Otakar s Kunhutou, dcerou ruského knížete Rostislava, žijící na královském dvoře uherském. (Dispens papežská, zmíněná na str. 185, týkala se jen příbuzenstva a švakrovství.)

Urban IV. uznal rozchod Přemyslův s Marketou za správný a udělil králi i nutné dispense od překážek příbuzenských a švakrovských s Kunhutou Rostislavičnou.¹² V rozháraném Německu kul tehdy arcibiskup mohučský pikle, aby knížata, pomínuvše oba zvolené krále, zvolila za krále malého Konradina Hohenštaufa, přebývajícího na dvoře bavorském. Přemysl Otakar oznámil tu věc dopisem i ústy svého dvorního kaplana Petra Urbanu IV. Ten pochválil Přemysla a poděkoval mu za podané zprávy, připomenul různé špatné vlastnosti předků i potomků císaře Bedřicha a vybídl krále Přemysla, aby při náhodné volbě královské ani nenavrhl, ani nevolil Konradina za krále.¹³

Bývá papežům vykládáno za zlé, že byli tak zaujati proti rodu Hohenštaufskému; ale máme současný příklad, jak politikové a novináři byli hned vzhůru, když se někde ozvaly hlasy o restauraci habsburské. Jak papežové, tak politikové znali a znají nebezpečí, která jsou jiným tajná.

R. 1263 poprosil Urban IV. krále Otakara, aby přál řeholníkům sv. Augustina, a nedovolil jistým laikům, aby jim na majetku a osobách ubližovali.¹⁴ Již v lednu 1262 a potom v červnu 1264 vybízel Urban IV. českého krále ke křížové výpravě do Pruska, slibuje mu, že všechny země, jejichž obyvatelé obrátí na víru křesťanskou, anebo jich dobude, pokud nemají na ně práv rytíři

Němečtí, zůstanou pod ustavičným panstvím krále českého a jeho dědiců.¹⁵ K výpravě té došlo až r. 1267.

V červenci 1264 poprosil Urban IV. Přemysla Otakara, aby byl přízniv proboštu a kapitule solnohradské a pomohl jim k ochraně církevních svobod a práv.¹⁶

Biskupu Brunovi a kapitule olomucké potvrdil Urban IV. 22. 4. 1262 výsady, obnovené jim králem Přemyslem Otakarem, jimiž jejich statky v Čechách i na Moravě byly osvobozeny od všech druhů daní, poplatků a dávek.¹⁷ V červenci 1264 doporučil biskupu Brunovi trevírského duchovního Jana de Ponte, zdržujícího se v olomucké diecési, žádaje, aby biskup dopomohl Janovi, není-li kanonických překážek, k nějakému obročí, propůjčovanému obyčejně kněžím světským na patronátě kláštera tišnovského.¹⁸ V září téhož roku požádal kapitulního děkana a kanovníka olomuckého Bartoloměje, aby dopomohl podjáhnu Štěpánovi, papežskému kaplanu a arcijáhnu vratislavskému, ke kanonikátu v Krakově.¹⁹ Také dovolil děkanu, proboštu a kapitule olomucké, aby se Petru Olomuckému, příbuznému kustoda kostela olomuckého, postarali o nějaké obročí.²⁰ V březnu 1264 udělil Urban IV. svému kaplanu Mikuláši, scholastiku krakovskému, kanonikát pražský a investoval ho svým vlastním prstenem v Orvietu.²¹

Několik listin Urbanových bylo zasláno bratřím Božího hrobu v Praze na Zderaze. U svého kostela na Zderaze dostali bratři volnost pohřbů, nabyli výsady, že nejsou povinni dávat arcibiskupům a biskupům poplatků (procuraciones et subsidia), že si v kostelích, které mají v městě a v diecési olomucké, smějí i přes zákazy biskupa Bruna dát od kněží konat služby Boží. Pražského biskupa Jana pověřil pak Urban IV., aby chránil zderazské rytíře Božího hrobu proti děkanu a kapitule olomucké, kteří jejich řádové domy v Brně, ve Znojmě a v Kostelním Vydří nespravedlivými dávkami zatěžují a sužují. Také vzal Urban IV. klášter zderazský do své ochrany (31. 3. 1262) a potvrdil jeho pozemky, vinice a domy.²²

Klášter břevnovský dostal od Urbana IV. výsadu, že, kdo se kajícně vyzpovídá a kostel břevnovský uctivě navštíví o svátcích sv. Vojtěcha, Benedikta a Dionysia, může získat 100 dní odpustků.²³ V květnu 1262 potvrdil Urban IV. klášteru břevnovskému listiny, dané klášteru papežem Janem, a svobody, dané králem českým některým klášterním poddaným.²⁴ Panenskému klášteru sv. Jiří na Hradčanech potvrdil Urban IV. 27. 4. 1262 svobody a výjimky od světských dávek, poskytnuté klášteru a jeho poddaným králem Václavem.²⁵ Na jaře r. 1263 poprosil Urban IV. krále Přemysla Otakara o přízeň pro klášter Cella Mariae v Brně, potvrdil klášteru všechny svobody, imunity a výjimky od světských

dávek a vyzval biskupa Bruna, aby řeholnicím toho kláštera, až bude požádán, poslal vhodné kněze, kteří by jim v duchovních potřebách sloužili.²⁶ Opatu a konventu premonstrátskému Fons Mariae ve Žďáře potvrdil Urban IV. v lednu 1263 svobody, imunity a výjimky od světských dávek a přijal klášter se všemi jeho majetky a právy do své ochrany.²⁷

V království uherském byly co chvíle napjaté, ano nepřátelské poměry mezi členy královské rodiny. Mladší král Štěpán, podpisující se »pánom Kumánov«, byl člověk tuze nepokojný a závistivý. Jak Štěpán sám, tak i jiní velmožové bratříčkovali se příliš a smíšenými manželstvími spřizňovali se s pohanskými Kumány, ano navazovali spojenecké styky i s Tatary. Urban IV. napomínal královskou rodinu k svornosti, potvrzoval různé rodinné smlouvy a varoval uherské velmože před rodinnými styky s Kumány. Nařídil biskupům, aby své věřící před přátelskými styky s pohany varovali, a Kumány vybídli, aby se dali pokřtít. Kteří z nich zůstanou zatvrzelí, a nedají se ani láskou, ani slovem Božím na víru křesťanskou obrátit, nechť jsou ze země uherské vypuzeni.²⁸

Jako bývalý patriarcha jerusalemský horlil Urban IV. pro další křížovou výpravu proti mohamedánům a povzbuzoval všude ke sbírkám na ten účel. Taktéž mu záleželo na obrácení pohanů severních, v Prusku a v jiných zemích pobaltských, kde křesťanstvo velmi trpělo nájezdy pohanskými.

Okružním listem Exsultet angelica turba oznámil Urban IV. všemu křesťanstvu, že dne 19. února 1262 prohlásil za svátce anglického biskupa Richarda z Chichestru, proslulého divy a zázraky, a ustanovil jeho svátek na 5. duben.²⁹

Pro zajímavost budiž uvedeno: Generální kapitula premonstrátská ustanovila r. 1257, aby se kněží premonstrátské směli jednou měsíčně holit (*rasuram barbae celebrare, ut possint mundius et liberius sumere corpus et sanguinem Domini*). Bratřím nekněžím bylo líto, že té výsady nemají. Urban IV. nařídil tedy premonstrátům, aby radost holení vousů popřáli i svým bratřím laikům.³⁰

Kardinálů jmenoval Urban IV. celkem 14, mezi nimi 6 Francouzů. Prvním od Urbana IV. kreovaným kardinálem byl arcibiskup narbonneý Kvido Gross, potomní Urbanův nástupce v pontifikátě. Je zajímavé, že Kvido se vzpíral přijmout hodnost kardinálskou a prosil papeže, aby jej ze sboru kardinálského škrtl. Ale Urban IV. odpověděl: »Dávající přednost zájmům veřejným před soukromými, a nechtějce, aby se pro diecési narbonneý ublížilo cti Církve římské, matky a učitelky všech církví, neuznali jsme za dobré tvé prosbě vyhovět.«³¹

Z památek, jež Urban IV. po sobě zanechal, je třeba vzpomnět

jeho díla: *Kniha o Svaté zemi (Jacobi Pantaleonis Galli patriarchae hierosolymitani liber de Terra Sancta)*.

Onemocněv v Orvietu v září 1264, dal se na nosítkách odnést do Perugie, kde byla jeho sestra Anežka klariskou; tam se dal v kostele sv. Petra zaopatřit svátostmi umírajících a zemřel svatou smrtí 2. října 1264. Pochovali jej v katedrále perugijské u sv. Vavřince.

Při opravě katedrály r. 1596 byly jeho kosti vloženy do hrobky Inocence III., jehož heslo: »Učiň mne, Pane, znamením dobra«, bylo i heslem bul Urbanových. Vládl nad Církví 3 roky, 1 měsíc a 3 dny.

¹ Mur III./1, s. 593—594; III./2, s. 404—420. — P. s. 1474—1561, č. 18.120—19.080. ² P 18.337. ³ P 18.136, Wadding, *Annales*, IV. s. 191. ⁴ P 18.270. ⁵ P 18.328, 18.640. ⁶ P 18.998. ⁷ P 18.365, 18.457. ⁸ P 18.772. ⁹ Wadding, *Annales*, IV., s. 225—238; 249—257. ¹⁰ P 18.476. ¹¹ P 18.272, 18.633—35. ¹² P 18.277. ¹³ P. 18.346. ¹⁴ P. 18.460. ¹⁵ P 18.937. ¹⁶ P 18.987. ¹⁷ P 18.278. ¹⁸ P 18.989. ¹⁹ P 19.008. ²⁰ P 18.403. ²¹ P 18.829. ²² P 18.264, 18.279—18.282, 12.284. ²³ P 18.123. ²⁴ P 18.307. ²⁵ P 18.268. ²⁶ P 18.497, 18.499, 18.516. ²⁷ P 18.466, 18.492. ²⁸ P 18.970. ²⁹ P 18.232. ³⁰ P 18.203. Sasinek, *Děj. Uhorska*, s. 127. ³¹ P 18.441.

Kliment IV.

1265—1268

Při volbě nástupce Urbanova, konané v Perugii, utkaly se dva směry: jedni kardinálové byli pro smír s Manfredem, druzí byli proti Manfredovi, přejíce sicilské království Karlovi z Anjou. Tento směr zvítězil a dne 8. října byl za papeže zvolen provençalský Francouz, kardinál Kvido Gross, dlící právě na legační cestě do Anglie, Walesu a Irska, kam byl již v listopadu 1263 poslán Urbanem IV. Bylo třeba vyslat za ním poselství pro souhlas k volbě. Poslové překvapili svou zprávou kardinála Kvida ve Francii v Boulogne. Vracel se s nimi do Itálie velmi nerad. Poněvadž Itálie byla již skoro všecka v moci Manfredově, cestoval zvolený papež přestrojen za mnicha. Napřed putoval do Assisi, vyprosil si u hrobu sv. Františka osvícení, má-li volbu přijmout. Na naléhavé prosby kardinálského sboru přijal jejich jednomyslnou volbu za papeže. Dne 5. února o svátku sv. Háty byla volba vyhlášena a v neděli, buď 15. nebo až 22. února byl nový papež, pojmenovaný Kliment IV., v Perugii slavně korunován.¹

Kvido Gross, syn rytíře Fulcodi, pocházel ze St. Gilles na Rhoně. Vystudovav práva, stal se v Paříži advokátem nejlepší pověsti. Král Ludvík jej poctil členstvím královské rady a úřadem svého tajemníka. Kariera Kvidova byla skvělá, manželství velmi šťastné. Dvě dcerušky, Cecilie a Mabilia, byly jeho radostí. Po smrti své manželky stal se Kvido asi 1247 kartusiánem. Pro svůj vzorný život a vědeckou činnost byl okolo r. 1257 jmenován biskupem v Le Puy a stal se opět členem královské rady. V říjnu 1259 zvolila jej kapitula marbonnská za svého arcibiskupa a r. 1262 jmenoval jej Urban IV. kardinálem biskupem sabinským. Kvido hodnost kardinálskou rozhodně odmítal, ale Urban IV. trval na svém a připravil tak Kvidovi cestu na stolec sv. Petra.

Být papežem, zvláště tehdy, nebylo nic závisti hodného. Politické spory otravovaly všecek život a vymrskávaly všechny lidské vášně k nejbujnějšímu rozkvětu. Na málokoho se dalo spoléhat. Kdo dnes přísahal věnost, byl zítra nepřítelem. Manfred Sicilský se nikterak netajil svým nepřátelstvím proti papeži a svými plány, vybudovat nové římské císařství. Byl pánem již skoro veškeré Itálie a jeho vojsko drancovalo v církevním státě.

Z obavy před Manfredem a z touhy po osvobození Církve z poručnictví hohenštaufského uznal Kliment IV. za nejlepší povolání na trůn sicilského církevního léna hraběte Karla z Anjou, bratra

tak věhlasného, moudrého a křesťanskými ctnostmi vynikajícího krále Ludvíka IX. Udělil tedy 26. února 1265 Karlovi z Anjou Sicilii v léno, ale k udělovací listině připojil 35 podmínek. Karel musil napřed příslibit, že je zachová. V květnu, ve čtvrtek před sv. Duchem, připlul Karel po velmi svízelné plavbě ústím Tibery až k chrámu sv. Pavla v Římě. S ním přijelo asi 1000 rytířů, ale bez koní a bez peněz. Neotázav se ani papeže, usídlil se Karel v paláci lateránském, což Klimenta IV. velmi urazilo. Pokáral Karla ihned listem, proč si dovolil vtáhnout do papežského paláce, když je v Římě dosti paláců jiných. Karel se tedy ubytoval na Coeliu a začal v Římě vládnout jako neomezený pán. Jeho důstojníci chovali se také velmi surově. Kliment IV. viděl, že se v Karlovi velmi zklamal, a potvrdil mu investituru na Sicilii teprve až v listopadu. Karel žádal papeže, aby jej přijel osobně korunovat, ale Kliment IV. pověřil několik kardinálů, aby Karla a jeho choť Beatrici korunovali o Zjevení Páně 1266 v chrámě svato-petrském. Po vykonané korunovaci zbývalo Karlovi zmocnit se království. Ale kde nabrat peníze na válečné tažení proti Manfredovi? Karel neměl ani, čím by zaplatil denní výlohy svého pobytu v Římě. Kliment IV., nechťže, aby celý podnik sicilský skončil hanebným neúspěchem, vybízal křesťanský svět k příspěvkům na tažení proti Manfredovi, zastavil jmění četných kostelů a klášterních ústavů římských, zastavil i zlaté a stříbrné věci, papežské klenotnice, aby mohl Karlovi na jeho výpravu proti Manfredovi sehnat peníze. Kardinál Šimon od sv. Cecílie, jenž zastával úřad papežského finančního ministra, měl opravdu chvíle velmi těžké. Konečně se podařilo sehnat jakés takés vojsko a Karel vyrazil z Říma ke Kapue. Kdo viděl ošumělé a vyhladovělé vojsko Karlovo, nemohl doufat v úspěch. Jedno tu však bylo, čeho Manfred u svých lidí neměl: věrnost. Ve vojsku Manfredově pracovala zrada. V okolí Beneventu srazila se ve čtvrtek 25. února obě nepřátelská vojska. Na každé straně bylo asi 25.000 mužů. Manfredovi saraceni zahájili boj a rozmetali francouzskou pěchotu. Karlova jízda jim však splatila a bitvu vyhrála. Když porážka byla již jistá, radili přátelé Manfredovi k útěku. Ale Manfred radu zamítl. Dal si podat od oděnce královskou helmici a posadil si ji na hlavu. Stříbrný orel mu s ní spadl. Ecce, signum Domini — aj, znamení Páně, povzdechl Manfred a vrhl se do nejprudší seče, v níž hrdinně zahynul. Staletý boj mezi říší a Církví, mezi Germány a Romány, praví Gregorovius, byl zde rozhodnut v několika hodinách.² Krátké meče francouzské zvítězily nad dlouhými meči německými a nad zakřivenými saracenskými. Vítězné vojsko Karlovo zamířilo do papežského města Beneventu. Duchovenstvo i lid jim vyšli v ústrety, prosíce za ušetření města;

ale vyhladovělí Francouzi tam drancovali a řádili jako divočí po celý týden. Papeži pukalo srdce nad zprávami z Beneventu. Napsal Karlovi: Radost nad vítězstvím byla zakalena událostmi beneventskými; jsi povinen dáti městu náhradu. Také rozkázal ihned albánskému kardinálovi Radulfovi, aby donutil Karla nahradit Beneventským škody, tam napáchané.³

Nadvláda německá byla v Itálii navždy zlomena. Karel se ujal sicilského království a církevní stát se pomalu vzmožil. Podle úmluvy zřekl se Karel koncem května 1266 římského senátorství a v Římě začaly zase tabanice o úřad senátorský. Kde se vzal, tu se vzal v Římě bohatý dobrodruh Arrigo Kastilský, bratr Alfonsa Kastilského, zvoleného za krále německého. Ten si zlatem uvolnil cestu na Kapitol a stal se proti všem zákazům papežovým senátorem římským. Brzy se z něho vyklubal zjevný nepřítel papežův.

Na Sicilii vládl Karel přes všechna napomenutí a výstrahy papežovy tyrancky a krutě. V četných listech Klimentových čteme trpké výtky Karlovi: Tvoji důstojníci páchají veliká pohoršení. Omlouváš se, že tak nečiní na tvůj rozkaz, ale nic neodvoláváš, ani nebrestáš. Nezavolal jsem tě, abys následoval chyb jiných, abys šlapal po právech Církve, nýbrž abys chránil Církev. Tvoji důstojníci se nehambí loupit, cizoložit a odírat lidi. Kdo by mohl plakat nad tvou chudobou, když neumíš z království žít! Tvoji důstojníci nutí opata kassinského a jeho vasaly brát peníze, které dals razit. Ale peníze ty nemají patřičné ceny! Vrať se z Toskány na Sicilii. Trhají ti ji tam jako bezhlavou, saracénům a zrádným křesťanům vydanou a od tvých zlodějů vyssávanou. Jestli jí pozbudeš, nemysli si, že ti Církev ještě jednou bude pomáhat a platit. Pak se můžeš vrátit do svých hrabství.⁴ Svým tyranstvím odcizoval si Karel srdce za srdcem. Nespokojení a tajní ghibellinové a tajní přátelé Manfredovi volali nyní čtrnáctiletého Konradina do Itálie, aby se ujal otcovského dědictví. Přes odpor své matky dal se nezkušený jinoch získat a vypravil se do Itálie. V září 1267 vzbouřila se část Sicílie proti Karlovi a Konradin byl povolán za budoucího krále. Saracéni mocerští čekali netrpělivě, kdy se půjdou bit za nového krále. Konradinův zplnomocněnec, strýc Manfredův, Galvan Lancia, přišel do Říma upravovat Konradinovi cestu. Senátor Arrigo ubytoval Galvana Lanciu v lateránském paláci, nedbaje zákazů papežových, a vodil jej po městě jako modlu. Náčelníky guelfské pozval na poradu na Kapitol; tam je dal pozatýkat a uvěznit, jejich rodiny vyhnal z Říma a jejich domy dal pobořit. Vatikán poručil zabarikádovat a obsadit německou posádkou. Na výzbroj pro Konradina vyloupil četné kostelní klenotnice, pobral z nich i kostelní nádoby a cenná roucha, vlomil se do klášterních depositářů, kam obyvatel-

stvo rádo uschovávalo své cenné věci, protože kláštery platily za nedotknutelné. Arrigo se zmocnil, čeho se jen zmocnit mohl.

Kliment IV. vyřkl nad Konradinem klatbu. S hradeb viterbských viděl možná vojsko Konradinovo, táhnoucí do Říma, ale nelekal se ho. Vyřkl k svému okolí slova skoro prorocká: Konradin přejde jako dým; je beránkem, jež ghibellinové vedou na zabití.« Senátor Arrigo připravil Konradinovi v Římě nádherné uvítání. Snivý hoch zažil aspoň několik minut slavných, o jakých se mu posud snad jen zdálo. Hejna ghibellinů obskakovala okolo něho a vyprošovala si budoucí léna, až dojde krásné a bohaté Sicílie. Dne 18. srpna vytáhl Konradin s vojskem asi desetitisícovým do jižní Itálie. Senátor Arrigo a několik ghibellinských šlechticů se přidali k němu. U Tagliacozzo čekal se svým vojskem Karel. Senátor Arrigo zahájil 23. 8. 1268 bitvu. Začala pro Konradina šťastně. Karel, stojí na návrší, a vidá své couvající vojsko, zaslzel a vzýval o pomoc Pannu Marii a všechny svaté. Viděl, že není jiného východiska, než zvítězit, anebo pozbyt všeho, snad i života. Najednou se štěstí obrátilo. Konradinovi vojáci, jsouce vítězství jisti, pustili se do kořistění a loupení. Ze zálohy pak vyjelo 800 Karlových rytířů, kteří rozehnali Konradinovo vojsko na všechny strany. Konradin utekl asi s 500 rytíři do Říma. Tam však o poraženého krále nestáli, báli se vítěze Karla. Z Říma prchl Konradin se svým přítelem Bedřichem Badenským k moři; u Astury sedli na člun a toužili dostat se do Pisy. Ale pán asturský, Jan Frangipane, uprchlíky dohonil a zajal. O vydání zajatců žádal Karlův admirál Robert, k Astuře s vojskem přitáhl kardinál Jordan a žádal ve jménu papežově o vydání zajatců, ale Frangipane, třeba byl tehdy přívržencem papežovým, se zajatci takřka lícitoval a vydal je až králi Karlovi. Tak byl jejich osud zpečetěn. Všechny výzvy Klimenta IV., napomínající Karla k mírnosti a kárající jeho pomstychtivost, dopadaly hrachem na stěnu. Karel odsoudil Konradina a jeho druhy na smrt. Dne 29. října 1268 byl čtrnáctiletý Konradin i se svým přítelem Bedřichem Badenským sťat na náměstí neapolském. Vystupuje na popraviště ke špalku, zvolal Konradin: »Maminko, jak tě zabolí můj osud!« — Bedřich Badenský, syn Gertrudy rakouské, byl po přeslici posledním potomkem rodu habenberského, Konradin posledním z manželských potomků rodu hohenštaufského. Dne 29. října 1268 ukončily tedy dva panovnické rody svoji pozemskou pout a zmizely s jeviště světových dějin.

V registrech Klimenta IV. je asi šestnáctkrát vzpomenu to království českého. Roku 1265 poslal Kliment IV. do střední Evropy, a také do Čech, mistra Reginalda v záležitostech nám však neznámých. Téhož roku papež vyžadoval si české pomoci v církev-

ních záležitostech zemí alpských. Nařídil biskupu Brunovi, aby uvedl do práv a do vlastnictví sekovského biskupství statky, které tomu biskupství byly nedovoleně zcizeny. Poprosil krále českého, aby nedovolil Filipovi, zvolenému arcibiskupu solnohradskému, ani jiným, je obtěžovat.⁵ Když se arcibiskup solnohradský Oldřich pro stáří a pro tělesnou slabost arcibiskupství vzdal, jmenoval Kliment IV. arcibiskupem solnohradským probošta vyšehradského, svého kaplana Vladislava, pro jeho vznešený rod, vědomosti a čestný život mravní. Protože se některých území, náležejících k arcibiskupství solnohradskému, zmocnil vévoda bavorský Jindřich a je v své moci držel, požádal Kliment IV. pražského biskupa Jana, aby přiměl vévodu Jindřicha území ta vrátit. Bude-li třeba, nechť jej k tomu donutí exkomunikací a interdiktem. Úkol biskupa pražského oznámil papež i králi Přemyslu Otakarovi s prosbou, aby biskupovi v té záležitosti poradil a pomohl.⁶

V zimě roku 1268 podnikl Přemysl Otakar druhou křížovou výpravu do zemí pobaltských. Kliment IV. mu dovolil 20. ledna 1268, aby směl v Letonsku, jestliže se mu podaří zemí těch z rukou pohanských dobýt, založit království a svěřit jeho řízení osobě věřící a Církvi oddané. Za několik dní poté doplnil Kliment IV. výnos právě zmíněný v tom smyslu, že český král smí země, jichž dobude, podržet v svých rukou, a jim podle své vůle vládnout, bez ohledu na Německé rytíře. Biskupu Brunovi dovolil Kliment IV., aby v zemích, jež by se podařilo vyrvat z rukou nevěřících, směl řídit duchovní správu a tamější lid spasitelnou naukou vzdělávat.⁷ Smlouvu, již Přemysl Otakar učinil s Německými rytíři v krajích pobaltských, potvrdil Kliment IV. dne 31. ledna 1268.⁸ Chystaje se na křížovou výpravu, prosil Přemysl Otakar Klimenta IV. o zřízení samostatného arcibiskupství českého. Sídlo nového arcibiskupství mělo býti v Olomouci a prvním arcibiskupem chtěl Přemysl Otakar míti svého věrného přítele a rádce Bruna. Pod pravomoc arcibiskupovu měly příslušet kromě Čech a Moravy i Otakarovy země alpské, po případě i země pobaltské, jestliže jich dobude. Král odůvodňoval svou žádost poukazem, že na Moravě arcibiskupství již svého času bylo, a přál si, aby biskupská sídla byla zřízena i v jiných zemích jemu poddaných. Kliment IV. však králi odpověděl 20. ledna 1268, že žádosti jeho nemůže vyhověti, nechtěje ublížiti arcibiskupství mohučskému (*sine praejudicio ecclesiae moguntinae*).⁹

Křížácká výprava Přemyslova do krajů pobaltských se tehdy pro nepříznivé počasí nezdařila.

Posledními dopisy svými z roku 1268 vybídl Kliment IV. krále Přemysla Otakara aby nepřál záměrům Konradinovým a blahovolně přijal klerika Augustina, jenž mu ústně vylíčil různé poli-

tické záležitosti; královské přízni doporučil české johanity a prosil krále, aby k nim byl velkomyslným; protože Německo mělo v té době dva zvolené krále, a některá knížata chtěla po smrti Konradinově zase volit nového krále, žádal Kliment IV. krále Otakara, pověřeného tehdy Richardem z Kornwallisu správou říšskou, aby nového krále volit nedovolil, dokud první volba není rozřešena. Když sicilský král Karel ovdověl a hledal si nevěstu, tázal se také po dceři krále českého. Kliment IV. mu odpověděl, že na dcerku krále českého myslet nemůže, ta byla teprve tříletá, kdežto král Karel čekal právě Abrahama.¹⁰

Spomou volbu královskou v Německu se Klimentu IV. nepodařilo urovnat, protože strany neposlaly včas svých plnomocníků. Kliment IV. klonil se víc k Richardovi z Kornvallisu., protože byl již na krále korunován, a snažil se Alfonsa Kastilského pohnout k resignaci.

Ve šlépějích svého předchůdce Urbana IV. staral se Kliment IV. horlivě o přípravy na křížáckou výpravu do Svaté země, chystanou francouzským králem Ludvíkem, a nařizoval kázat kříž proti mohamedánům. Pamatoval i na misie mezi nevěřícími a nařídil velmistru dominikánskému, aby poslal dominikány za misionáře k Tatarům, k Etiopům, k Indům, k saracénům a do Nubie.¹¹ Radostně blahopřál pak knížeti tatarskému Elchanovi Apachovi, že se dal pokřtít. Ve věci církevního sjednocení vybídl Kliment IV. patriarchu řeckého, aby církevnímu smíru přál a v tom směru všemožně působil na císaře Michala Paleologa, a na koho jen působit může. I samého císaře vybídl, aby se s Církví sjednotil a Svaté zemi pomáhal. Několik dominikánů, kteří již pracovali v Řecku, toužilo se tam vrátit do práce o církevní sjednocení a k poučování lidu o pravé víře. Kliment IV. poručil velmistru dominikánskému, aby ty horlivce ihned poslal k papežskému dvoru pro potřebné pokyny.¹² Ve Španělsku lákali židé křesťany k odpadům do židovství. Kliment IV. poprosil aragonského krále, aby dal židům odebrat talmud, jeho výklady a přídatky, jakož i jiné židovské knihy a odevzdal je příslušným biskupům. Inkvizitorům pak naporučil, aby jednali s křesťany, odpadlými k židovským ritům, jako s bludaři, a aby židy, kteří křesťany obého pohlaví svádějí k svým ritům, potrestali.¹³

Ptolomeus Lucensis poznamenává o Klimentu IV. toto: »Miloval velmi dominikány, zachovává je jejich řeholi v jídle a jiné jejich předpisy.¹⁴ Svou lásku k dominikánům dosvědčoval srdečnými listy, posílanými jim u příležitosti jejich výročních generálních kapitul. Prosil a zapřisahal je, aby slovo Boží národům hlásali a milosrdenství Boží vyzývali na Církev, aby po ukončení děsných bouří se dočkala dob pokojných a oddechla si od strachu

před nepřáteli. Po smrti Urbana IV. odvolal dominikánský velmistr od papežského dvora sv. Tomáše Akvinského, mistra apoštolského paláce, a ustanovil jej učitelem na řádovém učelišti u sv. Sabiny v Římě. Kliment IV. jmenoval sv. Tomáše za odměnu za velké služby arcibiskupem neapolským. Bula byla již hotova. Ale sv. Tomáš uprosil papeže, aby bulu odvolal a ponechal jej u jeho knih v klášteře u sv. Sabiny. Zato neubráníl se a musil přijmouti arcibiskupství yorské Tomášův nejlepší přítel Bonaventura, generál bratří Menších.

Za času Klimenta IV. žil oxfordský doctor mirabilis Roger Bacon, z řádu bratří Menších, po sv. Albertu Vel. nejproslavenější vševěd své doby. V svém díle *De secretis operibus artis et naturae*, o tajích umění a přírody, předpovídal Bacon vynálezy moderní doby: parník, železnici, létací balon, potápěcí zvon, teleskop, mikroskop, brýle, výbušné látky a pod. Bacon je zakladatelem srovnávací jazykovědy. Moudrou radu zanechal všem kazatelům a řečníkům, řka: »Věda bez výmluvnosti jest mečem v ruce ochromeného, výmluvnost bez vědy jest mečem v ruku bláznových.« K hlavním dílům Baconovým náleží *Opus majus*, *Opus minus* a *Opus tertium*. Řádoví představení Baconovi nepřáli. Zavalovali jej pracemi, které jej od studia zdržovaly, a zakazovali mu některé spisy uveřejnit. Možná, že je k zákazu duševní práce vedla jen starost o Baconovo zdraví, jež bylo studiem také podlomeno, že po dva roky nebyl žádné práce schopen. Kliment IV. byl Baconovi otcovsky nakloněn. Roku 1266 mu rozkázal: Nedbej zákazu jakéhokoli preláta, ani předpisů řádových, a pošli mi co nejdříve své dílo.¹⁵ Svou lásku k bratřím Menším dosvědčil Kliment IV. zvláště tím, že přijel osobně do Assisi posvětit nově zbudovaný chrám nad hrobem sv. Kláry.

Dověděv se, že někteří dominikáni i bratří Menší ze žárlivosti se navzájem osočují, a také v kázáních před kněžstvem i lidem dovolují si vzájemně nactiutrhat, nařídil Kliment IV. velmistru dominikánskému a generálu bratří Menších, aby svým podřízeným zakázali vzájemné zlehčování dobré řádové pověsti a aby je zkrátily církevními tresty.¹⁶

O Klimentu IV. se vypravuje anekdota, že ukázal prý kdysi sv. Tomáši Akvinskému plnou pokladnu peněz, řka: »Tomáši, já nemohu říci jako sv. Petr: zlata a stříbra nemám.« Na to mu odvětil sv. Tomáš: »Svatý Otče, však nemůžete ani říci chromému: Vstaň a chod!« Anekdota je sotva pravdivá. Za vlády Klimenta IV. nebyl sv. Tomáš u papežského dvora v Perugi, ani ve Viterbu, nýbrž učil v Římě u sv. Sabiny a potom v Bologni. A pak, pokladna Klimentova zela pravidelně prázdnotou, vždyť papež se pro sicilský podnik Karla z Anjou hrozně zadlužil, ale také se

pečlivě staral, aby dluhy zplatil. Malé úryvky z listů Klimentových líčí stav papežovy pokladny: Píše kard. Simonovi: Nemohu ti poslat podpory; jestliže si myslíš, že mám na peníze nevysychající studánku, jsi velmi na omylu. Sežeň výpůjčku, hledej ji u krále, u bratra, u prelátů, u řeholníků, u měšťanů, u bankéřů, u všech, i kdyby tě desetkrát vyhodili.¹⁷ Po vítězství Karlově nad Manfredem vyplácel pak Kliment IV. svědomitě své dluhy. Píše uvedenému kardinálovi: Vyplácej co nejrychleji římským bankéřům zastavené jmění kostelů a klášterů římských. Posílám ti seznam římských věřitelů i potřebné peníze; zaplat jim, aby Církev římská nebyla zadlužena.¹⁸ Aby mohl vyplácet kardinály, zatížil Kliment IV. statky některých kostelů a klášterů. Opat z Casa Dei se nad tím pozastavil, ale papež mu odpověděl: »Nesmíš se divit, že chceme ulevit nouzi svých kardinálů že statků kostelních a klášterních, k jejichž prospěchu oni bdí, když ostatní spí; kardinálové nežijí ze vzduchu, ani se nemohou chytat nedovolených obchodů; a já ze své dosti slabé pokladny je vydržovat nemohu.«¹⁹

Protože byl chudobný, odmítal Kliment IV. i návštěvy vznešených osob, na př. Alfonsa Kastilského, který chtěl k němu přijeti, a trvalo dlouho, než dovolil Karlovi z Anjou návštěvu u svého dvora. Ani příbuzní nesměli k němu přijít. Svému bratru Petru Grossovi ze St. Gilles napsal: Nechci, abyste ke mně ty, bratr, anebo kdokoliv z našich přicházeli. Co se vdání sestřina týká, nehledej pro ni skvělejší partie proto, že jsem papežem; nedočkal by ses mé přízně, ani pomoci. Jestliže ji provdáš za obyčejného rytíře, slibuji ti přispět 300 lirami turskými.²⁰ Příbuznému kanovníku Rajmundu Alfredovi odpověděl takto: »Nebráním ti, ani neschvaluji, že chceš v Bononii studovat, ponechávaje tvé úvaze, abys měřil dobře své poměry. Jako papežův synovec tam nebudeš moci žít, a budeš-li žít jako Rajmund, budou tebou opovrhovat.«²¹

Dva rytířové se ucházeli o Klimentovy dcery. Papež jim odpověděl: »Nechcete, páni, Cecilii a Mabilii, nýbrž dcery papežovy; ale v tom se mýlíte. Ony nejsou papežovy, nýbrž Grossovy, a Kvido Gross je chudobný člověk.« Osobně žil Kliment IV. velmi chudobně, nejídaje skoro nikdy masa, léhaje na tvrdém slamníku a nemaje ani pořádného prádla na převlečení.

K svému okolí byl velmi dobrotivý a uznalý, zvláště, když někdo z papežského dvora onemocněl, ať byl kardinálem, anebo jen nepatrným úředníkem a služebníkem.

S dvorem svým sídlil první rok v Perugi, potom ve Viterbu. V Římě jako papež vůbec nebyl. Ve Viterbu v dominikánském kostele prohlásil za světici vévodkyni slezskou Hedviku 24. listopadu 1266.²² Z Viterba nařídil i kanonický proces o životě a zá-

zracích arcibiskupa dronthheimského Augustina. (26. 9. 1268.)

Z výsad odpustkových, jimiž Kliment IV. podporoval dobrá díla, stojí za zmínku: Občanům římským, kteří si ustanovili, že třikrát ročně se vyzpovídají a Svátost oltářní přijmou, což v těch dobách bylo něco velikého, udělil za tyto úkony po 100 dnech odpustků a podnítil tak ruch eucharistický. Přispěvatelům na stavbu mostu ve Vadum juvenale u Montepellieru udělil 40 dní odpustků. Výsada ta platila na 3 léta. Poněvadž v říjnu o svátku sv. Januaria bývá v kraji neapolském mnoho lidu zaměstnaného na vinicích a nemohou do kostelů, nařídil Kliment IV., aby slavnost sv. Januaria se konala ročně ještě jednou, a to v květnu, což trvá dosud.

Spisů a stavebních památek Kliment IV. po sobě nezanechal. Nikdo mu nebyl dlužen ani za kardinálský purpur.

Na svátek sv. Cecílie (22. 11.) onemocněl a za týden potom 29. listopadu 1268 skončil ve Viterbu po vládě 3 let, 9 měsíců a 24 dnů. Pochovali jej v katedrále viterbské. Roku 1885 byly jeho ostatky přeneseny do viterbského kostela sv. Františka. Hessem bul Klimentových byla slova: Oči mé vždy k Pánu.

Památku Klimenta IV. zvěčňují jeho vrstevníci takto: Papež ten byl oddán bdění, postům, modlitbě a jiným dobrým skutkům tak, že Bůh, jak se věří, pro jeho zásluhy rozptýlil četná souzení, jimiž Církev trpěla, (Mat. Paris.) Byl mužem nejvyšším moudrým, prozřetelným a poctivým, života svatého. Byl blahovonný, výtečný zpěvák, v kazatelství neměl rovného. K sobě byl přísný, k jiným shovívavý.²⁸

¹ Mur. III./1, s. 594—597; III./2, s. 421—424 — P s. 1542—1649, č. 19035—20502. ² G II. s. 37. ³ P 19590, 19604. ⁴ P 19525, 20126, 20300. ⁵ P 19179, 19225. ⁶ P 19443, 19538, 19539. ⁷ P 20229, 20239, 20246. ⁸ 20252. ⁹ P 20230. ¹⁰ P 20277, 20281, 30497, 20480. ¹¹ P 19935. ¹² P 19954, 20012, 20036. — Wadding, Annales, IV., s. 300—308. ¹³ P 20081, 20095. ¹⁴ P s. 1648. ¹⁵ P 19708. ¹⁶ P 19712. ¹⁷ P 19309, 19449. ¹⁸ P 19693, 19727. ¹⁹ P 19420. ²⁰ P 19051. ²¹ P 19870. ²² P s. 1603. ²³ P s. 1648.

Bl. Řehoř X.

1272 — 1276

Mezivládí po smrti Klimenta IV. trvalo 2 roky a 9 měsíců. Ze sedmnácti voličů bylo 11 pro zvolení papeže národnosti italské, 6 chtělo Francouze. V Římě panoval zatím sicilský král Karel, ne jako senátor, nýbrž jako absolutní vladař, přísně, uče Římany poslouchat a bát se zákona. Již za první rok svého senátorství pověsil 200 zlodějů na šibenici. A jeho plány byly tak dalekosáhlé, jak o nich snívali Hohenštaufové: zmocnit se vlády nad říší západní i východní. Jeho oči lstivě šilhaly po království jerusalemském, po Řecku a Cařihradě. Touha cara Michala Paleologa po církevním sjednocení rodila se také ze strachu před plány Karlovými, které aspoň na nějakou dobu křížil jeho svatý bratr Ludvík IX., rozkázav Karlovi účast na křížácké výpravě. Karel však prosadil, že Křížáci nejeli do Sv. země, nýbrž do Tunisu. Dne 17. července 1270 vylodilo křížácké vojsko francouzské u Kartaga. Nejvyšším velitelem byl král Ludvík; s ním tam byli, jak bylo již řečeno, jeho bratr Karel, synové Jan a Filip, anglický princ Eduard a mnoho jiných pánů francouzských. Bohužel, vypukl ve vojsku mor, jemuž padl za oběť i sám král Ludvík. Velitelskou úlohu převzal pak král Karel. Uzavřev se sultánem tunisským smlouvu, prospěšnou svému království sicilskému, vrátil se s prořídilým vojskem a s Ludvíkovým nástupcem Filipem do Evropy. Nesli s sebou kosti zemřelého vzácného krále Ludvíka. Jediný princ anglický Eduard odhodlal se k cestě z Tunisu do Palestiny a přistal 9. května 1271 u Acconu.

Vrátivše se z křížové výpravy, přijeli král Karel a nový francouzský král Filip s mnoha jinými pány do Viterba, kde se kardinálové nemohli dohodnout o novém papeži. Občané viterbští se již pohoršovali a demonstracemi domucovali kardinály k urychlení volby. Když kterýs vtipkář prohodil, že na biskupském paláci je příliš tlustá střecha, vylezlo několik dobrodruhů na střechu a strhlo ji, aby prý Duch svatý neměl překážek a sestoupil na kardinály. Nepomohl ani tento rozpustilý kousek. Teprve když přišel do Viterba světec Bonaventura a promluvil kardinálům do duše, ustavili z každé strany tři kardinály a slíbili, že zvolí za papeže toho, na kom se šestičlenná komise dohodne. Ve volební komisi zasedali ze strany italské také kardinálové Ottobono Fieschi a Jan Caietanus. Ti vzpomněli si na lutišského arcijáhna Thealda, jenž jim byl nedávno přidělen za průvodce a poradce na jejich legační

cestě do Anglie. Na doporučení těchto dvou kardinálů navrhla volební komise za papeže řečeného Thealda, a sbor kardinálský ten návrh jednomyslně přijal. Tak byl zvolen za papeže Theald Visconti, pouhý jáhen, nečlen kardinálského sboru, který v té době daleko za mořem v Acconu truchlil nad smutným osudem Svaté země.

Theald Visconti¹ narodil se v Piacenze roku 1210. Jako mladík velmi jemných způsobů a mravů nejčistších dostal se do služeb kardinála Jakuba z Palestriny za správce domácnosti a provázel svého pána na legačních cestách do Francie a do Německa. Vděčný kardinál vymohl pak věrnému správci arcijáhenství lutišské a sám jej na ten úřad investoval. Jako arcijáhen lutišský zúčastnil se Theald koncilu lyonského. Tamější biskup si jej zvolil za svého poradce. Z Lyonu odebral se na nějakou dobu do Paříže, doplnit studia; tam byl představen králi Ludvíkovi, jenž si jej velmi zamiloval a ctil. Od Klimenta IV. byl, jak bylo již řečeno, jmenován za průvodce a poradce kardinálům legátům Ottobonovi a Caietanovi, jedoucím do Anglie. Z Anglie povolal si král Ludvík IX. Thealda na křížáckou výpravu. Bohužel, přijel Theald do Brindisi, když křížové vojsko již odplulo do Tunisu. V Brindisi uslyšel brzy i smutnou zvěst o smrti Ludvíkově. Umínil si, že zajede aspoň do Palestiny; a jel. V Acconu se sešel s anglickým princem Eduardem a s jeho sestrou. Tam někdy v polovici října překvapilo jej poselství, přinášející mu kardinály podepsaný volební akt, že byl dne 1. září 1271 ve Viterbu zvolen za papeže. O něčem takovém se mu v životě ani nezdálo. Odjížděl z Palestiny, louče se slovy: Jerusaleme, dříve zapomenu na sebe, než na tebe. Prvního ledna 1272 přistal nový papež v Brindisi. Král Karel přispěchal mu naproti do Beneventu a vedl jej vítězoslavně do Kapuy. U Ceprana očekávalo jej poselství římské, zvoucí jej do věčného města. Papež slíbil, že do Říma přijede; ale pospíchal napřed do Viterba. Kardinálové, úřady, duchovenstvo a lid očekávali nového papeže 6 mil před městem a uvedli jej 10. února 1272 do katedrály. Byli by na něm oči nechali: Byl vysoké, majestátní postavy; jeho bílá tvář byla plná živosti, čelo široké a myslivé, velké oči prozrazovaly jak skromnost, tak cosi velitelského. Jeho způsoby a řeč byly velmi jemné a uhlazené.

Ale něčeho se Viterbští zalekli. Nový papež prohlásil rozhodně: Korunovací papežská bude, kde má býti, v Římě. A také za měsíc po svém příjezdu do Viterba, o svátku sv. Řehoře Velkého, dne 13. března, vyjížděl nový papež do Říma. K sv. Řehoři Vel. míval oděvna velikou úctu a z úcty té si zvolil i jméno Řehoř X. — V sobotu na sv. Josefa posvětili nového papeže, posud jen jáhna, na kněze; a v neděli 27. března byl posvěcen na biskupa a koru-

nuje kardinálem biskupem albanským a poroučí, aby tu hodnost v duchu pokory klidně přijal a na dvůr papežský ihned se dostavil.⁶ Na koncil pozval Řehoř X. i nejslavnějšího theologa své doby sv. Tomáše Akvinského, jenž učil tehdy na universitě neapolské. Bohužel, sv. Tomáš koncem roku 1273 ochuravěl. Byl přepracován. Třebas v předtuše smrti, vydal se světec z poslušnosti na cestu do Francie, ale nedošel daleko. Unaven na smrt, zastavil se u své neteře Františky, hraběnky z Ceccana, na hradě Maenze, odkud se odebral do blízkého cisterciáckého kláštera Fossa Nuova, kde 7. března 1274 svatě skončil.

Nedá se ani povědět, jak se Řehoř X. přičiňoval o sjednocení církevní mezi Církví východní a západní. Několik bratří Menších bylo vysláno do Cařihradu k caru a k patriarchovi, aby pracovali o sjednocení. Papež je vybavil příslušnou plnou mocí, posílal jim co chvíle pokyny a nabádal k usilovnější činnosti. U všech pánů a vrchností, jejichž územím se měli vyslanci carovi na koncil ubírat, vymáhal papež záruky bezpečnosti pro jejich osoby, služebnictvo a věci. Opatu montekasinskému doporučil, aby šel cařihradským vyslancům naproti až do přístavu a osobně je doprovodil až do Lyonu.⁷

Po nejdůkladnějších přípravách koncilových ustanovil Řehoř X. vikářem církevního státu biskupa orvietského Aldobrandiniho a 5. června 1273 vydal se na cestu do Francie. Zastaviv se ve Florencii, přiměl k smíru tamější guelfy a ghibelliny — smír ten netrval však dlouho — a cestoval Modenou, Milánem dále k hranicím francouzským. Do Lyonu dorazil v polovici listopadu. A hned začaly předběžné práce sněmovní.

V době Řehořových příprav sněmovních zemřel zvolený král německý Richard z Kornvalisu. Německá knížata zvolila 29. září 1273 ve Frankfurtě za krále Rudolfa Habsburského a korunovala jej i jeho choť 24. října 1273 v Cáchách. Rudolf oznámil brzy své povýšení papeži: »Doufaje pevně ve Vaši Svatost, prosím úpěnlivě, abyste mi v převzaté povinnosti blahovolně pomáhal a císařskou korunou mě milostivě ozdobil.«⁸ Současně ozvaly se však hlasy jiné. Alfons Kastilský tvrdil, že královská koruna německá náleží po úmrtí jeho soka Richarda rozhodně jemu, a činil si nároky aspoň na vévodství švábské, poněvadž je prý po matce příbuzným rodu hohenštaufského. Řehoři dalo moc práce, než španělského uchazeče o královskou korunu německou uklidnil. Dopsal mu a vzkázal po svém kaplanu kanovníku Fredalovi, že úmrtí soupeřovo nikterak neospravedlňuje jeho právo na korunu, byl zvolen toliko částí oprávněných voličů; třeba vyčkat, co voličové řeknou; a voliči již promluvili, zvolivše si jednohlasně krále nového. Všichni jsou při něm, vyjma krále českého. Stav

Svaté země nesnese, aby se spor o německý trůn dále protahoval. Necht' tedy snáší klidně, jestliže síla spravedlnosti podala královské žezlo jinému.⁹

S královskou volbou německou projevil hlubokou nespokojenost i král český Přemysl Otakar II. Napsal papeži v listopadu 1273 takto: »Knížata německá z pouhé jedovaté závisti, nechci říci více, aby v ústech králových nepokládalo se za utrhaní, přes všechny odpory a zjevné námitky mých poslů, jež jsem do Frankfurtu jako své řečníky vypravil, dala svorně své hlasy jakémusi hraběti méně způsobilému, a pak k obtížení říše a k mé škodě, ač jsem se slavně odvolával k sv. Stolicí, kázala ozdobit jeho hlavu říšskou korunou. Tak obtížen jsa bezprávně, utíkám se zároveň s říší k Vaší Svatosti, jako nepřeborné studnici spravedlnosti a k útočišti všech křivdu trpících, prose Vás pokorně, abyste mne nedal utisknouti v mém právu, kteréž dotýčná knížata usilují pošlapati patrným bezprávím, a také, abyste se smiloval nad bídným stavem říše.«¹⁰ Přemyslu Otakarovi nešlo tehdy o královskou korunu německou, nýbrž o jiné věci. Knížata německá jej vyloučila ze sboru královských voličů. Předvolební pletichy tkali Přemyslovi zjevné nepřátelé. Přemysl byl král nadprůměrný, velmi mocný, jeho moc neustále rostla, a byl přísný. Lidé rázu Přemyslova nemívají nikdy přátel. — Přemysl správně poukazuje v svém listě na závist. Voličové, jako by zapomněli, že Richard z Kornvalisu byl králem korunovaným, považovali dobu králování Richardova za mezivládí a říšská léna, Richardem udělená, za uprázdněná. Mířili zjevně, jak se brzy ukázalo, na alpské země Přemyslovy, udělené mu králem Richardem v léno. Přemysl byl dobře zpraven o piklech knížat německých a právem se strachoval o odtrhnutí zemí alpských od české říše. Z mrzutosti a zlosti rodí se v lidském srdci ihned i jiné myšlenky a touhy, a tak zmítala potom srdcem Přemyslovým touha pomstychtivosti proti Rudolfovi a úmysl, nedat se a bránit se. V prosinci 1273 odevzdal biskup Bruno Apoštolské Stolicí rozklad a v církevně-politické části postavil se proti Rudolfovi Habsburskému a pro krále Přemysla, a to z důvodu velmi závažného: »Německo, samo v sobě územně i politicky rozervané, není schopno rozhodně hájiti zájmy Církve. Toho je schopna jenom pevná, mocná a jednotná země, a tou jest země česká.«¹¹

Jak o Rudolfovi, tak o Přemyslovi bylo v kardinálské radě na sněmu lyonském svědomitě a vážně jednáno. Diplomatičké dopisy a poslové si podávali kličky. Když po dlouhém jednání byla v přítomnosti biskupa Bruna a pražského biskupa Jana schválena volba Rudolfa Habsburského, poznal Bruno marnost všeho namáhání a snažil se s pomocí sv. Stolice zachránit Přemyslovi aspoň

území českorakouské. A v tom mu prozatím štěstí přálo.¹² Bohužel, vyvinuly se později věci jinak.

V dubnu 1274 sjížděli se sněmovníci do Lyonu ze všech zemí evropských. Jen biskupů tam přijelo 500. Dne 2. května nařídil Řehoř X. prelátům a svým dvořenínům třídní půst újmy. První valné zasedání koncilové konalo se 7. května v chrámu sv. Jana. Papež zahájil koncil mší sv. a promluvou, v níž vytyčil důvody, proč se koncil koná: Poradit se, jak pomoci Svaté zemi, jak pozvednout mravní úroveň křesťanstva, jak docílit sjednocení Církve západní a východní.

Výkonným předsedou pracovních porad sněmovních byl kardinál Bonaventura. Druhé valné zasedání konalo se 18. května, třetí 7. června. O svátku sv. Petra a Pavla sloužil Řehoř X. v katedrále lyonské slavnou mší sv. za přítomnosti všech účastníků koncilu. Začátkem července dostavili se na koncil vyslancové tatarského chana Abachy a Řekové. Ve čtvrtém valném zasedání četlo se poselství řeckého cara Michala Paleologa a carův zplnomocněnec v jeho jménu odpřisahal a veřejně vyznal, že car a jeho carství budou vždy zachovávat víru Církve římské, a nikdy od ní neodstoupnou.¹³ Druhého dne potom svolal Řehoř X. kardinály a překvapil je vypracovanou konstitucí o volbě papežské. Chtěje totiž zamezit pohoršlivě dlouhé trvání volby papežské, dal vypracovat zákon, že volba se má díti 10 dní po smrti papežově tam, kde poslední papež umřel, a to v místnosti s vchody zazděnými, aby nikdo nepovoláný se nesměl s kardinály stýkat. Každý kardinál si smí s sebou vzít jednoho konklavistu. Jídlo se kardinálům a konklavistům podává zvlášť upraveným oknem. Když nevolí nového papeže do tří dnů, dostanou po 5 dní následujících v poledne a večer jen po jednom talíři. Po uplynulých 5 dnech dostanou jen chléb, víno a vodu. Konklave bude zvenčí hlídáno občany toho města, kde se volba koná.¹⁴ Kardinálové byli návrhem papežovým velmi rozrušeni, ale nakonec přiměl papež všechny k souhlasu. Zákon ten trvá v podstatě dosud. Sv. Otec Pius XI. zvýšil však 10 dní po smrti papežově na 15, aby i zámožší kardinálové se mohli k volbě dostavit. V neděli 15. července ráno roznesla se Lyonem bolestná zvěst, že albánský kardinál Bonaventura, výkonný předseda pracovních porad a duše koncilu, náhle zemřel, zaopatřen svátostmi umírajících od samého papeže. Viděl aspoň začátky umie s Řeky, o niž se tolik napracoval. Pochovali jej v lyonském chrámu bratří Menších ještě téhož dne, za přítomnosti papežovy a všech sněmovníků. Nad rakví světcovou všechny rozplakal Bonaventurův přítel dominikán, kardinál ostijský, Petr de Tarentaise. Kázal na slova Písma svatého: »Žalost mám nad tebou, bratře můj, Jonatane! Jak matka miluje svého jedináčka,

tak jsem miloval já tebe!» (2 Král, 1, 26.) Papež pak nařídil všem prelátům a kněžím všeho křesťanského světa odzpívat za Bonaventuru mši svatou.¹⁵

Při pátém valném sezení 16. července byli slavně pokřtěni tatarští vyslanci a čteny různé konstituce. Příštího dne 17. července konalo se zasedání šesté a poslední. Řehoř X. ukončil sněmovní práce vděčnou promluvou, a po slavném požehnání chystali se sněmovníci do svých domovů. Sněmovní výnosy vyhlásil Řehoř X. o svátku Všech svatých, rozkazuje, aby se jimi všichni řídili.

Papež zůstal v Lyoně ještě přes rok. Teprve 26. září, tedy skoro za rok po volbě, uznal papež Rudolfa Habsburského za krále: »Ne bez příčiny oddaloval jsem posud přiřknouti ti jméno královské. Po nedávné poradě s kardinály tě však na jejich radu králem římským jmenuji.«¹⁶ Rudolfovo jmenování oznámil Řehoř X. téhož dne i králi Přemyslu Otakarovi, žádaje krále, aby srdcem i činem se snažil o pevnou svornost s Rudolfem. Také všem duchovním i světským vrchnostem do Němec oznamoval okružní list papežský, že Rudolf Habsburský jest jejich králem, jehož práva mají zachovávat, jemu přáti a pomáhat. Když Rudolf Habsburský, napřed svými plnomocníky a pak i osobně, na schůzce s papežem, konané v Laussane v říjnu 1275, zaručil papeži a potvrdil všechny diplomy, dané Církvi císaři dřívějšími, zaručil nedotknutelnost církevního státu, slíbil podniknout křížovou výpravu a splnit všechny podmínky, jež mu papež ukládal, získal si papeže úplně; vždyť víc papež již po něm chtít nemohl a nechtěl. Papež pozval Rudolfa na slavnou korunovaci do Říma. Ale datum korunovace bylo třeba stále oddalovat. Rudolf neměl peněz na cestu, ani vojska. Také se musil bát českého krále Přemysla, aby ho v Lombardsku nezaskočil a tamější lid proti němu nepobouřil.

Řehoř X. vybízel několikrát Přemysla Otakara k smíru s Rudolfem a nařídil biskupu Brunovi, a také vévodovi bavorskému Jindřichovi, aby krále k smíru přiměli. Jak z listu biskupa Bruna, poslaného z koncilu lyonského králi Přemyslovi, lze vyčísti, chtěl se Řehoř X. k Přemyslovi zachovati podle Boha a počestnosti. Proti jeho vůli nebyl by směl nikdo, ani Rudolf, ani kdo jiný Přemyslovi křivdit. Za svou ochranu chtěl však Řehoř X. po Přemyslovi, aby se smířil s Rudolfem a nekladl mu překážek k jeho císařskému povýšení, aby se přichystal na křížáckou výpravu do Sv. země, a aby podle sněmu lyonského zachoval šestileté příměří. Král Přemysl křížáckou výpravu slíbil, ale s Rudolfem se nesmířil. Když konečně byl povolán před říšský soud a byla na něho vyřknuta i říšská klatba, zahořel Přemysl ještě víc hněvem

na Rudolfa a zatrpkl i proti Řehořovi X., odvolává se od papeže na všeobecný koncil, čímž papeže velice zarmoutil.¹⁸

Z jiných styků Řehoře X. s královstvím českým třeba uvést toto: Řehoř potvrdil mír mezi králem Přemyslem a uherským králem Štěpánem V., vyzýváje biskupy obou království, aby bděli nad zachováváním míru. Krále Přemysla napomenul, aby mír zachovával a zdržel se všech křivd a bezpráví proti Štěpánovu nástupci Ladislavovi.¹⁹

R. 1273 potvrdil Řehoř X. biskupu Brunovi jeho nařízení o jmění, jež katedrále olomucké získal, jak se má denně a o některých výročích na různé podílníky rozdělovat. Dne 14. května 1274 potvrdil olomuckou scholasterii, Brunem zřízenou.²⁰ V červnu téhož roku nařídil olomuckému děkanu vrátit zadržené příjmy rakouským johanitům.²¹ Do své ochrany přijal Řehoř X. premonstrátské kláštery: žďárský, strahovský a pannenský klášter premonstrátek chotěšovských.²² Biskupu pražskému Janu rozkázal chránit klášter oslavanský před lupiči a vzal opatkyni i konvent se vším jeho zbožím do své ochrany.²³ Dominikánům českým rozkázal kázat kříž pro osvobození Sváté země. Kdyby někteří bratři tak činit nechtěli, mají je představení donutit jménem svaté poslušnosti.²⁴

V dubnu 1275 odjížděl Řehoř X. z Lyonu. Po tříměsíčním pobytu v Beaucaire, kde se sešel s Alfonsem Kastilským a smířil jej úplně s myšlenkou nemyslet již na trůn německý, nýbrž pracovat o osvobození Sváté země, po třítydenní zastávce v Laussane, kam za ním přijel Rudolf Habsburský s celou četnou rodinou, odjel Řehoř X. do Itálie. Cestou zastavil se v Miláně, v Piacence, v Parmě, v Bononii a na jeden den ve Florencii v Santa Croce. Pro stále půtky guelfsko-ghibellinské byla Florencie postižena interdiktem. Po dobu svého krátkého pobytu zrušil Řehoř X. interdikt, a upřímní křesťané jásali radostí. Odcházející z města, prohlásil však interdikt znovu, dokud se rozvaděné strany neusmíří. Z Florencie odjel do krásného Arezza. Den ze dne pociťoval větší a větší únavu a předvídal konec. Z Arezza zval ještě krále sicilského Karla na schůzku do Říma, chtěje se s ním o různých věcech domluvit. Poslední list Řehořův platil králi Rudolfovi. Ujišťoval krále o své lásce k němu a prosil jej o jeho lásku k Církvi, již mu nejvšeleji odporoučí.²⁵

Dne 10. ledna 1276 Řehoř X. skončil. Pochovali jej v katedrále v Arezzu, kde je dosud možno se pomodlit u jeho vkusného náhrobku. Všeobecné mínění prohlašovalo Řehoře X. za světce. K jeho hrobu valily se zástupy poutníků, a životopisec Řehořův zaznamenává velký počet divů a zázraků, jež se na jeho přímluvu

staly. Teprve však Urban VIII. prohlásil r. 1625 Řehoře X. za blahoslaveného.

Vrstevníci chválí na Řehoři X. zvláště jeho štědrost k chudým a jeho houževnatou pracovitost. Od Řehoře X. byl prý zřízen úřad papežského almužníka, až dosud trvajících.

Ač literárně málo vzdělaný, byl ve věcech světských velmi zkušený. Nedbal o zisk, nýbrž o chudé. Řeholníky velmi miloval a jim přál. O Boží věc horlil. Byl muž velebnosti hodný, protože byl spravedlivý. (Salimbene.) Kdyby Jindřich z Isny, potomní moravský arcibiskup, byl předvídal, že Řehoř X. jej učiní biskupem a osobně na biskupa posvětil, sotva by byl před tím o něm napsal: »Zvolili za papeže člověka v ničem nezkušeného, postrádajícího vědy a veškeré zdvořilosti.«²⁸

Řehoř X. byl papežem 4 roky, 4 měsíce a 10 dní. Heslo jeho bylo: Zdokonaluj (Pane) kroky mé na cestách svých.

¹ Mur. III./1, s. 597—605; III./2, s. 424—425. P s. 1651—1703, č. 20.510—21.098. ² P 20.525. ³ P 20.685. ⁴ P 20.716, 20.717. ⁵ P 20.722. ⁶ Wadding, Annales, IV., s. 426. ⁷ l. c. s. 386—398. ⁸ G II., s. 69. ⁹ P 20.845. ¹⁰ Palacký, Dějiny, II., s. 48. ¹¹ Dr. Neumann, Příručka čes. děj. církv., s. 62. ¹² L. c. ¹³ Wadding, Annales, IV., s. 437—447. ¹⁴ P s. 1680. ¹⁵ Wadding, l. c. s. 453. ¹⁶ P 20.929. ¹⁷ P 20.930, 20.931. ¹⁸ P 21.056. ¹⁹ 20.542, 20.612. ²⁰ P 20.674, 20.827. ²¹ P 20.853. ²² P 20.577, 20.730, 20.737. ²³ P 20.589. ²⁴ P 20.959. ²⁵ P 21.098. ²⁶ P s. 1702.

Bl. Inocenc V.

1276

Z konklave, zřízeného v Arezzu podle konstituce Řehoře X., vyšel po jednomyslné volbě dne 21. ledna 1276 jako papež kardinál ostijský Petr de Tarentaise. První papež z řádu sv. Dominika. Narodil se r. 1225 v savoyském městečku Tarentaise (správně v Champigny u Tarentaise) a vstoupil v šestnácti letech k dominikánům. R. 1258 stal se na bohoslovné fakultě pařížské prvním nástupcem na stoliči sv. Tomáše Akvinského a učil tam 12 let. R. 1259 zvolila jej generální kapitula i řádovým provinciálem pro Francii. V roce 1272 stal se arcibiskupem lyonským, roku následujícího kardinálem biskupem ostijským. Zúčastnil se platně prací koncilu lyonského a získal si tak všeobecnou důvěru. Důvěra sboru kardinálského povýšila jej na stolec sv. Petra.

Nový papež pospíchal z Arezza do Říma a byl o první neděli po první, 22. února 1276, v chrámě sv. Petra korunován. Dali mu jméno Inocenc V.¹ Jeho zájmem bylo prohloubit sjednocení církevní s Řeky. Proto oznámil caru Michalu Paleologovi své nastoupení, poslal do Cařihradu samého generála bratří Menších Jeronyma a jiné jeho bratry jako vyslance a svými listy povzbudil řeckého prince Andronika, jakož i řecké preláty, aby přáli sjednocení a svatou jednotu upevňovali.²

V květnu zahájil kanonisační proces o životě, činech a zázracích dominikánské řeholnice Markety, dcery uherského krále Bely IV., zemřelé 18. 1. 1270 v klášteře na Marketině ostrově na Dunaji u Pešti.³ O kněžnu tu ucházel se, pomýšleje na rozchod s Marketou Babenberskou, král Přemysl, ale nepořídil. Kanonisační proces, započatý Inocencem V., byl r. 1931 znovu zahájen. (Je zajímavé, že Církev ctí z dcer Bely IV. dvě klarisky, Jolantu a Kingu, za blahoslavené, a o blahoslavení třetí dcery se jedná.)

Ve věcech politických přiklonil se Inocenc V. ke Karlu z Anjou; potvrdil jej za senátora římského a správce toskánského. Tím urazil Rudolfa Habsburského. Ze strachu, aby nedošlo k válce mezi Rudolfem Habsburským a králem Karlem, žádal krále Rudolfa, aby svou korunovační cestu odložil. Žádá to všeobecné blaho. Také žádal Rudolfa, aby se jeho vyslanci chovali v Itálii opatrněji a nemíchali se do záležitostí exarchátu ravenského, Pentapole a Romanioly, čímž jednali již proti králově přísaze.⁴

Inocenc V. chystal se provést mnoho věcí, ale smrt jej zastihla již 22. června 1276. Byl papežem jen 5 měsíců a 1 den. Pochovali

jej v basilice lateránské. Hrob jeho není znám. Je ctěn za blahoslaveného, což schválil a potvrdil Lev XIII. Jeho svátek je 22. června.

¹ Mur III./1, s. 605; III./2, s. 426. — ² P s. 1704—1708, č. 21.099 až 21.148. ³ P 21.136—21.140. ⁴ P 21.130. ⁵ P 21.106, 21.107.

Hadrian V.

1276

Podle zákona Řehoře X. byl Karel z Anjou jako senátor římský r. 1276 strážcem konklave. Svůj úřad prováděl až bláznivě. Uzamkl kardinály v lateránském paláci a zazdil jim i okna, že prý by ani vrabec tam neproletěl. Kardinálové francouzští se týden v té mučírně dohadovali s kardinály italskými, koho zvolit za papeže. Po týdnů dostávali italští kardinálové jen chléb, víno a vodu, francouzským posílal Karel, co duše ráčila, a dopisy jim udával směrnic. Konečně 11. července 1276 zvolili za papeže kardinála Ottobona dei Fieschi. Své gratulanty přivítal nový papež s povzdechem: »Dal by Pán Bůh, abyste se přišli poradovat se zdravým kardinálem, a ne s umírajícím papežem.« Protože byl kardinálem u sv. Hadriana na foru, dostal jméno Hadrian V.¹

Byl synem hr. Tedisia z Lavagny, bratra Inocence IV., od něhož byl r. 1253 jmenován kardinálem jáhnem. Byl to muž velmi nadaný a jemně vzdělaný, proto měl u papežského dvora veliký vliv a byl pověřován těžkými diplomatickými úkoly. Tři léta působil jako legát v Anglii, zprostředkoval tam mír mezi králem a odbojnými barony.

Hadrian V. byl jenom jáhnem a musil být teprve posvěcen na kněze a na biskupa. Protože nejbližší kvatembrové dny, kdy se udílí kněžské svěcení, byly až v září, odešel zatím churavý Hadrian V. na zdravější vzduch do Viterba. Tam potvrdil smír mezi Karlem z Anjou a Janovany. Bulu podepsal takto: Hadrian, zvolený biskup, služebník služebníků Božích. Ve Viterbu zemřel 18. srpna 1276, vládnuv Církvi Boží 1 měsíc a 7 dní. Pochován byl v chrámu bratří Menších ve Viterbu. Jeho krásný náhrobek zdobí podnes onen chrám.

Dante umístil Hadriana V. do Očistce, věnuje mu ve zpěvu XIX. verše 91—149. Hadrian si v očistci naříká:

Měsíc a málo déle zakusil jsem,
jak toho tíží velký plášť, kdo bláta
jej chrání; zdáť se pírkem tíž vše jiná.
Pozdní, ach, bylo moje obrácení:
však jak jsem římským pastýřem byl zvolen,
v touž chvíli rozpoznal jsem život lživý.²

¹ Mur. III./1, s. 605.—606; III./2, s. 427. — P s. 1709, č. 21.149.

² Dante, Očistec, přeložil Dr. Karel Vrátný.

Jan XXI.

1276—1277

Ve svém prvním okružním listě napsal nový papež Jan XXI.² o svém povýšení takto: »Shromáždili jsme se v biskupském paláci viterbském k volbě nového papeže. Několik dní nás občané viterbští rušili, že nemohli jsme se volbou zabývat. Když pak jsme se do volby dali, byli jsme my, tehdy biskup tuskulský, svorným souhlasem na stolec Petrův kanonicky zvoleni.«² Stalo se tak na návrh kard. Kajetána Orsini. Jan XXI., jak se nový papež jmenoval, slul dříve Petr Juliani. Pocházel z Lisabonu. Byl prvním a jediným Portugalcem na trůnu papežském. Jsa synem lékařovým, vystudoval také na lékaře a stal se rektorem školy lisabonské, asi školy lékařské. Napsal výtečnou a dlouho ve školách používanou učebnici logiky (*Sumulae logicales*) a potom dílo o duši, *De anima*. Z lékařských spisů vynikala jeho díla: *Výklady lékaře Izáka* (*Commentaria in Isaacum medicum*), *Poklad chudých čili o léčení nemocí těla lidského* (*Thesaurus pauperum*), o léčení dny (*De medenda podagra*) a jiné.

Z lékaře se stal arcijáhnem ve Vernusi, odkud byl designován za arcibiskupa bragského. Řehoř X. jmenoval jej kardinálem biskupem tuskulským ve Frascati.

Dne 8. září byl zvolen a dne 20. září ve Viterbu korunován. Politicky klonil se Jan XXI. ke králi Karlu z Anjou, proti Rudolfovi Habsburskému. Tomuto napsal upřímně, co nepatřičného si jeho vyslancové v církevním státě dovolili, a žádal jej, aby se jeho lidé víckrát do záležitostí státu církevního nemíchali, a aby král Rudolf potvrdil zvláštní listinou, že jeho lidé toliko omylem vymáhali v obcích romaniolských přísahu věrnosti k Rudolfovi. Také vybídl krále Rudolfa, aby poslal k apoštolské Stolicí vyslance pojednat o smlouvách, uzavřených mezi králem a papežovými předchůdci.³

V té době chystal se Filip, král francouzský, k válce s králem kastilským. Jan XXI. poslal k řečeným králům velmistra dominikánského Jana a generála bratří Menších Jeronyma, aby zprostředkovali mír.⁴

Snahou papežovou bylo soustředit všechnu pozornost evropských knížat na Švatosou zemi a budit všude praktický zájem o její osvození z jarma mohamedánského.

Ihned po volbě narazil Jan XXI. u papežského dvora. Člověka, dvornímu životu nezvyklého, rozčilovalo již konklave a potom

troufalost papežských dvořenínů, počínajících si za mezivládí velmi pánovitě. Z analistovy poznámky, že papež tiaram pontificiam redemit, tiaru vyplatil, lze soudit, že strážcové tiary žádali po novém papeži asi veliký poplatek, a tak došlo k srážce. V druhém týdnu po korunovaci zrušil Jan XXI. konstituci Řehořovu o volbě papežské, ika, že předpisuje mnoho věcí nesnesitelných, nejasných a škodlivých.⁵ Ctitelé Řehořovi se ovšem pohoršili. Ale papežští dvořané zahoreli nevraživě proti Janu XXI. ještě více, když veřejným listem pranýřoval jejich nadutou smělost a pánovitost v době mezivládí a zřídil dvorní soud, který by provinilé dvořeniny soudil a trestal.⁶

Dvořanům protivil se i způsob Janova života. Papež se nedal upoutat různými dvorními předpisy. Netřeba se divit, že kronikáři nazývali jej sice velmi učeným, ale pošetilým bláznem na stolci Petrově, neznalým slušnosti. Papežská kronika svědčí takto: Byl vědomostmi z různých oborů pověstným, ale svou vědeckou výši a papežskou důstojnost zneuctíval jakousi pošetilostí tak, že se zdál, jako by neměl přirozené rozvážnosti. V tom však přece nejvyšší chvály zasluhoval, že k bohatým i k chudým se choval stejně, a četné lidi, studium pěstující, miloval a církevními beneficiemi obdařil. Byl překotný v řeči, všichni měli k němu snadný přístup, a tak jeho chyby snadno viděli.⁷

Jan XXI. doufal, že bude dlouho živ, a často o té své naději mluvil. Stalo se však jinak. Vedle paláce viterbského si dal vystavět nový pokoj, v němž rád přebýval. Stavba byla asi narychlo vybudovaná; její strop se sesul, když papež sám byl v novém pokoji. Vytáhli jej z trosek napolo mrtvého. Za týden potom 20. května 1277 podlehl Jan XXI. svému zranění a skončil. Pochovali jej v katedrále viterbské.

Byl papežem 8 měsíců a 12 dní. Heslo jeho bylo: Řiď, Pane Bože můj, život můj před tváří svou. Nových kardinálů nejmeno-
val.

¹ Mur. III./1, s. 606; III./2, s. 428. —Ps. 1710—1718, č. 21150—21249. ² Ps. 1710. ³ P 21182. ⁴ P 21165 ⁵ P 21151. ⁶ P 21152. ⁷ Ps. 1718.

Mikuláš III.

1277—1280

V době šestiměsíčního mezivládí snažil se král Karel všemožně vynutit na kardinálech volbu papeže, jemu stranického, ale nepochodil. Konečně zvolili o svátku sv. Kateřiny 25. listopadu 1277 za papeže kardinála jáhna Kajetána Orsini. Protože byl kardinálem u sv. Mikuláše in carcere, jmenovali jej Mikulášem III.¹

Nový papež, syn terciáře Matouše Rubea Orsini, upřímného přítele sv. Františka, narodil se okolo roku 1215 asi v Římě. Jeho matka slula Perna Caetani. Pětiletému chlapci předpovídal sv. František trůn papežský. Inocenc IV. kreoval jej kardinálem jáhnem. Jako kardinál sloužil Církvi pod 8 papeži a sedmkrát se účastnil papežské volby. Knížecí rod plnil jej sebevědomím římského velmože a životní výchova učinila z něho diplomata, jakých bylo málo. Pro velmi jemné způsoby nazývali jej *composto*, pořádaným, ukázněným, a pro majestátní postavu nazval jej *Ptolomenus Lucensis* nejpůvabnějším klerikem na světě.

Mikuláš III. hořel láskou k vlasti a zvláště k Římu, pročež nerad viděl cizince v zemi vládnout.

Po své volbě odjel z Viterba do Říma; tam byl koncem provincie posvěcen na kněze a na biskupa a o svátku sv. Štěpána byl slavně korunován. S Rudolfem Habsburským uzavřel konkordát, dal si od něho uznat hranice církevního státu a všechna jeho práva, o nichž dávné diplomy královské a císařské svědčily. Za to přiznal papež králi Rudolfovi říšská práva nad Toskánou, přiměl krále Karla z Anjou, aby se správcovství toskánského vzdal; ale není pravda, že vydal i exkomunikační bulu proti českému králi, jak Otakarovi nepřátelé hlásali. Účinky domnělé byly postihly těžce českého krále Přemysla Otakara, jenž za vlády Mikuláše III. nešťastně zahynul v boji s Rudolfem 26. srpna 1278 u Suchých Krut na Moravském poli jako oběť pochlebných rádců a závistivých zrádců. Po vzoru dávných dob poslal Mikuláš III. své příbuzné do částí církevního státu za rektory čili správce, ostijského kardinála Latina a svého synovce do Romanioly, jiného synovce jmenoval správcem církevních statků toskánských.

Konkordát s králem Rudolfem zmenšil ovšem trochu moc sicilského krále Karla z Anjou. Než Mikuláš šel ještě dále. Za Klimenta IV. stal se Karel senátorem římským na 10 let. To období právě vypršelo; proto přiměl Mikuláš III. Karla, aby se úřadu

senátorského vzdal. Karel se vzdát musil, vida, že jak guelfi tak ghibellini milují papeže pro jeho národní smýšlení. Zákonem z 18. 7. 1278 pak Mikuláš III. ustanovil, že římským senátorem smí být vždy jen občan římský a nikdy žádné cizí kníže. Římané souhlasili a učinili Mikuláše III. senátorem doživotním, nikoli však jako papeže, nýbrž jako římského občana Orsiniho. Sám nikdy se nenazval senátorem, ale byl nejvyšším politickým pánem v Římě a senátory jmenoval. Aby Karla z Anjou odškodnil, smířil jej s králem Rudolfem. Rudolf uznal Karla králem sicilským a dal mu Provenci a Folcarquier jako říšské léno. Tak se moudrému Mikuláši podařilo vyrovnat se s říší německou, nabýti moci na Kapitolu římském, odstranit Karla a francouzský vliv z Říma do sicilského království, a míti zajištěny hranice a práva církevního státu.

Jako jeho předchůdcové posílal i Mikuláš III. své vyslance do Řecka prohlubovat sjednocení církevní² a udržoval sicilského krále Karla od všech činů proti řeckému císařství. Také se velmi přičiňoval o smír mezi Francií a Kastilií. V řádě bratří Menších rostla v době Mikulášově víc a víc roztržka mezi mírnými a přísnějšími. Roku 1279 14. 8. vydal Mikuláš bulu Exiit, v které se přiklonil k směru mírnějšímu. Pyšní horlivci nebyli však s bulou spokojeni a utvořili sektu, útočící různými spisy na papeže i Církev.

Mikuláš III. nezapřel v sobě ducha knížecího a rád stavěl. Ukončil stavbu paláce lateránského. Od Mikuláše III. jest vybudována svatyně Svatých schodů u Lateránu, poutníky tak vyhledávaná. U chrámu sv. Petra, kde Mikuláš III. rád přebýval, vystavěl palác a založil vatikánské zahrady. Možno jej považovat za zakladatele nynějšího vatikánského paláce. Zavolal do Říma dominikánské bratry architektky Fra Sisto a Fra Ristoro, budovatele nádherného chrámu sta Maria Novella ve Florencii, a svěřil jim stavbu gotického kostela římského sta Maria sopra Minerva. Asi 1 km od Viterba vybudoval letohrádek Soriano, kde v tichosti se svými písaři přebýval, dojížděje do Viterba k audiencím. Na letohrádku Soriano také náhle onemocněl ve čtvrtek 22. srpna 1280. Dostal prudký zánět hrdla, jímž se zadusil, než z Viterba dojeli lékař a kněz. Pochovali jej v chrámě svatopeetrském v Římě, v kapli sv. Mikuláše, již si tam za své pohřebiště vybudoval.

Mikuláš III. byl papežem 2 roky, 8 měsíců a 28 dnů. Kardinálů jmenoval devět. Heslo jeho bul: Smiluj se nade mnou, Bože, smiluj se nade mnou. Kronikáři jej pěkně posuzují jako muže obezřetného, který uměl vždy zrale odpovědět. Řeholníky miloval. Dbal velmi o zvelebení služeb Božích. Jako kardinál nevzal od

nikoho nejmenšího daru, žil vždy z otcovského majetku. Dante odsoudil Mikuláše III. do Pekla,³ protože prý byl »chtivým statku ve prospěch svých příbuzných«, mladých knížat Orsini. — O kněžství smýšlel Mikuláš III. velmi uctivě; chtěl mít kněze víc svaté než učené, říká, že učenost bez dokonalosti jest jedem nevyлéčitelným. Z duše nenáviděl notáře a advokáty; žijí prý z krve chudých. Proto je vyhnal od papežského dvora jako morem nakažené. — Do Čech poslal Mikuláš III. dva listy. Opatu třeboňskému uložil 13. 4. 1279 rozsoudit spor o pražský kostel P. Marie, zvaný špitální, mezi kapitulou vyšehradskou a pražským měšťanem Michalem Janem. Biskupu pražskému Tobiáši nařídil prohlásit kladrubského mnicha Bukobita, jenž při obraně kláštera smrtelně zranil lupiče, za nevinného.⁴

¹ Mur. III./1, s. 606—607; III./2, s. 428—429. — P s. 1719—1755, č. 21258—21733. ² P 21465—21476, 78, 79, 81. ³ Peklo, XIX. ⁴ P 21563, 21569.

Martin IV.

1281-1285

Šlechtický rod římský dei Anibaldi již dávno záviděl rodu Orsiniovu vzrůst jeho moci. Závist ta vybuchla po smrti Mikuláše III. ve zjevnou revoluci a Anibaldi zahmali s Kapitolu dosavadní senátory a vymohli, že kromě Gentila Orsini byl za jejich stranu senátorem Petr Conti. I volba papežská byla tehdy velmi bouřlivá. Králi Karlovi šlo o zvolení papeže, jemu straníciho. Odebral se tedy osobně do Viterba, kde se konala volba. S jeho srozuměním sesadil šlechtic Richard Anibaldi viterbského starostu (podesta) a ovládl konklávní stráž. Za jeho vůdcovství vedrali se najatí občané viterbští do biskupského paláce a zatkli dva kardinály z rodu Orsiniova, Matouše a Jordana. Tak oslabili protifrancouzskou stranu voličskou a dne 22. února, o svátku katedry sv. Petra, zvolen byl za papeže francouzský kardinál Šimon de Brie. Bránil se volbě všemožně, jen násilně mu svlékli šat kardinálský a vnutili mu roucho papežské.

Šimon de Brie, nazývaný v Paříži Šimon de Turre, pocházel z rodiny rytířské. Býval členem královské rady za krále Ludvíka IX., strážcem královské pečeti a kancléřem, tedy prvním ministrem. Později se stal kanovníkem u sv. Martina v Toursu. Urban IV. kreoval Šimona de Brie roku 1260 na kardinála kněze u sv. Cecilie. Kardinál Šimon prokazoval papežům velmi platné služby. Pobyl několik let jako papežský legát ve Francii, kde si získal všeobecné vážnosti; několika synodami reformoval církevní život a uspořádal různé důležité církevně-politické záležitosti. On upravil Karlovi z Anjou cestu do království sicilského. Na královském dvoře francouzském naučil se Šimon de Brie poslouchat svého pána krále Ludvíka, a v tuto oddanou poslušnost doufal u nového papeže i Ludvíkův bratr, sicilský král Karel. Ludvík IX. byl ovšem světec, kdežto král Karel byl od svatých tuze daleko.

Z úcty k sv. Martinu, u jehož tourské svatyně byl kanovníkem, dal si nový papež jméno Martin IV.¹ Vyznamenával se klidnou povahou, byl velmi pracovitý a nezištný. Byl by se rád dal korunovat v Římě, poslal tam dva kardinály vyjednávat o korunovaci, ale Římané jej odmítli; Francouze v Římě nechtěli. Protože občané viterbští znásilnili volební konklave, potrestal je Martin IV. klatbou a odstěhoval se do Orvieta, kde byl 23. března 1281 korunován.

Zatím měli jeho legáti v Římě štěstí. Usmíření Římané zvolili 10. března Martina IV. za senátora, dávající mu právo jmenovat si zástupce. Martin IV. splnil touhu krále sicilského, jmenovav jej svým zástupcem v senátorském úřadě římském. A francouzští vikáři Karlovi vtáhli zase s veškerou nádherou, se svými komořími, maršály, jezdci, dveřníky, věžníky, kaplany, lékaři, trubači a kdovíjakými úřady a služebníky na Kapitol, obsazující francouzskými kastelány i komorní města obce římské. Jako vasal papežského státu pomáhal Karel ochotně svým vojskem k ochraně a k udržení pořádku ve státě, ale postaral se, aby na vůdčí místa církevního státu, za guvernéry a správce jednotlivých krajů, byli jmenováni jeho francouzští královští radové. Je pravda, že francouzské úřady dbaly o klid a pořádek, ale také je pravda, že národní sebevědomí italské se probouzelo proti nadvládě francouzské. Král Karel zasáhl hrubě i do záležitosti unie mezi Církví západní a východní. Sjednocení církevní, vyhlášené na koncilu lyonském, mělo velmi slabé základy a krátký život. Car Michael Paleologus netoužil po sjednocení snad tak z důvodů náboženských, jako spíše z politických. Chytrý král sicilský dal si posledním latinským císařem cařihradským Balduinem II. odstoupit práva na cařihradský trůn a byl Michalu Paleologovi neustálou hrozbou výstrahou. Chtěje se před králem sicilským zajistit, prosazoval Michael Paleologus sjednocení s Církví římskou. Sjednotil se sice car, pracoval pro sjednocení i výtečný patriarcha Jan Bekkos, sjednotilo se upřímně i dost biskupů, ale nepřáteli unie zůstávalo mnoho biskupů, duchovenstva a lidu. Ti pracovali fanaticky proti jednotě s Římem. Papežové posílali do Řecka své legáty a misionáře, dominikány a bratry Menší, ale jejich práce nedovedla překonat odporu proti sjednocení. Papežové viděli, že všechny snahy o unii se rozbíjejí o veliké překážky, že i na carském dvoře je málo upřímnosti. Proto nebylo králi Karlu těžko přemluvit Martina IV., že carovo dílo unionistické je jen jakousi šalbou. Ostatně viděl Martin IV. již jako kardinál hluboko do zákulisí, slyšel zprávy poslů, vyslanců a misionářů v Řecku pracujících, a proto posly řecké k jeho povýšení mu blahopřející, přijal nemilostivě a vyhlásil 18. listopadu 1281 cara Michala za vyloučeného z Církve, zakazuje všem králům a knížatům uzavírat s carem, přejícím bludu a rozkolu, spolenectví a smlouvy.² Král Karel vypravil se pak válečně proti carovi, ale byl u Bělehradu poražen. Car spojil se pak s revolucí sicilskou a s Petrem Aragonským proti Karlovi, ale zemřel již 11. prosince 1282. Jeho syn a nástupce Andronikus odvolal ihned všechno církevní sjednocení s Římem, donutil sjednoceného patriarchu Bekka k odstoupení a nechal nepřátele unie se vybouřit. Kdo z řecké hierar-

chie pro sjednocení pracovali, zakusili příkoří mučednická. Dav byl proti umii tak rozeštván, že se nikdo nesměl o sjednocení ani příznivě vyslovit, ba latiníci nebyli považováni ani za křesťany.³

Pro svou železnou ruku, pro přísné vymáhání daní, pro stále povyšování francouzských cizinců byl král Karel a jeho úřady v Itálii a zvláště na Sicilii čím dál víc nenáviděn. Siciliány dráždilo i to, že Karel se usadil v Neapoli a učinil Neapol hlavním městem své říše. Nenávist ta vybuchla po nešporách v úterý velkonoční 31. března 1282 v Palermě. Francouzský voják Drouet zneuctil nějaké palermské děvče. Její příbuzní vojáka na místě zabili. Smrt Drouetova byla však signálem další hrůzy: S výkřikem: »Ať zhynou Francouzi!«, rozběhl se dav ulicemi palermskými a vyvraždil všechny Francouze, muže, ženy i děti, v Palermě usazené. Na tom nebylo dosti. Sicilské nešpory v Palermě daly příklad a Siciliáni vraždili Francouze všude, kde je na ostrově svém potkali. Vzpouora sicilská šířila se i v Itálii. Ve Forli ubili povstalci 1. května 1282 na 2000 Francouzů, Perugia se prohlásila za samostatnou, v Římě se pokoušeli o vzpouoru proti Karlovi Orsiniové, ale byli zahnáni do Palestriny. Aragonské peníze pracovaly však v Římě nadále a Římané nechtěli poslouchat ani Karla, ani Martina IV. Nebyli papeži vděční ani za veliké podpory, jež jim za hladomoru roku 1283 poslal. V lednu (22.) 1284 podařilo se Orsiniovým obsadit Kapitol, tam porubali francouzskou posádku, uvěznilí místosenátora de Dragona a vyhlásili lidovládu. Jeden Orsini byl povýšen na římského hejtmana a jeho příbuzný Malabranca, bratr kardinála Latina, za tribuna republiky římské. Papež se smířil s událostmi a potvrdil nově zřízené úřady římské. Opatrnou povolností uchlácholil Martin IV. Římany úplně. Richard Anibaldi, jenž ve Viterbu při volbě papežské jednal surově s kardinály Orsiniovými, šel mynť bos a s provazem okolo krku odprosit se kardinála Matouše Orsiniho do jeho paláce. Strany římské se smířily a místo Francouzů zasedli na Kapitolu občané římsí.

Po sicilských nešporách rozhodli se Siciliané zříditi na svém ostrově republiku pod ochranou papežskou a vztýčili papežské prapory. Martin IV. odmítl však sicilské vyslance, pokáral Siciliány za tak krvavou vzpouoru a rozkázal jim, aby neobtěžovali Církev a krále Karla, jenž království sicilské dostal od Církve v léno. Palermské a všechny, kteří by nadále buřičům pomáhali, postihl Martin IV. klatbou.⁴

Sicilskou vzpouoru uvítal aragonský král Petr, manžel Manfredovy dcery Konstanzy. Připlul na konci srpna 1282 na Sicilii, vtáhl jako hohenštaufský dědic za jásotu lidu do Palerma a dal se korunovat normanskou korunou. Království sicilské bylo tak roz-

děleno na vlastní Sicilii a na Neapolsko, kde posud vládl Karel z Anjou.

Martin IV. zahájil proti Petru Aragonskému proces a exkomunikoval jej se všemi jeho hrabaty, ministry a pomocníky.⁵ Král Karel připnul ovšem se svým loďstvem k Messině, chtěje opět Sicilii dobýti. Byv u Messiny poražen, vyzval krále Petra na souboj, jenž se měl konati na území krále anglického u Bordeaux. Papež pokáral Karla, že se chce způsobem tak zavrženým domoci svého království, a souboj zakázal.⁶ Petra Aragonského prohlásil pak za zbaveného trůnu aragonského, všech jeho zemí i královského titulu. Na všechny jeho země vyhlásil interdikt a zakázal všem duchovním i světským poddaným považovat Petra za krále.⁷ Petr Aragonský pokračoval však v boji proti králi Karlovi; jeho loďstvo křižovalo dále v italských a španělských vodách a šťastí válečné mu tak přálo, že i syn Karlův upadl do Petrova zajetí. Porážky, zajetí nástupce trůnu a nepokoje v Neapoli dolomily beztak již chatrné zdraví Karlovo. Zemřel ve Foggii 7. ledna 1285.

Nachýlil se den i pro Martina IV. Skoro po celou dobu svého pontifikátu sídlil v Orvietě. Tamější městský kapitán Renner se choval k papeži tak drze, že papež, nemoha snést jeho sužování, odstěhoval se i s dvorem začátkem října 1284 do Perugia. O velkonočním Božím hodu sloužil Martin IV. slavnou mši sv. v katedrále perugské. Zasednuv po službách Božích k snídání se svými kaplany, zachvácen byl nějakým bolením, jemuž pak 28. března ve středu velkonočního týdne podlehl. Vládl Církvi Boží 4 roky, 1 měsíc a 6 dní.

Nařídil si, aby jej pochovali v Assisi, ale byl pochován v katedrále perugské do hrobky Inocence III. a Urbana IV.

Heslem Martinovým byla slova: »Podíl můj, Pane, je v zemi živých,« to jest má nebi. Kardinálů kreoval sedm, mezi nimi 4 Francouze. Za doby jakési epidemie povolal do Říma slavného tehdy lékaře anglického Huga Atrata Everhama, aby pomohl epidemii zažehnat. Za odměnu dobré rady jmenoval pak lékaře toho kardinálem knězem u sv. Vavřince in Lucina.

Osobně byl Martin IV. knězem velmi dokonalým a pobožným. Lidé jej ctili jako světce a u jeho hrobu se stalo mnoho zázraků. Dante umístil však Martina IV., svého vrstevníka, do očistce. Martin IV. jídal prý rád úhoře z jezera bolsenského a nepohrdl hltem dobrého vína. Lidská závist proto jej nazvala mlsným. — A tak Danteovi ukazují v očistci Martina IV. slovy:

Ta tvář víc nežli jiné zkormoucená,
držela svatou Církev ve svých loktech.

Historik Audisio praví o Martinovi IV.: Byl světcem, ale podal důkaz, že osobní svatost nestačí, aby někdo byl vladařem a papežem. (III. 395).⁸ V království českém bylo za pontifikátu Martina IV. smutně. Domácí boje nenasytných pánů pustošily zemi, lid umíral hlady, Ota Braniborský věznil královici Václava a vyssával nesnesitelnými dávkami zemi. V květnu 1293 zazářil nad královstvím jako jarní paprsek příchod dvanáctiletého dědice trůnu, Václava. Na Hradčany se radostně vrátila královna matka Kunhuta a s ní chytrý Záviš. Krásným letním dnem mohli bychom nazvat svatbu královninu se Závišem, ale ve skutečnosti to byl den sporný, jenž věstil nové mraky a nové bouře. Martin IV. se s královstvím českým stýkal málo. V srpnu 1281 přijal do své ochrany klášter cisterciácký ve Vysokém Mýtě a potvrdil jeho svobody, imunity a výjimky.⁹ V únoru 1282 nařídil olomuckému biskupu Dětřichovi zastat se vídeňských dominikánů a bratří Menších proti vídeňskému faráři, jenž jim zakazoval zpovídat bez svého dovolení, kdyby biskup pasovský se jich nezastal.¹⁰ — V dubnu 1282 přijal do své ochrany panenský klášter sv. Kříže v Doubravníku a nařídil olomuckému biskupu Dětřichovi postarat se klášteru o navrácení zcizených statků.¹¹

Do Uher vtrhl roku 1281 polský Lev Danielovič s Tatary. Král Ladislav je sice porazil, ale ponechal si jich mnoho v Uhrách. Svržený palatin Finta uvěznil Ladislava, což králi na chvíli prospělo, že vešel do sebe a umínil si, že se polepší. Když jej matka Alžběta vykoupila z vězení, chtěl uspořádat Kumány, ale ti se proti němu vzbouřili. Ladislav je porazil. Martin IV. blahopřál králi k jeho vítězství a napomenul jej, aby se držel moudrých křesťanských rádců, a nikoliv zrádců, s nimiž tak rád se stýkal, aby z vděčnosti k Pánu Bohu zanechal nepravostí a kráčel cestou ctnosti.¹² Jak málo to napomenutí pomohlo, již se Martin na tomto světě nedověděl.

¹ Mur. III./1, s. 608—609; III./2. s. 429—431. — P s. 1756 až 1765, č. 21.736—22.224. ² P s. 1757; 21.815. ³ Hg II., s. 745
⁴ P 21.895. ⁵ P 21.947. ⁶ P 21.981. ⁷ P 21.998. ⁸ Trivulzio, I papi, s. 473. ⁹ P 21.779, 21.780. ¹⁰ P 21.848. ¹¹ P 21.889, 21.890. ¹² P 21.933. Sasinek, Děj. Uhorska, s. 144.

Honorius IV.

1285—1287

Mezivládí po smrti Martina IV. trvalo jen pět dní. Pro svou moudrost, klidnou rozvahu, dobrotu a skromnost byl v Perugi 2. dubna 1285 zvolen za papeže kardinál jáhen od Panny Marie in Cosmedin, Jakub Savelli, rodák římský, syn někdejšího senátora Lukáše a Jeny Aldobrandeschi ze Sta Fiora. Jeho děd Lukáš byl bratr Honoria III., na jehož památku nazval se nový papež Honoriem IV. Za mládí studoval s výtečným prospěchem na universitě pařížské a rád na ni vzpomínal. Urban IV. kreoval jej kardinálem jáhnem u Panny Marie in Cosmedin. Sloužil tedy Honorius jako kardinál pod 8 papeži a sedmkrát se zúčastnil volby papežské. Přijal volbu za papeže velmi nerad, vymlouvaje se, že je starcem pětasedmdesátiletým, zmrzačeným dnou na rukou i na nohou. Lidé se divili, proč kardinálové zvolili za papeže člověka »na obě ruce levého a na obě nohy chromého.«¹

Z Perugia odstěhoval se Honorius IV. do Říma; tam byl v sobotu 19. května posvěcen na kněze a příštího dne o svátku nejsv. Trojice posvětili jej na biskupa a korunovali. Mši svatou sloužil jen sedě a u rukou měl jakýsi přístroj, aby mohl při pozdvihování ruce pozvednout. Nějakou dobu bydlil ve Vatikáně, v létě odjel do lázní tivolských a na podzim se nastěhoval do oblibeného rodového paláce Savelliova u sv. Sabiny na Aventině. Aventinský klid a nádherný rozhled na Řím zvláště poutal Honoria k tamnímu pobytu. Také rád pobízel bohatší Římány, aby si svá obydlí vystavěli na Aventině.

Římané Honoria IV. milovali a svěřili mu hned po volbě úřad senátorský. Poděkoval jim vřele za důvěru a jmenoval svým zástupcem na Kapitolu svého bratra Pandulfa. Ten byl také mrzákem dnou zkrouceným; musili jej vozit na židli. Ale ač mrzáci, vládli oba bratři výtečně. Všude v městě byl pořádek; veřejní lupiči skončili na šibenicích a cesty do Říma byly bezpečné: I pověstný zbojník hrabě Montefeltro složil zbraň a dal se na pokání. Romaniola, kde dříve vyléval Montefeltro svou protipapežskou zlost, stala se klidnou provincií. Pořádek a klid ve státě byly ideálem Honoriovým. Jako kardinál byl Honorius IV. svědkem hulvátství občanů viterbských při volbě Martina IV. Odpustil jim, sňal s města klatbu a interdikt, ale poručil strhnout vnější městské hradby a podrobit městskou správu papežově svrchovanosti.²

Ostrov sicilský byl ovšem ztracen. Proti všem námitkám a hroz-

bám dal se po smrti Petra Aragonského korunovat za krále sicilského jeho syn Don Giacomo. Jeho loďstvo všude vítězilo a přistalo 4. září 1286 u pevnosti Astura, pomstít prý Konradina, jehož tam asturský pán Frangipane před 8 lety zajal. Asturu vypálili a Frangipana zabili.

Honorius IV. spravoval zatím neapolskou část království sicilského a dal jí 17. září 1285 moudrý zákoník, zvaný konstituce Honoriovy.⁸ Nástupce krále Karla z Anjou, králevic Karel II., seděl v zajetí v Barceloně. Papež postihl klatbou královnu Konstanzu, vdovu po Petru Aragonském a jejího syna Jakuba a zahájil proti nim proces. Biskupy, jež Jakuba korunovali a korunovační slavnosti se zúčastnili, zbavil úřadů i příjmů.⁴

Zajatému králeviči Karlu zakázal Honorius IV. všechno vyjednávání o záležitostech sicilských s jeho vězniteli a dovolil mu, aby si směl od dvorních kaplanů dát sloužit mše svaté i v době interdiktů, jímž Aragonie byla postižena.⁵

Koncem května 1286 zval Honorius IV. krále Rudolfa Habsburského ke korunovaci, stanovenou na Hromnice roku 1287. Na slavnost pozval všechna duchovní i kněžská knížata německá. Tuskulský kardinál Jan byl poslán jako papežský legát do Německa a přilehlých zemí, do Čech, do Dánska, do Švédska, do Polska a jinam. V Německu měl dojednat jisté věci o korunovaci, všude pak měl visitovat, protože v těch zemích již dávno nebylo apoštolské visitace.

V království českém vzal Honorius IV. do ochrany premonstrátský klášter loucký u Znojma, potvrdiv jeho statky 10. 11. 1285.⁶ Proboštu pražskému nařídil rozsoudit nějaký spor mezi bíměnskou převorkou kláštera Cella Mariae a mezi faráři u sv. Petra a Jakuba v Brně.⁷ Sběrateli desátků ve prospěch Svaté země nařídil, aby duchovenstva diecése pražské netrestal pro neodvedené desátky, jelikož česká země byla postižena vnitřními rozbroji, ale budoucně aby desátky dávali.⁸ Pražský a vyšehradský kanovník Jan Řehoř byl již 4 roky farářem žateckým, ale nedal se posvětit na kněze, zůstává podjáhmem. Honorius IV. mu opominutí to prominul a dovolil, aby si směl žateckou faru podržet.⁹

Uherský král Ladislav upadal zase do různých neřestí. Spřátelil se s Tatary nedávno v Uhrách usazenými a chodil s nimi na lup. Lid byl od Tatarů, Kumánů a jiných pronárodů tak sužován, že tehdy nastaly i dvoukolové káry, do nichž týrané lidi zapřahali. Král, místo aby se lidu zastával, miloval se s nepřáteli, hlavně s Kumánkami. Nesnášel se ani s matkou, ani s manželkou. Manželku Alžbětu uvěznil na budínském ostrově. Honorius IV. pokáral krále přísným listem, vytykáje mu, že dává pohoršení, špiní své jméno a důstojnost, odháněje vlastní ženu a přidržuje se Ku-

mánek. Napomenul krále, aby nechal pohanů a přilnul k pravé víře křesťanské. Manželku aby osvobodil ze žaláře a vzal k sobě. Současně dopsal Honorius i ostříhomskému arcibiskupu Vladimírovi, aby se všemožně přičinil o přivedení krále k rozumu, o osvobození královny a o potrestání krále církevními tresty, kdyby neposlechl.¹⁰

Podobnými listy prosil Honorius IV. i krále Rudolfa, českého krále Václava, duchovní a světské vrchnosti v Polsku, v Uhrách a jinde, aby arcibiskupovi ostříhomskému pomáhali krále od jeho poblouzení odvrátit a království proti moci tatarské a pohanské chránit. Ladislav se zase na chvíli vzpamatoval a královna byla z vězení vysvobozena.¹¹

Jako bývalý žák university pařížské zastal se Honorius IV. žáků pařížských u krále Filipa. Stěžoval si mu, že pařížští občané žáky velmi sužují, potřebné věci jim velmi draze prodávají, za byt a stravu od nich mnoho žádají, ubližují i jejich osobám, přepadávajíce je v noci i v bytech a tlukouce je. Papež připomenul králi, že pochází z předků křesťanských, že každému králi francouzskému se dává název krále katolického, aby tedy nedovoľoval svým lidem překážet žákům ve studiu, opoře víry katolické, nýbrž aby nepřátele žáků potrestal a jejich zločinnost jim zakázal!¹²

R. 1283 nařídil Honorius IV. kancléři university pařížské, aby se postaral o zřízení stolic jazyka arabského a jiných řečí východních, aby žáci, kteří jsou na východních školách vzděláni, a přicházejí studovat bohosloví do Paříže, nebyli nuceni studia nechat.¹³

Gerard Segarelli z Parmy sehnal tehdy sektu, nazvanou řádem apoštolským. Honorius IV. sektu zakázal, varuje před ní okružníkem všechny biskupy.¹⁴

Kardinála jmenoval Honorius IV. jednoho, Římana Jana Boccamazzu, arcibiskupa monrealského.

Honorius IV. se těšil na korunovaci Rudolfa Habsburského, ale ke korunovaci nedošlo. Papež onemocněl a na Zelený čtvrtek 3. dubna 1287 zemřel u sv. Sabiny na Aventině. Pochovali jej na Velký pátek do velmi vzácného sarkofagu u sv. Petra. Pavel III. dal však ostatky Honoriovy přenést do chrámu Aracoeli a uložil je vedle Honoriovy matky Jeny.

Salimbene píše o Honoriovi, že nepřál novým řeholním řádům a ničil je. Možná míní zmíněný řád apoštolský. Jinak si řeholníci nesměli na Honoria IV. nijak naříkat. Jak o Martinovi IV. tak o Honoriovi IV. vypravují německé kroniky, že oba nenáviděli a pronásledovali Němce. Ani u Martina IV., ani u Honoria IV. nelze se však dopátrat konkrétního případu protiněmecké zajatosti.¹⁵

Honorius IV. byl papežem 2 roky a 1 den. Heslem jeho bylo:
Podíl můj (jsi), Bože, na věky.

¹ Mur. III./1, s. 611—612; III./2, s. 432—433. P s. 1795—1825,
č. 22.225—22.597. ² P 22.284. ³ P. 22.291. ⁴ P 22.537.
⁵ 22.581, 82. ⁶ P 22.323. ⁷ P 22.331. ⁸ P 22.383. ⁹ P 22.554,
22.574. ¹⁰ P 22.585, 22.586, 87, 91. ¹¹ Sasinek, Děj. Uhorska,
str. 145, ¹² P 22.302. ¹³ P 22.355. ¹⁴ P 22.391. ¹⁵ P. s. 1825.

Mikuláš IV.

1288—1292

Mezivládlí po Honoriu IV. trvalo 10 měsíců a 12 dní. Kardinálové sešli se k volbě nového papeže sice brzo po smrti Honoriově v jeho paláci u sv. Sabiny na Aventině, ale dlouho se nemohli shodnout o novém papeži. Za letního vedra vypukla v konklave jakási nemoc a 6 kardinálů zemřelo. Ostatní nechali volby a rozutekli se na venkovské církevní statky. U sv. Sabiny vytrval palestinský kardinál biskup Jeronym Masci, přikládaje i za nejhoršího letního vedra dříví do kamen, aby rozehnal a zničil bacily nákazy. Teprve v zimě, až nebezpečí pominulo, sjeli se kardinálové opět k sv. Sabině a zvolili v jediném skrutiniu dne 15. února 1288 za papeže již zmíněného kardinála Jeronyma.¹ Ten se volbě bránil, uváděje důvod za důvodem, ale když za týden, 22. února, byl znovu jednohlasně zvolen, volbu přijal. Vyznává sám v okružním listě důvod svého rozhodnutí takto: Pod poslušností jsouce vyrostli, nechtěli jsme poslušností opovrhnout a tedy z poslušnosti souhlasili jsme s opětovnou volbou.²

Téhož dne, právě o svátku katedry sv. Petra, uvedli nového papeže do chrámu svatopetrského a korunovali jej. Z vděčnosti k Mikuláši III., jenž jej povýšil na kardinála, dal si nový papež jméno Mikuláš IV.

Jeronym Masci narodil se asi 1228 v Ascoli, v marce ankonské. Od mládí byl výtečným řeholníkem řádu bratří Menších a vynikal vědomostmi filosofickými i bohoslovnými. Sv. Bonaventura ustanovil jej provinciálem dalmatským. Na doporučení Bonaventurovo poslal bl. Řehoř X. Jeronyma do Cařihradu vyjednávat sjednocení církevní. Na tehdejších unijních pracích měl Jeronym hlavní podíl. Po smrti sv. Bonaventury zvolila generální řádová kapitula Jeronyma řádovým generálem. V hodnosti řádového generála byl pak pověřen papežem Mikulášem III., aby se odebral s dominikánským velmistrem Janem do Francie zprostředkovat mír mezi králem francouzským a kastilským, což se i podařilo. V odměnu za vykonané práce jmenoval Mikuláš III. legáta Jeronyma r. 1278 kardinálem knězem u sv. Pudenciany. Ve Francii pobyl kardinál Jeronym Masci do r. 1279. Příštího roku poslal jej Mikuláš III. k Rudolfovi Habsburskému, aby urovnal jeho spor s králem sicilským Karlem. Martin IV., jehož volby se kardinál Jeronym Masci zúčastnil, povýšil jej na kardinála biskupa palestinského. V konklave r. 1285 přičinil se kardinál Masci velmi

platně o zvolení Honoria IV. Ten se mu odvděčil tím, že na jeho prosbu daroval klariskám římský kostel sv. Silvestra in Capite.³

Mikuláš IV. zůstal i na trůně papežském zbožným a nezištným řeholníkem, plným ducha Františkova. Snažil se o mír ve světě křesťanském, o křížovou výpravu na osvobození Svaté země, o vykořenění kacířstva a o rozšíření víry katolické mezi pohany. Sídlii rád v Římě, kde si u kostela sta Maria Maggiore dal vystavět obydlí. V létě odjížděl z města nejraději do Rieti, posvěceného tolika vzpomínkami na sv. Františka, pobyl také nějaký čas v Orte a v Orvietu. Římané jmenovali Mikuláše svým senátorem. Zvykem římským řídila se tehdy i četná jiná města a odevzdávala papeži úřad starostenský. Papež pak jmenoval na radnicích v Římě i v jiných městech své zástupce. Města vstupovala tak do jakéhosi lenního poměru k papeži a zajišťovala si papežskou ochranu proti šlechtě.

Se šlechtickými rody římskými žil Mikuláš IV. v přátelské shodě. Zvláště přiklonil se k rodu Colonnovu, s nímž byl spřátelen již jako biskup palestrinský. Jana Colonna ustanovil správcem marky ankonské, jeho syna Petra kreoval kardinálem a jiného syna Štěpána jmenoval hrabětem nad Romaniolou. Na rostoucí moc rodu Colonnova hleděli ovšem závistivě Orsiniové a podpichovali vpouřy proti Colonnům. Závist rostla, když Jan Colonna se stal senátorem římským a vtáhl do Říma se vši knížecí okázalostí. Tehdy objevily se i posměšné satiry proti papeži a obrázky, zobrazující papeže svinutého mocí rodu Colonnova. Mikuláš IV. tedy vyhověl i straně orsiniovské a v úřadě senátorském střídali se potom i orsiniovští straníci: Pandulf Savelli a Matouš Orsini.

Po svízelném vyjednávání a krutých podmínkách dostal se sicilský kralevic Karel II. ze zajetí kastilského na svobodu a přišel k papeži do Rieti. Složil papeži lenní přísahu a byl o svátcích svatodušních 29. 5. 1289 v Rieti korunován na sicilského krále. Nároků Jakuba Aragonského na Sicilii Mikuláš IV. neuznal, nýbrž vyzýval jej, aby ostrov sicilský králi Karlovi II. vrátil.⁴

Rudolf Habsburský poslal k Mikuláši IV. velmistra Německých rytířů a královského protonotáře vyjednávat o císařské korunovaci. Poněvadž pro různé překážky nebyla lhůta ke korunovaci volná, poslal Mikuláš IV. do Němec jako internuntia biskupa Benvenuta, aby se s Rudolfem o korunovaci smluvil.

Jako Honorius IV., tak i Mikuláš IV. napomínal uherského krále Ladislava, aby zanechal nepravostí, nenechal královnu Alžbětu trýznit v žaláři hladem a nedostatkem oděvu, nýbrž vzal ji k sobě a miloval ji jako manželku. Třemi listy vybídl pak ostřihomského biskupa Vladimíra, aby krále napomenul a vyhlásil

křížovou výpravu proti Tatarům, saracénům, neuhřům a jiným nevěřícím, kteří království uherské poškozovali.⁵ Různé asijské pranárody, v Uhrách usazené, pohanské a polopohanské, Kumáni, Turkobulhaři, Tataři, nazývaní všeobecně »magari«, to jest pohané, bývali odedávna jako najatí žoldnéři váleční ve službách královských. Po válkách bývali jejich zasloužilí výtečníci, kteří se chrabrostí vyznamenali, od králů odměňováni pozemky a jinými dary. Tak se dělo a děje dosud po každé válce. Zbohatli nad domácí slovenský lid a stali se časem jeho pány. Právě v této době začíná se místo slovanského jména Uhorska (země u hor) ujímat cizí jméno Magyarország. Říše slovanská dostává podle zbohatlých a moci nabyvších cizinců i cizí jméno. Když listy papežské Ladislavem tuze nehýbaly, vyslal Mikuláš IV. r. 1290 do Uher legáta Benvenuta, biskupa z Gubbia, udělat pořádek. Současně vybídl německého krále Rudolfa a českého krále Václava, potom křesťanské velmože uherské, rakouské, štyrské, korutanské, bosenké a kumánské, aby legátovi proti pohanům pomáhali. Legát nezastihl Ladislava na živu. Kumáni jej zavraždili 10. 7. 1290. Jediným potomkem královského rodu arpadského byl tehdy Ondřej III. Benátský. Ten byl již za dva týdny po smrti Ladislavově korunován na krále uherského. Nároky na uherský trůn činil si však král Rudolf Habsburský, dávaje Uhry jako říšské léno svému synu Albrechtovi. Sicilský král Karel II. vyhlášoval pak za dědice uherského trůnu svého syna Karla Martella, jehož matka Marie byla dcerou uherského krále Štěpána V. a sestrou zavražděného Ladislava IV. Mikuláš IV., zvěděv o smrti Ladislavově, poslal do Uher zvláštního vyslance, biskupa Jana, aby se ujal královny vdovy a vyřídil i králi Rudolfu Habsburskému, že království uherské nenáleží pod říši německou jako léno, nýbrž odedávna pod právo sv. Stolce Apoštolského. Totéž oznámil papež duchovním i světským pánům království uherského.⁶

Ondřej III. nedbal však na nikoho a vládl v Uhrách dále.

S královstvím českým neměl Mikuláš IV. častých styků. Registra zaznamenávají dvě papežské dispense od manželské překážky příbuzenské, potom dispens pro pražského žáka Petra Blažejova, aby směl být posvěcen k nižším úřadům duchovním, třebaš neměl pravého ucha.⁷ R. 1291 v březnu vzal Mikuláš IV. dominikánky u sv. Kateřiny v Olomouci do své ochrany a potvrdil jejich majetky.⁸ Téhož roku nařídil opatu sedleckému a proboštu míšen-skému visitaci a reformu křížovníků u pražského mostu.⁹ V červenci téhož roku rozkázal biskupu olomuckému Dětrichovi, aby uvedl do práva a vlastnictví tišnovského kláštera, co opatkyne nedovoleně rozdaly.¹⁰

Stav Svaté země byl za Mikuláše IV. ubožejší a ubožejší. Egypt-

ský sultán podmanil si Tripolis a Laodiceu a donutil křesťanská knížata z Tyru a Armenie k poplatkům. Mikuláš IV. dal všude hlásat křížovou výpravu, poslal na ni mnoho peněz a vybavil ze sbírek křesťanských dvacet lodí na pomoc Svaté zemi.¹¹ Francouzský král však pomoc odepřel, anglický král odkládal výpravu na pozdější dobu, Janované, Aragonci a Siciliané uzavřeli dokonce se sultánem spojenectví (1290). Dne 18. května 1291 dobyli mohamedáni tvrze Akkonu, potom opanovali i Tyrus, Sidon a Bajrut a způsobili tehdy hroznou řež v dobytém území. Desítky tisíců křesťanů zahynulo mučednický. Po dobytí Akkonu táhli mohamedáni vzhůru ke karmelitskému klášteru a šavlemi posekali jeho obyvatele. Bratři přijali smrt klečíc a zpívající Salve Regina. Tišeji a tišeji zazníval zpěv, víc a více ubývalo zpívajících hlasů, podle toho, jak krvavé dílo pokračovalo a jak moslimské šavle roztínali čelo po čele. Konečně poslední tětí zasáhlo poslední téměř a poslední hlas náhle ustal v posledním slově: Pročež, orodovnice naše...¹²

Na blízkém východě zůstaly jen dvě křesťanské říše, království cyperské a arménské. Král arménský Hehun II. upřímně pracoval pro úplné sjednocení arménského národa s Církví římskou. Ve svém úsilí neochabl, ani když složil korunu, stal se mnichem. A jeho práce se dařila. Ovšem část Armenů zůstala i potom mimo Církev v heresi monofysitské. Mikuláš IV. chválil svými listy královskou rodinu arménskou za její snahu o pravověří a děkoval jí za všechnu lásku, prokázanou králem Hehunem, královnou Marií a královským ministrem Lvem, bratřím Menším v Armenii pracujícím.¹³

V Mikuláši IV. kolovala misionářská krev františkánská. Posílal misionáře, zvláště bratry Menší, k pohanům i k nesjednoceným křesťanům. I dominikáni rozcházeli se do celého tehdy známého světa hlásat víru Kristovu. Diecése marocká byla pro zuřivost saracénskou po několik let neobsazena. Mikuláš IV. jmenoval bratra Menšího Roderika arcibiskupem marockým a poslal jej do Afriky pracovat mezi křesťany, usazenými v Maroku a Tunisu.¹⁴ Misionáři dostali se až do Habeše, nesouce tamějšímu císaři papežský list, vybízející jej, aby pečoval o přesné zachování víry křesťanské a o sjednocení s Církví.¹⁵ Jiní bratři Menší se dostali až k jakobitům do Asie a byli přívětivě přijati. Mikuláš IV. poděkoval patriarchovi jakobitskému, muži zbožnému a v dobrých skutečích horlivému, za přízeň misionářům prokazovanou a vybídl jej k sjednocení s Církví; rovněž blahopřál biskupu Dionysiovi za jeho lásku k víře, poděkoval za dobrodiní, prokázaná bratřím Menším a prosil jej o vytrvalost.¹⁶

Několik listů poslal Mikuláš IV. i králům a královnám tatarským, doporučuje jim snahu o poznání víry křesťanské a vybízejí

je, aby se dali pokřtít. Král Argon sliboval, že se dá pokřtít, ale až v Jerusalemě, jestli ho od mohemedánů dobude. Prozatím dal pokřtít svého syna Mikuláše. Papež, k jehož cti jistě tatarský princ dostal jméno Mikuláš, blahopřál novému křesťanu a radil mu, aby z opatrnosti neměnil kroje a národních zvyků, aby se pohané nepohoršovali proti němu.¹⁷ Také jiným synům královským psal papež, aby se dali pokřtít, a nábádal královnu matku, aby své syny ke křtu přiměla. Také chanové, Baidu a Cazan, byli křesťany a uctivě přijímali papežovy listy. Čínský chan Kublai přál křesťanství a vyprosil si od Mikuláše IV. křesťanské učence do Číny.¹⁸ Na jeho dvoře již několik let dobře působil benátčan Marco Polo a bratři Menší byli tam vítáni. Mikuláš IV. poslal do Číny bratra Menšího Jana de Monte Corvino. Misionář ten pracoval napřed s jinými spolubratry v Armensku a v Persii, přišel 1289 s poselstvím armenského krále do Říma a vrátil se s listy Mikuláše IV., adresovanými na četné vladaře východní, do Asie. Svou opatrností a znalostí východních řečí získal si vážnosti. V Pekingu postavil kostel, pokřtil na 6000 lidí, vychoval na 150 hochů z otroctví vykoupených, a přeložil do mongolštiny Nový zákon a knihu Žalmů. Sborovým zpěvem svých odchovanců a výstavou biblických obrazů budil horlivý misionář všude obdiv a získával duše víře křesťanské. Asi po 11 let pracoval sám; teprve potom dostal pomocníka Arnolda z Kolína nad R. Velký chan dovolil Janovi vystavět ještě jeden katolický chrám, a to u samé residence královské. Mikuláš IV. se přičiňoval i o sjednocení Bulharů s Církví; poslal bratry Menší i do Bulharska, ale jejich cesta skončila mučednickou smrtí na popravištích bulharských.¹⁹

Horlivě vyjednával Mikuláš IV. o církevní sjednocení s královnou srbskou Helenou a s jejími syny, Štěpánem a Urošem. Poslal k nim dva bratry Menší, aby, od nich poučení, lépe poznali Ježíše Krista Syna Božského, jeho přeslavnou Matku a naučili se víru křesťanskou přesněji zachovávat.²⁰ Králové se klonili k výzvě papežově, ale jen na chvíli.

Jsa přítelem vědy, dovolil Mikuláš IV. mistrům a žákům, přebývajícím v Montpellieru, zaříditi universitu se všemi fakultami, vyjma fakulty bohoslovné, již tam měli dominikáni.²¹ Tehdy vznikla také universita lisabonská. Mikuláš IV. blahopřál mistrům a žákům, že výtečný král portugalský Dionysius jim universitu opět vzkřísil, a prosil krále, aby přiměl lisabonské občany, aby dali žákům byty za vhodný plat.²² Mistrům a žákům pařížským dovolil, že smějí všude jinde bez předchozí zkoušky (nostrifikační) vyučovat.²³ Italské university v Maceratě a v Montepulciano ctí v Mikuláši IV. svého zakladatele.

Třetí řád sv. Františka vidí v Mikuláši IV. svého zákonodárce, protože 17. srpna 1289 potvrdil řeholi, danou třetímu řádu sv. Františkem.²⁴ Potvrzení to bylo tehdy velmi důležité; jím terciáři nabýli práva skutečného řádu a byli vyňati z různých tíživých povinností občanských, na př. z vojenské povinnosti a j.

V listopadu 1290 položil Mikuláš IV. základní kámen k nádhernému chrámu orvietskému.

Mikuláš IV. kreoval šest nových kardinálů. Sbor kardinálský nabyl v té době velké důležitosti. Kardinálové byli nejen jedinými voliči nového papeže, nýbrž i rozenými prvními poradci a ministry papežskými. Brali podíl na řízení církevního státu, zasahující do politiky vnitřní i zahraniční. Bývali pověřeni nejtěžšími diplomatickými legacemi ke králům, knížatům a městským republikám. Když mocní tohoto světa chtěli od Církve něčeho dosáti, bylo jim třeba zajistit si většinu kardinálského sboru. I v čistě církevních záležitostech měli kardinálové velmi rozhodující slovo. Kolik práce dalo na př. sv. Františku, než dosáhl schválení svého řádu! Poněvadž kardinálové pečovali a pracovali o zájmy církevní, chtěli mít za to i jako sbor kardinálský odměnu. Vymohli si tedy na dobrém Mikuláši IV. odměnu dost slušnou.

Dne 18. července 1289 přiřkl Mikuláš IV. sboru kardinálskému polovici všech poplatků a pokut, jež sv. Stolicе z různých zemí pobírala.²⁵ Za Mikuláše IV. vzmožilo se bludařství tak zv. apoštolských bratří. Jeho původcem byl parmský řemeslník Gerard Segarelli. Hlásil se k bratřím Menším, ale nebyl přijat; viděli v něm člověka trudnomyslného, jenž nemá všechny pohromadě. Pohled na obrazy sv. apoštolů přivedl Segarelliho na myšlenku, že je od Pána vyvolen přivést hříšný svět k pokání. A to po vzoru sv. apoštolů: Bez řehole, beze slibů; jeho společnost bude míti jediné pouto, totiž lásku. Prodal domek, utržené peníze rozházel klukům na ulici, a chodě světem, kázal pokání. Jídlo a nocleh si vyžebrał. Přivrženců bylo hned plno; Církev nazývali noví apoštolové apokalyptickým Babylonem a kázali proti ní. Mikuláš IV. sektu přísně zakázal a Segarelli svůj blud odvolal. Místo něho postavil se 1291 v čelo sekty fra Dolcino. Chodil s »duchovní sestrou« Marketou a kázal: »Je čtvero období věků: Období Starého zákona, období Kristovo a apoštolů, období od Konstantina císaře a papeže Silvestra po sv. Františka a Dominika, a pak nastupuje doba Gerardova. Kněží musejí být chudobní, a bratři apoštolští jsou povoláni napravit zvrhlou Církev, již Bůh co nevidět ztrestá. Písmo sv. se má vykládat podle písmene.« Sekta bratří apoštolských povykovala a bláznila lidi jen několik let.²⁶

Zvláštní přízní byl Mikuláš IV. oddán svému řádu bratří Men-

ších a jeho kolébce Assisi. Ovšem žádal od svých milých bratří i velké práce a povinnosti. Bratří říkali o papeži a o kuriálním kardinálu Janu kanterburském, jenž jim také přál: »Slunce i měsíc máme pod hábitem.« Bohužel dne 4. května 1292 o Velkém pátku zapadlo toto slunce. — Mikuláš IV. zemřel, vládnuv 4 roky, 1 měsíc a 20 dní. Pochovali jej u Panny Marie Sněžné, kde mu Sixtus V. dal od Dominika Fontany postavit nádherný náhrobek. Sochy na pomníku jsou od Leonarda da Sarzana. Heslo Mikuláše IV. bylo: Zjasni tvář svou, (Pane), nad sluhou svým.

¹ Mur. III./1, s. 612—613; III./2, s. 433. — P s. 1826—1914, č. 22604—23945. ² P s. 1826. ³ P 22295. ⁴ P 23754. ⁵ P 22764—22768. ⁶ P. 23510, 23513—23516, 23542—23543 — Sasiněk, Děj. Uhorska, s. 145 atd. ⁷ P 23362, 23614, 23702. ⁸ P 23590. ⁹ P 23600 — 10. ¹⁰ P 23728. ¹¹ P 23078. ¹² Jørgensen-Vrátný, Svatá země, s. 236. ¹³ P 23006—23008, 23899. ¹⁴ P 23138, 23180, 23183. ¹⁵ P 23002. ¹⁶ P 22997, 22998. ¹⁷ P 22631—3, 23791, 23792. ¹⁸ P 23003, 23004, 23009, 23774. ¹⁹ Hg II., s. 755. ²⁰ P 22757, 22763. ²¹ P 23101. ²² P 23356. ²³ P 23233. ²⁴ P 23044. ²⁵ P 23010. ²⁶ Hg II., s. 705.

Dva roky a tři měsíce po smrti Mikuláše IV. nebylo papeže. Dvanáct kardinálů, dva Francouzi, šest Římanů a čtyři Italové, nemohlo se dohodnout. Stranictví přívrženců Orsiniových a Colonnových vnikalo i do konklave. Děkan kardinálského sboru Latinus Ostijský svolával kardinály k Panně Marii Sněžné, potom na Aventin, k Panně Marii Sopra Minerva, ale rozešli se vždy s nepořízenou. Za letních veder zůstali jedni v Římě, druzí odjeli do Rieti a nemocný kardinál Benedikt Caetani odešel do svého rodiště Anagni. Na podzim 1293 sjeli se všichni do Perugia. Ale ani tam se dlouho nemohli dohodnout, ani když je navštívil a k ukončení volby pobízel sicilský král Karel se svým synem Karlem Martellem. Tu navrhl ostijský kardinál Latinus, aby zvolili za papeže poustevníka Petra Murronského, považovaného všeobecně za svätce. Návrh se zalíbil; dne 5. července 1294 byla vyhotovena a kardinálskými pečeti potvrzena volební listina a tři biskupové odešli z Perugia do poustevny Petrovy na pohoří Murrone, nesouce poustevníkovi, světu dávno odumřelému, pergamenovou listinu o jeho povýšení na trůn papežský.

Petr Murronský,¹ nejmladší z jedenácti dětí chudého rolníka Angeleria a jeho manželky Marie, narodil se v Isernii v Apulsku. Jako mladík vstoupil k benediktinům; ale z touhy po osamělém životě odešel do divoké pustiny pohoří murronského nad Sulmonou, kde založil družinu poustevníků, nazývaných po něm celestiny. Přísným odříkavým životem a zásadami blížili se tito poustevníci přívržencům Joachima di Fiore a přísnějšímu směru bratří Menších. Poustevník Petr byl knězem; daleko široko měl plno ctitelů a obdivovatelů. Královská rodina neapolská, kardinálové a biskupové mluvivali o něm co nejuctivěji a lid by byl pro poustevníka skočil do ohně. Volba poustevníka Petra za papeže naplnila všechny jeho ctitele radostí a jakýmsi zadostučiněním, že člověk prostý a neučený, miláček lidu, zasedne na stolci sv. Petra.

Po strmých a neschůdných stezkách dostalo se vznešené poselství k dřevěné chyši poustevníkově. Zamřížovaným okénkem vyhlédl na ně plaše poustevník Petr. Pohled na vypostěnou tvář, zarostlou divokým, nepěstěným vousem, naplnil poselství jakousi hrůzou, že padli na kolena a uctivě odevzdali poustevníkovi pergamenovou listinu. Petr se chvíli rozmýšlel, ale jeho spolupou-

stevniční druhy byli hned rozmyšleni. Předvídající rychlé vítězství svých přísných zásad a z toho vyplývající obnovu ducha křesťanského na světě, přimlouvali Petrovi, aby nabízenou hodnost přijal. Ten pomodliv se chvíli, odpověděl: Hodnost papežskou přijímám.

Pověst o novém papeži šířila se bleskem. Nesčítelný zástup lidu, duchovenstvo, panstvo, král Karel sicilský s titulárním králem Karlem uherským spěchali novému papeži, jenž se dal nazvat Celestinem V., vstříc, a vedli jej do Aguiily. Papež, oděný hrubým poustevnickým rouchem, s huněnými sandály na nohou, seděl na oslu a oba králové pozorně vedli oslíka za ohlávku. V Aguiile byl Celestin V. 29. srpna 1294 posvěcen a korunován. Na slavnost tu sběhlo se odevšad na 200.000 lidu. Ptolomeus Lucensis radostně k své zprávě připisuje: I já jsem tam byl.³

Kardinálové volali Celestina do Perugie, ale Celestin volal je do Neapole, řka, že král Karel si tak přeje. Král Karel rozpoznal totiž hned, že pokorný Celestin je člověk, s nímž se dá mluvit, a jehož je dobré mít po ruce. Jen velmi neradi dostavili se kardinálové do Neapole, kde král Celestina ubytoval v své residenci. Sotva kardinálové Celestina uviděli a s ním promluvili, byli rozčarováni a vyčítali si, co jen udělali, že jej zvolili za papeže. Celestin V. byl muž Boží, ale nerozuměl světu. Dvorní život a všecko obřadnictví byly jemu, který vyrostl a dlouhá léta žil v pustinách skalních mezi stromy, ptactvem a zvěří, čímsi úplně cizím a neznámým. Celestin znal své odříkavé a upřímné spolupoustevníky, ale neznal prohnané světáky, jimiž se hemžily dvory, papežský i královský. Asi z pokory nechtěl, aby mu sloužili kněží a klerikové, proto si za komorníky a služebné povolal samé laiky. Lidé chytří zneužívali pak jeho prostoduché dobroty. Nejsa schopen říci někomu ně, rozdával plnými rukama. Jeho dvořané vymámili na něm moc všelijakých dobrodiní a výsad. Na přání krále Karla kreoval 13 nových kardinálů, ovšem takových, jaké si král přál.

Mladistvého syna Karlova Ludvíka, jinocha, jenž zazářil již v mládí a zářil jako světec, jmenoval biskupem toulousským.³ — Z tesknosti po poustevně murronské dal si Celestin V. v královské zahradě z prken sbit jakousi chatrč, a odevzdav třem kardinálům řízení Církve, uchýlil se do chatrče, chtěje tam prožít advent v rozjímání. Kardinálové trnuli nad klidnou bezstarostností Celestinovou a nad jeho neschopností k řízení církevních záležitostí. Proto radili mu, aby úřadu svého se vzdal. Nic radostnějšího mu poradit nemohli. Celestin V. obnovil zákon Řehoře X. o konklave při volbě papežské,⁴ přidal i výnos, že papež se smí vzdát svého úřadu, a dne 13. prosince svolal veřejnou

konsistoř, v které se z úřadu papežského poděkoval. Zasednuv na stolci papežském, oslovil kardinály po vlašsku: »Bratři moji, vyvolili jste mne za papeže.« Potom vytáhl zpod pláště list a četl: »Já Celestin, papež, toho jména pátý, pohnut zákonitými důvody, vzdávám se dobrovolně a svobodně papežství, zříkám se výslovně místa i hodnosti, břemene i důstojnosti, a dávám od nynějška svatému sboru kardinálskému plnou a svobodnou moc, zvoliti a obstarati všeobecné Církvě, ovšem kanonickou volbou, pastýře.«⁵ Po přečtení listu sestoupil Celestin s trůnu, položil na zem tiaru, plášť, prsten a ostatní odznaky své důstojnosti a sedl si, oblečen jen v rochetě, před křesla kardinálská.

Když se lid dověděl o resignaci Celestinově, demonstroval v zástupech před palácem a křičel, že chce mít Celestina papežem; ale Celestin trval na svém rozhodnutí.

Z obavy před lidovými vzpourami dal jej nástupce Bonifác VIII. střežit na hradě Fumoně. Celestin si na své zajetí nenařikal, jsa rád, že má od světa pokoj a že smí žítí Pánu Bohu a své duši. »Celu jsem chtěl, tady ji mám,« pravil, přišed na Fumonu.⁶ Na Fumoně zemřel 19. května 1296 ve věku 72 let. Byl papežem 5 měsíců a 8 dní. Po smrti dal jej jeho nástupce Bonifác VIII. pochovati se slávou, náležející papežům, v kostele sv. Antonína ve Ferentinu; roku 1327 byly jeho ostatky převezeny do kláštera celestinského v Aquile, kde dosud odpočívají v nádherném sarkofagu. Ve Ferentinu si nechali jen Celestinovo srdce. Za 17 let prohlásil Klement V. v Avignoně Celestina V. za svatého. V bule kanonisační charakterisuje Klement V. Celestina takto: »Byl mužem úžasné prostoduchosti, ve věcech vlády nad veškerou Církví nezkušený. Od útlého mládí až do stáří nepřizpůsobil svého srdce záležitostem světským, nýbrž Božím.« Ricobaldi o něm vyznává: »Muž prostý a bohobojný, opovrhoval světem a snažil se líbiti Bohu.«⁷

Dante, zklamán resignací Celestinovou, umístil jej v Pekle mezi duše, jimiž »milost i spravedlnost zhrdá«:

Když některé jsem mezi nimi poznal,
přihlédl jsem a uzřel jsem stín toho,
jenž ze slabošství zřek se velké věci.⁸

Ale Církev oslavuje Celestina V. jako světce pokorného, jenž, poznávaje svou nedostatečnost, odstoupil z úřadu nejvyššího, dávaje jedinečný příklad všem, kteří omylem se dostali na místo, kam nenáleží. Svátek Celestinův se světí 19. května.

¹ Mur. III./1, s. 613—640; III./2, 433—435 — P s. 1915-1922,
č. 23947—24019. ² P s. 1916. ³ P 23990. ⁴ P 24019.
⁵ P s. 1922. ⁶ Zanetti, s. 430. ⁷ P s. 1922. ⁸ Vrátný, Dan-
teovo Peklo, III., 58—60.

P. ALBERTI
PAPEŽOVÉ

Vyšlo nákladem „Nového Národa“ v Přerově
Obálku a vnitřní úpravu díla navrhl P. Al. Čáp

Svazek IV.

L. P. 1938

Vytiskly Společenské podniky v Přerově,
Masarykovo n. 16, stroj. garmondem Baskerville

P. ALBERTI

PAP. SOVI

Chabba a svatá katechéza sv. P. Al. Cap.
Tato kniha je v knihovně P. Al. Cap.

sv. P. Al.

L. P. 1078

Masarykova ul. 10. n. p. sv. P. Al. Cap.
Tato kniha je v knihovně P. Al. Cap.

